

Рівненський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти
Кафедра корекційної освіти
Науково-дослідницька лабораторія інклюзивної освіти

**Критерії оцінювання
навчальних досягнень учнів
початкових класів
з особливими освітніми
потребами, які навчаються у
загальноосвітніх школах
в умовах інклюзії**

Рівне 2012

УДК 373-3.091.26:376.1

ББК 74.202.42

К 82

Критерії оцінювання досягнень учнів початкових класів з особливими освітніми потребами, які навчаються у загальноосвітніх школах в умовах інклюзії. Довідник науково-дослідницької лабораторії інклюзивної освіти. / Упорядники: Савчук Л.О., Юхимець І.В., Яценюк Л.І. – Рівне: РОІППО, 2012. – 330с.

Упорядники: *Савчук Л.О.*, кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри корекційної освіти; *Юхимець І.В.*, завідувач лабораторії інклюзивної освіти; *Яценюк Л.І.*, старший викладач РОІППО, аспірант.

Рецензенти: *Гавлітіна Т.М.*, проректор з наукової роботи, доцент кафедри управління освітою, кандидат педагогічних наук; *Гузь Н.Л.*, завідувач кабінету інтернатних установ.

**Рекомендовано до друку Вченою радою РОІППО
(протокол №5 від 07.12.2012р.)**

У довіднику подаються критерії оцінювання навчальних досягнень дітей з порушеннями психофізичного розвитку, які перебувають в умовах загальноосвітнього простору. Розкрито суть показників індивідуального оцінювання та технології портфолію. Описані особливості безбального оцінювання навчальних досягнень учнів з особливими освітніми потребами. Представлені типові навчальні плани спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів (II ступінь) для дітей, які потребують корекції фізичного та (або) розумового розвитку.

Рекомендовано для педагогічних працівників, що працюють в умовах інклюзивного навчання, соціальних працівників, психологів та всіх, хто цікавиться інклюзивною освітою.

Зміст

ВСТУП	5
I. Контроль й оцінювання навчальних досягнень учнів в інклюзивному класі.	
I.1. Дидактичний зміст контролю й оцінювання навчальних досягнень учнів в інклюзивному класі	8
I.2. Загальні критерії оцінювання навчальних досягнень учнів з різними типами порушень психофізичного розвитку	12
I.3. Особливості безбального оцінювання навчальних досягнень учнів з особливими освітніми потребами у першому класі	18
II. Технологія портфоліо, як один із методів оцінювання учнів з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного навчання	25
III. Індивідуальне оцінювання навчальних досягнень учнів з особливими освітніми потребами в інклюзивному класі.	
III.1. Індивідуальний навчальний план учня з особливими освітніми потребами як основа оцінювання навчальних досягнень в інклюзивному класі	32
III.2. Індивідуальне оцінювання соціальних вмінь учнів з особливими освітніми потребами	39
VI. Критерії оцінювання учнів з психофізичними порушеннями в загальноосвітньому навчальному закладі .	
VI.1. Освітня галузь "МОВИ І ЛІТЕРАТУРА"	46
Українська мова	46
Критерії оцінювання навчальних досягнень з української мови	53
Для учнів із затримкою психічного розвитку	53
Для учнів з порушеннями зору	68
Для учнів з порушеннями слуху	85
Для учнів з порушеннями інтелектуального розвитку	102
Читання	116
Критерії оцінювання навчальних досягнень з читання	125
Для учнів із затримкою психічного розвитку	126
Для учнів з порушеннями зору	136
Для учнів з порушеннями слуху	146
Для учнів з порушеннями інтелектуального розвитку	150
VI.2. Освітня галузь "МАТЕМАТИКА"	160
Критерії оцінювання навчальних досягнень з освітньої галузі "математика"	168
Для учнів з порушеннями зору	169

Для учнів з порушеннями слуху	176
Для учнів із затримкою психічного розвитку	180
Для учнів з порушеннями інтелектуального розвитку	186
VI.3. Освітня галузь "ЛЮДИНА І СВІТ"	195
Критерії оцінювання навчальних досягнень з освітньої галузі "людина і світ"	
Для учнів з порушеннями зору	204
Для учнів із затримкою психічного розвитку	207
Для учнів з порушеннями слуху	210
Для учнів з порушеннями інтелектуального розвитку	212
VI.4. Освітня галузь "МИСТЕЦТВО"	219
Критерії оцінювання навчальних досягнень з освітньої галузі "мистецтво"	
Для учнів із затримкою психічного розвитку	233
Для учнів з порушеннями слуху	234
Для учнів з порушеннями зору	237
Для учнів з порушеннями інтелектуального розвитку	238
Для учнів з порушеннями інтелектуального розвитку	243
VI.5. Освітня галузь "ТЕХНОЛОГІЇ"	250
Критерії оцінювання навчальних досягнень з освітньої галузі "технології"	
Для учнів із затримкою психічного розвитку	256
Для учнів з порушеннями слуху	259
Для учнів з порушеннями зору	261
Для учнів з порушеннями інтелектуального розвитку	264
VI.6. Освітня галузь "ЗДОРОВ'Я І ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА"	272
Критерії оцінювання навчальних досягнень з освітньої галузі "здоров'я і фізична культура"	
Для учнів з порушеннями слуху	276
Для учнів з порушеннями зору	276
Для учнів з порушеннями інтелектуального розвитку	280
V. Наказ № 778 від 26.08.2008 року.	
Про затвердження Типових навчальних планів спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів (II ступінь) для дітей, які потребують корекції фізичного та (або) розумового розвитку	296
ДОДАТКИ	301
ЛІТЕРАТУРА	330

ВСТУП

Стратегічна мета навчання і виховання дітей з особливими потребами — повноцінна інтеграція в суспільство, їхня спроможність нарівні зі здоровими однолітками нести соціальні навантаження, сприймати інтелектуально-естетичні цінності суспільства, опанувати морально-етичні норми людських взаємин. Зрозуміло, що досягнення визначеної мети можливе лише за наявності в суспільстві відповідних умов для розвитку і виховання цієї категорії дітей.

Останнім часом набуває все більшої популярності інтегроване навчання дітей з порушеннями психофізичного розвитку. Активно відбуваються процеси їхньої інтеграції в загальний соціум, розробляються засоби участі у спільному навчально-виховному процесі та суспільному житті.

Принципово важливим є те, що програма, зміст навчання, а відтак і оцінювання навчальних досягнень дітей з особливими потребами в умовах загальноосвітнього навчального закладу може здійснюватися за кількома варіантами. Це, як відомо, викликано тим, що різні категорії дітей, залежно від стану ураження тієї чи іншої функції, від рівня збережених аналізаторів, індивідуальних особливостей, фізичного і розумового розвитку мають різні можливості. Тож, перебуваючи в інтегрованих умовах, частина дітей з особливими потребами може навчатися за усталеними програмами загальноосвітнього закладу, інша частина — за програмами спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів (шкіл-інтернатів відповідного типу, залежно від ураженого аналізатора і ступеня такого ураження) і решта дітей — за, так званими, індивідуальними програмами.

В першому розділі даного довідника ми помістили опис контролю й оцінювання навчальних досягнень учнів в інклюзивному класі, де читач зможе ознайомитися з дидактичним змістом контролю й оцінювання та з особливостями безбального оцінювання навчальних досягнень учнів з особливими освітніми потребами у першому класі.

У другому розділі розкрито суть технології портфоліо, яка належить до «аутентичного», тобто істинного, найбільш наближеного до реального оцінювання, до індивідуалізованої оцінки, зорієнтованої не лише на процес оцінювання, а й самооцінювання..

Третій розділ містить опис структури індивідуального навчального плану, який є основною умовою успішного навчання дитини з особливостями психофізичного розвитку в інклюзивному середовищі та розглядається таке поняття як соціальна компетентність учня.

Відповідно до запропонованого змісту освіти у довіднику в четвертому розділі подаються і критерії оцінювання навчальних досягнень, які відповідають усталеним нормам і водночас враховують особливості розвитку і відмінність пізнавальної діяльності учнів кожної окремо взятої категорії.

У представленому довіднику також подається орієнтовний зміст освіти (початкова школа, за галузевим принципом) та вимоги до рівня освітньої підготовки типових категорій дітей з особливими потребами, яким вони, маючи

те чи інше порушення розвитку, в змозі оволодіти.

Одразу підкреслимо, що представлений зміст освіти відповідає Державному стандарту спеціальної освіти та Державному стандарту початкової освіти і є, так би мовити, тією "планкою", котра доступна для відповідної категорії учнів (з порушеннями зору, з порушеннями слуху і т. д.), які не мають суміжних, складних вад.

Особливу увагу в довіднику приділено корекційному блоку, а саме: корекційним змістовим лініям, що наскрізно пронизують усі освітні галузі і є обов'язковою складовою навчання і виховання дітей, що мають ті чи інші порушення розвитку.

Оцінювання навчальних досягнень учнів з ДЦП, порушеннями мовлення може здійснюватися на основі критеріїв оцінювання навчальних досягнень дітей із ЗПР, оскільки вказані порушення у більшості випадків супроводжуються затримкою психічного розвитку.

Також у довідник у п'ятий розділ ми помістили типові навчальні плани спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів (II ступінь) для дітей, які потребують корекції фізичного та (або) розумового розвитку.

На основі представленого у довіднику змістового аспекту можуть готуватися відповідні навчальні програми та розроблятися базові, календарні й поурочні плани роботи з дітьми вказаних категорій, які перебувають в умовах загальноосвітнього простору.

I. Контроль й оцінювання навчальних досягнень учнів в інклюзивному класі.

I.1. Дидактичний зміст контролю й оцінювання навчальних досягнень учнів в інклюзивному класі.

В інклюзивному навчанні контроль, перевірка і оцінка результатів навчання є невід'ємними елементами навчально-виховного процесу, без яких неможлива повноцінна взаємодія між учителем і учнем. У педагогічній літературі виділяються різні функції контролю. Так, Т.А.Ільїна вказує на три з них: «контролюючу, навчальну і виховну. Контролююча функція основна, а навчальна і виховна - супровідні, хоча, на думку дослідниці, і вельми важливі. Ю.Б.Зотов виділяє в контролі такі функції: 1) керівництво процесом засвоєння, його корекція; 2) виховання пізнавальної мотивації і педагогічна стимуляція учнів до діяльності; 3) навчання і розвиток. В інших джерелах визначено більше функцій: навчальну, діагностичну, виховну, розвивальну, стимулюючу, орієнтовну тощо.

Погляди дослідників спільні у тому, що достатні контроль і перевірка, сприятимуть:

- своєчасному виявленню прогалин у знаннях і вміннях учнів;
- повторенню і систематизації матеріалу;
- встановленню рівня готовності до засвоєння нового матеріалу;
- формуванню вміння відповідально й зосереджено працювати, користуватися прийомами самоперевірки і самоконтролю;
- стимулювати відповідальність учнів.

У дидактиці (так само у дидактиці спеціальної школи) контроль розглядають як засіб для виявлення рівня навчальних досягнень учнів. Складовими контролю є виявлення, вимірювання (перевірка) та оцінювання навчальних досягнень учнів.

Об'єктами контролю у процесі навчання є: знання, уміння та навички, визначені навчальними програмами; навчально-пізнавальні знання та вміння; власне діяльність; емоційно-ціннісні риси особистості, значущі для життєдіяльності в суспільстві.

Основними функціями перевірки й оцінювання навчальних досягнень учнів є:

Діагностична, яка передбачає визначення рівня досягнень окремого учня (класу, групи), виявлення рівня готовності до засвоєння нового матеріалу, що дає вчителю змогу певним чином планувати й викладати навчальний матеріал, своєчасно надавати необхідну індивідуальну допомогу; попереджати можливі утруднення.

Навчальна полягає у поліпшенні вивчення нового матеріалу, його засвоєння, відтворення, застосування, уточнення й поглиблення знань, їх систематизації, удосконалення навичок і вмінь.

Діагностико-коригуюча, що передбачає з'ясування причин труднощів, які виникають в конкретного учня під час навчання, виявлення прогалин у знаннях і вміннях, внесення коректив у діяльність учня і вчителя, спрямованих на усунення цих прогалин.

Стимулюючо-мотиваційна, яка покликана розвивати прагнення поліпшувати свої результати, формує позитивні мотиви навчання.

Розвивально-виховна, що полягає у формуванні вміння самостійно й зосереджено працювати, сприяє розвитку працелюбності, наполегливості, активності, взаємодопомоги та інших якостей особистості.

Здійснення контролю (перевірка й оцінювання) в процесі навчання в інклюзивному класі визначається такими дидактичними принципами:

а) систематичність, зумовлена необхідністю здійснювати контроль впродовж всіх етапів навчання;

б) всебічність, яка передбачає визначення в учнів результативності корекції навчально-пізнавальної діяльності й власне діяльності, рівня опанування знаннями, уміннями і навичками відповідно до навчальних цілей.

в) диференційованість та індивідуалізація, що зумовлені поліморфністю проявів порушень навчально-пізнавальної діяльності учнів з особливими освітніми потребами.

В узагальненому вигляді типи порушень структури навчально-пізнавальної діяльності учнів з особливими освітніми потребами можна представити таким чином.

Порушення пов'язані з дефіцитним розвитком функції регуляції навчально-пізнавальної діяльності. Це, насамперед, стани дефіциту уваги з гіпер- чи гіпоактивністю, недорозвиненістю мотиваційної та емоційно-вольової сфер, розладами працездатності різного походження. Як правило, ці діти неспроможні працювати на уроці разом з усім класом і засвоюють навчальний матеріал в процесі індивідуальної роботи, коли вчитель бере на себе функцію організації контролю їхньої діяльності.

Порушення, які є наслідком зниженого інтелектуального розвитку дітей при порівняно збереженому рівні їх наукованості. Діти можуть успішно засвоювати навчальний матеріал, якщо він подається невеликими частинами, здатні користуватися допомогою, дуже чутливі до заохочення, похвали. Ці чинники значно підвищують їхню продуктивність.

Ще одна група порушень навчально-пізнавальної діяльності пов'язана з недостатнім інтелектуальним розвитком, зумовленим зниженою наукованістю.

Остання виявляється в особливій ригідності, негнучкості мислення, внаслідок чого діти дуже обмежено користуються допомогою, мають труднощі в оперуванні наявним у них досвідом. Ці діти засвоюють програмовий матеріал з великими труднощами.

Зорієнтованість контролю навчальних досягнень на структуру порушень навчально-пізнавальної діяльності, дає можливість добирати відповідні засоби індивідуалізації, які допоможуть виявити навіть найменші

досягнення кожного учня. Це може бути різна міра допомоги, застосування поелементного і поопераційного контролю, прийомів, які полегшують відтворення змісту навчального матеріалу тощо.

Об'єктивність контролю покликана уникати суб'єктивних і помилкових оцінних суджень, які не відображають реальних досягнень учня в оволодінні знаннями. Об'єктивність контролю забезпечується такими чинниками:

- чітке визначення конкретних і загальних цілей оволодіння учнем змістом навчального предмета;
- визначення конкретних цілей корекції навчально-пізнавальної діяльності та власне діяльності учня;
- обґрунтоване виділення об'єктів контролю (перевірка й оцінювання).

В інклюзивному навчанні доречним буде застосування таких видів контролю: попередній, поточний, тематичний, підсумковий.

Попередній контроль проводиться з діагностичною метою перед вивченням навчального предмета. Він дає змогу визначити готовність конкретного учня до оволодіння предметним змістом, виявити рівень сформованості навчально-пізнавальних умінь та особливості діяльності. Вчитель в індивідуальному навчальному плані на основі одержаних результатів планує роботу з коригування опорних знань, умінь і навичок, їх цілеспрямоване повторення і систематизацію.

Поточний контроль здійснюється на всіх етапах вивчення учнем змісту поурочної теми. Він виконує навчальну, діагностико-коригуючу, заохочувальну та стимулюючу функції.

Навчальна функція полягає у визначенні рівнів розуміння і первинного оволодіння змістом поурочної теми, встановлення зв'язків між її елементами та засвоєним змістом попередніх тем, закріплення знань, умінь і навичок та їх актуалізація для засвоєння нової теми.

Діагностико-коригуюча на етапі засвоєння нових елементів знань і навчально-пізнавальних умінь може бути представлена як поелементний і поопераційний контроль. Він дозволяє своєчасно виявити допущені помилки і причини їх виникнення, встановити рівень первинного розуміння учнем змісту окремих частин поурочної теми, визначити ефективність корекційного впливу формування конкретних навчально-пізнавальних умінь й етапів діяльності.

Заохочувальна та стимулююча функції спрямовані на усунення труднощів, зумовлених недостатньою пізнавальною активністю, уповільненим темпом діяльності, заниженою самооцінкою, невпевненістю у своїх силах учня з особливими освітніми потребами.

Поточна перевірка супроводжується вербальним оцінюванням вчителя. З метою заохочення і стимулювання навчально-пізнавальної діяльності учнів повні відповіді оцінюються балами.

Тематичний контроль передбачає оцінювання навчальних досягнень учня після вивчення однієї або кількох програмових тем (розділів).

Учитель, враховуючи індивідуальні навчально-пізнавальні можливості учня, може оцінювати якість засвоєння основних більш узагальнених елементів знань і способів діяльності, уміння застосовувати їх за зразком і в новій ситуації. У такому випадку тематична перевірка може здійснюватися на окремому уроці або на самостійному етапі узагальнюючого уроку. При цьому враховується її результат та поточна успішність.

Тематична оцінка може виставлятися й автоматично, на підставі результатів вивчення учнем матеріалу теми упродовж її засвоєння з урахуванням поточних оцінок, навчальної активності учня, рівня самостійності тощо.

Протягом вивчення значних за обсягом тем дозволяється проводити кілька проміжних тематичних оцінювань. Якщо на опанування матеріалу теми передбачено, наприклад, 1-2 навчальні години, то їх можна об'єднати для проведення тематичного оцінювання.

Підсумковий контроль здійснюється в кінці півріччя і навчального року. Підсумкова оцінка за семестр виставляється за результатами тематичного оцінювання, а за рік - на основі семестрових оцінок.

Кожну оцінку будь-якого виду контролю, вчитель повинен мотивувати, доводити до відома учня та оголошувати перед класом (групою).

Всі види контролю реалізуються за допомогою різних методів.

Облік результатів контролю у формі оцінних суджень та висновків чи балів ведеться вчителем у класних журналах, у портфолію вчителя та портфолію учня, щоденниках, зошитах.

Методи контролю - це способи взаємопов'язаної діяльності вчителя і учня, спрямовані на виявлення та оцінювання змісту і характеру досягнень його навчально-пізнавальної діяльності. З їх допомогою визначається результативність педагогічного управління й учіння на всіх етапах процесу навчання.

У початкових класах для виявлення навчальних досягнень учнів використовуються методи: усної перевірки (бесіда, розповідь учня); письмової перевірки (самостійні і контрольні роботи, твори, перекази, диктанти); практичної перевірки (дослід, практична робота, спостереження тощо).

Усна перевірка дає змогу виявити зміст, яким володіє учень, вміння будувати відповідь у логічній послідовності, словниковий запас, а також рівень розвитку зв'язного мовлення, логічного мислення та інших навчально-пізнавальних процесів. Вона дає змогу одразу коригувати відповіді, спонукати учня до усвідомлення недоліків, до виправлення помилок, аналізувати свою діяльність і діяльність інших учнів.

Виявлені під час перевірки результати навчально-пізнавальної діяльності учнів оцінюються.

Оцінювання - це процес встановлення рівня навчальних досягнень учня в оволодінні змістом предмета порівняно з вимогами чинних програм. Оцінка має характеризуватися такими показниками:

- адекватністю, що визначається відповідністю (невідповідністю) самооцінних суджень (учня, учителя) стосовно тієї діяльності, яку вони реально виконують (розв'язання навчальної чи дидактичної задачі);

- надійністю, зв'язаною з тими показниками, які застосовуються як засіб оцінки.

Отже, оцінювання розглядається як особлива сторона контролю, а педагогічна оцінка - його результат. Оцінка виражається в оцінних судженнях і висновках учителя, які є її якісними (словесним, вербальним) показниками, або в балах, тобто в кількісних показниках.

У 1 класі початкової школи оцінка навчальних досягнень учнів з предметів інваріантної частини навчального плану - вербальна, а починаючи з 2 класу оцінюється в *балах*.

1.2. Загальні критерії оцінювання навчальних досягнень учнів з різними типами порушень психофізичного розвитку

У дидактиці для визначення стану засвоєння знань і вмінь розроблено кілька підходів для встановлення результативності навчання учнів - це якісний, рівневий, поелементний та загальноелементний. Донедавна у навчанні дітей з особливими освітніми потребами (у спеціальній школі) оцінка знань здійснювалася на основі якісного підходу. У зв'язку з реформуванням загальної середньої освіти, з метою реалізації одного з основних освітніх завдань - методологічного переорієнтування процесу спеціального навчання на розвиток особистості кожного учня функціонує рівнева й поелементна система оцінювання навчальних досягнень, яка зорієнтована на типологію порушень навчально-пізнавальної діяльності дітей з особливими освітніми потребами різних нозологій.

Оцінювання навчальних досягнень учнів із затримкою психічного розвитку початкової школи

Оцінювання полягає у встановленні рівня навчальних досягнень учня в оволодінні змістом предмета порівняно з вимогами чинних програм. Об'єктом оцінювання є складові навчальної діяльності учня - змістовий, операційний, мотиваційний.

1. Змістовий компонент охоплює знання, обсяг яких визначений навчальними програмами школи інтенсивної педагогічної корекції. При оцінці аналізуються такі показники знань:

- а) повнота;
- б) усвідомленість;
- г) узагальненість;
- г) рівень сформованості:

- знання обмежуються елементарними уявленнями у вигляді окремих фактів, елементів, об'єктів;

- основний навчальний матеріал засвоєний, але під час характеристики об'єктів, явищ, поряд з суттєвими ознаками виділяються несуттєві;

- знання, засвоєні у формі понять, учні відтворюють їх зміст, підкріплюють прикладами з підручника;

- знання узагальнені, застосовуються у змінених ситуаціях.

2. Операційний компонент навчальної діяльності учня уміння (способи дії) предметні, навчально-пізнавальні, контрольно-оцінні.

При оцінці аналізуються такі характеристики способу дії:

а) сформованість:

- копіювання зразка способу діяльності;
- виконання способу діяльності за зразком;
- виконання способу діяльності за аналогією;
- виконання способу діяльності в нових ситуаціях.

б) самостійності учня під час виконання завдань:

- потребує постійної допомоги;
- виконує зі значною допомогою;
- виконує з незначною допомогою;
- виконує без допомоги.

3. Мотиваційний компонент навчальної діяльності учня. При оцінці аналізуються такі показники:

- зацікавленість в кінцевому результаті діяльності;
- зацікавленість в опануванні способом діяльності.

На основі зазначених критеріїв виділені чотири інтегровані рівні навчальних досягнень учнів: початковий, середній, достатній, високий.

їхні загально дидактичні характеристики такі:

I рівень - початковий. Знання учня обмежуються елементарними уявленнями, які він може відтворити у вигляді окремих фактів, елементів, об'єктів; різними видами умінь володіє на рівні копіювання зразка способу дії; потребує постійної допомоги учителя; ставлення до виконання навчальних завдань байдуже або недостатньо позитивне.

II рівень - середній. Учень відтворює основний навчальний матеріал, але під час характеристики об'єктів, явищ, поряд з суттєвими ознаками, виділяє несуттєві; навчально-пізнавальними уміннями володіє на рівні виконання способу діяльності за зразком, завдання виконує з певною допомогою учителя, виявляє позитивне ставлення до розв'язання навчальних завдань.

III рівень - достатній. Учень володіє знаннями у формі понять; відтворює їх зміст, ілюструє прикладами з підручника, вміннями володіє на рівні виконання способу дії за аналогією, завдання виконує з незначною допомогою або самостійно; виявляє зацікавленість в кінцевому результаті розв'язання навчальних завдань.

IV рівень - високий. Учень достатньо володіє поняттями, відтворює їх зміст, ілюструє не тільки уже відомими, а й новими прикладами; встановлює відомі внутрішньо понятійні і міжпонятійні зв'язки; вміє розпізнавати об'єкти, які входять до вивчених понять; під час відповіді може відтворити засвоєний зміст в іншій послідовності, не змінюючи логічних зв'язків; володіє уміннями виконувати окремі етапи вирішення проблеми і застосувати їх у співробітництві з учителем; зацікавлений в опануванні способом дії розв'язання навчальних завдань.

Зазначені рівні навчальних досягнень молодших школярів оцінюються за 12-бальною шкалою оцінок.

I - початковий 1 - 3 бали;

II - середній 4 - 6 балів;

III- достатній 7 - 9 балів;

IV- високий 10-12 балів.

Оцінювання навчальної діяльності дітей з розумовою відсталістю

Для оцінювання навчальної діяльності зміст рівневої оцінки навчальних досягнень базується на оцінці компонентів навчальної діяльності: змістовому, операційно-організаційному, емоційно-мотиваційному.

Оцінювання навчальних досягнень учнів допоміжної школи за 12-бальною системою передбачає:

1) оцінювання у межах матеріалу, визначеного навчальними програмами для допоміжної школи, в якій учні набувають нецензової освіти;

2) оцінювання у межах можливостей засвоєння учнями програмового матеріалу, зумовлених особливостями їх психічного та фізичного розвитку;

3) оцінювання відповідних розвитку учнів якісних характеристик навчальних досягнень;

4) оцінювання на позитивному принципі, тобто врахування рівня досягнень учня, а не його невдач.

Об'єктами оцінювання в учня допоміжної школи у процесі вивчення основних навчальних предметів є передусім структурні компоненти його навчальної діяльності (учіння), а саме:

1. Змістовий компонент - знання про об'єкт вивчення (уявлення, поняття, явище тощо, в т.ч. про правила, засоби перетворення об'єкта, про вимоги до результату; про складові та послідовність виконання завдання як одиниці навчальної діяльності і т.д.). Змістовий компонент конкретизується відповідно до змісту навчання кожного навчального предмета.

При оцінці підлягають аналізу такі характеристики знань:

- повнота (від фрагментарного відтворення навчального матеріалу до відтворення матеріалу у повному обсязі);
- правильність (від не завжди точного до правильного відтворення навчального матеріалу);
- усвідомленість (від розуміння в основному, переказу до вміння пояснити, виокремити головне та другорядне);
- застосування знань: адекватність; самостійність в умовах різної міри новизни (за зразком, аналогічні, відносно нові); надання допомоги.

2. Операційно-організаційний компонент - дії, способи дій (вміння, навички), діяльність:

- 1) предметні (відповідно до змісту основних навчальних предметів у допоміжній школі);
- 2) розумові (порівнювати, абстрагувати, класифікувати, узагальнювати тощо) та загальнонавчальні (аналізувати, планувати, організовувати, контролювати процес і результати виконання завдання, діяльності в цілому; вміння користуватися підручником та іншими доступними джерелами інформації).

При оцінці підлягають аналізу такі характеристики дій:

- а) правильність,
 - б) швидкість (норми часу визначає вчитель);
- виконання завдань:
- а) розуміння завдання;
 - б) новизна умов завдання (за зразком, аналогічне, відносно нове);
 - в) самостійність виконання (контроль, допомога: практична - спільне виконання дії з вчителем, показ дії; вербальна - повторний інструктаж, аналіз, пояснення завдання, запитання, підказка, вказівка; загальна - стимулювання, підтримка, схвалення, активізація уваги);
 - г) усвідомленість способу виконання завдання (від переказу до пояснення);
 - д) якість виконаної роботи;
 - є) цілеспрямованість, поетапність виконання та ін.

3. Емоційно-мотиваційний компонент - ставлення до навчання.

При оцінці підлягають аналізу такі його характеристики:

- характер і сила (байдуже, недостатньо виразне позитивне, зацікавлене, виразне позитивне),
- дійовість (від споглядального (пасивного) до дійового),
- сталість (від епізодичного до сталого).

В основному ці характеристики змістового, операційно-організаційного та емоційно-мотиваційного компонентів учіння дитини покладаються в основу визначення рівнів навчальних досягнень (I - початковий, II - середній, III - достатній, IV - високий) та критеріїв оцінювання навчальних досягнень, відповідних їм оцінок (у балах) в учнів допоміжної школи з кожного навчального предмета.

Загальна характеристика рівнів навчальних досягнень учнів:

I рівень - початковий. Учень з допомогою вчителя фрагментарно, неточно відтворює окремі елементи, ознаки об'єкта вивчення; з допомогою вчителя виконує окремі дії, прості завдання. Ставлення до навчання байдуже чи слабковиразне позитивне. Потребує контролю, допомоги та стимулювання з боку вчителя.

II рівень - середній. Учень відтворює до половини обсягу навчального матеріалу. Матеріал розуміє. Здатний за зразком застосувати набуті знання, виконати окремі дії, прості завдання, відтворити (переказати) спосіб виконання завдання. Ставлення до навчання позитивне, але недостатньо виразне, дійове і стає. Потребує контролю, допомоги та стимулювання діяльності за ситуацією.

III рівень - достатній. Учень відтворює більшу частину навчального матеріалу. Матеріал розуміє, може виокремити головне і другорядне, частково чи за допомогою вчителя пояснити. Здатний застосувати знання в аналогічних умовах. Виконує дії та завдання в аналогічних умовах. Достатньо стає зацікавлене ставлення до навчання. Потребує допомоги в окремих випадках.

IV рівень - високий. Учень відтворює матеріал, визначений навчальною програмою. Матеріал розуміє, може виокремити головне і другорядне, пояснити. Застосовує знання, вміння й навички в аналогічних та відносно нових умовах. Здатний самостійно і правильно виконувати дії, аналогічні та відносно нові завдання. Здатний пояснити використаний спосіб виконання завдання та застосувати для розв'язання іншого. Стає, виразно-позитивне ставлення до навчання.

Оцінювання навчальної діяльності глухих молодших школярів

Критерії оцінювання навчальних досягнень учнів визначають:

- якість знань (предметних, про способи діяльності, оцінних): міцність, повнота, глибина, узагальненість, системність, дійовість;
- рівень сформованості вмінь (предметних, розумових, загальнонавчальних, оцінних);
- рівень оволодіння мовою, мовленням;
- наявність, характер і міра використання жестового мовлення: рівень розуміння мови, мовлення;
- рівень оволодіння досвідом творчої діяльності (частково-пошуковий, пошуковий);
- рівень самостійності учня під час виконання завдань.

Зазначені критерії дають змогу виділити чотири інтегровані рівні навчальних досягнень учнів початкових класів: початковий, середній, достатній, високий.

Їх загальнодидактичні характеристики такі:

I рівень - початковий. Учень засвоює: знання у формі окремих фактів, елементарних уявлень, які відповідають мінімальному обсягові програмних вимог; володіє різними видами вмінь на рівні копіювання зразка виконання діяльності; розуміння мови і мовлення обмежене; засвоєний навчальний матеріал відтворює переважно жестовим мовленням, яке не є ідентичним вербальному; самостійну роботу виконує *pid* безпосереднім керівництвом вчителя; активність недостатня; пізнавальний інтерес не спостерігається.

II рівень - середній. Знання учня частково відповідають програмним вимогам, при встановленні простих внутрішньопонятійних зв'язків припускається помилок і неточностей; володіє вміннями на рівні виконання способів діяльності за зразком; із допомогою вчителя здатний виконати завдання за аналогією; мову та мовлення розуміє фрагментарно лише в межах засвоєного навчального матеріалу та у звичних ситуаціях спілкування; намагається відтворювати навчальний матеріал вербально, але припускається численних помилок у побудові та граматичному оформленні речень; жестове мовлення - переважно калькуюче, використовується учнем для заповнення пропусків у вербальних відповідях та для пояснення, підкріплення своєї думки; завдання виконує з певною допомогою вчителя; активність виявляє епізодично; спостерігаються окремі вияви пізнавального інтересу.

III рівень - достатній. Учень засвоює більшу частину навчального матеріалу; здатен встановлювати прості внутрішньопонятійні зв'язки; володіє вміннями на рівні виконання способу діяльності за аналогією; мову та мовлення розуміє в межах засвоєного навчального матеріалу: відтворює навчальний матеріал вербально, але припускається помилок у побудові та граматичному оформленні висловлювань; жестове мовлення використовує епізодично; здатен самостійно виконувати завдання з частковою допомогою вчителя; активність стала, діяльність має репродуктивний і частково-пошуковий характер; пізнавальний інтерес не стійкий.

IV рівень - високий. Учень якісно та повно засвоює навчальний матеріал визначений програмою; встановлює внутрішньо понятійні та міжпонятійні зв'язки; самостійно й адекватно застосовує набуті знання, вміння, навички в аналогічних та нових умовах: мову та мовлення розуміє в обсязі передбаченому програмою; відтворює навчальний матеріал вербально з незначними граматичними помилками; калькуюче жестове мовлення використовує за необхідності; здатен самостійно виконувати завдання; мінімальною допомогою вчителя; активність стала, діяльність має творчо-пошуковий, систематичний і стійкий характер; пізнавальний інтерес стійкий.

Зазначені рівні навчальних досягнень молодших школярів оцінюються вербально та з допомогою символів в підготовчому, 1 класах. У 2 класі за рішенням педагогічної ради можна вводити оцінювання за 12-бальною шкалою. У 3-4 класах оцінювання відбувається за 12-бальною шкалою.

Рівні	Бали
I – початковий	1-3

II – середній	4-6
III – достатній	7-9
IV – високий	10-12

У навчанні дітей з особливими освітніми потребами не менш важливим є розроблення способів, видів завдань, тестів, які дозволяють визначати наявність і рівень сформованості психічних явищ та їхні характеристики. Розв'язання цієї проблеми визначає успішність у розробленні такого важливого моменту в управлінні навчальним процесом, як визначення вихідного рівня розвитку учнів. Зокрема, для учнів з порушенням мовленнєвого розвитку групою науковців (Н.Гаврилова, О.Мякушко, В.Тарасу, М.Шевченко) розроблено модель засвоєння знань та умінь учнями з порушеннями мовленнєвого розвитку, у відповідності з якою складено чотири серії перевірочних завдань, систематизованих з урахуванням того, який вид діяльності переважає під час їх виконання: репродуктивно-пасивний, репродуктивний, репродуктивно-продуктивний, продуктивний або творчий. У цьому ключі розроблено систему рівневого та поелементного оцінювання навчальних досягнень з ряду навчальних предметів. Об'єктом виміру є результат засвоєння, що характеризується в педагогічному плані як різні ступені проявів самостійності. Модель рівнів засвоєння знань, умінь і навичок представлена типами розумової діяльності (пасивно-репродуктивний; репродуктивний; репродуктивно-продуктивний, продуктивний), розгорнутою характеристикою цих типів, співвіднесенням типів з рівнем засвоєння програмових знань.

I.3. Особливості безбального оцінювання навчальних досягнень учнів з особливими освітніми потребами у першому класі

В інклюзивних класах оцінювання навчальних досягнень учнів 1 класу здійснюється без балів. Такий підхід до оцінювання обумовлений особливостями психологічної готовності до шкільного навчання і початком опанування навчальної діяльності молодшими школярами.

Психологи виділяють три складові психологічної готовності до шкільного навчання: інтелектуальну, соціальну, особистісну (Л.І.Божович, Л.А.Венгер, О.Є.Кравцова, Н.Й.Гуткіна, Я.Л.Коломінський, С.Д.Максименко, О.О.Панько та ін.). Під інтелектуальною готовністю розуміють певний рівень сформованості пізнавальних процесів - сприймання, пам'яті, уваги, мислення, а також мовлення. До соціальної готовності відносять потребу дитини у спілкуванні з однолітками, вміння підкоряти свою поведінку законам дитячої групи, здатність виконувати роль учня в ситуації шкільного навчання. Особистісна готовність охоплює пізнавальну мотивацію та певний рівень сформованості процесів саморегуляції.

Таким чином, достатня психологічна готовність є основою для формування навчальної діяльності. Джерелом розвитку останньої є мотиваційна сфера - сформованість у дитини пізнавальних і соціальних мотивів до навчання. Соціальні мотиви першокласника проявляються у прагненні дитини почути схвалення від педагога, батьків; у самоствердженні - бажанні бути першим серед однолітків, найкращим, завжди перемагати; у мотивах позитивного спілкування - прагненні отримати задоволення від процесу спілкування з вчителем та ровесниками, у потребах емоційного спілкування із дорослим.

Пізнавальна мотивація першокласника проявляється потребами здобути нові знання, враження, вона, переважно, орієнтована на сам процес нової дії, на зовнішні сторони нових, незвичних явищ, пов'язаних з навчанням. На час вступу до школи у частини дітей складові психологічної готовності до шкільного навчання можуть бути несформовані або сформовані недостатньо. Так, дослідники вважають, що у дітей з нормальним розвитком, найчастіше, основною причиною неготовності до шкільного навчання є недостатній рівень процесів саморегуляції і нестійкі соціальні мотиви до навчання.

Діти з особливими освітніми потребами за рівнем сформованості складових психологічної готовності до шкільного навчання помітно відстають від ровесників з нормальним розвитком. Дітям із затримкою психічного розвитку, з порушенням мовлення, дитячими церебральними паралічами, розумовою відсталістю, притаманні порушення процесів пізнавальної діяльності - сприймання, пам'яті, мислення. Їм властивий неадекватний рівень сформованості самооцінки, недостатня саморегуляція, словесна регуляція дій. Для більшості з них характерна пасивність, залежність від оточуючих, схильність до спонтанної поведінки. Вони не вміють адекватно оцінювати власні можливості, при цьому одні з них - недостатньо критичні до своїх можливостей, переоцінюють їх, інші, навпаки, їх занижують. У дітей недостатньо сформована мотиваційна сфера. Вони залишаються в колі дошкільних інтересів, переважають ігрові форми поведінки, а шкільні інтереси мають нестійкий та вибірковий характер. У переважній більшості з них не сформований основний механізм особистісної готовності до школи у вигляді домінування навчальної, пізнавальної та соціальної мотивацій. Отже, в інклюзивному класі у молодших школярів з особливостями психофізичного розвитку, й у частини молодших школярів з нормальним розвитком, психологічні компоненти готовності до шкільного навчання можуть бути несформовані або сформовані частково. Тому на початковому етапі навчання, окрім засвоєння пропедевтичних знань та умінь з навчальних предметів, має відбуватися розвиток складових психологічної готовності до шкільного навчання. Відтак, необхідний контроль за цими процесами. Він потрібний для отримання учителем інформації про виконання індивідуальних навчальних планів учнями з особливостями психофізичного розвитку і пропедевтичного розділу навчальної програми дітьми з нормальним розвитком, наскільки діти обох категорій просунулися вперед на

визначеному етапі навчання, про слабкі місця у засвоєнні знань, умінь і навичок, про корекційний розвиток пізнавальних процесів, емоційно-вольової сфери, особистості; врешті, має давати інформацію про те, чи досягли учні визначених навчальних цілей на конкретному етапі навчання.

Оцінювання навчальної діяльності без балів

Чому на початку навчання не бажано вдаватися до оцінки навчальної діяльності молодшого школяра у балах? Така оцінка може стимулювати соціальну мотивацію першокласника, однак недостатня сформованість пізнавальних процесів, мовлення, саморегуляції впливає на рівень засвоєння знань, які учитель змушений оцінювати низькими балами. З часом стимулююча функція оцінки згасає, більше того, перетворюється на чинник, який спричиняє тривожність, страх отримати низькі бали, невпевненість у собі. Таким чином, оцінка гальмує розвиток навчальної діяльності. Тому у 1 класі навчальну діяльність учнів оцінюють не вдаючись до балів.

Вимоги до означеного виду оцінювання полягають у такому. Не мають оцінюватися особистісні якості дитини, її пізнавальні процеси (увага, сприймання, пам'ять, мислення), темп роботи, інакше кажучи, оцінюється виконана робота, а не її виконавець.

Оцінюючи діяльність молодшого школяра, учитель має пам'ятати, що той ще нездатний відокремлювати негативні результати своїх дій і вчинків від позитивної оцінки себе. Тому під час оцінювання важливо формувати у дитини розуміння - оцінюється те, що вона зробила, а не її особистість. Це потрібно підкреслювати не лише в розгорнутому словесному оцінюванні, а й в лаконічних висловлюваннях. Наприклад, «я задоволена тим, як ти написав», «я не задоволена, що ти не розв'язав задачу», краще, ніж «молодець», «я тобою не задоволена». В першому випадку оцінюється те, що виконав учень, а в іншому - його особистість. Учень має розглядати оцінку як показник рівня його знань і вмінь, розуміти, що оцінюються його конкретні дії. Треба застосовувати прийоми оцінювання, які, з одного боку, дають можливість зафіксувати індивідуальне досягнення кожної дитини, а з іншого - не провокують учителя порівнювати успіхи дітей між собою. У такому порівнянні діти з особливостями психофізичного розвитку будуть найменш успішними. Ось чому, оцінюючи знання, уміння й навички учня не слід вдаватися до заміників балів: «зірочок», «білочок», «черепашок» тощо. Недопустимо вивішувати у класі «Екран успішності», у якому порівнюються досягнення учнів між собою. Замінники балів не мають бути причиною заохочення або покарання дитини з боку учителя і батьків.

Для дитини з особливими освітніми потребами вагоміше, ніж для однолітка з нормальним розвитком, коли учитель помічає і заохочує навіть незначні успіхи, таким чином, розвиває у неї віру у власні сили та можливості.

Формування контрольної-оціночної діяльності молодшого школяра

Поступово першокласник стає суб'єктом навчальної діяльності. Ця діяльність, як і будь-яка інша (наприклад, трудова) потребує внутрішньої мотивації. Оцінка не може бути таким мотивом, оскільки вона дається зовні і не перебуває в полі власної діяльності учня. У процесі становлення навчальної діяльності важливо щоб зовнішні мотиви (які спонукає оцінка), переросли у внутрішні: «навчаюсь, тому що мені цікаво пізнати щось нове», «тому що подобається процес навчання». Розвиток внутрішніх мотивів пов'язаний з формуванням навчальних дій контролю та оцінки, які є складовими навчальної діяльності (Д.Б.Ельконін, В.В.Давидов).

З початку навчання учитель має формувати в учнів контрольну-оціночну діяльність. Основою такого виду діяльності є самоконтроль - система спеціальних дій якими учень перевіряє власну діяльність. Виділяють процесуальний (поопераційний) контроль, який полягає у встановленні правильності, повноти, послідовності операцій, що виконує учень. Він забезпечує усвідомлене виконання усіх етапів навчального завдання, своєчасне виправлення помилок. Цей вид контролю може застосовуватися не тільки під час виконання завдання, а й тоді, коли воно тільки планується. Це дає змогу аналізувати роботу над завданням ще до того, як воно буде виконуватися, отже, передбачати результати. Заключний контроль полягає у співставленні одержаних результатів із заданим зразком і може реалізуватися в оцінці.

Як свідчать психологічні дослідження, на початок шкільного навчання у дітей з достатнім інтелектуальним розвитком вже закладені передумови для опанування самоконтролю у навчальній діяльності - готовність сприймати та засвоювати необхідні прийоми та правила, специфічна активність, спрямована на організацію власної діяльності відповідно до визначених правил, готовність засвоювати процесуальний та заключний контроль. Тому на початку навчання (1 клас) робота над самоконтролем спрямована на те, щоб навчити учнів співставляти власні дії із заданим зразком. Вони мають навчитися знаходити збіжність, схожість, відмінність. Поступово переходити від поелементного порівняння до узагальненого.

У дітей з особливими освітніми потребами робота над самоконтролем матиме таку ж послідовність. Однак у різних категорій дітей (затримка психічного розвитку, тяжкі вади мовлення, дитячі церебральні паралічі, легка розумова відсталість) вона матиме специфічні особливості, пов'язані з дисфункцією вищих психічних функцій. Такий стан може виявлятися у руховій і мовленнєвій розгальмованості, або патологічній уповільненості дій дитини (С.А.Домішкєвич, В.В.Лебединський, Г.І.Жарєнкова, Т.Д.Фотекова, І.В.Мартинєнко). На розвиток словесної регуляції діяльності можуть негативно впливати мовленнєві відхилення (несформованість граматичних структур, узагальнюючої функції слова, обмеженість лексичного запасу

(В.І.Лубовський, Р.Д.Тригер, Н.О.Ципіна). Суттєво впливає на самоконтроль інтелектуальна недостатність первинного походження (у дітей із затримкою психічного розвитку, легкою розумовою відсталістю) та вторинного (при тяжких вадах мовлення, дитячих церебральних паралічах). Дуже часто самоконтроль дітей залежить від ситуації, присутності та допомоги дорослого, від зовнішньої мотивації.

Особливості корекції самоконтролю, у процесі вивчення різних навчальних предметів дітьми з особливостями психофізичного розвитку, відображено у змісті навчальних програмах спеціальної школи (колонка „Спрямованість корекційно-розвивальної роботи та очікувані результати”). На основі таких програм може розроблятися індивідуальний навчальний план для конкретного учня.

Наступним кроком є оцінювання власної діяльності учнем. Одним із прийомів такого оцінювання може бути застосування оцінних лінійок (за Г.А.Цукерман). Зміст прийому такий. Після виконання завдання учень малює на полях малюнок: вертикальну лінію, на якій позначає умовним символом свою думку про якість виконання завдання. Після перевірки таку ж роботу виконує учитель. Якщо він погоджується з учнем - обводить червоним кружечком його оцінку, якщо ні, то ставить вище або нижче по шкалі свою оцінку. Якщо буде суттєва відмінність між оцінками учня і вчителя, треба обговорити правильність оцінки виставленої школярем, і знайти узгоджений варіант.

Отже, робота, яка оцінюється складається з етапів: виконання самої роботи, вироблення критеріїв оцінки, оцінка учнем власної роботи за заданими критеріями, перевірка учителем та його оцінка за тими ж критеріями роботи учня, порівняння оцінки вчителя та оцінки учня, з'ясування розбіжностей в оцінці.

Для того, щоб самооцінювання було ефективним важливо, щоб учень сам обирав ту частину роботи, яку він хоче сьогодні дати вчителю для оцінювання. Він може сам визначити критерії оцінювання. Такий підхід формує в учня відповідальність до оціночної дії.

Оцінюються, найперше, індивідуальні досягнення учня, відмінні від тих, які є в інших дітей.

Учень має право на самостійний вибір складності контрольованого завдання, складності та обсягу домашнього завдання. За такого підходу співвідношення рівня домагань і рівня досягнень стають спеціальним предметом роботи вчителя. У молодших школярів з порушеннями мовлення (моторна алалія, дизартрія), із затримкою психічного розвитку, рівень домагань, зокрема реакція на неуспіх, є нетиповою для норми. Так, школярі після вдало зроблених вправ беруться виконувати не складніші, а простіші завдання. У дітей спрацьовує захисна реакція - прагнення підтримувати успіх навіть на заниженому рівні, тобто їм властивий знижений рівень домагань.

Самооцінка учня має поступово диференціюватися, інакше кажучи, з перших днів навчання дитина має вчитися бачити власну роботу як

сукупність багатьох умінь, кожний з яких має свої критерії оцінювання. Наприклад, завдання з математики оцінюється за кількістю помилок, охайністю, старанністю, складністю.

Під час оцінювання письмової роботи (наприклад, домашньої) треба фіксувати не лише помилки і недоліки виконання, а й всі вдалі місця виконаного, робити заохочувальні записи.

Продукти навчальної діяльності учень і вчитель вміщують у портфолію.

Портфолію вчителя ми розглядаємо як спосіб фіксування, накопичення та оцінки індивідуальних досягнень школяра з особливостями психофізичного розвитку протягом певного періоду навчання. Оцінюватися має динаміка навчальної успішності учня відносно самого себе. Тому у портфолію вкладаються продукти навчальної діяльності, які засвідчують її динаміку, а не лише абсолютні оцінки. Так розділ учительського портфолію „Досягнення учня у навчанні” (сторінки: Рідна мова; Математика; Читання) може вміщувати графіки швидкості читання; навчальні досягнення, фіксовані оцінкою у вигляді дробу: знаменник вказує на кількість помилок, які допустив учень у попередній роботі, а чисельник - кількість помилок в даній роботі. Успішність опанування дією самоконтролю фіксується завданнями з оціночними лініями з різними показниками протягом визначеного часу. Окрім того, до портфолію мають входити завдання, спрямовані на усунення помилок допущених у роботах; зразки робіт з числа тих, що виконуються щоденно, та домашніх робіт.

У портфолію учня у розділі «Моє навчання», сторінка «Що я знаю й умію» дитина вміщує результати власної діяльності, наприклад графік зростання швидкості читання, який вона складає з батьками або асистентом вчителя; ілюструє навчальні досягнення за допомогою оціночних лінійок. Наприклад, розв’язання простих задач на віднімання.

Насамкінець, звернемося до принципів, які забезпечують успішність оцінювання без балів розроблених А.Е.Симановським.

- Принцип градації складності навчального матеріалу. Включення в структуру будь-якого навчального матеріалу завдань, з якими можуть впоратися учні з будь-яким рівнем успішності.

- Принцип свободи вибору учнем складності завдання. Його реалізація дає можливість усвідомити власну відповідальність за результати навчальної діяльності і сформуванню адекватну самооцінку. При цьому одні учні можуть досягти вагомих навчальних досягнень, виконуючи значну кількість простих завдань (трудолюбиві), інші - виконувати невелику кількість складних завдань (винахідливі, творчі).

- Принцип поступового накопичення досягнень. Учні з низьким темпом навчання зможуть відчувати себе успішними навіть на перших етапах формування навчальних умінь, якщо не обмежувати час і форми навчальної роботи, яка має оцінюватися.

- Принцип вибору. У будь-який час учень повинен мати можливість поліпшити власні досягнення. Для цього йому час від часу пропонується

повернутися до завдань пройдених навчальних тем або до достатньо сформованих умінь.

Таким чином, оцінювання навчальних досягнень учнів 1 класу в інклюзивному класі має бути складовою навчального процесу, який забезпечує пропедевтичне засвоєння знань, опанування предметних умінь з навчальних предметів та корекційний розвиток складових психологічної готовності до шкільного навчання, а також створює умови для успішного розвитку навчальної діяльності.

II. Технологія портфоліо, як один із методів оцінювання учнів з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного навчання.

На сьогодні у школі функціонують критерії оцінювання навчальних досягнень учнів, які реалізуються в нормах оцінок, що встановлюють чітке співвідношення між вимогами до знань, умінь і навичок, які оцінюються, та показником оцінки в балах. Об'єктом оцінювання є складові навчальної діяльності учня - змістовий, операційний, мотиваційний. В інклюзивному класі оцінювання навчальної діяльності учнів з особливими освітніми потребами відбувається за спеціально розробленими критеріями, зорієнтованими на навчальну програму спеціальної школи, за якими навчається дитина або за критеріями оцінювання масової школи. Однак, оцінювання навчальної діяльності школярів з особливими освітніми потребами і з нормальним розвитком не має обмежуватися лише оцінкою знань, умінь і навичок. Важливо контролювати та оцінювати особистісні зміни, які формуються внаслідок цілеспрямованого корекційного впливу на пізнавальні процеси, емоційно-вольову сферу, мовленнєву діяльність учнів. У цьому полі важливо оцінювати характеристики, які комплексно визначають особистісний розвиток: сформованість загальнонавчальних та ключових компетенцій, досвід практичної і творчої діяльності, емоційно-ціннісні ставлення, професійну спрямованість тощо. Однак, не лише практично, а й теоретично розв'язати проблему кількісної оцінки зазначених показників дуже складно, оскільки на сьогодні немає надійних технологій навіть для оцінювання знань, тим паче особистісних характеристик: компетенцій, потенційних можливостей та ін.

У світовому освітньому просторі починаючи з 90-х років, з часу втілення у практику контрольно-вимірювальних матеріалів (тестів), з'явилися інноваційні форми оцінювання і форми накопичення інформації - портфоліо.

Портфоліо (у широкому розумінні) - це спосіб фіксування, накопичення та оцінки індивідуальних досягнень школяра протягом певного періоду навчання. Портфоліо належить до «аутентичного», тобто істинного, найбільш наближеного до реального оцінювання, до індивідуалізованої оцінки, зорієнтованої не лише на процес оцінювання, а й самооцінювання.

За даними досліджень Р.Паулсона та К.Мейєра портфоліо відрізняється від традиційних методів оцінювання тим, що забезпечує вчителя обґрунтованою інформацією про процес і результати діяльності учня в режимі самостійної роботи, удосконалення його креативних можливостей та умінь здійснювати власні оцінні судження про результати власної діяльності. Найголовніша перевага портфоліо, порівняно з традиційними технологіями оцінювання, полягає в тому, що воно характеризує якість навчання різнобічно і багатовимірно, з різних позицій: оцінки мислительної діяльності учня, його міждисциплінарних умінь, умінь висувати проблему, розв'язувати

нестандартні завдання, знання навчальних предметів і опанування навичками, наполегливістю досягнення результату та ін.

Педагогічна ідея навчального портфоліо як форма оцінки передбачає (за С.Дж.Пейном, М.Чошановим):

- зміщення акценту з того, що учень не знає і не вміє на те, що він знає і вміє з даної теми, розділу, предмета;
- інтеграцію кількісних і якісних оцінок;
- домінування самооцінки по відношенню до зовнішньої оцінки.

Портфоліо має бути процесуальним. Тобто, застосовуватися для простежування поточного та кінцевого оцінювання результатів навчальної діяльності учнів, в якому втілені отримані ними міждисциплінарні знання, уміння та навички, на різних рівнях вивчення окремих предметів (найперше на достатньому та високому).

Портфоліо завжди візуалізоване (може бути у вигляді спеціальної папки, картотеки). Однак, його зміст не може зводитися до папки учнівських робіт. Це має бути спеціально спланована та організована індивідуальна добірка матеріалів і документів, яка демонструє зусилля, динаміку і досягнення учня в різних галузях. Ось чому кінцеву мету навчального портфоліо вбачають в унаочненні прогресу навчання за результатами навчальної діяльності. На думку дослідників, основним має бути не портфоліо документів, а портфоліо творчих робіт. Інакше кажучи, розділ «Творчі роботи» має стати основним, а розділ «Офіційні документи» має відійти на другий план і застосовуватися як додаток.

Залежно від конкретних цілей навчання добирається тип портфоліо:

- портфоліо документів;
- портфоліо досягнень;
- рефлексивний портфоліо.

Можуть бути й інші типи портфоліо. Наприклад, у школах Англії функціонують такі типи портфоліо.

Портфоліо розвитку. Містить вибрані навчальні роботи, а також оцінку власних досягнень зроблених учнем. Такі матеріали допомагають вчителю спостерігати за здобутками учня, динамікою його досягнень впродовж навчального року, наприклад, в опануванні мови або математики. Дібрані матеріали учитель використовує для оцінки навчальної діяльності учня, для обговорення на батьківських зборах стану навчання учня, класу.

Портфоліо навчального планування. Вчителі можуть використовувати зміст портфоліо для отримання додаткової інформації про клас. Це допомагає краще оцінити рівень навчальних можливостей дітей ще до початку навчання і відповідно до них планувати навчальний процес протягом року.

Портфоліо підготовленості. Деякі школи використовують портфоліо як засіб визначення готовності школяра до випуску зі школи. Учні мають подати певну кількість матеріалів, які демонструють їхню компетентність у декількох предметних галузях.

Показовий портфоліо. Може включати кращі учнівські роботи зібрані на певному етапі навчання які найповніше демонструють уміння і можливості учня. Наприклад, проекти і дослідження, художні роботи, природничо-наукові експерименти, досягнення в музичному мистецтві тощо.

Канадійські дослідники Батзл, Бігге і Стамп (Batzle, цит.за: Digge and Stump, 1999) визначають три загальні типи портфоліо учня:

Робоче портфоліо - до його створення долучаються усі: вчитель, учень та батьки. Добираються як поточні роботи, так і зразки підсумкових робіт.

Показове портфоліо - містить лише найкращі роботи учня і не включає поточних робіт. Учень сам формує таке портфоліо та вирішує, що туди покласти.

Портфоліо, або облік, що веде вчитель. Таке портфоліо містить контрольні (тестові) завдання і зразки робіт, запропоновані вчителем. Сюди входять роботи не відібрані учнем для показового портфоліо.

У нашій країні технологія портфоліо ще не знайшла достатнього застосування. Однак, впровадження інклюзивного навчання потребує включення у навчальний процес цієї технології оцінювання навчальних досягнень учнів.

Портфоліо вчителя інклюзивного класу.

В інклюзивному класі портфоліо є важливим засобом контролю та оцінки, який ґрунтовно доповнює критерії оцінювання навчальних досягнень учнів. Як зазначає Овертон (Overton, 2006) портфоліо - це «зібрання робіт учня, що забезпечує цілісне бачення його слабких та сильних сторін». У цьому полі вагомим є портфоліо, яке веде вчитель. Таке портфоліо дає змогу розв'язати проблему, пов'язану з розроблення індивідуального навчального плану. Як відомо, навчання дитини з особливими освітніми потребами в інклюзивному класі може здійснюватися за індивідуальним навчальним планом, розробленим на основі програми масової школи. Учень може навчатися за індивідуальним навчальним планом, розробленим на основі програми спеціальної школи, яку рекомендує психолого-медико-педагогічна консультація. Бувають випадки коли учневі доцільно змінити тип навчальної програми. Наприклад, дитині з моторною алалією, внаслідок вторинного інтелектуального недорозвинення, підійде навчальна програма школи інтенсивної педагогічної корекції (для дітей із ЗПР), або дитину з аутизмом краще навчати за програмою допоміжної школи. Особливості добору навчальної програми та ефективність розроблення індивідуального навчального плану на її основі допоможуть матеріали портфоліо вчителя. Вони знадобляться для обговорення з батьками динаміки навчальних досягнень учня упродовж певного часу та визначення подальшої стратегії навчання з їхньою участю.

Як відомо, навчання дітей з особливими освітніми потребами ґрунтується на ідеї - корекційний розвиток психічної сфери (пізнавальних

процесів, мовленнєвої діяльності, особистості), відбувається під час опанування учнями знаннями, уміннями, водночас останні формуються у процесі цілеспрямованого корекційного впливу. Особливістю навчальних програм спеціальної школи, або адаптованих навчальних програм масової школи, є визначення спрямованості корекційно-розвивальної роботи та очікувані результати, де мають бути представлені напрямки корекційно-розвивального впливу, який слід здійснювати на матеріалі теми, що вивчається, і який охоплює процеси пізнавальної діяльності (сприймання, пам'яті, мислення), мовленнєвої діяльності та корекційний розвиток особистості. Результати корекційно-розвивального впливу, які можна прослідкувати у продуктах діяльності учня, мають входити до портфоліо вчителя. Ці матеріали використовуються для обговорення стратегії корекційного впливу на розвиток учня з психологом, логопедом, батьками, а при потребі з дитячим психоневрологом. Як вже зазначалося, портфоліо має бути процесуальним, тобто охоплювати певний період навчальної діяльності і візуальним (матеріали продуктів діяльності учня вчитель поміщає в папку, коробку для паперів тощо. До портфоліо треба вмещувати не лише матеріали, які ілюструють труднощі навчальної діяльності та процес їх усунення, а й сильні сторони дитини.

Таким чином, портфоліо вчителя розглядається як спосіб фіксування, накопичення та оцінки індивідуальних досягнень школяра з особливостями психофізичного розвитку протягом певного періоду навчання. Укладання портфоліо допомагає вчителю:

- розкрити індивідуальні можливості дитини;
- стежити за динамікою навчальних досягнень учня за певний проміжок часу;
- визначати ефективність та відповідність індивідуального навчального плану можливостям дитини, відтак коригувати його;
- стежити за розвитком соціалізації та формуванням особистості учня;
- здійснювати зворотний зв'язок між дитиною, батьками, вчителем.

Розділи портфоліо вчителя, який він добирає для кожної дитини з особливостями психофізичного розвитку, що навчається в інклюзивному класі можуть бути такими.

Титульний лист. Містить основну інформацію (прізвище, ім'я, по-батькові дитини; навчальний заклад, клас), контактну інформацію.

Розділ: Досягнення учня у навчанні.

Сторінки: Рідна мова; Математика; Читання;

До сторінок мають входити: контрольні та самостійні роботи (відповідно до навчальної програми), завдання, спрямовані на усунення помилок допущених у роботах; зразки робіт з числа тих, що виконуються щоденно та домашніх робіт, підсумкові атестаційні відомості (за четверть, навчальний рік).

Розділ „Соціальна компетентність учня”

Містить записи вчителя про особливості співпраці учня з однокласниками на уроці, у позаурочний час; особливості спілкування з однолітками, дорослими, колом друзів. При цьому важливо відмічати чинники, які призводять до труднощів соціалізації (особливості поведінки, комунікативної діяльності), а також позитивні сторони, які слугують підґрунтям для поліпшення соціальних контактів дитини.

Розділ «Суспільна робота учня»

Доручення, які дитина виконує в класі, у школі; участь у суспільно-корисній праці, подяки за виконане тощо.

Розділ „Творчі роботи учня ”. У цьому розділі вміщуються творчі роботи, які не увійшли до портфоліо учня. Якщо виконана об'ємна робота (виріб), треба помістити її фотографію. Якщо дитина брала участь у виставці або конкурсі, необхідно вказати інформацію про цей захід: назва, коли, де і ким проводився.

Розділ «Відгуки і побажання»

Вміщуються висновки та побажання за результатами навчального року.

Портфоліо учня початкової школи

В інклюзивному класі добре запровадити портфоліо, яке добиратиме учень самостійно. Це дасть змогу вчителю розв'язати низку важливих корекційних завдань. Так, робота над портфоліо допоможе максимально розкрити індивідуальні можливості кожної дитини. Вже з початку навчання у школяра закладатиметься підґрунтя саморефлексії навчальної діяльності, тобто відповідальності та самостійності навчання, участь в якісному оцінюванні результатів власного навчання. У дитини формуватиметься вміння аналізувати власні інтереси, схильності, потреби і співвідносити їх з наявними можливостями. Цей чинник, зважаючи на низьку спроможність дитини з особливими освітніми потребами адекватно оцінити свій фізичний стан, інтелектуальні можливості, помітно завищену або знижену самооцінку, порівняно з нормою, допоможе розвивати позитивні якості особистості. Дослідниками доведено, що самостійна добірка матеріалів портфоліо породжує ситуацію успіху, призводить до підвищення самооцінки і впевненості у власних можливостях; окрім того вона розвиває пізнавальні інтереси і готовність до самостійного пізнання.

Мета учнівського портфоліо полягає у такому:

- формування в учня відповідальності і самостійності навчання;
- розвиток вміння давати якісну оцінку результатів власного навчання та діяльності;
- розвиток вміння аналізувати власні інтереси, схильності, потреби і співвідносити їх з наявними можливостями. (Цей чинник, зважаючи на низьку спроможність дитини з особливими освітніми потребами адекватно оцінити свій фізичний стан, інтелектуальні можливості, помітно завищену

або знижену самооцінку, порівняно з нормою, допоможе розвивати позитивні якості особистості);

- формування пізнавальних інтересів і готовність до самостійного пізнання;

- самостійна добірка матеріалів портфоліо породжує ситуацію успіху, призводить до підвищення самооцінки і впевненості у власних можливостях.

Добирати портфоліо учнями можна починати вже у початковій школі і залучати до цієї роботи учнів усього класу.

Пропонуємо такий зміст портфоліо.

Титульний лист

Містить основну інформацію (прізвище, ім'я, по-батькові дитини; навчальний заклад, клас), контактну інформацію і фотографію учня.

Добре, коли для титульного листка фотографію добирає сама дитина. При цьому не слід наполягати на офіційності портрета. Нехай дитина покаже себе такою, якою себе уявляє і хоче, щоб такою її бачили інші люди.

Розділ «Мій світ».

Міститься будь-яка інформація корисна і важлива для дитини. Можуть бути такі заголовки листків:

- «Моє ім'я» - інформація про те, що означає ім'я, можна написати про знаменитих людей, які мають таке ж ім'я.

- «Моя сім'я» - можна розповісти про кожного члена сім'ї або скласти невеличке оповідання про свою сім'ю.

- «Моє місто (село)» - розповідь про рідне місто(село), його цікаві місця. Тут можна вмістити намальовану разом з дитиною схему маршруту від дому до школи. Важливо щоб на ній були відмічені вуличний перехід, світлофори.

- «Мої друзі» - фотографії друзів, інформація про їхні інтереси, захоплення.

- «Мої захоплення» - невеличке оповідання, чим захоплюється дитина. Можна написати про заняття в спортивній секції, навчання в музичній школі або в інших навчальних закладах позашкільної освіти.

- «Моя школа» - розповідь про школу і вчителів.

- «Мої улюблені шкільні предмети» - невеличкі записи про улюблені шкільні предмети, які занотовуються, на зразок «мені подобається ..., тому що ...». Може бути листок з назвою «Шкільні предмети», у якому дитина може висловитися про кожний предмет, знайти в ньому щось важливе і необхідне для себе.

Розділ «Моє навчання».

У цьому розділі заголовки листків присвячені конкретному шкільному предмету. Учень наповнює цей розділ вдало написаними контрольними роботами, цікавими проектами, відгуками про прочитані книги, графіком зростання швидкості читання, творчими роботами.

Розділ «Моя суспільна робота».

Тут можна розповісти про доручення дитини. Дитина може брати участь у шкільному спектаклі, розповідати вірші на лінійці, виступати на ранку тощо. Оформляти цей розділ бажано з використанням фотографій і коротких повідомлень на зазначену тему.

Розділ «Моя творчість».

У цьому розділі дитина вміщує свої творчі роботи: малюнки, казки, вірші. Якщо виконана об'ємна робота (віріб), треба помістити її фотографію. Батькам необхідно надати повну свободу для виконання цього розділу.

Якщо дитина брала участь у виставці або конкурсі, необхідно вказати інформацію про цей захід: назва, коли, де і ким проводився.

Розділ «Мої враження».

В початковій школі діти беруть активну участь в екскурсіях, відвідують музеї, театри. Після завершення екскурсії можна запропонувати творче завдання, виконання якого призведе до того, що дитина пригадає не лише зміст екскурсії, а й матиме можливість висловити власні враження.

Розділ «Мої досягнення».

Тут вміщуються грамоти, дипломи, листи з подяками, а також атестаційні відомості. У початковій школі не треба розділяти успіхи у навчанні (похвальний лист), і, наприклад, у спорті (диплом). Краще їх розміщувати не за значущістю, а, наприклад, в хронологічному порядку.

Розділ «Відгуки і побажання».

Це можуть бути відгуки вчителя. Наприклад «Брав активну участь у підготовці позакласного заходу», «Підготував стінгазету» тощо.

Тут можуть бути рекомендації і побажання вчителя за результатами навчального року.

Розділ «Роботи, якими я пишаюся».

На початок навчального року треба уважно вивчити портфоліо, проаналізувати зібрані в ньому матеріали й у наступному класі їх поновити. Менш суттєві матеріали і документи можна покласти в окрему папку, а найцінніші помістити в спеціальному розділі «Роботи, якими я пишаюся».

Останній розділ «Зміст».

Робота над портфоліо дитини з особливими освітніми потребами чи з нормальним розвитком, потребує активної допомоги батьків. Вчитель має довести батькам її корисність. Треба переконати їх у тому, що сумісна систематична робота над портфоліо допоможе краще пізнати дитину, її реальні можливості, а використання матеріалів портфоліо на батьківських зборах, сприятиме ефективному зворотному зв'язку між батьками і вчителем. У першому класі, коли дитина починає вчитися складати портфоліо, допомога батьків має бути найповнішою. В міру дорослішання школяра допомогу треба мінімізувати. З самого початку слід організувати роботу так, щоб дитина сама докладала певних зусиль до формування портфоліо. В процесі роботи обов'язково відбувається процес осмислення власних досягнень, формування особистісного ставлення до отриманих результатів і усвідомлення власних можливостей.

III. Індивідуальне оцінювання навчальних досягнень учнів з особливими освітніми потребами в інклюзивному класі

III.1. Індивідуальний навчальний план учня з особливими освітніми потребами як основа оцінювання навчальних досягнень в інклюзивному класі

Запорукою успішного включення школяра з особливими освітніми потребами в інклюзивне середовище є розроблення індивідуального навчального плану. Ця вимога законодавчо закріплена у країнах, де інклюзивне навчання стало нормою суспільного життя, згідно якої навчання учнів з особливими освітніми потребами має відбуватися з врахуванням індивідуальних освітніх потреб, із залученням до загальноосвітнього навчального процесу (Madden and Slavin, 1983; Strickland and Turnbull, 1990). Водночас парадигма розроблення індивідуального навчального плану піднімає низку проблем. Вважається, що дітям з особливостями психофізичного розвитку притаманний нижчий рівень научуваності, вони не спроможні достатньо виконувати контрольні завдання (Ryndak and Alper, 1996); їм потрібно значно більше часу для повторення і закріплення навчального матеріалу (Department of Education Victoria, 1998). Дослідники, які підтримують індивідуалізоване навчання переконують, що ефективне використання індивідуальних навчальних програм сприяє можливостям дитини досягнути поставлених перед нею специфічних навчальних цілей (Manley and Levy, 1981; Madden and Slavin, 1983); виправити, наскільки це можливо, порушення розвитку (Pugach, 1982; Evans and Vincent, 1997). Ефективною умовою навчання дитини з особливими освітніми потребами має бути ретельне і систематичне визначення відповідних освітніх цілей, шляхом адаптації й модифікації стандартного навчального плану, що забезпечує навчання такої дитини і дає можливість включити її в роботу звичайного класу (Strickland and Turnbull, 1990; Cheney and Demchak, 1996).

Таким чином, розроблення індивідуального навчального плану є основною умовою успішного навчання дитини з особливостями психофізичного розвитку в інклюзивному середовищі.

В інклюзивному класі індивідуальний навчальний план складається колегіально. Ця вимога є ключовою в інклюзії. Найважливішими завданнями діяльності робочої групи із розроблення індивідуального навчального плану буде організація й здійснення адекватної оцінки учня, а також супровід і моніторинг програм (масової чи спеціальної школи), на основі яких розробляється індивідуальний навчальний план для дитини з різними освітніми потребами. До складу робочої групи входять: батьки, учень (якщо це можливо), учитель (початкова школа), учителі-предметники (основна,

старша школа), завуч, помічник вчителя, психолог, за потреби логопед, дефектолог, соціальний працівник й інші спеціалісти. Засідання групи мають бути регулярними і фіксуватися у відповідному розкладі, за потреби група може збиратися позапланово. За таких умов учасники групи зможуть регулярно відслідковувати й оцінювати процес включення і виконання індивідуального навчального плану учнем, а також вносити необхідні зміни у будь-які його складові. Зібрання групи має носити офіційний характер, тобто попередньо визначається повістка дня, питання, які виносяться для обговорення, регламент й місце проведення. Інформацію стосовно кожного засідання члени робочої групи мають отримувати попередньо.

Дослідники інклюзії, в процесі складання індивідуального навчального плану радять дотримуватися ієрархічної природи його структури. Розроблення індивідуального навчального плану починається з формулювання широких цілей і завдань, які конкретизуються у конкретних, «технологічних» завданнях навчання. Дослідники (Tim Loreman, Joanne Derpeler, David Harvey, 2005) пропонують розглядати і компоновати структуру індивідуального плану у вигляді блок-схеми:

- визначення сподівань на майбутнє і життєвих планів учня;
- узагальнений результат проведеної комплексної оцінки;
- визначення довгострокових цілей;
- завдання з формування поведінки;
- індикатори досягнень;
- інклюзивні стратегії і підходи у навчанні;
- визначення часу і стратегії проведення моніторингу і перегляду індивідуального навчального плану.

У наших рекомендаціях із розроблення індивідуального навчального плану ми будемо керуватися загальними підходами до конструктів блок-схеми виділених цими дослідниками.

Індивідуальний план учня починається з визначення сподівань на майбутнє і життєвих планів учня. Це сподівання самого учня, його батьків, вчителів. Плани на майбутнє обов'язково мають бути позитивними. Достатньо сформульовані плани на майбутнє можуть суттєво допомогти у визначенні і постановці довготривалих цілей. Такими цілями може бути орієнтація на майбутню професію, успішну соціальну інтеграцію й особисте життя. Для точнішого формулювання сподівань на майбутнє дитині, батькам, вчителю треба поставити такі запитання:

- про що мріє дитина? Які її плани на майбутнє?
- які плани на майбутнє батьків дитини?
- ким би Ви хотіли бачити учня після закінчення школи?
- ким би Ви хотіли бачити його, коли він стане дорослим?
- як ви бачите щасливе і повноцінне життя для дитини у майбутньому?

Завдяки чому дитина може досягти такого життя?

- що заважає здійсненню таких планів на майбутнє стосовно цього учня?

Як можна усунути ці перешкоди?

П.І.дитини	Вік	Рік навчання
Учитель (класовод чи класний керівник)	Дата	
Сподівання на майбутнє і життєві плани учня		

Наступною складовою індивідуального навчального плану є узагальнений результат проведеної комплексної оцінки. Це короткий, сумарний звіт, деяке резюме усіх видів оцінки. Документ не слід переобтяжувати інформацією, бажано щоб він був не більший за 1,5 сторінки, чітко структурований за пунктами. Індивідуальна програма навчання.

Узагальнений результат проведеної комплексної оцінки

Тип проведеної оцінки	Результати
Оцінка ПМПК	<ul style="list-style-type: none"> • рекомендована навчальна програма
Оцінка за шкалою Векслера (психолог)	<ul style="list-style-type: none"> • невербальний інтелект • вербальний інтелект
Пізнавальні процеси	<ul style="list-style-type: none"> • сприймання • пам'ять • мислення • увага (саморегуляція)
Моторика	<ul style="list-style-type: none"> • загальна моторика • дрібна моторика
Соціалізація	<ul style="list-style-type: none"> • міжособистісні стосунки • особливості поведінки (компенсаторний чинник соціалізації)
Спостереження в школі (учитель, асистент учителя)	<p>Особливості налагодження соціальних контактів:</p> <ul style="list-style-type: none"> • під час гри • на уроці • позаурочний час
Особливості мовлення (логопед)	
Навчальні досягнення (учитель)	
Українська мова	
Читання	
Математика	
Я і Україна	
Образотворче мистецтво	
Музика	
Трудове навчання	
Фізична культура	
Основи здоров'я	

Узагальнений результат проведеної комплексної оцінки складає відповідальний (може бути вчитель або завуч) за координування робочої групи зі складання індивідуального навчального плану. Кожний учасник цієї групи має попередньо познайомитися з результатами і висновками з усіх складових проведеної оцінки, за потреби уточнити чим обґрунтована саме така оцінка.

Наступним кроком у складанні індивідуального навчального плану є визначення довгострокових цілей - те що має досягти дитина за визначений термін навчання. Її тривалість може бути різною, найчастіше, обмежується одним роком, може обмежуватися 6 місяцями, якщо навчання інтенсивне - 3 місяцями. Визначення довгострокових цілей навчання тісно пов'язане з інформацією про життєві плани учня й узагальненими результатами проведеної комплексної оцінки. Вони окреслюють напрямки розвитку дитини у визначений термін, тому за своєю суттю мають дещо загальний характер. Основні вимоги до довгострокових цілей - чітке формулювання, обмежена кількість (не більше 3-4). Кожна з довгострокових цілей має обов'язково доповнюватися завданнями, які її конкретизують. При цьому треба враховувати реальні можливості виконання розробленого плану в умовах загальноосвітнього класу, наявного ресурсного забезпечення, спеціальної підготовки вчителя. Важливо пам'ятати - основною метою складання індивідуального плану є не фіксування усього того, що дитина має вивчити у школі, а з'ясування педагогічних поглядів на дитину, які центрується на найважливіших сторонах її навчання.

Після ознайомлення з матеріалами (життєвими планами учня, узагальненими результатами проведеної комплексної оцінки), кожний член робочої групи з розроблення індивідуального навчального плану має визначити, які на його погляд довгострокові цілі навчання будуть пріоритетними для дитини. Погляди кожного з учасників стають предметом обговорення, яке призводить до узагальненого формулювання пріоритетів й їхнього ранжування відповідно до значущості. Усе це протоколюється і фіксується на сторінці індивідуального плану. Наприклад:

Довгострокові цілі

П.І. дитини	Дата
-------------	------

Освітні пріоритети (від найважливішого до менш значущого)

1. Поліпшення навчальних досягнень (можуть вказуватися конкретні предмети).
2. Розвиток навичок соціальної взаємодії і підвищення рівня соціальних контекстів у школі.
3. Розвиток саморегуляції, процесів пізнавальної діяльності.
4. Заохочення і розвиток умінь до роботи з природним матеріалом.

Розробляючи довгострокові цілі треба спиратися на сильні сторони дитини. Цілі мають ґрунтуватися на пріоритетах, вироблених робочою групою. Їх треба формулювати в межах реалізації довгострокових цілей і вони мають бути центровані на дитині. Наприклад, мета: «Заохочення і розвиток умінь до роботи з природним матеріалом» може бути сформульована так: «Підвищити самостійність дитини на заняттях гуртка «Умілі руки». Таке формулювання засвідчує про спрямованість на досягнення довгострокових цілей. Цілі не мають бути надмірно специфічними, однак спрямовуватися на формування позитивної поведінки. Для досягнення окреслених цілей має бути визначений адекватний час.

Наступна сторінка індивідуального плану присвячена завданням спрямованим на формування поведінки. Вони ґрунтуються на довгострокових цілях, визначених для конкретного учня; їх кількість має бути обмеженою (3-4 завдання). За своєю суттю такі завдання короткотривалі - мають реалізовуватися впродовж декількох тижнів або місяців (залежить від дитини і змісту навчального процесу), бути конкретними, точними, піддаватися вимірюванню. Важливо щоб їх можна було виконати протягом навчального року. Тому учасникам робочої групи з планування, які розробляють завдання треба запитати себе: «Як дитина зможе продемонструвати реалізацію визначених завдань?» Відповіддю на запитання і стануть завдання з формування позитивної поведінки, розв'язуючи які дитина просуватиметься у досягненні довгострокових цілей. Наприклад, довгострокова мета „Розвиток навичок соціальної взаємодії і підвищення рівня соціальних контактів у школі” (термін досягнення - до кінця навчального року), може складатися з таких завдань:

- 1) треба навчити дитину не брати без дозволу чужі речі;
- 2) треба навчити дитину дякувати за зроблену їй послугу;
- 3) треба навчити дитину розпізнавати випадки, коли вона зможе позитивно взаємодіяти зі своїми однокласниками;
- 4) треба, щоб дитина активніше брала участь у житті класу разом з однокласниками.

Після того, як група з розроблення індивідуального плану визначить завдання для досягнення довгострокових цілей, треба провести подальшу оцінку, тобто наскільки вони відповідають можливостям і потребам самого учня.

Наступна сторінка індивідуального навчального плану: «Індикатори досягнень». Це методи і тимчасові параметри вимірювання результатів з формування позитивної поведінки. Вони мають бути розроблені ще до початку реалізації індивідуального навчального плану. Під час розроблення індикаторів досягнень треба брати до уваги таке:

- можливість застосування стандартизованих інструментів оцінки (психологічні методики), або оригінальні індикатори досягнень (їх має створити група з розроблення індивідуального навчального плану);

- як часто буде проводитися процедура оцінювання досягнень з формування поведінки;
- хто буде відповідальний за проведення оцінювання;
- який час відводиться для оцінювання.

Таким чином, індикатори досягнень охоплюють дані, на підставі яких мають визначатися досягнення дитини з формування поведінки. Джерелом таких даних, окрім результатів психологічних досліджень, можуть бути спостереження й записи учителя в учительському й учнівському портфоліо, спостереження асистента, вчителя, батьків.

В індивідуальному навчальному плані однією з найвагоміших розглядається сторінка: „Інклюзивні стратегії і підходи до навчання". Вона розробляється на основі навчальної програми, за якою буде навчатися дитина з особливими освітніми потребами в інклюзивному класі. У наших умовах індивідуальний навчальний план може складатися на основі навчальних програм загальноосвітньої школи або загальноосвітньої спеціальної школи. Структура обох типів програм майже однакова. В тексті програм вказуються компоненти змісту освіти, які розподілені за роками навчання, за розділами чи темами; зазначаються навчальні досягнення учнів, що охоплюють знання, предметні, навчальні і пізнавальні вміння, які повинні бути сформовані в учнів під час вивчення конкретної теми. Найголовніше, програми загальноосвітньої й спеціальної загальноосвітньої школи схожі не лише на структуруванням, а й на навчальним змістом предмета, вони мають спільну кінцеву мету - забезпечення школярів повноцінними знаннями й уміннями відповідно до Державного освітнього стандарту.

Отже, розроблення індивідуального навчального плану на основі того чи іншого типу навчальних програм буде дієвим, забезпечить умови для успішного включення дитини у навчальну діяльність. При цьому позитивними будуть такі моменти. Визначаються чинники відповідальності, тобто усі особи залучені до навчання дитини мають чітко визначені орієнтири - окреслені найближчі і віддалені цілі навчання; визначаються умови оцінки знань учня; батьки стають активними учасниками навчання дитини, оскільки вони можуть відслідковувати, чому навчають їхню дитину; на думку дослідників (Ryndak and Alper, 1996) визначаються додаткові ресурси і ресурси підтримки необхідні для навчання учня з особливостями розвитку.

Треба сказати, що розроблення індивідуального навчального плану на основі навчальних програм спеціальної школи матиме низку переваг. Так у навчальних програмах для дітей з порушенням інтелектуального розвитку (ЗПР), із тяжкими порушеннями мовлення, із сенсорними порушеннями (порушення слуху), зі складними дефектами (наприклад, ДЦП і затримка психічного розвитку), задається мінімальний обсяг матеріалу, який забезпечує наступність знань у вивченні предмета (галузі), при цьому вилучена частина матеріалу не є обов'язковою для вивчення і не порушує логіку дисципліни. Передбачається наступність в опануванні знаннями, уміннями, навичками впродовж вивчення усього курсу. Навчальні досягнення

(рівень знань, умінь і навичок, якими учні повинні оволодіти в процесі вивчення програмового матеріалу), спрощені й зорієнтовані на особливості мислительної діяльності учнів із зниженим інтелектом як первинного так і вторинного генезу; характеризуються поступовим ускладненням; мають виразну практичну спрямованість. Окрім того, у навчальних програмах спеціальної школи вміщені корекційно-розвивальні завдання, що конкретизуються напрямками корекційно-розвивальної роботи, яку слід здійснювати на матеріалі теми, що вивчається і яка охоплює процеси пізнавальної діяльності (сприймання, пам'яті, мислення), мовленнєвої діяльності, емоційно-вольової сфери, особистості. При цьому має місце органічне поєднання корекційно-розвивальної змістової лінії зі змістово-методичними лініями навчального матеріалу. Важливо, що особливості навчальних програм спеціальної школи, на основі яких розроблятиметься індивідуальний навчальний план, не порушують основної вимоги інклюзивного включення - дитина з особливостями психофізичного розвитку має бути залучена до навчального процесу нарівні з усіма учнями, якщо участь дитини у навчальному процесі без поправок і змін не можлива, бажано щоб вони були мінімальними (Deppeler, 1998).

Для внесення в тематичний план індивідуальних цілей і завдань треба з'ясувати зміст навчального матеріалу, тобто порівняти тематичний план масової і спеціальної школи. Потім у тематичному плані спеціальної школи у колонках: навчальні досягнення учнів і спрямованість корекційно-розвивальної роботи з'ясувати точки „дотику" індивідуальних цілей, і вписати їх при потребі у загальну схему викладання тематичного плану.

На основі тематичного плану учитель розробляє поурочні плани, у яких треба врахувати специфічно-індивідуальні цілі і завдання (навчальні досягнення, спрямованість корекційно-розвивальної роботи) для дитини з особливими освітніми потребами, що мають знайти своє місце у загальному контексті уроку. Остання сторінка індивідуального навчального плану присвячена особливостям його перегляду і моніторингу виконання. Індивідуальний навчальний план є робочим документом, який активно використовується у навчанні, тому його треба систематично переглядати. Краще робити це один раз на семестр, пам'ятаючи - чим частіше переглядатиметься індивідуальний навчальний план, тим ефективнішим він буде. Перед проведенням зібрання групи з перегляду індивідуального навчального плану треба підготувати оцінку його виконання протягом визначеного часу. Може бути, що цілі і завдання, поставлені в плані, досягнуті раніше зазначеного терміну, тоді треба розробити нові і внести їх у документ, трапляється, що вони виявилися недосяжними, отже, їх треба відкоригувати або висунути реальніші. Якщо цього не зробити, зусилля вчителів будуть марними, а навчання дитини не принесе бажаних результатів. Якщо не було досягнуто запланованих результатів, членам групи із розроблення індивідуального навчального плану треба звернути увагу на таке.

Наскільки поставлені цілі і завдання були реальними і чи достатньо виділено часу для їхньої реалізації; чи мала місце переоцінка очікуваного рівня досягнень; наскільки адекватна була оцінка досягнень й ефективні педагогічні стратегії навчання; яка ефективність навчально-дидактичного забезпечення; до якої міри важливими для дитини були поставлені цілі і завдання.

III.2. Індивідуальне оцінювання соціальних вмінь учнів з особливими освітніми потребами.

Як свідчить світова практика, інклюзивне навчання, на противагу навчанню у спеціальній школі-інтернаті, ефективніше готує дитину до майбутнього самостійного життя у суспільстві. У цій площині розглядається поняття компетентності учня. Під компетентністю людини педагоги мають на увазі спеціально структуровані (організовані) системи знань, умінь, навичок і ставлень, що їх набувають у процесі навчання. Вони дають можливість людині визначати, тобто ідентифікувати і розв'язувати, незалежно від контексту (від ситуації) проблеми, характерні для певної сфери діяльності. Саме компетентність на думку багатьох міжнародних експертів в галузі освіти, є тим індикатором, який допомагає визначити готовність випускника загальноосвітньої школи до життя, його подальшого особистісного розвитку й до активної участі в житті суспільства.

Поміж ключових компетентностей, визначених педагогічною спільнотою України, чільне місце посідає соціальна компетентність. Вона охоплює такі вміння:

- продуктивно співпрацювати з різними партнерами в групі і команді, виконувати різні ролі й функції в колективі, проявляти ініціативу, підтримувати і керувати власними взаєминами з іншими;
- визначати мету комунікації, застосовувати ефективні стратегії спілкування залежно від ситуації, вміти емоційно налаштовуватися на спілкування з іншими;
- спільно визначати цілі діяльності, планувати, розробляти стратегії індивідуальних і колективних дій.

Як бачимо, соціальна компетентність поліфункціональна. Вона передбачає достатню соціалізацію у суспільному житті, її вміння важливі для стосунків у школі, в сім'ї, в майбутньому - у професійній діяльності.

Розвиток соціальної компетентності учня починається з налагодження його суспільних стосунків у класі, в школі, поза школою. Цей процес тісно пов'язаний з особистісним розвитком дитини і він матиме низку особливостей, якщо мова йде про дитину з порушеннями у розвитку.

Так, дітям з органічними враженнями кори головного мозку різних нозологій (затримка психічного розвитку, тяжкі вади мовлення, дитячий церебральний параліч, гіпердинамічні розлади) властива емоційна незрілість. Це може виявляється у ставленні до однолітків, наприклад у контактах, які

вони встановлюють зі своїми однокласниками - ситуативних, нестійких, нетривалих. Деяким дітям притаманна розгальмованість поведінки, що проявляється в афективних реакціях (сварках, бійках, глибоких образах), неадекватних способах виходу з конфлікту. При цьому афективні реакції швидко закріплюються і потім можуть повторюватися вже без видимих причин, поза реальних конфліктів. Загальна незрілість (мотиваційна, моральна), відсутність критичної самооцінки, проявляється у схильності дітей до перебільшення власних можливостей, переоцінки свого впливу на інших. Для частини дітей притаманна психічна нестійкість, яка проявляється в особливостях їхньої суспільної поведінки - непослідовна, часто позбавлена логіки, конфліктна, непередбачувана. Внаслідок недостатніх інтелектуальних й емоційно-вольових можливостей у них також своєрідні адаптивні механізми для самостійного і продуктивного усунення недоліків. Доступними для учнів є способи самокорекції, які не вимагають напруженої праці, тривалих вольових зусиль. Цим пояснюється схильність до конфліктів, бажання отримати схвалення хвалюватістю. Такі чинники перешкоджають встановленню позитивних неформальних емоційно-особистісних стосунків з однокласниками, налагодженню повноцінних суспільних стосунків. Вони можуть призводити до негативної реакції навколишніх, наслідками якої є неприйняття, ізолюваність, відторгнутість, високий рівень агресії.

Таким чином, важливим завданням у формуванні соціальної компетентності учня з особливостями психофізичного розвитку, є корекція його поведінки, розвиток уміння налагоджувати суспільні стосунки і неформальні емоційно-особистісні стосунки з однолітками. Окреслені фактори можуть розглядатися як довгострокові і найближчі цілі корекційно-розвивального навчання, а їхня реалізація має контролюватися й оцінюватися.

Найперше, в індивідуальному навчальному плані учня визначається мета і завдання, спрямовані на формування його соціальної компетентності. Так, на сторінці навчального плану «Сподівання на майбутнє і життєві плани учня» визначаються довгострокові цілі, які, зазвичай, зорієнтовані на майбутню професію, створення сім'ї, благополучне життя в суспільстві. Як бачимо, досягнення окреслених цілей безпосередньо пов'язане з формуванням соціальної компетентності.

На наступній сторінці індивідуального навчального плану (її назва «Узагальнений результат проведеної комплексної оцінки») висвітлюються проблеми поведінки дитини. Це результати вивчення соціалізації учня, а саме: міжособистісних стосунків, особливості поведінки (як компенсаторного чинника соціалізації); а також спостереження вчителя й асистента-вчителя за налагодженням соціальних контактів учня - під час гри; на уроці; позаурочний час. Результати комплексної оцінки поведінки учня беруться до уваги при визначенні довгострокової мети, яка окреслює напрямки формування поведінки, вміння налагоджувати суспільні стосунки у визначений термін. Окреслена мета конкретизується у завданнях, які подаються на окремій сторінці індивідуального навчального плану. За своєю

суттю такі завдання короткотривалі - мають реалізовуватися впродовж декількох тижнів або місяців (залежить від психологічних особливостей дитини), бути конкретними, точними, піддаватися контролю й оцінці.

Наприклад, для учня (Миколи К.), у якого проблеми з поведінкою (часто влаштовує сварки, забіякуватий, розв'язує конфлікти бійкою), визначається довгострокова мета „Розвиток навичок соціальної взаємодії” (термін досягнення - до кінця навчального року). Ця мета може складатися з таких завдань.

Завдання 1. До кінця третьої четверті Микола К. самостійно проявлятиме ініціативу в позитивних соціальних контактах з іншими дітьми на перерві, позаурочний час (не менше ніж в 60% випадках організованого спостереження вчителя або асистента вчителя).

Завдання 2. До кінця четвертої четверті Микола К. зможе позитивно відповідати на ініціативу інших дітей під час соціальної взаємодії (не менше, ніж у 50% випадків цілеспрямованого спостереження вчителя або асистента вчителя).

Завдання 3. На кінець навчального року Микола К. братиме участь у 70% заходів, які проводяться у класі.

Досягнення окреслених завдань потребує поточного контролю, який реалізується вербальним оцінюванням. Наприклад, учитель в емоційній формі дає словесну оцінку, показує задоволення від дій учня: «Молодець! Ти чемно попросив у Катрусі олівець, а потім подякував». В іншому випадку, у процесі такого оцінювання учитель показує учню чого він досягнув, а що йому ще треба навчитися: «Молодець! Але ...». Учитель може висловити і незадоволення діями дитини. У таких розмовах важливо обійти моменти, які можуть мати психотравмуючі наслідки. Так, оцінюючи негативно проступок, не можна розширювати коло того, що піддається цій оцінці. Зокрема, переходити на особистість. Наприклад, недопустиме висловлювання: "Ти не тільки розбив шибку, а постійно б'єшся, обманюєш, ти бовдур!" Треба пам'ятати, що у молодших школярів, навіть якщо вони достатньо диференціюють поняття, ще несформована здатність відокремлювати негативні результати своїх дій і вчинків від позитивної оцінки самого себе. Тому під час розмови важливо, щоб дитина розуміла - осуджується її негідний вчинок, а не її особистість. Не треба вдаватися до надмірного моралізаторства. Наприклад, весь час соромити дитину: "Ти дуже поганий, гарні учні роблять так... . Як тобі не соромно" та ін. Надмірна кількість зауважень і осуджень, зрештою призводить до того, що вони перестають діяти. Позитивну діяльність дитини важливо супроводжувати посмішкою, підбадьорливим жестом, дотиком.

У процесі реалізації довгострокової мети, пов'язаної з формуванням поведінки й завдань, які її конкретизують, важливо вчити школяра самостійно оцінювати власні дії, співставляти власні результати з визначеними загальноприйнятними критеріями, таким чином, формувати самостійну

оцінювальну діяльність. Таке вміння важливо формувати у кожної дитини, не залежно від її інтелектуального розвитку.

Для цього на початку навчання дитини в інклюзивному класі вчителю треба з'ясувати її самооцінку, тобто загальну самооцінку становлення якої почалося з першого року життя дитини, і складається з тих оцінок, які давали її дорослі в сім'ї, у дитячому садку, ровесники на вулиці. У дітей з особливостями психофізичного розвитку може бути викривлена самооцінка, яка на підсвідомому рівні призводить до вироблення психологічних механізмів захисту: агресивної реакції на зауваження; оцінювання усіх навколишніх потенційними ворогами, або навпаки, на найменші прояви доброзичливого ставлення дитина може відповідати сплеском сліпого обожнювання.

Для з'ясування реальної самооцінки учня вчитель або психолог можуть використати методика Дембо-Рубінштейн (Рубінштейн, 1970). В педагогіці її називають методикою «лінійок». Використання «лінійок» «Дембо-Рубінштейн» не для клінічного дослідження, а для масових досліджень самооцінки школярів стало можливим після валідизації цієї методики в роботах А.В. Захарової (1993) і Г.А. Цукерман (1993).

Тестування бажано проводити індивідуально. Якщо вчитель захоче дізнатися про самооцінку усіх дітей в класі, тоді воно проводиться фронтально. Для обстеження учнів учитель має підготувати бланки з вертикально розташованими лініями. Кожна лінійка вгорі і внизу має заголовок. Заголовками є людські якості - основні компоненти образу «Я» (добрі - злі, розумні - дурні; сміливі - боягузи; красиві - некрасиві, щедрі - жадібні тощо). Перед початком виконання завдання важливо з'ясувати - чи розуміють діти зміст тієї чи іншої якості людини. Психолог або вчитель знайомить дітей із завданням, пояснює будову «лінійок».

Я навчу вас розповідати про себе, не використовуючи жодного слова. Для цього ми використаємо чарівні лінійки (малює на дошці вертикальну лінію, відмічає її верх, низ і середину). Я покажу як ними користуватися. Наприклад, ця лінійка вимірює чи добра людина. На самому верху цієї лінійки (ставить хрестик на верху лінійки) стоять найдобріші люди у світі. Вони ніколи нікому нічого поганого не зробили, не сказали і навіть не подумали! Внизу цієї лінійки (ставить хрестик внизу) стоять найзліші люди у світі. Вони завжди роблять іншим людям - дорослим, дітям зло. Посередині (ставить хрестик на середині лінійки) стоять ті, у яких слова, справи і думки на половину хороші, на половину погані. А якщо людина майже хороша, однак щось погане сказала або зробила, де вона намалює свій хрестик? (Діти висловлюються, вчитель погоджується з ними, або не погоджується розгорнуто й аргументовано). А тепер уявіть людину, яка все життя була злою, а сьогодні вирішила змінитися і вже зробила дві гарні справи. Куди ви таку людину поставите на чарівній лінійці? Чудово! Ви зрозуміли, як влаштовані ці лінійки. А тепер візьміть листки з лініями і поставте на першій лінійці свій хрестик. Нагадую: вверху стоять найдобріші люди у світі,

внизу - найзліші люди. Де стоїш ти? Вчитель має ретельно перевірити, щоб ніхто з дітей не переплутав розміщення листків, верх і низ лінійок.

Після завершення роботи вчитель пояснює правила конфіденційності психологічного тестування: «Я буду зберігати ваші розповіді про себе багато років. Комусь з вас захочеться дізнатися, яким він був у 1 класі? Якщо хлопчик чи дівчинка попросить, я із задоволенням покажу дитині її листок. Однак лише її листок! Чужі листки без дозволу автора я не буду показувати навіть вашим батькам. Якщо хтось захоче, щоб мама або товариш захотіли подивитися вашу роботу, той скаже: «Покажіть лінійки моїй мамі!». А якщо Маринчина мама попросить показати лінійки її дочки, я запитаю: «А Маринка дозволила?»»

Таким чином, учитель за допомогою методики «лінійок» може запропонувати оцінити дітям себе, використовуючи найрізноманітніші якості людини. Одержані результати слугують відправною точкою під час цілеспрямованого формування самооцінки дитини.

Дія самооцінки невід'ємна від уміння контролювати себе. Тому першим кроком розвитку самооцінки є вміння порівнювати власні дії зі зразком. З цією метою добираються ситуації, аналізуючи які дитина вчиться порівнювати дії, поступки людей між собою. Це можуть бути дії знайомих людей - дітей і дорослих у школі і вдома, а також власні дії і поступки, вчинки героїв казок, оповідань. При цьому не обов'язково, щоб дії, поступки були позитивними, бездоганними. Дитина має навчитися визначати схожість, відмінність між ними. Поступово переходити від поелементного порівняння дій, вчинків, до узагальненого. Вона повинна навчитися вибирати зразок для порівняння.

Наступний прийом формування самооцінювання ґрунтується на застосуванні «оцінних лінійок». У процесі діагностичного тестування дитина ознайомлюється з правилами його використання, у подальшій роботі учитель застосовує це вміння. Найперша вимога до застосування прийому - самооцінка учня має передувати оцінці вчителя. Перед тим, як визначити на лінійці оцінку, дитина визначає критерії оцінювання. Спочатку це робиться разом з учителем, потім з усім класом, врешті, учень виділяє критерії самостійно. Наприклад, усі учні класу готуються до Дня іменинника. Кожна дитина відповідає за певну ділянку роботи. Після проведення заходу вчитель пропонує оцінити участь кожного у його підготовці за критеріями, які діти обговорюють разом з вчителем, уточнюючи значення критеріїв оцінки. Після того, як учень оцінить свою участь у заході за допомогою оцінної лінійки, його оцінюють однокласники (взаємооцінка) і вчитель.

При організації взаємооцінки важливо орієнтувати дитину на те, що вона має бачити в однокласниках хороше, з повагою сприймати успіхи свого товариша. Необхідно вчити дитину критично підходити до виконання роботи, співпереживати, радіти за успіхи іншого. Набуваючи навички оцінювання власних і чужих досягнень, школяр набуває досвіду взаємодопомоги, взаємопідтримки.

Таким чином, формування самооцінки може стати довгостроковою метою у розвитку соціальної компетентності дитини, водночас, окреслена мета може конкретизуватися такими завданнями:

- 1) вчити порівнювати власні дії і поступки з діями і поступками інших людей;
- 2) визначати критерії оцінювання власних дій, поступків людей;
- 3) вчити оцінювати власні дії, поступки.

Як вже зазначалося, в індивідуальному навчальному плані учня з особливостями психофізичного розвитку визначаються мета і завдання з формування соціальної компетентності, спрямовані на корекцію поведінки, розвиток самооцінки, налагодження суспільних стосунків. Реалізація цих завдань систематично переглядаються робочою групою з розроблення індивідуального навчального плану. Для цього використовують дані учительського портфоліо, яке він добирає для дитини з особливостями психофізичного розвитку.

Так, у розділі портфоліо „Соціальна компетентність учня ” вчитель вміщує дані про реалізацію завдань з формування поведінки за визначений період. Наприклад, випадки у яких дитина самостійно проявляє ініціативу для встановлення позитивних соціальних контактів з іншими дітьми на перерві; відмічає особливості співпраці учня з однокласниками на уроці, у позаурочний час; особливості спілкування з однолітками, дорослими. При цьому важливо відмічати чинники, які призводять до труднощів соціалізації (особливості поведінки, комунікативної діяльності), а також позитивні сторони цього процесу.

Вагомими будуть показники самооцінки учня за методикою Дембо-Рубінштейн (методика „оцінних лінійок”); результати суспільної діяльності дитини оцінені самою дитиною, однокласниками, вчителем за допомогою «оцінних лінійок». Ці дані дають можливість прослідкувати динаміку розвитку самооцінки учня протягом визначеного часу (наприклад за півроку). У розділі портфоліо «Суспільна робота учня» вчитель фіксує доручення, які дитина виконує в класі, у школі, якість їх виконання; участь у суспільно-корисній праці, подяки за виконане тощо. Ці дані вагомі для реалізації довгострокової мети, пов'язаної з успішною соціалізацією учня.

Таким чином, у процесі формування соціальної компетентності учня з особливостями психофізичного розвитку чільне місце посідає корекція поведінки, налагодження суспільних і неформальних емоційно-особистісних стосунків з однолітками. Цей процес вимагає чітко окресленої довгострокової мети, яка конкретизується у завданнях, потребує застосування прийомів, які дають можливість відслідковувати динаміку розвитку складових соціальної компетентності дитини. При цьому оцінюватися мають досягнення дитини, а не її особистість.

Поради вчителю

В інклюзивному класі, та й у звичайному класі, де частина школярів з тих чи інших причин не встигає у навчанні, треба дотримуватися тактики спокійного емоційного реагування, уникати оціночного виділення найкращих учнів. Це зумовлене підвищеним для таких дітей почуттям заздрості, бажанням монополізувати любов учителя. Тому невиправданою є шкільна практика, коли у класі учитель створює собі «авторитет», умінням «усіх тримати в кулаці». Такі діти потребують доброзичливих, толерантних стосунків. Тактика спілкування учителя з учнями має бути гнучкою. Доброзичлива емоційна атмосфера у класі може запобігти формуванню вторинних особистісних відхилень у розвитку.

В інклюзивному класі учителю важливо налагодити з дитиною з особливостями психофізичного розвитку особистісне спілкування. Потрібно зробити так, щоб дитина прагнула поділитися з Вами своїми проблемами: розповісти про свої радості і образи, страхи і переживання. Вона має відчутти, що її люблять, рахуються з її думкою, і вона потрібна. Особистісне спілкування налагоджується поступово, воно починається зі спілкування вічна-віч. У процесі такого спілкування важливо, щоб дитина повірила у Вашу щирість. Саморозкриття відбувається поступово, невеликими "дозами", які збільшуються в міру того, як вона починає Вам довіряти. Для того, щоб дитина довіряла, потрібно зберігати в таємниці інформацію якою вона ділиться з Вами. Для того, щоб краще її зрозуміти, можна використати метод систематичного спостереження. Для його проведення пропонуємо наступні рекомендації.

Перш ніж робити якісь висновки про дитину, поспостерігайте за нею у різних ситуаціях. Ви помітите різницю між тим як вона поводить себе на уроці і на перерві, на прогулянці, а також під час спілкування з дорослими, однокласниками, батьками. Уважно спостерігайте за дитиною й умійте вислухати її. Запитайте себе, як часто вона посміхається і що викликає у неї посмішку. Людина, яка рідко сміється, зазвичай, незадоволена собою і життям. Прислухайтесь до відтінку її голосу. Сумна інтонація може свідчити про внутрішній дискомфорт.

IV. Критерії оцінювання учнів з психофізичними порушеннями а загальноосвітньому навчальному закладі.

IV.1. ОСВІТНЯ ГАЛУЗЬ «МОВИ І ЛІТЕРАТУРА»

УКРАЇНСЬКА МОВА

Державний стандарт освітньої галузі “Мови і література” для учнів з психофізичними порушеннями передбачає забезпечення відповідного рівня комунікативних умінь, теоретичних знань з мови, українознавчих знань, мовленнєвий та інтелектуальний розвиток. Визначені змістові вимоги стандарту забезпечує в початковій школі вивчення курсу “Українська мова”, який в початковій загальноосвітній школі є одним із провідних предметів, оскільки рівень засвоєння цього предмету значною мірою визначає рівень засвоєння основ наук у початковій ланці освіти.

Водночас, специфіку вивчення української мови учнями з особливими потребами зумовлюють загальні психофізіологічні порушення, які притаманні цим дітям:

- обмежений обсяг знань і уявлень про оточуючий світ;
- порушення моторики;
- знижена пізнавальна активність;
- відставання у розвитку наочно-образного мислення;
- уповільнене отримання і відтворення інформації;
- низька комунікабельність і недостатній розвиток мовлення.

Недорозвинення усного мовлення у більшості дітей з порушеннями психофізичного розвитку визначається у структурі основного дефекту і не є фатально обмежуваним фактором, який стримує їхній загальний розвиток. І тому розробка змісту курсу “Українська мова” здійснювалась на основі комунікативно-діяльнісного та корекційно-розвивального підходів, які відповідають основним принципам навчання дітей з порушеннями психофізичного розвитку.

Загальнонавчальні завдання цього курсу полягають у:

- виробленні в учнів мотивації навчання рідної мови;
- формуванні комунікативних умінь;
- розвитку усіх видів мовленнєвої діяльності (слухання, говоріння, читання, письма);
- інтенсифікації психічного розвитку.

Першочерговими корекційно-розвивальними завданнями є:

- подолання мовленнєвого недорозвитку у дітей з психофізичними порушеннями;
- розвиток у них мовленнєвої та дрібної моторики,
- вироблення навичок свідомого сприймання та розуміння зверненого

мовлення;

- розвиток можливостей слухо-зорового сприймання мовлення; тренування у використанні мовних засобів висловлення думки.

Відповідно до мети і завдань освітньої галузі у структурі Державного стандарту визначено основні змістові лінії:

- комунікативна;
- лінгвістична (мовно-теоретична);
- лінгвоукраїнознавча;
- діяльнісна;
- корекційно-розвивальна.

Комунікативна лінія є провідною в шкільній мовній освіті і передбачає розвиток усного і писемного мовлення учнів з порушеннями психофізичного розвитку, їхнє вміння користуватися мовою як засобом спілкування. Комунікативний підхід зумовлює розвиток й удосконалення у школярів всіх видів мовленнєвої діяльності, насамперед усних, слухання і розуміння почутого, діалогічного і монологічного мовлення. Водночас, учні оволодівають писемним мовленням, користуються ним як засобом комунікації.

Лінгвістична (мовно-теоретична) змістова лінія забезпечує елементарний обсяг науково правильних знань про мову, про елементи її системи. На цій основі формуються в учнів з порушеннями психофізичного розвитку фонетичні, лексичні і граматичні уміння, які використовуються в процесі говоріння, читання й письма.

Лінгвоукраїнознавча змістова лінія передбачає розширення уявлень школярів про сьогодення та духовну спадщину українського народу. В учнів формується усвідомлене ставлення до рідної мови як до першоджерела знань, скарбниці народної мудрості, до її значущості в європейській та світовій культурі.

Діяльнісна лінія в Стандарті початкової освіти є основоположною і пронизує всі три попередні змістові лінії, оскільки передбачає оволодіння учнями з порушеннями психофізичного розвитку самостійною навчальною діяльністю.

На фонетичному, графічному, лексичному, граматичному матеріалі в процесі засвоєння мови та мовлення удосконалюються розумові дії: аналіз, синтез, порівняння, класифікація, групування, узагальнення.

Діяльнісно-мовленнєва спрямованість початкового навчання дає змогу визначати основними для контролю не теоретичні знання про мову, а мовні й мовленнєві вміння школярів.

Корекційно-розвивальна лінія, яка виділена у змісті Стандарту спеціальної освіти, шляхом використання спеціальних методів і форм навчання, технічних засобів, спеціального обладнання тощо, забезпечує корекцію вторинних відхилень у сенсомоторній та емоційній сферах, розвиток мовлення, психічних процесів, інтелектуальних можливостей учнів з порушеннями психофізичного розвитку, сприяє подоланню мовленнєвих порушень, усуненню мовленнєвого недорозвинення.

Основне змістове наповнення освітньої галузі “Мови і література” для різних категорій учнів з особливими освітніми потребами в цілому співпадає, водночас, державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів дещо скориговано відповідно до їхніх пізнавальних та інтелектуальних можливостей.

Представлений зміст з курсу мовних дисциплін може слугувати основою для розробки індивідуальних навчальних планів, за якими навчатимуться учні з особливостями психофізичного розвитку у “масовій” загальноосвітній школі.

ЗМІСТ ОСВІТИ	ВИМОГИ ДО РІВНЯ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ПІДГОТОВКИ УЧНІВ
Комунікативна лінія	
<p>Мовлення. Усне і писемне мовлення, їх основні ознаки (артикуляція, літературна вимова, інтонація, паузи, темп, сила голосу, логічні наголоси; оформлення речень тексту, вживання великих літер, розділових знаків, друковані рукописні тексти). Джерела усної і письмової інформації</p>	<p>Розрізнявати усне і писемне мовлення, правильно та зв’язно говорити, використовуючи певні виражальні засоби та дотримуючись етики мовної поведінки. Уважно слухати невеликі усні повідомлення, читати вголос, напівголосно та мовчки невеликі за обсягом тексти, розуміти і запам’ятовувати повідомлення, уміти вичленовувати головні та другорядні ознаки предметів, подій, явищ, встановлювати спільне, схоже та відмінне, узагальнювати, визначати причинно-наслідкові та часові зв’язки, доводити свою думку. Самостійно та з допомогою вчителя визначати основний зміст невеликих текстів</p>
<p>Форми висловлення ввічливості зі значенням прохання, відмови, побажання, подяки, вибачення, запрошення, вітання тощо</p>	<p>Брати участь у розмові (уміти звернутися один до одного і до старших, ставити запитання, давати аргументовану відповідь, правильно висловлювати власні думки, толерантно ставитися до думок інших), користуючись адекватною мімікою та жестами. Відповідно до норм етикету відрекомендуватися, попросити, подякувати тощо. Знати особливості українського національного етикету</p>
<p>Переказ (усний і письмовий) тексту-розповіді та опису за колективно складеним планом Усне і писемне висловлювання на вільно обрану чи задану вчителем тему про почуте, прочитане, побачене</p>	<p>Переказувати тексти близько до змісту, усно і письмово, від свого імені чи від імені дійової особи, послідовно передаючи основний зміст прослуханого та прочитаного. Складати усні і письмові невеликі за обсягом висловлювання, твори-мініатюри на визначену вчителем чи самостійно обрану тему з дотриманням одержаних орфоепічних, граматичних, правописних і мовленнєвих знань і умінь, з орієнтацією на слухача і читача. Вдосконалювати власні висловлювання відповідно до порад учителя та однокласників.</p>

ЗМІСТ ОСВІТИ	ВИМОГИ ДО РІВНЯ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ПІДГОТОВКИ УЧНІВ
Лінгвістична лінія	
ТЕКСТ. Будова, тема і основна думка тексту, заголовок, абзац. Основні типи текстів: розповідь, опис, міркування (практичне ознайомлення)	Практично розрізняти типи текстів за їх будовою. Визначати тему і основну думку тексту. Добирати заголовок до тексту, ілюстрації, рельєфного та сюжетного малюнків. Знати роль абзаців у тексті.
РЕЧЕННЯ. Види простих речень за метою висловлювання. Головні (підмет і присудок) і другорядні члени речення. Однорідні члени речення. Уявлення про складне речення (найпростіші види)	Знаходити межі речень; розрізняти речення за метою висловлювання, правильно їх інтонувати; виділяти підмет і присудок у простому реченні; розпізнавати і вживати однорідні члени речення; будувати різні речення за зразком
СЛОВО. Лексичне значення слова. Багатозначні слова. Найуживаніші синоніми, антоніми, омоніми. Уявлення про фразеологізми. Навчальні словники: тлумачний, орфографічний	Пояснювати пряме значення уживаних у мовленні слів і переносне (у найпростіших випадках), розпізнавати у текстах найуживаніші омоніми, синоніми та антоніми, вміти добирати з ряду синонімів слова, які найбільш доречні. Уміти пояснити значення найуживаніших фразеологізмів; користуватися словниками
БУДОВА СЛОВА. Основа і закінчення: корінь, префікс, суфікс. Спільнокореневі слова. Словотвір	Знаходити в словах складові значущі частини: основу і закінчення, корінь, префікс, суфікс (у нескладних випадках), розпізнавати і підбирати спільнокореневі слова
ЧАСТИНИ МОВИ. Іменник, прикметник, дієслово, особові займенники, числівники. Найуживаніші прислівники, прийменники, сполучники. Загальні відомості про рід, число, відмінки іменників; змінювання прикметників за родами, числами, відмінками; час, особу, число дієслова	Розпізнавати іменники, прикметники, дієслова, особові займенники і числівники, наводити приклади, правильно вживати змінні слова вивчених частин мови в належних формах
ЗВУКИ І БУКВИ. Голосні і приголосні звуки. Український алфавіт. Склад. Наголос, наголошені і ненаголошені голосні.	Розрізняти звуки і букви голосні і приголосні, тверді і м'які. Знати український алфавіт. Знаходити слова за алфавітом у словнику.

ЗМІСТ ОСВІТИ	ВИМОГИ ДО РІВНЯ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ПІДГОТОВКИ УЧНІВ
Приголосні тверді і м'які, дзвінки і глухі. Найуживаніші правила вимови голосних і приголосних звуків	Правильно ділити слова на склади, дотримуватись найважливіших правил вимови та позначення на письмі голосних і приголосних.
Лінгвоукраїнознавча лінія	
ПРАВОПИС Найуживаніші орфографічні правила про: <ul style="list-style-type: none"> • вживання великої букви на початку речення; у власних назвах (прості випадки); • написання ненаголошених голосних, що перевіряються і не перевіряються наголосом (із орфографічного мінімуму); 	Практично застосовувати вивчені правила правопису на письмі за слухом, під час списування, самостійного письма. Правильно і грамотно писати на слух текст, який диктується, зазначеного в програмі обсягу, з вивченими орфограмами і пунктограмами.
Тематичні групи слів - назв предметів і реалій матеріальної та духовної культури українського народу	Розуміти значення слів, що стосуються предметів побуту, народних звичаїв та усталених історично, уміти пояснити їх значення, в окремих нескладних випадках – походження, уміти використовувати тематичні групи слів народознавчого змісту в мовленні
Українська народна творчість як відображення народного досвіду	Знати українські прислів'я, приказки, фразеологічні звороти, загадки, казки, пісні, уміти доречно використовувати їх у усному і писемному мовленні
Діяльнісна лінія	
Уміння аналізувати, порівнювати, виділяти головне, узагальнювати (практично) мовний матеріал на основі полісенсорного сприймання	Виділяти у мовних одиницях (слові, реченні, тексті) їх складові, головне у мовних одиницях: корінь слова, основу речення, тему і основну думку тексту; робити елементарні висновки на основі спостереження мовних явищ, узагальнювати мовні факти на основі їх аналізу і порівняння
Корекційно-розвивальна лінія	

ЗМІСТ ОСВІТИ	ВИМОГИ ДО РІВНЯ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ПІДГОТОВКИ УЧНІВ
<p>МОВЛЕННЄВИЙ РОЗВИТОК</p>	<p>Вміти правильно вимовляти слова різного звукового складу, розрізнявати всі звуки рідної мови за акустико-артикуляційними ознаками та використовувати їх у власному мовленні.</p> <p>Розуміти значення слів з різним рівнем узагальненого лексичного значення (конкретні, збірні, абстрактні) в контексті, ситуаціях спілкування та ізольовано.</p> <p>Уміти граматично правильно оформлювати власні вислови. Розуміти значення основних граматичних категорій.</p> <p>Володіти продуктивними формами словотвору.</p> <p>Використовувати у власному мовленні синтаксичні конструкції, різні за рівнем складності (просте непоширене, просте поширене, складне із сурядним та підрядним зв'язком). Уміти трансформувати синтаксичні конструкції у напрямку спрощення, ускладнення. Розуміти складні логіко-граматичні конструкції (порівняльні, обернені, інвертовані, дистантні).</p> <p>Володіти розгорнутим діалогічним та монологічним (опис, переказ, розповідь) мовленням (з опорою на наочність, за запитаннями вчителя, за планом, без опори).</p> <p>Засвоїти елементарні теоретичні відомості з фонетики, будови слова, морфології, синтаксису, орфографії, графіки та пунктуації, вміти свідомо застосовувати їх на практичному рівні.</p> <p>Для дітей з порушеннями зору</p> <p>Називати предмети і явища довкілля, суспільного життя, маючи про них конкретні уявлення, співвідносити слово з реальним предметом, явищем.</p> <p>Вміти граматично правильно будувати будь-яке висловлювання, логічно й образно висловлюватися, дотримуючись етикетних норм спілкування. Мати достатній запас узагальнюючої та емоційно забарвленої лексики, доречно нею користуватися. Для дітей з порушеннями слуху. Дотримуватися правильної звуковимови (відповідно до можливостей дитини), знаходити помилки у власних мовленнєвих усних і письмових висловлюваннях і виправляти їх.</p>

ЗМІСТ ОСВІТИ	ВИМОГИ ДО РІВНЯ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ПІДГОТОВКИ УЧНІВ
СЕНСОМОТОРНИЙ РОЗВИТОК	<p>Мати добре розвинену слухову пам'ять і мовленнєву моторику. Вміти точно, повно, самостійно виконувати всі рухові дії, необхідні для письма. Мати навичку правильно обирати поставу під час письма, орієнтуватися в зошиті, підручнику, приладді для письма</p> <p>Вміти адекватно сприймати, розрізняти, класифікувати предмети, явища довкілля за допомогою дотику, слуху, зору, нюху, смаку позначати їх словесно.</p> <p>Співвідносити та запам'ятовувати враження, отримані від різних збережених аналізаторів з мовленнєвими одиницями;</p> <p>Актуалізувати уявлення для розуміння змісту сприйнятого мовленнєвого матеріалу</p> <p>Зосереджуватися на звукових сигналах, з допомогою пригадування, домислювання, прогнозування; виділяти корисну інформацію із сприйнятого</p>
РОЗВИТОК ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	<p>Уміти практично використовувати порівняння, аналіз, узагальнення, класифікацію у процесі вивчення мовного матеріалу. Виділяти суттєві ознаки в мовних одиницях. Зіставляти і протиставляти (порівнювати) слова, речення, тексти. Робити елементарні висновки на основі аналізуючого полісенсорного спостереження.</p> <p>Уміти висловлюватися логічно, образно.</p> <p>Запам'ятовувати, утримувати в пам'яті та відтворювати образний і вербальний матеріал.</p> <p>Усвідомлено сприймати, спостерігати за предметним світом, мовленням і мовними явищами.</p> <p>Співвідносити реальні предмети та явища, малюнки, враження з власного досвіду з мовленнєвими одиницями.</p> <p>Аналізувати, порівнювати, групувати явища довкілля та мовні явища.</p>
ОСОБИСТІСНИЙ РОЗВИТОК	<p>Виявляти пізнавальну активність, самостійність, допитливість під час вивчення мовного матеріалу, пізнавальний інтерес до слова, його значення і походження; увагу до правопису слова, орфографічну пильність, спостережливість.</p>

ЗМІСТ ОСВІТИ	ВИМОГИ ДО РІВНЯ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ПІДГОТОВКИ УЧНІВ
	<p>Уміти мобілізувати увагу, волю, зібраність для виконання завдань вчителя, самостійних видів письмових робіт, здійснювати адекватну самооцінку.</p> <p>Виявляти творчий підхід до виконання завдань, ініціативу і комунікабельність.</p> <p>Усвідомлювати значення української мови як державної, необхідність користуватися нею, щоб бути громадянином України. Уміти самостійно оперувати одержаними знаннями з державної мови.</p> <p>Виявляти пізнавальний інтерес до вивчення другої мови, розвивати здатність до словесної творчості, міжсуб'єктної взаємодії державною мовою.</p>

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

■ ДЛЯ УЧНІВ ІЗ ЗАТРИМКОЮ ПСИХІЧНОГО РОЗВИТКУ

Основоположним в розробці критеріїв і норм оцінювання досягнень молодших школярів із ЗПР з рідної мови є розвиток навичок мовленнєвої діяльності : аудіювання, говоріння, читання, письма.

Об'єктами перевірки та оцінювання є:

- мовленнєві уміння й навички (аудіювання, говоріння, читання, письмо);
- знання про мову й мовлення, мовні уміння й навички;
- орфографічні та пунктуаційні навички;
- графічні навички письма і якість ведення зошитів.

У (підготовчому) 1-2 класах визначаються рівні засвоєння знань і сформованості умінь і навичок (початковий, середній, достатній, високий) і використовується вербальне оцінювання.

У 3-4 класах оцінювання навчальних досягнень учнів з мови здійснюється за 12-бальною шкалою.

I. ОЦІНЮВАННЯ УМІНЬ І НАВИЧОК МОВЛЕННЄВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

СЛУХАННЯ І РОЗУМІННЯ ПРОСЛУХАНОГО (АУДІЮВАННЯ)

Перевірка аудіативних умінь здійснюється у підготовчому класі наприкінці року, в 1-4 класах - наприкінці кожного семестру.

Перевіряються вміння: сприймати на слух незнайомий текст і розуміти

в підготовчому класі з двох прослуховувань; в 1-2 класах з одного-двох прослуховувань, в 3-4 класах - з одного прослуховування. У підготовчому-першому класах перевіряється розуміння фактичного змісту (хто, що, де, коли, як). У 2-4 класах, окрім фактичного змісту перевіряється розуміння основної думки, причинно-наслідкових зв'язків.

У підготовчому класі (II семестр) для перевірки аудіативних умінь можна використовувати уривок казки, оповідання і кілька пронумерованих матеріалів-ілюстрацій. Учні мають знайти той малюнок, який відповідає змісту прочитаного вчителем тексту і записати в зошиті його порядковий номер.

У 1-4 класах учитель читає незнайомий учням текст, потім пропонуються тести-запитання з 2 варіантами відповідей. Учні записують номер запитання і поряд - номер відповіді.

У 1-2 класах учням пропонується 4 запитання, з 3 класу – 6 запитань.

Матеріали для контрольного завдання: зв'язний текст відповідно до програмних вимог для кожного класу.

Обсяг тексту для аудіювання та часу їх звучання (орієнтовний):

Клас	Обсяг тексту (слів)	Тривалість звучання (хвилин)
1	100-20	1 – 1,5
2	140-80	1,5 – 2
3	200-260	2–3
4	300-380	3–4

Одиниця контролю: у підготовчому класі рівень самостійності у виборі малюнка-ілюстрації до тексту, в 1-4 класах – правильність виконання тестових завдань.

Оцінювання розуміння тексту визначається за чотирма рівнями:

Клас	Рівень	Бали	Критерії оцінювання аудіювання
Підготовчий (II семестр)	Початковий	—	Учень вибрав малюнок до тексту за допомогою запитань учителя та за умови проведення індивідуальної роботи
1-2		1-3	Учень правильно вибрав відповідь на 1 запитання
3-4		1-3	Учень правильно вибрав відповідь лише на 2 запитання
Підготовчий (II семестр)	Середній	–	Учень вибрав малюнок за допомогою логічного виділення вчителем місця в тексті, яке ілюструється.
1-2		4-6	Учень правильно вибрав відповідь на 2 запитання
3-4		4-6	Учень правильно впорався з 3 завданнями

Підготовчий (II семестр) 1-2 3-4	Достатній	– 7-9 7-9	Учень вибрав малюнок до тексту самостійно після обдумування Учень правильно виконав 3 тестових завдання Учень впорався з 4-5 завданнями
Підготовчий (II семестр) 1-2 3-4	Високий	– 10- 12	Учень вибрав малюнок до тексту самостійно і правильно Учень справився з тестовими завданнями Учень впорався з 6 завданнями

ГОВОРІННЯ І ПИСЬМО (ДІАЛОГІЧНЕ ТА МОНОЛОГІЧНЕ ВИСЛОВЛЮВАННЯ)

Перевірка сформованості діалогічного та монологічного (усного) мовлення здійснюється індивідуально. Її проведення планується так, щоб кожен учень протягом семестру мав можливість виявити перед класом свої досягнення й одержав окремі бали за ці види мовленнєвої діяльності (у підготовчому, 1-2 класах визначаються тільки рівні сформованості відповідних умінь). Бали (рівні) виставляються протягом семестру в окрему колонку, відведена в журналі.

ДІАЛОГІЧНЕ МОВЛЕННЯ

Рівень сформованості діалогічного мовлення перевіряється у підготовчому класі в другому семестрі, в 1-4 класах – у першому семестрі.

Перевіряються вміння: складати діалог на задану тему, використовувати формули мовленнєвого етикету (ввічливі слова, українські форми звертання тощо), додержуватись норм літературної мови.

Матеріал для контрольного завдання: у підготовчому, 1-2 класах – створити діалог за малюнком ситуативного характеру на побутові теми або теми з шкільного життя, переважно складений вчителем та учнем, в якому направляюча роль належить учителю, а для учня допустимим є використання непоширених реплік та однозначних відповідей. У 3-4 класах діалог будується за словесно описаною вчителем мовленнєвою ситуацією, переважно складається двома учнями, зі спонуканням до поширених реплік з боку вчителя.

Одиниця контролю: діалог, складений двома учнями чи учнем і вчителем. Обсяг діалогу орієнтовно визначається так:

Клас	Кількість слів	
	Для усного переказу	Для письмового
Підготовчий	30–35	–
1	35–40	–
2	40–45	–
3	45–50	30–35

4	60–70	40–50
---	-------	-------

Оцінювання. Уміння вести діалог оцінюється за такими критеріями:

Клас	Рівень	Бали	Характеристика складених учнями діалогів
Підготовчий — 1 2-4	Початковий	— — 1-3	Учень будує діалог після тривалого обдумування, потребує зразка та допомоги вчителя. Вислуховує лише окремі репліки співрозмовника, перебиває його, не вживає слова ввічливості, будує діалог з 1 непоширеної репліки або однозначної відповіді (у підготовчому, 1–2 класах), 1–2 реплік (у 3–4 класах)
Підготовчий — 1 2-4	Середній	— — 4-6	Учень включається в діалог за допомогою вчителя, утруднюється в доборі потрібних слів, окремі репліки співрозмовника залишає без відповіді, не завжди вживає слова ввічливості, припускається до 3 помилок у мовленні. Будує діалог з 2–3 реплік (у 3–4 класах).
Підготовчий — 1 2-4	Достатній	— — 7-9	Учень достатньо швидко включається в діалог, робить паузи, добираючи потрібні слова, вживає слова ввічливості. Припускається 1–2 помилок у мовному оформленні, які самостійно виправляє. Діалог будує з достатньої кількості для відповідного класу реплік, які є досить поширеними.
Підготовчий — 1 2-4	Високий	— — 10- 12	Учень швидко включається в діалог, демонструє високу культуру спілкування, вміння уважно і доброзичливо слухати співрозмовника, висловлює свою думку з приводу предмета розмови. Обсяг і мовне оформлення відповідає нормі. Уміє самостійно аналізувати, узагальнювати, оцінювати, аргументувати власну думку і особисту позицію.

МОНОЛОГІЧНЕ МОВЛЕННЯ

Усний (письмовий) переказ, усний (письмовий) твір. Уміння будувати усний переказ перевіряється в підготовчому класі в другому семестрі, в 1–4 класах – у першому семестрі. Перевірка рівня сформованості умінь складати усний твір розпочинається з 2 класу і здійснюється в другому семестрі.

Перевірка умінь писати переказ розпочинається з 3 класу і проводиться в другому семестрі.

Уміння усно переказувати чи створювати текст перевіряється індивідуально: учитель пропонує учням певне завдання (переказати текст стисло чи вибірково, створити висловлювання на відповідну тему) в залежності від можливостей учня і дає час на підготовку.

Перевірка вміння переказувати текст письмово здійснюється фронтально.

Перевіряються вміння: переказувати тексти розповідного та описового типу, прослухані або прочитані самостійно, будувати зв'язні висловлювання на задану тему, дотримуватись норм літературної норми.

Матеріал для контрольного завдання

а) П е р е к а з. Матеріалом для переказу (усного чи письмового) може бути текст-розповідь, опис чи міркування, обсяг тексту для переказу орієнтовно визначається так:

Клас	Кількість слів	
	Для усного переказу	Для письмового
Підготовчий	30–35	–
1	35–40	–
2	40–45	–
3	45–50	30–35
4	60–70	40–50

Примітка: У 3 класі учні складають переказ за поданим планом та опорними словами за умов попередньої роботи (поділу тексту на смислові частини). З I півріччя 4 класу проводиться переказ, план до якого учні складають колективно.

б) Т в і р. Для перевірки вміння складати усні твори у 2 класі учням пропонується будувати розповідь за картиною, опорними словами та зачином, описувати предмети за зразком, планом. Обсяг усного твору – 3–4 речень.

У 3 класі учні складають розповідь за малюнком, опорними словами, поданим планом, будують міркування за даним початком та опорними словосполученнями. Обсяг усних творів 4–5 речень.

У 4 класі школярі складають розповіді за опорними словами та картиною, за аналогією з прочитаним, за окремими епізодами, вводять елементи опису, складають міркування за даним початком. Обсяг творів – 6–7 речень.

Письмові твори у початкових класах проводять тільки з навчальною метою.

Одиниця контролю: усне (писемне) висловлювання учнів.

Оцінювання: у монологічному висловлюванні оцінюють його зміст і

форму (мовне оформлення).

За усне висловлювання (переказ, твір) ставлять одну оцінку – за зміст, враховуючи при цьому якість мовного оформлення (орієнтовно спираючись на досвід учителя і не підраховуючи помилок).

За писемне висловлювання (переказ) виставляється одна оцінка, яка переважно орієнтована на зміст з урахуванням мовного оформлення роботи.

Уміння будувати зв'язне висловлювання оцінюється за такими критеріями:

Клас	Рівень	Бали	Характеристика складених учнями діалогів
Підготовчий — 1 2-4	Початковий	— 1-3	Учень будує лише окремі речення, або переказує окремі фрагменти змісту, що не утворюють зв'язного тексту. Припускається багато (9 і більше) помилок (орфографічних пунктуаційних, у будові речень і вживання слів). Потребує значної допомоги вчителя.
Підготовчий — 1 2-4	Середній	— 4-6	Учень за надання допомоги будує текст, який відзначається зв'язністю, але збіднений за змістом, в роботі наявні відхилення від авторського тексту. Є відхилення від плану, або відсутні зачин чи кінцівка. Допущено 5–6 орфографічних, пунктуаційних помилок, численні виправлення.
Підготовчий — 1 2-4	Достатній	— 7-9	Учень в цілому правильно будує текст, розкриває головну думку і загальний зміст. Наявні всі складові частини тексту, однак є пропуски другорядних фактів, незначні відхилення від плану. Припускається 3–5 помилок.
Підготовчий — 1 2-4	Високий	— 10-12	Учень вправно будує текст, зміст якого відповідає темі, заголовку. Розкрито головну думку, наявні зачин, основна частина, кінцівка. Твір написано за планом, витримано абзаци, між реченнями є логічні зв'язки. Допущені 1–2 орфографічні та пунктуаційні помилки.

Критерії оцінювання змісту письмового переказу ті самі, що й для усного переказу. Орієнтовні обсяги текстів для письмового переказу подано у розділі “Монологічне мовлення” (Переказ).

У процесі навчальної роботи перевірка писемного висловлювання

передбачає систематичне виправлення усіх наявних в роботі помилок. А в його оцінюванні вчитель, насамперед, бере до уваги змістову сторону та помилки на вивчені правила. Рекомендовано фіксувати не кількість наявних помилок у тексті, а співвідносити їх з тим чи іншим типом на основі якісного аналізу. Характер мовленнєвих порушень та прогнозування можливих труднощів письма у дітей із ЗПР вчитель-логопед визначає у підготовчому класі. Специфічні помилки (графічні, дисграфічні) підлягають логопедичній корекції і на перших етапах під час оцінювання учнівських робіт не враховуються. У підсумкових перевірних роботах з розвитку зв'язного писемного мовлення береться до уваги тільки змістова сторона учнівського твору.

Специфічні помилки (графічні, дисграфічні) підлягають логопедичній корекції. Характер порушень та прогнозування можливих труднощів письма у дітей із ЗПР логопед визначає в 1 класі.

ЧИТАННЯ

Підготовчий клас

Перевірка сформованості вміння читати в підготовчому класі здійснюється індивідуально наприкінці року.

Перевіряються вміння. Наприкінці року фіксується спосіб читання (буквами, складами, цілими словами) та усвідомленість.

Матеріал для перевірки: текст з дитячих книжечок, що відповідає віковим особливостям школярів. Орієнтовна швидкість читання на кінець підготовчого класу – до 20 слів за хвилину.

Одиниця контролю: озвучений учнем текст (групи слів, речення).

Оцінювання: сформованість уміння читати у підготовчому класі оцінюється за такими критеріями.

Рівні	Критерії оцінювання навички читання
Початковий	Учень читає текст по буквах та відривними складами припускаючись багатьох помилок у вимові слів, інтонуванні речень. Швидкість читання – до 10 слів за хвилину. Потребує допомоги вчителя в поясненні незнайомих слів. Відповіді на запитання щодо значення окремих слів та фактичного змісту прочитаного переважно односкладові. Потребує повторного перечитування.
Середній	Учень читає текст відривними складами, іноді плавно, припускаючись відхилень у вимові слів та інтонуванні речень. Швидкість читання – до 15 слів за хвилину. У тексті не завжди фіксує окремі незнайомі слова, запитує про їх значення. У відповідях на запитання за змістом вимагає допомоги (перечитування, акцентування подій).

Достатній	Учень досить плавно читає текст складами, припускаючись окремих відхилень від норми у вимові слів та інтонуванні речень. Швидкість читання – до 20 слів за хвилину. Виділяє в тексті незнайомі за значенням слова. Під час їх пояснення вимагає допомоги вчителя.
Високий	Учень в цілому вправно, плавно читає текст складами і цілими словами, чітко вимовляючи їх, дотримується відповідної інтонації. Швидкість читання – 20 і більше слів за хвилину. Виділяє в тексті незнайомі слова та робить самостійні спроби їх пояснювати.

1-4 КЛАСИ

У 1-4 класах перевірка читання як виду мовленнєвої діяльності на уроках рідної мови передбачає виявлення учнівських умінь щодо засвоєння школярами з ЗПР найважливіших нормативних вимог до читання і здійснюється індивідуально в другому семестрі.

Перевіряється: дотримування найважливіших орфоепічних норм української мови в системі голосних (ненаголошені [е], [и], чітка вимова звука [о]; чітке вимовляння дзвінких приголосних у кінці слова та в кінці складу перед наступними глухими; нормативне вимовляння звуків [дж], [дз], [дз’], [г], [ф]; правильне вимовляння слів, передбачених програмою для кожного з класів, наголошування; інтонування речень, різних за метою висловлювання – розповідних, питальних, спонукальних, правильне відтворення інтонації прохання, побажання, вимоги, наказу тощо у спонукальних реченнях.

Примітка: Наявність специфічних (дислексичних) помилок під час оцінювання на перших етапах не враховується та підлягає делегуванню вчителю-логопеду для індивідуальної роботи з учнем.

Матеріал для перевірки: невеликий текст, в якому є ті слова, особливості вимови яких розглядалися на уроках, а також інтонування речень. Протягом кількох (3-4) хвилин учень готується, а потім читає текст перед класом.

Одиниця контролю: озвучений учнем текст.

Оцінювання: Рівень сформованості уміння читати визначається за такими критеріями.

Клас	Рівень	Бали	Критерії оцінювання уміння читати
1-2	Початковий	—	Учень повільно читає, відриваючи слова (іноді склади) одне від одного, не завжди відділяє одне речення від іншого; припускається багатьох помилок на заміну, перестановку пропуск складів, слів; вимовляє в багатьох
3-4		1-3	
1-2	Середній	—	Учень читає, припускаючись помилок у поділі речень на смислові частини, логічному наголошуванні слів, а також в інтонуванні речень, різних за метою висловлювання; читання не є плавним, припускається
3-4		4-6	

1-2	Достатній	—	Учень читає досить плавно, в основному правильно інтонуючи кінець речення, темп, сила голосу, тембр читання не пов'язані з певним комунікативним завданням; емоційне забарвлення тексту не відповідає авторському задуму, наявні орфоепічні помилки.
3-4		7-9	
1-2	Високий	—	Учень читає плавно, виразно; інтонація, емоційне забарвлення читання відтворюють в цілому авторський задум; у читанні наявні окремі орфоепічні помилки.
3-4		10-12	

ПИСЬМО

Перевірка письма як виду мовленнєвої діяльності учнів із ЗПР передбачає виявлення їхніх умінь правильно висловити свою думку, користуючись графічною системою і додержуючись правил написання графічних знаків та правил правопису; уміння належним чином оформити письмову роботу.

Уміння будувати писемне висловлювання, переказуючи твір, перевіряється фронтально один раз на семестр, починаючи з 3 класу.

Творчі роботи (описи, творчі розповіді та ін.) у початковій школі носять навчальний характер і контрольній перевірці не підлягають.

II. ЗНАННЯ ПРО МОВУ Й МОВЛЕННЯ, МОВНІ УМІННЯ ТА НАВИЧКИ

Оцінювання мовних знань і вмінь учнів із ЗПР здійснюється тематично у 2 класі один раз в I семестрі і два рази в II семестрі, в 3-4 класах - тричі на семестр. Враховуючи складнощі засвоєння теоретичних понять учнями із ЗПР матеріали для перевірки слід надавати невеликими за обсягом.

Перевірці підлягають знання та вміння з мови, які необхідні передусім для правильного використання мовних одиниць.

Перевірка здійснюється фронтально із застосуванням тестових завдань з варіантами відповідей.

Перевіряються вміння:

- розпізнавати вивчені мовні явища;
- групувати, класифікувати;
- сполучати слова, доповнювати, трансформувати речення, добираючи належну форму слова, потрібну лексему, відповідні засоби зв'язку між частинами речення в групі пов'язаних між собою речень тощо (при наявності утруднень допускається робота за зразком).

Матеріал для перевірки: завдання тестового характеру складені на матеріалі слова, сполучення слів, речення, груп пов'язаних між собою речень.

Учням 2 класу пропонуються 3 тестових завдання, 3 класу - 4-5 завдань, 4 класу - 5-6 завдань. Перші 1-2 тестових завдання мають стосуватися розпізнавання мовних одиниць, а решта - їх побудови, реконструювання,

використання.

Одиниця контролю: обрані учнями правильні варіанти відповіді на тестові завдання.

Оцінювання. Знання про мову й мовлення та мовні вміння й навички оцінюються за такими критеріями:

Клас	Рівень	Бали	Характеристика мовних знань, умінь та навичок
2 3-4	Початковий	— 1-3	Учень самостійно і правильно вибрав відповідь на 1 тестове завдання Правильно виконав 1–2 завдання
2 3-4	Середній	4-6 4-6	Учень впорався з 2 тестовими завданнями Учень правильно вибрав відповіді на 2–3 завдання
2 3-4	Достатній	7-9 7-9	Учень впорався з 2–3 тестовими завданнями Правильно виконав 3–4 тестових завдання
2 3-4	Високий	10-12 10-12	Учень правильно, швидко і самостійно вибрав відповіді на всі тестові завдання

III. ОЦІНЮВАННЯ ОРФОГРАФІЧНИХ І ПУНКТУАЦІЙНИХ УМІНЬ

Основною формою перевірки орфографічної та пунктуаційної грамотності є контрольний тестовий диктант, який проводиться 1 раз наприкінці 1 класу та двічі на семестр у 2–4 класах.

Перевіряються вміння: правильно писати слова на вивчені орфографічні правила та словникові слова, визначені для запам'ятовування; ставити розділові знаки відповідно до опрацьованих правил пунктуації, належно оформлювати роботу.

Перевірка здійснюється індивідуально та фронтально за традиційною методикою.

Матеріал для перевірки: для контрольного диктанту використовується текст, доступний для учнів із ЗПР певного класу.

Обсяг диктанту по класах.

Клас	Кількість слів у тексті
1	II семестр – 15–20
2	I семестр – 20–25 II семестр – 25–30

Клас	Кількість слів у тексті
3	I семестр – 35–40 II семестр – 45–50
4	I семестр – 50–55 II семестр – 60–65

Примітка: а) під час визначення кількості слів у диктанті враховуються як самостійні, так і службові слова;

б) подані в таблиці обсяги диктантів для підготовчого та I семестру 1 класу є

орієнтиром для навчальних диктантів;

в) діти, які відвідують логопедичні заняття, не звільняються від написання контрольних диктантів у класі, їхні роботи оцінюються індивідуально.

Текст контрольного диктанту має містити достатню кількість вивчених орфограм (близько 35-40 % від загальної кількості слів). Слід уникати слів, правопис яких ще не вивчено.

Одиниця контролю: текст, записаний учнем під час диктування.

Оцінювання Диктант оцінюється однією оцінкою на основі таких критеріїв:

- орфографічні та пунктуаційні помилки оцінюються однаково;
- на основі якісного аналізу помилок вчитель визначає їх певні типи при оцінюванні враховує не наявну кількість помилок, а їх віднесеність до відповідного типу;
- розрізняють грубі, негрубі та специфічні помилки (негрубими вважаються такі помилки: повторення тієї самої літери в слові; поодинокі випадки недописування літери в кінці слова (не за правилом), двічі підряд написане те саме слово в реченні). Дві негрубі помилки прирівнюються до однієї грубої.

Характер специфічних помилок визначається вчителем сумісно з логопедом. На перших етапах роботи при оцінюванні ці помилки не враховуються.

- 5-6 виправлень (неправильне на правильне) прирівнюються до однієї помилки;

- орфографічні та пунктуаційні помилки на невивчені правила виправляються, але не враховуються.

Нормативи оцінювання.

Рівень	Бали	Критерії оцінювання диктанту
Початковий	1-3	Диктант написаний з пропуском окремих слів, нечітко, неохайно, з багатьма відхиленнями в накресленні та сполученні букв; допущено 8 типів і більше помилок.
Середній	4-6	Текст написаний, але неохайно, не завжди розбірливо, з відхиленнями в накресленні літер, допущено 5–7 типів помилок.
Достатній	7-9	Диктант написаний достатньо чітко, але з відхиленнями від правильного накреслення літер та їх сполучень; допущено 2–4 типи помилок.
Високий	10-12	Текст написаний в цілому охайно, з дотриманням правильного накреслення літер та їх сполучень, допущено 1 тип помилок.

IV. ГРАФІЧНІ НАВИЧКИ ПИСЬМА. ТЕХНІКА ПИСЬМА

КУЛЬТУРА ОФОРМЛЕННЯ ПИСЬМОВИХ РОБІТ

Враховуючи психофізіологічні особливості учнів із ЗПР, а також їх індивідуальні можливості, учителю слід здійснювати щоденний контроль за становленням у них навички письма, відповідно пропонувати диференційовані завдання та вправи. Окремим учням доцільно давати учительські зразки в зошиті.

Основними об'єктами контролю у підготовчому класі мають стати уміння, які викладені в програмі з навчання грамоти.

Контроль відбувається щоденний, поточний та підсумковий.

Поточний контроль може бути у формі усного опитування (наприклад, пояснити відмінність подібних за формою літер, розповісти правило посадки за партою) чи письмового виконання певного завдання (наприклад, поєднати великі літери з малими, списати з друкованих складів), а також у формі спостереження за процесом письма учня (наприклад, за поставою, рухом руки у рядку).

Щоденному контролю підлягає дотримання дітьми гігієнічних правил, формування уміння рухати руку впоперек і упродовж рядка, якість ведення зошита.

На уроках письма у підготовчому класі одночасно з графічною навичкою реалізується перше практичне ознайомлення з елементами орфографії та пунктуації, знання яких мають контролюватись протягом букварного періоду.

Підсумковий контроль умінь та навичок відбувається двічі на рік. Наприкінці I семестру 2 класу пропонується списування одного речення (рукописного) з 3–4 слів, враховуючи прийменники (наприклад, *У Олі квіти, На столі ваза.*), або двох словосполучень (наприклад, *висока сосна, велике село*).

Підсумковий контроль умінь і навичок відбувається у кінці навчального року. Пропонується друкований текст для списування – з 10–12 знайомих дітям слів (враховуючи прийменники).

Під час перевірки тексту до уваги беруться такі чинники: пропорційність, нахил, поєднання літер, а також пропуск, заміна, перестановка букв, позначення на письмі початку та кінця речення.

Під час списування учнями тексту необхідно проконтролювати техніку письма за такою схемою:

ПРИЗВИЩЕ УЧНЯ	СИДИТЬ: рівно +, нерівно –	ТРИМАЄ		РУХАЄ РУКУ: вільно + скуто –	ГІГІЄНІЧНИХ ПРАВИЛ: дотримується + не дотрим. –
		РУЧКУ правильно + неправ. –	ЗОШИТ правильно + неправ. –		

На кінець підготовчого класу визначають рівні сформованості навичок письма за такими критеріями:

Рівень	Критерії
Початковий	Пише більшість букв. Списує слова побуквенно та складами. Гігієнічних правил письма учень дотримується тільки за вимогою вчителя. Часто порушує лінійність письма. Букви різні за розміром, зустрічаються друковані. Наявна “дзеркальність”. Під час списування робить багато орфографічних та пунктуаційних помилок. Букви часто поєднуються неправильно.
Середній	Списує односкладові слова після одного та повторних прочитувань. Пише на лініях, виходячи іноді за лінію сітки. На письмі зустрічається “дзеркальність”, ламані елементи букв, зворотне направлення письма літер, є недоліки поєднання. Літери непропорційні. Робить орфографічні та пунктуаційні помилки.
Достатній	Букви досить пропорційні. Учень самостійно або з допомогою вчителя дотримується гігієнічних правил письма. Списує односкладові слова після першого прочитування. Допускає невелику кількість орфографічних та пунктуаційних помилок.
Високий	Письмо чітке. Дотримується переважно всіх гігієнічних правил письма. Списує 2 слова з першого прочитування без помилок.

Перевіряючи навички письма у 1–4 класах необхідно брати до уваги формування графічних, технічних умінь і навичок, швидкість письма, а також ведення зошитів. Швидкість письма перевіряється один раз наприкінці навчального року. Ведення зошита – кожного місяця.

Результати всіх перевірок оцінюються відповідним балом. Для учнів 1 класу визначається тільки рівень (без балів).

Темп письма перевіряється шляхом списування з друкованого тексту, без будь-яких граматичних завдань. Текст підбирається доступний для розуміння учнями даного класу, без прямої мови, віршів тощо. Під час списування учнями тексту вчитель спостерігає за дотриманням кожною дитиною гігієнічних правил і позначає у схемі. У схему можуть заноситися інші показники, які допоможуть точніше визначити рівень сформованості техніки письма, наприклад графічні помилки та специфічні недоліки, особливо в 1 класі.

Схема для аналізу списування у 1–4 класах

№ п/п	Прізвище, ім'я учня	Кількість знаків за 1хв. (букв, розділових знаків)	Пропорційність букв: так + ні –	Поєднання: прав. + неправ. –	Нахил букв: однак + неоднак. –	Сидить: прав. + неправ. –	Тримає ручку: прав. + неправ. –	Тримає зошит: прав. + неправ. –	Рух руки у рядку: вільн. + скуто. –

Показники середньої швидкості письма по класах (у зн/хв):

I семестр	II семестр	
1 клас	8–10	10–12
2 клас	12–14	14–16
3 клас	18–20	22–24
4 клас	26–28	30–34

Оцінювання культури оформлення письмових робіт здійснюється за такими параметрами: каліграфія письма, охайність, оформлення письмової роботи відповідно до її виду.

Підготовчий, 1 клас оцінюється за рівнями, 2–4 – балами.

Рівні	Бали	Критерії оцінювання
Початковий	1 2 3	Більшість букв між собою поєднані. Рукописний текст малорозбірливий. Письмо неякісне: дрібне широке чи стисле, багато букв спотворені, наявні вичурні елементи, нечіткі та неправильні поєднання букв. Гігієнічних правил намагається дотримуватися тільки за спонукання. Не дотримується більшості правил оформлення письмових робіт. Працює з допомогою вчителя. Утруднюється самостійно прочитувати написане.
Середній	4 5 6	Рукописний текст читається, але важко. Техніка письма у стані формування (часто міняє положення руки). Букви в тексті не завжди рівномірні. Відзначається уподібнення букв між собою за формою. Дотримується гігієнічних правил письма та відтворює правильні рухи руки у рядку переважно під контролем учителя. Письмові роботи виконуються з частими відступами від правил та оформлення.
Достатній	7 8 9	Техніка письма сформована, але не повністю. Письмо відносно якісне, однак спостерігається неоднакова форма написання однієї й тієї ж букви, не завжди зберігається безвідривність у всіх природних поєднаннях літер, мають місце неакуратні елементи літер, які виходять за межі рядка. Гігієнічні правила намагається виконувати самостійно, іноді – під контролем учителя. Темп письма достатній. Спостерігаються 3–4 відступи від правил оформлення робіт.
Високий	10 11 12	Техніка письма відпрацьована. Письмо плавне. Рукописний текст легко читається. Темп письма достатній. Учень контролює гігієнічні навички письма. Самостійно вводить форми букв та типи поєднань, які не заважають сприйманню написаного та не гальмують швидкість письма. Дотримується основних правил ведення зошита, оформлення письмових робіт.

V. ВЕДЕННЯ ЗОШИТІВ

Під час оцінювання поточних робіт у зошиті беруться до уваги такі чинники: грамотність, графічна якість письма, його охайність і розбірливість.

Підсумковий бал за ведення зошита виставляється чотири рази на семестр, починаючи з 2 класу. Пріоритетним у його визначенні є дотримання учнем вимог, які ставляться до оформлення письмових робіт, а також доступна учневі графічна якість письма.

Клас	Рівень	Бали	Критерії оцінювання
Підготовчий — 1 2-4	Початковий	— 1-3	Робота виконана частково. Спотворені форми багатьох букв, неправильні їх поєднання, не витримується однаковий нахил літер та їх розмір; вимоги до культури оформлення письмових робіт не виконуються. Допущена значна кількість орфографічних та пунктуаційних помилок (8 і більше типів помилок).
Підготовчий — 1 2-4	Середній	— 4-6	Робота виконана, але є значна кількість відхилень у написанні букв та їх поєднань, вимоги до культури оформлення письмових робіт виконуються частково, допущені орфографічні та пунктуаційні помилки (5–7 типів помилок).
Підготовчий — 1 2-4	Достатній	— 7-9	Робота написана досить розбірливо допущені деякі відхилення у написанні букв та їх поєднань, вимоги до культури оформлення письмових робіт в основному виконуються. Допущені орфографічні та пунктуаційні помилки (2–4 типи помилок).
Підготовчий — 1 2-4	Високий	— 10-12	Робота написана розбірливо, букви та їх поєднання в цілому зображені правильно. Робота охайна. Допущені окремі орфографічні та пунктуаційні помилки (1 тип помилок)

VI. ВИВЕДЕННЯ ПІДСУМКОВОГО БАЛА ЗА СЕМЕСТР (РІК)

Підсумковий бал виставляється наприкінці кожного семестру (року). Він узагальнено відображає рівень навчальних досягнень учня з української мови. Підсумковий бал виводиться на основі оцінювання знань, умінь та навичок з таких аспектів:

- слухання - розуміння (аудіювання)
- діалогічне мовлення;
- монологічне мовлення (усний переказ чи твір);

- читання вголос;
- письмо (письмовий переказ);
- знання про мову й мовлення, мовні уміння та навички;
- орфографічні та пунктуаційні навички (диктант);
- графічна навичка письма (контрольне списування);
- ведення зошитів.

У класному журналі на кожний вид перевірки відводиться окрема колонка: “аудіювання”, “діалог”, “усний переказ”, чи “усний твір”, “читання”, “письмовий переказ”, “диктант”, “мовна тема” (три колонки), “контрольне списування”, “ведення зошитів”. За фронтальні види перевірки колонка заповнюється після їх виконання, за індивідуальну перевірку бали в колонку виставляються протягом семестру.

Підсумковий бал за семестр виводиться з урахуванням балів, одержаних учнем за кожний вид перевірки.

Види перевірки знань, умінь і навичок учнів з української мови, які проводяться посеместрово в кожному класі, подано в таблиці:

Об'єкт перевірки	Підготовч. клас		1 клас		2 клас		3 клас		4 клас	
	I сем	II сем	I сем	II сем	I сем	II сем	I сем	II сем	I сем	II сем
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Аудіювання	-	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Діалог	-	-	-	-	-	1	-	1	-	1
Усн. переказ	-	-	-	-	-	1	-	1	-	1
Усний твір	-	-	-	-	-	1	-	1	-	1
Читання	-	-	-	-	1	1	1	1	1	1
Письм. переказ	-	-	-	-	-	-	-	1	1	1
Мовна тема	-	-	-	-	1	2	3	3	3	3
Диктант	-	-	-	-	2	2	2	2	2	2
Списування	-	-	-	-	-	1	1	1	1	1
Ведення зошитів	-	-	-	-	4	4	4	4	4	4
Загальна кількість показників, на основі яких виводиться підсумковий бал										
	-	1	1	1	9	14	12	16	13	16

■ ДЛЯ УЧНІВ З ПОРУШЕННЯМИ ЗОРУ

В основу розробки критеріїв і норм оцінювання досягнень молодших школярів з порушеннями зору з рідної мови покладено функціональний підхід

до опанування початкового мовного курсу, який передбачає таке співвідношення мовної теорії і мовленнєвої практики, за якого пріоритетним є розвиток в учнів різних видів мовленнєвої діяльності: аудіювання, говоріння, читання, письмо. За такого підходу вивчення мовної теорії, формування знань про мову підпорядковуються завданням розвитку мовлення учнів.

З огляду на це **об'єктами перевірки та оцінювання є:**

- мовленнєві уміння й навички з чотирьох видів мовленнєвої діяльності: аудіювання (слухання-розуміння), говоріння (діалогічне і монологічне висловлювання), читання, письмо;

- знання про мову й мовлення, мовні вміння та навички;

- орфографічні та культура оформлення письмових робіт;

- техніка письма та якість ведення зошитів.

У 1-2 класах застосовується словесне оцінювання і визначаються лише рівні засвоєння знань та сформованості умінь і навичок слабозорих і сліпих дітей (початковий, середній, достатній, високий).

У 3-4 класах оцінювання досягнень учнів з рідної мови здійснюється за 12-бальною шкалою. Для визначення того чи іншого балу в межах одного рівня беруться до уваги незначні відхилення від окреслених критеріїв того чи іншого рівня та більша-менша кількість помилок, допустимих для відповідного рівня.

I. ОЦІНЮВАННЯ УМІНЬ І НАВИЧОК МОВЛЕННЄВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

СЛУХАННЯ І РОЗУМІННЯ ПРОСЛУХАНОГО (АУДІЮВАННЯ)

Перевірка аудіативних умінь слабозорих учнів здійсниться фронтально у 1 класі наприкінці навчального року, в 2 - 4 класах – в кінці кожного семестру.

Перевіряються вміння: сприймати на слух і розуміти незнайомий текст в 1 класі – з одного-двох прослуховувань, а в 2-4 класах - з одного прослуховування:

1-2 класи	3-4 класи
<ul style="list-style-type: none">• елементи фактичного змісту (хто, що, де, коли, як);• запам'ятовувати послідовність подій.	<ul style="list-style-type: none">• фактичний зміст;• причиново-наслідкові зв'язки;• основну думку висловлювання

У 1 класі для перевірки аудіативних умінь можна використати уривок казки або оповідання і підготувати до нього кілька пронумерованих запитань або малюнків-ілюстрацій за змістом прослуханого тексту. Проти прізвища кожного учня вчитель зазначає порядковий номер тих запитань (малюнків), на які він дав правильні відповіді чи знайшов малюнок, який відповідає змісту сприйнятого на слух тексту.

У 2-4 класах учитель читає учням незнайомий текст, а потім пропонує тести, що складаються із запитань з варіантами відповідей. Учні вислуховують

кожне запитання та варіанти відповідей і записують на аркуші номер запитання і поряд номер відповіді, наприклад: 1.2.

У 2 класі учням пропонують 4 запитання з двома варіантами відповідей, у 3-4 класах - 8 запитань з двома варіантами відповідей. Запитання мають стосуватися фактичного змісту, послідовності подій, основної думки висловлювання (тексту).

Матеріал для контрольного завдання: зв'язний текст художнього стилю відповідно до вимог програми для кожного класу.

Обсяг тексту (і відповідно тривалість звучання) орієнтовно визначається так:

Клас	Обсяг тексту	Тривалість звучання в хвилинах
1	65 - 85 слів	до 1 хв.
2	100 - 180	1- 2
3	180 – 280	2- 3
4	300 - 400	3- 4

Одиниця контролю: у 1 класі - кількість правильних відповідей; в 2-4 класах – правильність виконання тестових завдань.

Оцінювання: якість розуміння сприйнятого на слух тексту (уривка) визначається за чотирма рівнями:

Клас	Рівень	Бали	Критерії оцінювання аудіативних умінь
1 2 3-4	Початковий	– – 1-3	Учень відповів лише на 1 запитання або вибрав малюнок-ілюстрацію за допомогою допоміжних запитань учителя. Учень правильно відповів лише на 1 запитання, вибрав один малюнок. Учень правильно вибрав відповідь лише на 1-2 запитання.
1 2 3-4	Середній	– – 4-6	Учень відповів на 2 запитання, зумів вибрати малюнок-ілюстрацію після логічного виділення вчителем того місця в тексті, яке їх ілюструє. Учень впорався з 2 запитаннями. Учень впорався з 3-4 запитаннями до тексту.
1 2 3-4	Достатній	– – 7-9	Учень відповів на всі запитання (виконав всі завдання) самостійно і правильно після повторного перечитування тексту. Учень правильно вибрав відповіді на 3 запитання. Учень правильно виконав 5-6 тестових завдань.
1	Високий	–	Учень відповів на всі запитання (виконав всі завдання) самостійно і безпомилково після першого прослуховування.

2		–	Учень правильно вибрав відповідь на всі тестові запитання.
3-4		10-12	Учень правильно виконав 7-8 тестових завдань.

Примітка. Під час аудіювання до уваги не береться неправильна звуковимова дітей до часу появи автоматизму мовлення.

ГОВОРІННЯ І ЗВ'ЯЗНЕ МОВЛЕННЯ (ДІАЛОГІЧНЕ І МОНОЛОГІЧНЕ ВИСЛОВЛЮВАННЯ)

Перевірка сформованості діалогічного і монологічного (усного) мовлення проводиться індивідуально. Її проведення планується так, щоб кожен учень протягом семестру мав можливість виявити перед класом свої досягнення й одержав бали за ці види мовленнєвої діяльності (у 1-2 класах визначаються лише рівні сформованості відповідних умінь). На тому чи іншому уроці вчитель пропонує двом учням протягом 4-5 хвилин обдумати, підготувати діалог і розіграти його перед класом. Бали (рівень) виставляються кожному учневі. Те саме стосується і монологічного висловлювання, лише завдання пропонується одному учневі. Бали /рівень/ виставляються протягом семестру в окрему колонку, відведена в журналі. Вчитель стежить, щоб до кінця семестру вміння кожного учня були перевірені і зафіксовані в журналі.

ДІАЛОГІЧНЕ МОВЛЕННЯ

Рівень сформованості діалогічного мовлення перевіряється в 1 класі в другому семестрі, в 2-4 класах -у першому семестрі.

Перевіряються вміння: складати діалог на задану тему, використовувати слова мовленнєвого етикету (ввічливі слова, українські форми звертання тощо), дотримуватись правил спілкування (не перебивати співрозмовника, зацікавлено і доброзичливо вислуховувати його тощо), додержуватись норм літературної вимови.

Матеріал для контрольного завдання: у 1-2 класах — створити діалог ситуативного характеру на побутові теми або теми з шкільного життя, у 3-4 класах — побудувати діалог за словесно описаною вчителем комунікативною ситуацією або за малюнком ситуативного характеру (в школі для слабозорих дітей), наприклад: *“Уявіть, що ви прийшли в бібліотеку. Там є багато книжок. Подумайте, про що б ви запитали бібліотекаря чи попросили. Один з вас буде читачем, інший — бібліотекарем”*.

Одиниця контролю: діалог, складений двома учнями чи учнем і вчителем. Якщо сліпа чи слабозора дитина має порушення звуковимови, вони не враховуються під час оцінювання діалогу до появи їх автоматизації.

Обсяг діалогу орієнтовно визначається так:

Клас	Кількість реплік на кожного учасника діалогу без урахувань етикетних формул початку та кінця розмови
1	2 - 3 репліки
2	3–4 репліки
3	4–5 реплік
4	5–6 реплік

Оцінювання. Уміння вести діалог оцінюється за такими критеріями:

Клас	Рівень	Бали	Характеристика складених учнями діалогів
1-2 3-4	Початковий	– 1-3	Учень будує діалог, але робить довгі паузи, вислуховує лише окремі репліки співрозмовника, перебиває його, не завжди вживає слова ввічливості. Припускається багатьох помилок у мовленні. Будує діалог з 1 репліки (1-2 кл.), 1-2 реплік (3-4 кл.).
1-2 3-4	Середній	– 3-4	Учень достатньо швидко включається в діалог, хоч і робить паузи, добираючи потрібні слова. Окремі репліки співрозмовника залишає без відповіді. Не завжди вживає слова ввічливості. Припускається значної кількості помилок у мовленні, не слідкує за правильною вимовою звуків. Будує діалог з 1-2 реплік (1-2 кл.), з 2-3 реплік (3-4 кл.).
1-2 3-4	Достатній	– 7-9	Учень в міру швидко включається в діалог, швидко добирає потрібні слова, вживає їх у потрібних граматичних формах. Демонструє належну культуру спілкування. Припускається 1-2 помилок у мовленні, які тут же сам виправляє. Намагається правильно вимовляти всі звуки. Діалог будує з достатньої кількості для відповідного класу реплік.
1-2 3-4	Високий	– 10-12	Учень швидко включається в діалог, демонструє високу культуру спілкування, вміння уважно і доброзичливо слухати співрозмовника, висловлює свою думку з приводу предмета розмови. Обсяг і мовне оформлення діалогу відповідає нормативним вимогам. Правильно вимовляє всі звуки.

МОНОЛОГІЧНЕ МОВЛЕННЯ. УСНИЙ (ПИСЬМОВИЙ) ПЕРЕКАЗ, УСНИЙ (ПИСЬМОВИЙ) ТВІР

Уміння будувати усний переказ перевіряється в 1 класі в другому семестрі, в 2-4 класах - у першому семестрі. Перевірка рівня сформованості

умінь складати усний твір розпочинається з 2 класу і здійснюється в другому семестрі.

Перевірка умінь писати переказ розпочинається з 3 класу і проводиться в кожному семестрі.

Уміння усно переказувати чи створювати текст перевіряються індивідуально: учитель пропонує учневі певне завдання (переказати текст детально, вибірково чи стисло; самостійно створити висловлювання (розповідь, опис) на задану тему і дає час на підготовку. Дітей, які мають важкі порушення мовлення, не слід обмежувати в часі для висловлювання.

Перевірка вміння переказувати текст письмово проводиться фронтально: учням пропонується написати переказ прочитаного вчителем тексту за колективно складеним планом (3 клас) чи самостійно складеним планом (4 клас).

Перевіряються вміння: переказувати тексти розповідного й описового типу, прослухані або прочитані самостійно; будувати зв'язні висловлювання на задану тему; викладати матеріал логічно, послідовно; дотримуватись норм літературної мови, вдало користуючись лексичним, граматичним багатством рідної мови.

Матеріал для контрольного завдання:

а) П е р е к а з. Матеріалом для переказу (усного чи письмового) може бути текст-розповідь чи опис. Обсяг тексту для переказу орієнтовно визначається так:

Клас	Кількість слів	
	Для усного переказу	Для письмового
1	40–45	–
2	50–65	I семестр – 15-20 II семестр – 20-25
3	70–75	I семестр – 30-40 II семестр – 45-60
4	80-90	I семестр – 60-65 II семестр – 70-80

Примітка: Обсяг письмових переказів для 2 класу подається як орієнтир для навчальних переказів.

б) Т в і р. Для перевірки вміння складати усні висловлювання у 2 класі доцільно пропонувати дітям будувати розповідь на теми, близькі їхнім інтересам (про свої ігри, прогулянки, спостереження) за опорними словами і зачином, за картиною (в школі для слабозорих дітей); описувати нескладні предмети (після їх розгляду, дотикового обстеження та бесіди про істотні ознаки). Обсяг усного твору другокласників має становити 3-4 речення.

У 3 класі слабозорі учні складають розповідь за малюнком, опорними словами, вводять елементи опису. Описують найпростіші явища, предмети за зразком та за поданим планом; вводять у свої висловлювання елементарні міркування - пояснення. Обсяг усних творів у 3 класі - 5-6 речень.

У 4 класі слабозорі складають розповіді за опорними словами і сюжетною картинкою, за аналогією з прочитаним, на теми з свого життя (цікавий випадок, улюблена гра, справа, про природу), вводячи елементи опису або міркувань. Будують художні описи за опорними словами, елементарні міркування-докази за даним початком.

Письмові твори у початкових класах проводяться тільки з навчальною метою.

Одиниця контролю: усне (писемне) висловлювання учнів.

Оцінювання: у монологічному висловлюванні оцінюють його зміст і мовне оформлення (форму).

За усне висловлювання (переказ, твір) ставлять одну оцінку - за зміст, враховуючи при цьому якість мовного оформлення (орієнтовно спираючись на досвід учителя і не підраховуючи помилок).

За писемне висловлювання (переказ) виставляється одна оцінка, яка є середнім показником набраних балів за зміст і мовне оформлення роботи (грамотність).

Уміння будувати зв'язне висловлювання оцінюється за такими критеріями:

Клас	Рівень	Бали	Характеристика зв'язних висловлювань
1 3-4	Початковий	– 1-3	Учень будує лише окремі речення або переказує окремі фрагменти змісту, що не утворюють зв'язного тексту. Припускається 9-11 помилок (орфографічних, пунктуаційних, у будові речень і вживанні слів).
1 3-4	Середній	– 4-6	Учень будує текст, який відзначається певною зв'язністю, але збіднений за змістом; у роботі мають місце відхилення від авторського тексту (переказ) або від теми (твір); неповно розкрито основну думку, є недоліки в структурі тексту (відхилення від плану, відсутні зачин або кінцівка). Допущено 6-8 помилок (орфографічних, пунктуаційних, у будові речень, у зв'язках між ними або вживанні слів).
1 3-4	Достатній	– 7-9	Учень досить вдало будує текст, розкриває його основну думку і загальний зміст, у тексті наявні всі складові частини, але допущено 3-5 помилок (орфографічних, пунктуаційних, у будові речень і вживанні слів).
1 3-4	Високий	– 10-12	Учень вправно будує текст, зміст якого відповідає темі, заголовку; у тексті розкрито основну думку, наявні всі структурні частини (зачин, основна частина, кінцівка). Текст написано за планом, складові частини

			виділено абзацами. Будова речень граматично правильна, між реченнями є логічні зв'язки. Слова дібрано відповідно до мети висловлювання. Допущено 1-2 помилки у побудові речень або вживанні слів, немає орфографічних і пунктуаційних помилок на вивчені правила.
--	--	--	---

Примітки: 1) Допущені у письмовому переказі і творі специфічні помилки (оптико-графічні, дисграфічні, графічні недоліки) під час оцінювання учнівських робіт не враховуються, а стають предметом пильної уваги вчителя і логопеда для індивідуальної роботи з учнем з метою їх поступового подолання. Характер специфічних помилок дивитись в оцінюванні диктанту.

2) Доцільно, щоб характер специфічних помилок учитель визначав спільно з логопедом.

ЧИТАННЯ

1 клас

Перевірка сформованості вміння читати в 1 класі здійснюється індивідуально в кінці кожного семестру. На кінець першого семестру — на матеріалі опрацьованих букв та типів складів. На кінець другого — на матеріалі, в якому використано всі букви алфавіту, склади різних типів.

Оцінюється вміння: наприкінці першого семестру — тільки спосіб читання (буквам, складами, цілим словом), наприкінці другого — спосіб, правильність і швидкість

Матеріал для перевірки: на кінець першого семестру — групи слів, невеликі речення з опрацьованої частини букваря, на кінець року — незнайомий текст букварного типу, що відповідає віковим особливостям школярів. Орієнтовна швидкість читання на кінець 1 класу — 8-12 слів за хвилину.

Одиниця контролю: озвучений учнем текст (групи слів, речення).

Оцінювання: сформованість уміння в 1 класі оцінюється за такими критеріями:

Рівні	Критерії оцінювання навичок читання
Початковий	Учень читає текст по буквах, складами, відриваючи їх один від одного, припускаючись багатьох помилок у вимові слів. Техніка читання обома руками знаходиться в стані становлення. Незнайомі слова помічає лише за нагадуванням учителя, потребує допомоги в їх поясненні. Відповіді на запитання щодо значення окремих слів та фактичного змісту прочитаного переважно односкладні (“Так”, “Ні”), потребує повторного перечитування.

Середній	Учень читає текст складами, більш-менш плавно, припускаючись окремих відхилень у вимові слів. Усвідомлює необхідність читати надруковане рельєфно-крапковим шрифтом обома руками, намагається користуватися ними одночасно. В тексті помічає окремі незнайомі слова, запитує про їх значення. У відповідях на запитання про значення окремих слів та за змістом прочитаного вимагає допомоги (перечитування, акцентування подій, епізодів тощо).
Достатній	Учень досить плавно, правильно читає текст складами і цілими словами, припускаючись незначних відхилень від норми у вимові слів. Правильно інтонує речення, орієнтуючись на пунктуаційні знаки в кінці їх. Текст, надрукований рельєфно-крапковим шрифтом, читає обома руками. Переказує прочитане за запитаннями вчителя. Не завжди самостійно виділяє в тексті слова, незнайомі за значенням. Під час їх пояснення вимагає допомоги вчителя.
Високий	Учень плавно, правильно читає текст цілими словами, чітко їх вимовляючи, дотримується інтонації розділових знаків. Читає надрукований рельєфно-крапковим шрифтом текст обома руками. Самостійно переказує прочитане. Виділяє в тексті незнайомі слова, робить вдалі спроби самостійно їх пояснювати.

2 — 4 класи

У 2-4 класах перевірка читання як виду мовленнєвої діяльності на уроках рідної мови передбачає виявлення учнівських умінь щодо засвоєння школярами найважливіших нормативних вимог до читання із суто мовного погляду і здійснюється індивідуально в другому семестрі.

Перевіряється: дотримання найважливіших орфоепічних норм української мови в системі голосних (ненаголошені е, и, чітка вимова звука [о]; чітке вимовляння дзвінких приголосних у кінці слова та в кінці складу перед наступним глухим; нормативне вимовляння звуків [дж], [дз], [дз’], [г], [ф]; правильне вимовляння слів, передбачених програмою для кожного з класів; наголошування; інтонуювання речень, різних за метою висловлювання — розповідних, питальних, спонукальних; правильне відтворення інтонації прохання, побажання, вимоги, наказу, заклик тощо у спонукальних реченнях.

Матеріал для перевірки: невеликий текст (30-60 слів), в якому є ті слова, особливості вимови яких розглядалися на уроках, а також інтонуювання речень. Протягом кількох (2-3) хвилин учень готується, а потім читає текст перед класом.

Одиниця контролю: озвучений учнем текст.

Оцінювання. Рівень сформованості умінь читати визначається за такими критеріями:

Клас	Рівень	Бали	Критерії оцінювання уміння читати
2 3-4	Початковий	– 1-3	Учень читає, відриваючи слова одне від одного, не завжди відділяє одне речення від іншого; припускається помилок на заміну, перестановку, пропуск складів, слів; вимовляє в багатьох випадках слова відповідно до їх написання, а не до норм вимови.
2 3-4	Середній	– 4-6	Учень читає, в основному правильно інтонуючи кінець речення, але припускається помилок у поділі речень на смислові частини, логічному наголошуванні слів, а також в інтонуванні речень, різних за метою висловлювання; читання не досить плавне; припускається орфоепічних помилок.
2 3-4	Достатній	– 7-9	Учень читає плавно, досить правильно інтонує речення, різні за метою висловлювання, роблячи логічні наголоси; темп, сила голосу, тембр читання не пов'язані з певним комунікативним завданням; емоційне забарвлення тексту не відповідає авторському задуму; наявні орфоепічні помилки.
2 3-4	Високий	– 10-12	Учень читає виразно, з доброю дикцією; інтонація, сила голосу, емоційне забарвлення читання відтворюють авторський задум; учень уміє узгоджувати характеристики свого читання з певним комунікативним завданням учителя; у читанні наявні лише окремі орфоепічні помилки.

ПИСЬМО

Перевірка письма як виду мовленнєвої діяльності слабозорих учнів передбачає виявлення їхніх умінь правильно висловлювати свою думку, плоско-друкованим шрифтом (для слабозорих, дітей з амбліопією та косоокістю), додержуючись правил написання графічних знаків і правил правопису; вміння належним чином оформити письмову роботу.

Уміння будувати писемне висловлювання, переказуючи твір, перевіряється фронтально один раз на семестр, починаючи з 3-го класу.

Творчі роботи (описи, творчі розповіді на теми з життя і праці, відгуки, дописи, листи та ін.) у початковій школі носять навчальний характер і контрольній перевірці не підлягають.

Критерії оцінювання змісту письмового переказу ті самі, що й для усного переказу. Примірні обсяги текстів для письмового переказу подано у розділі “Монологічне мовлення” (Переказ).

У процесі навчальної роботи перевірка писемного висловлювання передбачає систематичне виправлення усіх наявних у роботі помилок. До уваги

вчитель, насамперед, бере змістову сторону та помилки на вивчені правила, а також групу специфічних помилок (графічних, оптико-графічних, дисграфічних недоліків). У підсумкових перевірних роботах з розвитку зв'язного писемного мовлення береться до уваги тільки змістова сторона учнівської роботи.

II. ЗНАННЯ ПРО МОВУ Й МОВЛЕННЯ, МОВНІ ВМІННЯ І НАВИЧКИ

Оцінювання мовних знань і вмінь здійснюється тематично у 2-ому класі 1 раз в I-ому семестрі й 2 рази в II-ому семестрі, в 3-4 класах — тричі на семестр (невеликі за обсягом теми об'єднуються, а великі перевіряються за частинами).

Перевірці підлягають знання та вміння з мови, які необхідні передусім для правильного використання мовних явищ. Перевірка здійснюється фронтально в письмовій формі із застосуванням тестових завдань з варіантами відповідей. При потребі допускається диференційований підбір тестових завдань.

Перевіряються вміння:

- розпізнавати вивчені мовні явища;
- групувати, класифікувати;
- сполучати слова, доповнювати, реконструювати речення, добираючи належну форму слова, потрібну лексему, відповідні засоби зв'язку між частинами речення в групі пов'язаних між собою речень тощо;
- розуміти значення мовних одиниць та особливості їхнього використання в мовленні.

Матеріал для перевірки: завдання тестового характеру, складені на матеріалі слова, сполучення слів, речення, груп пов'язаних між собою речень.

Учням 1-2 класів пропонуються 4 завдання, 3-4 класів — 8 завдань. Перші 1-2 тестових завдань мають стосуватися розпізнавання мовних одиниць, а решта — їхньої побудови, реконструювання, використання.

Одиниця контролю: обрані учнями правильні варіанти відповіді на тестові завдання.

Оцінювання. Знання про мову й мовлення та мовні вміння й навички оцінюються за такими критеріями:

Клас	Рівень	Бали	Характеристика мовних знань, умінь та навичок
2 3-4	Початковий	– 1-3	Учень правильно вибрав відповідь лише на 1 тестове завдання. Правильно виконав 1-2 завдання.
2 3-4	Середній	– 4-6	Учень впорався з 2-ма тестовими завданнями. Учень правильно вибрав відповідь на 3-4 завдання.
2 3-4	Достатній	– 7-9	Учень правильно виконав 3 тестових завдання. Учень впорався з 5-6 завданнями.

2 3-4	Високий	– 10-12	Учень правильно виконав усі тестові завдання. Учень впорався з 7-8 завданнями.
----------	---------	------------	--

III. ОЦІНЮВАННЯ ОРФОГРАФІЧНИХ І ПУНКТУАЦІЙНИХ УМІНЬ

Основною формою перевірки орфографічної та пунктуаційної грамотності є контрольний текстовий **диктант**, який проводиться 1 раз наприкінці 2-го класу та двічі на семестр у 3-4 класах.

Перевіряються вміння: правильно писати слова на вивчені орфографічні правила та словникові слова, визначені програмою для запам'ятовування їхнього написання; ставити розділові знаки відповідно до вивчених правил пунктуації; належно оформлювати письмову роботу.

Перевірка здійснюється фронтально за традиційною методикою.

Матеріал для перевірки: для контрольного диктанту використовується текст, доступний для учнів відповідного класу.

Обсяг диктанту по класах:

Клас	Кількість слів у тексті	
1	I семестр – —	II семестр – 15-20
2	I семестр – 15-20	II семестр – 30-40
3	I семестр – 30-40	II семестр – 40-50
4	I семестр – 40-50	II семестр – 50-60

Примітка: а) під час визначення кількості слів у диктанті враховуються як самостійні, так і службові слова;

б) поданий в таблиці обсяг диктанту для 1 класу та для I семестру 2 класу є орієнтиром для навчальних диктантів.

Текст контрольного диктанту має містити достатню кількість вивчених орфограм (близько 60% від загальної кількості слів). Слід уникати слів, правопис яких ще не вивчено. Якщо без них не обійтися, вчитель записує їх на дошці, звертаючи увагу на кожне під час диктування.

Одиниця контролю: текст, записаний учнем під час диктування.

Оцінювання. Диктант оцінюється однією оцінкою на основі таких критеріїв:

- орфографічні та пунктуаційні помилки оцінюються однаково;
- помилки в одному й тому самому слові, яке повторюється в диктанті кілька разів, вважається однією помилкою; помилки на одне правило, але в різних словах, вважаються різними помилками;
- розрізняють грубі, негрубі та специфічні помилки. Негрубими вважаються такі помилки: повторення тієї самої літери в слові; поодинокі випадки недописування літер кінці слова (не за правилом; двічі

підряд написане те саме слово в реченні). Дві негрубі помилки прирівнюються до однієї грубої.

До специфічних помилок належать:

- оптико-графічні помилки у слабозорих дітей: вставляння зайвих елементів літер (ш — щ); неточна письмова реалізація комбінацій певних елементів, заміни й додавання за типом уподібнень (а-о-е, и-п-н, ш-и-п); оптичні (с-е, о-с, у-д-з, л-и, м-ш, в-д) та кінетичні (о-а, б-д, У-Ч, п-т, П-Т, л-м, Л-М, х-ж, Г-Р, н-ю, и-ш, л-я, Н-К, а-д) змішування, заміни; випадки дзеркального написання (є-э, г-s) та зміни оберненості літер Ч,У,С,З,Е,В,Б,К (правобічної на лівобічну і навпаки);

- графічні недоліки: увігнутість рядка догори-донизу, стискання рядка; неправильне розташування елементів і букв стосовно одна одної та рядка; вихід за межу поля; численні виправлення накреслення букв, написаних слів; злитне написання слів або великий розрив між ними; заміни великих букв рядковими, але більшого розміру;

- п'ять виправлень (неправильного написання на правильне) прирівнюються до однієї помилки;

- орфографічні та пунктуаційні помилки на правила, що не вивчалися, виправляються, але не враховуються, як і специфічні.

Нормативи оцінювання:

Рівні	Бали	Критерії оцінювання диктанту
Початковий	1-3	Диктант написаний, але нерозбірливо, неохайно, з багатьма виправленнями в накресленні та наколюванні літер, порушеннями сполучень елементів у літерах та букв у словах; допущено 8 і більше помилок.
Середній	4-6	Текст диктанту написаний розбірливо, але неохайно, з виправленнями літер; допущено 5-7 помилок.
Достатній	7-9	Диктант написаний розбірливо, але є окремі відхилення від правильного написання літер та їх сполучень; допущено 2-4 помилки.
Високий	10-12	Текст написано розбірливо, охайно, з дотриманням правильного написання літер та їх сполучень; допускається 1 груба чи 1 негруба помилка.

ІV. ГРАФІЧНІ НАВИЧКИ ПИСЬМА. ТЕХНІКА ПИСЬМА

КУЛЬТУРА ОФОРМЛЕННЯ ПИСЬМОВИХ РОБІТ

У 1-ому класі навичка письма формується одночасно з навичкою читання. Однак через негативні наслідки порушень зору (недостатність орієнтування в макро- і мікропросторі, неточність координації рухів, уповільненість виконання

дій, недорозвиненість дотику й дрібної моторики рук, невміння раціонально користуватися залишковим зором) навичка письма у слабозорих дітей відстає від навички читання. З тим, щоб певною мірою досягти синхронності розвитку цих важливих навичок, учитель повинен здійснювати щоденний контроль та надавати індивідуальну допомогу кожному учню в становленні навичок письма

Основними об'єктами контролю у 1 класі мають стати уміння, які викладені у програмі з навчання грамоти.

Здійснюється щоденний, поточний та підсумковий контроль.

Що д е н н о м у к о н т р о л ю підлягає дотримання дітьми гігієнічних правил письма, користування навчальним приладдям, формування вміння дотримувати в зошиті потрібний рядок, рухати руку упродовж рядка, якість ведення зошитів.

На уроках письма в 1 класі одночасно з графічною навичкою реалізується перше практичне ознайомлення з елементами орфографії та пунктуації, знання яких мають контролюватися протягом букварного періоду.

П о т о ч н и й к о н т р о л ь може здійснюватись у формі усного опитування (наприклад, пояснити відмінність подібних за формою літер, дзеркальний спосіб написання літер крапковим шрифтом, значення місця й лічби крапок у клітинці, розповісти правило посадки за партою) чи письмового виконання певного завдання, наприклад: поєднати великі літери з малими, списати з друкованого тексту), а також у формі спостережень за процесом письма учня (наприклад, порядком розташування на парті чи столі навчального приладдя.

П і д с у м к о в а п е р е в і р к а умінь і навичок відбувається двічі на рік. Наприкінці I семестру пропонується списування одного речення (рукописного) з 3-4-ох слів, враховуючи прийменники (наприклад: *У Олі квіти. На столі ваза.*), або двох словосполучень (наприклад, *висока сосна, велике село*). У кінці навчального року учням пропонується для списування друкований текст з 8-12 знайомих дітям слів, враховуючи прийменники.

Під час перевірки списаного тексту звертається увага на пропорційність, поєднання літер, правильність написання дзеркальних букв (у сліпих учнів), пропуски, заміни, перестановки букв, характер специфічних помилок, позначення на письмі початку і кінця речення.

Під час списування учнями тексту необхідно проконтролювати техніку письма та гігієнічні правила письма за такою схемою:

ПРИЗВИЩЕ УЧНЯ	СИДИТЬ: рівно +, нерівно –	ТРИМАЄ		РУХАЄ РУКУ: вільно + скуто –	ГІГІЄНІЧНИХ ПРАВИЛ: дотримується + не дотрим. –
		РУЧКУ правильно + неправ. –	ЗОШИТ правильно + неправ. –		

Перевірка швидкості письма у 1 класі не здійснюється. Однак учитель щоденно працює над швидкістю письма учнів та її прискоренням.

На кінець 1-го року навчання визначають рівні сформованості навичок письма за такими критеріями:

Рівні	Критерії
Початковий	Пише всі букви. Списує слова буквами, інколи складами. Гігієнічних правил письма дотримується лише за вимогою вчителя. Припускається значної кількості специфічних помилок (див. вимоги до диктанту), замість рукописних літер часто пише друковані, окремі букви не поєднує або поєднує неправильно. Під час списування робить не більше 6 різних помилок (орфографічних та пунктуаційних).
Середній	Списує слова складами, а односкладові слова — з першого прочитування. Гігієнічних правил дотримується найчастіше з допомогою вчителя. Техніка письма в стані становлення. Припускається багатьох специфічних помилок, наприклад, дзеркального або зворотного написання літер, злитного або розтягнутого написання слів тощо. Під час письма, списування припускається не більше 4-5 різних помилок (орфографічних та пунктуаційних).
Достатній	Учень дотримується майже всіх вимог до письма літер, їх поєднання, гігієнічних правил письма. Списує цілими словами, словосполученнями. Може списати 1-2 слова після першого прочитування. Припускається під час списування не більше 2-3 різних граматичних помилок (орфографічних і пунктуаційних).
Високий	Учень пише графічно правильно (літери пропорційні за розміром, правильно поєднані тощо). Дотримується переважно всіх гігієнічних правил письма. Списує словосполученнями, спроможний 2-3 слова і невелике речення списати після першого прочитування. Списує текст без граматичних помилок або допускає одну помилку.

Перевіряючи техніку письма, у 2-4 класах необхідно брати до уваги формування графічних, технічних умінь та навичок, а також ведення зошитів. Техніка письма перевіряється один раз наприкінці навчального року. Ведення зошитів — чотири рази на рік (двічі у кожному семестрі). Результати усіх перевірок оцінюються відповідним балом (у 2 класі визначається тільки рівень (без балів).

Техніка письма перевіряється шляхом списування з рукописного тексту без будь-яких граматичних завдань. Підбирається доступний для розуміння учнями даного класу текст, без прямої мови, віршів тощо. Під час списування учнями тексту вчитель спостерігає за дотриманням кожною дитиною гігієнічних правил і позначає у схемі, яка подана вище для 1-го класу. У схему можуть заноситися й інші показники, які допоможуть точніше визначити рівень сформованості техніки письма (наприклад, серйозні оптико-графічні помилки і недоліки, особливо в 2-ому класі, тощо).

Оцінювання культури оформлення письмових робіт здійснюється за такими параметрами: каліграфія письма, охайність, розбірливість, оформлення письмової роботи відповідно вимог до її виду.

На кінець року у 2-4 класах оцінювання навичок письма відбувається за

такими критеріями:

Рівні	Бали	Критерії оцінювання слабоворих учнів
Початковий	1-3	Рукописний текст читається, але важко. Письмо неякісне. Рухи обох рук під час письма нескоординовані. Гігієнічних правил письма дотримується лише за вимогою вчителя. Дотримується окремих правил оформлення письмових робіт.
Середній	4-6	Рукописний текст відносно розбірливий. Техніка письма сформована, але не повністю.
		Гігієнічні правила письма та координації обох рук під час письма дотримує частіше під контролем учителя, ніж самостійно. Письмові роботи виконуються з частими відступами від правил їх оформлення.
Достатній	7-9	Техніка письма майже відпрацьована. Гігієнічні правила намагається виконувати. Рукописний текст читається. Темп письма достатній. Письмові роботи переважно виконуються охайно, однак спостерігаються незначні (2-3) відступи від правил їх оформлення.
Високий	10-12	Техніка письма відпрацьована. Рукописний текст легко читається. Темп письма достатній. Учень постійно чи періодично, але самостійно контролює гігієнічні правила письма. Самостійно вводить форми букв, типи поєднань, які не заважають легкому сприйманню написаного та не гальмують швидкості письма. Дотримується всіх правил ведення зошита, оформлення письмових робіт.

V. ВЕДЕННЯ ЗОШИТІВ

Під час оцінювання поточних робіт у зошитах беруться до уваги такі чинники: грамотність, якість письма, його охайність і розбірливість, культура оформлення письмових робіт.

Підсумковий бал за ведення зошитів виставляється двічі на семестр, починаючи з 3-го класу. Пріоритетним у його визначенні є дотримання учнем вимог, які ставляться до оформлення письмових робіт.

Критерії оцінювання поточних письмових робіт у зошитах:

Клас	Рівень	Бали	Критерії оцінювання
1-2	Достатній	–	Робота написана розбірливо, букви та їх поєднання в цілому зображено правильно. Допускаються окремі графічні неточності, обумовлені недосконалістю зорової системи учня. Відхилення від вимог до оформлення письмових робіт незначні. Допущено 2-4 різних помилок.
3-4		7-9	

1-2	Високий	–	Робота написана розбірливо. Букви та їх сполучення накреслено правильно, пропорційно, прямолінійно. Допущено 1-2 незначних графічних недоліки. Належна культура оформлення роботи. Робота без помилок або допущено кілька (2-3) негрубих чи специфічних помилок.
3-4		10-12	

VI. ВИВЕДЕННЯ ПІДСУМКОВОГО БАЛУ ЗА СЕМЕСТР (РІК)

Підсумковий бал виставляється наприкінці кожного семестру (навчального року). Він узагальнено відображає рівень навчальних досягнень учня з української мови.

Підсумковий бал виводиться на основі оцінювання знань, умінь та навичок з таких показників:

- слухання-розуміння (аудіювання);
- діалогічне мовлення;
- монологічне мовлення (усний переказ чи твір);
- читання вголос;
- письмовий переказ;
- знання про мову й мовлення (мовна тема);
- диктант (орфографічна та пунктуаційна грамотність);
- техніка письма;
- ведення зошитів.

У класному журналі на кожний вид перевірки відводиться окрема колонка: аудіювання, діалог, монолог, читання, письмовий переказ, диктант, мовна тема, списування, ведення зошитів. За фронтальні види перевірки колонка заповнюється після виконання, за індивідуальну перевірку бали в колонку виставляються протягом семестру.

Підсумковий бал за семестр виводиться з урахуванням балів, одержаних учнем за кожний вид перевірки.

Види перевірки знань, умінь і навичок учнів з української мови, які проводяться посеместрово в кожному класі, подано в наступній таблиці:

Об'єкт перевірки	1 клас		2 клас		3 клас		4 клас	
	I сем	II сем	I сем	II сем	I сем	II сем	I сем	II сем
Аудіювання	-	1	1	1	1	1	1	1
Діалог	-	1	1	-	1	-	1	-
Усний переказ	-	1	1	-	1	-	1	-
Усний твір	-	-	-	1	-	1	-	1
Читання	1	1	-	1	-	1	-	1
Письм переказ	-	-	-	-	1	1	1	1
Мовна тема	-	-	1	2	3	3	3	3
Диктант	-	-	-	1	2	2	2	2

Техніка письма	1	1	-	1	-	1	-	1
Ведення зошитів	-	-	-	-	2	2	2	2
Загальна кількість показників, на основі яких виводиться підсумковий бал								
	2	5	4	7	11	12	11	12

■ ДЛЯ УЧНІВ З ПОРУШЕННЯМИ СЛУХУ

Критерії оцінювання навчальних досягнень учнів з порушеним слухом з рідної мови розроблені з урахуванням специфіки мовленнєвого розвитку молодших школярів у контексті їхньої пізнавальної діяльності в цілому. Зокрема надається увага передумовам мовленнєвого розвитку, що уможливають поступове формування вмінь та навичок сприймання мовлення, говоріння, читання, письма. Критерії базуються на функціональному підході до вивчення мови як навчального предмета, тому засвоєння мовної теорії розглядається як підґрунтя для розуміння усного та писемного мовлення, конструювання власних мовленнєвих висловлювань.

Об'єкти перевірки та оцінювання:

- навички усвідомленого сприймання, запам'ятовування предметів, явищ, дій людей тощо, співвіднесення образів з відповідними словами,
- сформованість уявлень про предметний світ,
- сприймання та розуміння мовлення (розпізнавання та аналіз змістових елементів, утримання в оперативній пам'яті, прогнозування)
- говоріння (активність у породженні мовлення, правильність добору словесного матеріалу, побудову висловлювань, звуковимову, нормальний темп, виразність мовлення, самоконтроль),
- читання (розуміння прочитаного та техніку читання),
- письмо (графічні навички, орфографічні та пунктуаційні),
- словниковий запас,
- практичне володіння типовими синтаксичними конструкціями.

У підготовчому та 1 класах знання оцінюються словесно, використовуються усні та символічні заохочення. Рівні засвоєння знань, умінь та навичок визначаються з діагностичною метою, для ранжування за успішністю та виконують інформаційну роль, як характеристика успішності в опануванні навчального матеріалу, продуктивності, ефективності процесу навчання, але не повідомляються дітям.

У 2 класі за рішенням педагогічної ради можна вводити оцінювання за 12-бальною шкалою.

У 3-4 класах навчальні досягнення з мови оцінюються за 12-бальною системою.

І. ОЦІНЮВАННЯ УМІНЬ І НАВИЧОК МОВЛЕННЄВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

ЗАГАЛЬНІ ВИМОГИ ДО УСНОГО МОВЛЕННЯ УЧНІВ

Усне мовлення учнів має бути грамотним, виразним, що передбачає:

- правильне інтонування мовлення;
- дотримання нормального темпу і ритму мовлення;
- володіння власним артикуляційним та голосовим апаратом;
- правильне співвіднесення слів і відповідних образів;
- володіння достатнім лексичним запасом;
- практичне використання типових синтаксичних конструкцій;
- правильне використання слів у мовленні;
- правильне граматичне оформлення мовлення;
- знання й дотримання норм етики спілкування.

Перераховані навички формуються поступово, упродовж всього періоду навчання у школі двома шляхами: виконанням навчальних і тренувальних вправ та сприйманням взірців правильного мовлення на уроках і в позаурочний час.

Учитель має цілеспрямовано формувати мовлення учнів, виправляти недоліки, мовні та мовленнєві помилки після відповіді або під час логічних інтервалів.

Крім усного та писемного мовлення, за можливості використовується дактильне мовлення та за необхідності жестова мова.

ЗАГАЛЬНІ ВИМОГИ ДО ПИСЕМНОГО МОВЛЕННЯ УЧНІВ

Писемне мовлення значною мірою відображає особливості усного мовлення дитини. Зокрема на його правильність впливає якість сприймання звуко-буквенного складу слів, вміння практично використовувати правила поєднання слів у реченнях, володіння практичними навичками побудови синтаксичних конструкцій тощо. Тому для формування грамотного письма в учнів з порушеннями слуху необхідною є систематична робота спрямована на:

- формування навички осмисленого сприймання та аналізу сприйнятого мовлення;
- удосконалення практичних навичок учнів щодо співвіднесення слухозорових образів слів з їх писемними зображеннями;
- розвитку практичних навичок узгодження слів у мовленнєвих конструкціях;
- формування вміння будувати речення типових синтаксичних конструкцій;
- систематичне виправлення та аналіз правописних, граматичних та пунктуаційних помилок;
- формування навички каліграфічного письма;
- формування культури писемного мовлення.

СПРИЙМАННЯ І РОЗУМІННЯ МОВЛЕННЯ

Об'єкт контролю навички слухового сприймання й розуміння мовленнєвого матеріалу: знайомих слів, речень знайомих синтаксичних конструкцій та текстів знайомої структури, які містять відомий дітям мовний матеріал відповідний до вимог програми кожного класу. За необхідності мовний матеріал повторюється до 3 разів у підготовчому, 1 та 2 класах, до 2 разів у 3 та 4 класах. Розуміння слів, словосполучень, речень і тексту перевіряється за допомогою малюнків. Дітям пропонується вибрати малюнки, які відповідають сприйнятим словам, реченням та частинам тексту (кожному реченню або абзацу) з ряду запропонованих та розмістити їх у логічній послідовності. Малюнки до слів мають відповідати смислу, до речень та тексту - містити елементи фактичного змісту. Якість сприймання звуко-буквенного складу та структури мовного матеріалу перевіряється через усне відтворення.

Перевірка вмінь і навичок сприймання та розуміння мовлення відбувається наприкінці підготовчого та 1 класів, у 2-4 класах — у кінці кожного семестру (може проводитися у 2-3 етапи на розсуд учителя).

Матеріал для перевірки: Контроль здійснюється за правильністю: добору малюнків та усного відтворення слів; добору малюнків до речень, побудови речень простих знайомих синтаксичних конструкцій, добору малюнків до тексту та дотриманням логіки послідовності викладеного у тексті.

Орієнтовний обсяг мовленнєвого матеріалу

Клас	Кількість слів	Кількість речень	Обсяг тексту
підготовчий	3	до 10 слів	—
1	7	4	до 15
2	10	6	до 20
3	15	8	до 30
4	20	10	до 50

Критерії оцінювання сприймання й розуміння мовлення

Підготовчий клас

Рівні	Бали	Критерії оцінювання розуміння мовлення
Початковий	-	Учень правильно добирає 1-2 мал., відтворює деякі елементи (окремі склади) із запропонованих слів, 1-2 слова із запропонованих речень і тексту
Середній	-	Учень правильно добирає 1-2 малюнка та без помилок відтворює відповідні слова, правильно добирає та розташовує 2 малюнка до речень і тексту, відтворює окремі слова з речень і тексту, але синтаксично речення оформлює неправильно

Достатній	-	Учень відтворює без помилок 3-4 слова, добирає до них правильно малюнки, відтворює 2 речення, припускаючись кількох помилок у їх побудові, правильно добирає ілюстрації, відтворює послідовність подій у тексті
Високий	-	Учень відтворює без помилок 5 слів, правильно добирає малюнки до них, відтворює без помилок 2-3 речення, дотримується правильної послідовності викладення подій у тексті

1 клас

Рівні	Бали	Критерії оцінювання розуміння мовлення
Початковий	-	Учень правильно добирає 1-2 мал. та відтворює з помилками відповідні слова, відтворює 1-2 слова із запропонованих речень і тексту, 1-2 малюнки, не відтворюючи логічної послідовності
Середній	-	Учень правильно добирає 3 малюнки, без помилок відтворює відповідні слова, правильно добирає 3 ілюстрації та розташовує відповідно до змісту тексту, відтворює з помилками 1-2 речення
Достатній	-	Учень правильно відтворює 5-6 слів, добирає до них малюнки, правильно добирає малюнки до 3-4 речень та відтворює їх, припускаючись окремих помилок, ілюстрації до тексту розташовує правильно
Високий	-	Учень правильно відтворює 7 слів, вірно добирає малюнки до слів, речень і тексту, синтаксично правильно оформлює речення, дотримується структури тексту

2 клас

Рівні	Бали	Критерії оцінювання розуміння мовлення
Початковий	- (1-3)	Учень правильно добирає 1-3 мал. та відтворює з помилками відповідні слова, відтворює 1-3 слова із запропонованих речень та тексту, добирає 1-3 малюнки до тексту, порушуючи послідовність подій
Середній	- (4-6)	Учень правильно добирає 4 малюнки до слів, без помилок відтворює їх, правильно добирає 4 ілюстрації до речень і тексту, дотримується послідовності подій, до кожного малюнка відтворює відповідні речення, припускаючись численних помилок у побудові речень
Достатній	- (7-9)	Учень правильно відтворює 7-8 слів, правильно добирає до них малюнки, вірно співвідносить речення і малюнки, послідовно розташовує ілюстрації до тексту, під час промовляння припускається окремих аграматизмів

Високий	- (10-12)	Учень правильно відтворює 9-10 слів, добирає малюнки до слів, речень та тексту, синтаксично правильно оформлює речення, дотримується структури тексту
---------	--------------	---

3 клас

Рівні	Бали	Критерії оцінювання розуміння мовлення
Початковий	1-3	Учень правильно добирає 1-4 мал. та відтворює з помилками відповідні слова, послідовно відтворює 1-4 слова з речень і тексту без відтворення синтаксичних конструкцій, добирає 1-4 мал., не дотримуючись послідовності викладеного матеріалу
Середній	4-6	Учень правильно добирає 5 малюнків до слів, без помилок відтворює їх, до речень і тексту правильно добирає та розташовує 5 ілюстрацій, відтворює відповідні речення з кількома помилками
Достатній	7-9	Учень правильно відтворює 10-12 слів, правильно добирає малюнки до слів, речень та тексту з дотриманням послідовності подій, під час усного відтворення припускається окремих помилок, правильно оформлює прості речення знайомих граматичних конструкцій
Високий	10-12	Учень правильно відтворює 13-15 слів, усі речення і текст, використовує адекватні заміни, правильно добирає усі малюнки

4 клас

Рівні	Бали	Критерії оцінювання розуміння мовлення
Початковий	1-3	Учень правильно добирає 1-5 мал., відтворює з помилками відповідні слова, добирає 1-5 мал. до речень та тексту, логічної послідовності не дотримується, відтворює окремі слова з речень і тексту, не будуючи синтаксичні конструкції
Середній	4-6	Учень правильно добирає 6 малюнків до слів, без помилок відтворює ці слова, до речень і тексту добирає 6 ілюстрацій та розташовує їх у правильній послідовності, відтворює з кількома помилками речення за малюнками
Достатній	7-9	Учень правильно відтворює 15-16 слів, правильно добирає малюнки до всіх слів, речень і тексту, дотримуючись послідовності подій, під час усного відтворення припускається окремих помилок, прості речення знайомих синтаксичних конструкцій в цілому оформлює правильно

Високий	10-12	Учень правильно відтворює 17-20 слів, усі речення і текст, при відтворенні тексту використовує адекватні (синонімічні) заміни слів, правильно добирає малюнки
---------	-------	---

ДІАЛОГІЧНЕ МОВЛЕННЯ

Рівень сформованості діалогічного мовлення у підготовчому та 1 класах перевіряється наприкінці року, у 2-4 класах – у кожному семестрі.

Об’єкт контролю: розуміти репліки співрозмовника, правильно будувати власні репліки, у підготовчому — 1 класах – відповідати на прості запитання у знайомих ситуаціях, у 2-3 класі – підтримувати та ініціювати діалог на близьку тему за вивченим матеріалом, у 4 класі - створювати діалоги за малюнками ситуативного характеру на побутові теми з використанням знайомих слів і синтаксичних конструкцій.

Матеріал для перевірки: діалоги за тематикою, визначеною програмою
Орієнтовний обсяг діалогу

Клас	Кількість реплік	
	Між учнями	Між вчителем і учнем
Підготовчий	–	2 – 3
1	–	2 – 3
2	2 – 3	3 – 4
3	3 – 4	4 – 5
4	3 – 4	5 – 6

Оцінювання вмінь і навичок ведення діалогу

Підготовчий клас

Рівні	Бали	Критерії оцінювання розуміння діалогу
Початковий	-	Учень позитивно реагує на звернення до нього, намагається зрозуміти співрозмовника, у власних репліках використовує природну міміку, окремі жести і слова
Середній	-	Учень включається у спілкування, розуміє в цілому співрозмовника, добирає слова для відповіді, але синтаксично їх не оформлює
Достатній	-	Учень розуміє співрозмовника, швидко включається у розмову, будує власні репліки, але припускається помилок у їх оформленні
Високий	-	Учень швидко включається у спілкування, добирає слова–відповіді у знайомих ситуаціях, орієнтуючись на зрозумілі слова і синтаксичні конструкції

1 клас

Рівні	Бали	Критерії оцінювання розуміння діалогу
Початковий	-	Учень у знайомих ситуаціях розуміє елементи реплік співрозмовника, робить спроби дати відповідь, орієнтуючись на зрозумілі слова, використовує при цьому окремі слова та жести
Середній	-	Учень включається у спілкування, розуміє репліки співрозмовника, у побудові відповіді припускається численних помилок
Достатній	-	Учень швидко включається у спілкування, добре розуміє репліки співрозмовника, будує власні репліки, але робить помилки в узгодженні слів та їх доборі
Високий	-	Учень повністю розуміє репліки співрозмовника, побудовані із знайомих слів та синтаксичних конструкцій, у знайомих ситуаціях правильно добирає слова-відповіді

2 клас

Рівні	Бали	Критерії оцінювання розуміння діалогу
Початковий	1-3	Виділяє учасників і місце діалогу, для побудови реплік використовує окремі неформлені синтаксично слова, які стосуються теми розмови
Середній	4-6	Учень називає учасників і місце діалогу, добирає тему, будує репліки співрозмовників синтаксично неправильно, робить багато помилок у граматичному оформленні
Достатній	7-9	Учень називає учасників, місце діалогу, у побудові та граматичному оформленні реплік робить поодинокі помилки
Високий	10-12	Учень правильно називає учасників діалогу, розуміє в якій ситуації ведеться діалог, про що говорить співрозмовник, будує правильно свої репліки, у знайомій ситуації може звернутися до вчителя чи товариша із запитанням, використовуючи відомі слова та конструкції реплік

3 клас

Рівні	Бали	Критерії оцінювання розуміння діалогу
Початковий	1-3	Виділяє учасників і місце діалогу, для побудови реплік добирає слова згідно з темою розмови, але не може їх синтаксично і граматично правильно оформити

Середній	4-6	Учень називає учасників і місце діалогу, добирає тему діалогу, але припускається багатьох помилок у побудові і граматичному оформленні реплік
Достатній	7-9	Учень називає учасників діалогу, де і про що ведеться діалог, у побудові та граматичному оформленні реплік припускається окремих помилок
Високий	10-12	Учень правильно називає учасників діалогу, де і про що ведеться діалог, розуміє репліки співрозмовника, правильно будує власні репліки, у знайомих ситуаціях ініціює діалог, звертаючись із запитанням до вчителя або товариша, використовуючи знайомі слова і конструкції реплік

4 клас

Рівні	Бали	Критерії оцінювання розуміння діалогу
Початковий	1-3	Учень правильно виділяє учасників діалогу, про що ведеться діалог, але у якості реплік співрозмовників використовує окремі граматично неоформлені слова і жести
Середній	4-6	Учень правильно виділяє учасників діалогу, про що ведеться діалог, будує репліки співрозмовників, але припускається численних помилок
Достатній	7-9	Учень виділяє учасників діалогу, добирає його тему, правильно будує репліки, але припускається окремих помилок у доборі слів та їх узгодженні
Високий	10-12	Учень правильно виділяє учасників діалогу, добирає тему розмови, конструює репліки співрозмовників, висловлює свою думку з приводу предмета розмови, ініціює діалог у знайомих навчальних та побутових ситуаціях, використовуючи знайомі мовленнєві одиниці та конструкції

МОНОЛОГІЧНЕ МОВЛЕННЯ

Об'єкт оцінювання: У монологічному висловлюванні оцінюють його зміст і форму (мовне оформлення).

Матеріал для перевірки: висловлювання учнів. Перевіряються вміння: будувати зв'язні висловлювання на задану тему, логічно і послідовно викладати матеріал, переказувати тексти розповідного і описового типів.

Усні перекази у підготовчому – 1 класах та усні і письмові перекази у 2 класі, усні короткі твори у підготовчому – 1 класах та усні і письмові твори у 2- 4 класах мають навчальний характер і контрольній перевірці не підлягають.

У 3 класі переказ пишеться за запитаннями, серією малюнків чи опорними словами, у 4 класі – за колективно складеним планом.

Орієнтований обсяг тексту для переказу

Клас	Кількість слів у тексті
3	30
4	50

Критерії оцінювання зв'язних висловлювань

Рівні	Бали	Характеристика зв'язних висловлювань
Початковий	1-3	Учень використовує лише окремі слова, синтаксично неправильно оформлені речення, без дотримання послідовності викладення
Середній	4-6	Учень будує висловлювання, користуючись правилами синтаксису і граматики, але припускається численних помилок, думку передає частково.
Достатній	7-9	Учень правильно будує висловлювання, дотримується логічної послідовності викладення, передає думку висловлювання в цілому, але припускається поодиноких
Високий	10-12	Учень правильно будує висловлювання, думку висловлює повно і послідовно.

ЧИТАННЯ

Перевірка читання здійснюється у кожному класі, проводиться індивідуально.

Об'єкти контролю й оцінювання з читання. Оцінюються смислова та технічна сторони читання. Смислова сторона передбачає:

- розуміння значень ужитих слів;
- розуміння змісту речень;
- усвідомлення смислових зв'язків між частинами тексту;
- розуміння фактичного змісту прочитаного;
- усвідомлення логіки послідовності викладення у тексті.

Технічна сторона охоплює:

- спосіб читання;
- правильність вимови;
- виразність читання;
- теми читання;
- уникнення замінів, пропусків, перестановок фонем, складів, слів у тексті.

У підготовчому та 1 класах перевіряється вміння злитно читати склади

різних типів та поєднувати їх у слова, дотримуючись наголосу, правильно відтворювати звуко-буквенний склад слів, розуміння прочитаних слів. Починаючи з 2 класу перевіряється також практичне застосування основних орфоепічних норм української мови, правильне інтонування розповідних, питальних та спонукальних речень, виразність, спосіб, темп читання, усвідомлення фактичного змісту прочитаного.

Тихе та голосне, повільне, прискорене і швидке читання використовується у навчальному процесі з навчальною і тренувальною метою й оцінці не підлягає.

Матеріал для перевірки: слова, речення та тексти, які за змістом, лексикою та синтаксичними конструкціями відповідають програмним вимогам, мовленнєвому розвитку дітей та їхнім віковим інтересам. Оцінюють озвучення друкованого мовленнєвого матеріалу дітьми.

Читання оцінюється за такими критеріями:

Підготовчий – 1 клас

Рівні	Бали	Критерії оцінювання вміння читати
Початковий	-	Учень читає побуквенно або відривними складами, припускається численних замін, пропусків, перестановок, вимова звуків спотворена, смисл більшості слів не розуміє, помиляється, роблячи наголоси
Середній	-	Учень читає не завжди плавно, припускається замін, перестановок, вимова нечітка, ускладнюється під час наголошення, в основному розуміє прочитані слова
Достатній	-	Читання плавне поскладове, вимова задовільна, виділяється наголос, більшість слів зрозумілі, але є поодинокі випадки замін, перестановок звуків і складів
Високий	-	Учень читає плавно, правильно поєднує звуки у склади, склади у слова, дотримується наголосу, вимова правильна в межах передбачених програмою, знайомі слова розуміє

2 клас

Рівні	Бали	Критерії оцінювання вміння читати
Початковий	1-3	Учень читає не плавно, складами, припускається окремих помилок під час наголошування слів, вимови, нечисельних замін, пропусків, перестановок, розуміє менше половини слів
Середній	4-6	Учень читає цілими словами, але не досить плавно, робить окремі перестановки, заміни, помиляється під час інтонування речень, наголос у словах в основному виділяє правильно, у цілому розуміє прочитане, вимова нечітка

Достатній	7-9	Учень читає плавно поскладово, у більшості випадків з дотриманням наголосу у словах і правильним інтонуванням речень, вимова задовільна, але є окремі перестановки та заміни, смисл прочитаного в цілому усвідомлює
Високий	10-12	Читання плавне, цілими словами, основний смисл зрозумілий, вимова звуків чітка, в межах передбачених програмою. Учень правильно наголошує слова. Інтонування речень знайомих синтаксичних конструкцій правильне

3-4 класи

Рівні	Бали	Критерії оцінювання вміння читати
Початковий	1-3	Учень читає не плавно, складами, припускається помилок у дотриманні орфоепічних норм та інтонуванні речень, має значні ускладнення у розумінні прочитаного, вимова значною мірою спотворена
Середній	4-6	Читання не досить плавне, у значній частині слів відповідає написанню, а не правилам вимови, речення не завжди правильно інтоновані, спостерігається випадки правильного наголошення у словах, зміст прочитаного розуміється не повно, вимова посередня
Достатній	7-9	Читання плавне цілими словами, з дотриманням наголосу, інтонування речень в основному правильне, смисл прочитаного в цілому зрозумілий, вимова здебільшого правильна
Високий	10-12	Читання цілими словами з дотриманням вивчених правил орфоепії, вимова чітка, зрозумілий основний смисл, темп читання прийнятний

До 2 класу читання оцінюється як мовленнєва діяльність. Починаючи з 3 класу перевіряється ширше коло читацьких умінь учнів. А саме:

- вміння відповідати на запитання до тексту;
- вміння відтворювати зміст прочитаного;
- вміння висловлювати власне ставлення до прочитаного;
- вміння розрізняти вивчені жанри творів;
- знання віршів та уривків прозових творів напам'ять.

Оцінювання цих умінь відбувається за такими критеріями:

Рівні	Бали	Критерії оцінювання читацьких умінь
Початковий	1-3	Знаходить відповідь на запитання у тексті, орієнтуючись на спільні у запитанні та реченні слова, відтворює фрагменти змісту, не дотримуючись правильної послідовності

Середній	4-6	Відповідає на запитання з опорою на текст, під час відтворення змісту робить пропуски суттєвих частин змісту, порушує послідовність викладення, розрізняє жанри творів (казка, вірш, оповідання), короткі вірші та уривки прозових творів запам'ятовує в основному механічно, під час читання напам'ять робить численні зупинки, продовжує після підказки вчителя
Достатній	7-9	Відповідає на запитання самостійно, припускаючись лише окремих помилок у побудові відповіді, в цілому відтворює зміст прочитаного з опорою на малюнки, слова, пункти плану, припускається кількох аграматизмів, з допомогою вчителя дає оцінку подіям та вчинкам персонажів, називає жанр твору, вірші та уривки прозових творів запам'ятовує свідомо, під час відтворення робить 1-2 зупинки, продовжує після підказки
Високий	10-12	Відповідає на запитання, самостійно правильно будує відповідь, робить не більше 1-2 аграматизмів, які не спотворюють загальний смисл, відтворює смисл своїми словами, висловлює власне ставлення до прочитаного, дає оцінки вчинкам персонажів, аргументує власну позицію, визначає жанр твору і пояснює його ознаки, свідомо запам'ятовує і виразно декламує вірші та уривки прозових творів, припускаючись лише окремих помилок у вимові

II. ЗНАННЯ ПРО МОВУ Й МОВЛЕННЯ, МОВНІ УМІННЯ І НАВИЧКИ

Перевіряються знання та вміння з мови, необхідні для розуміння мовлення та конструювання власних висловлювань.

У підготовчому - 2 класах оцінюються лише навички практичного використання мовних правил і закономірностей.

Перевірка здійснюється індивідуально в усній формі у підготовчому - 1 класах; фронтально у письмовій формі із застосуванням тестових завдань - у 2-4 класах. Зміст завдань відповідає вимогам програми з української мови.

Об'єкт контролю — вміння:

- розуміти значення мовних одиниць;
- розпізнавати вивчені мовні явища, застосовувати їх на практиці;
- сполучати слова у словосполученнях та реченнях;
- трансформувати речення (скорочувати, доповнювати, робити синонімічні заміни тощо), добираючи потрібні лексеми;
- орфографічні уміння;
- пунктуаційні уміння.

Матеріал для перевірки: завдання тестового характеру, у яких використовується знайомий мовленнєвий матеріал. Оцінюються обрані учнями варіанти відповіді на тестові завдання.

Орієнтовна кількість текстових завдань

Клас	Кількість завдань
Підготовчий - 1	2 - 3
2	4
3 - 4	8

III. ГРАФІЧНІ НАВИЧКИ ПИСЬМА. ТЕХНІКА ПИСЬМА

КУЛЬТУРА ОФОРМЛЕННЯ ПИСЬМОВИХ РОБІТ

На кінець підготовчого, (1-го) року навчання визначають рівні сформованості навичок письма за такими критеріями:

Рівні	Критерії
Початковий	Пише всі букви. Списує слова складами. Гігієнічних правил письма учень дотримується тільки за вимогою вчителя. Часто порушує лінійність письма. Букви різні за розміром, замість рукописних літер часто пише друковані, трапляється “дзеркальність”, окремі букви не поєднує або поєднує неправильно. Під час списування робить не більше 5 (разом) орфографічних та пунктуаційних помилок
Середній	Списує односкладові слова з першого прочитування. Пише тільки по лініях сітки. Техніка письма у стані становлення.
	Гігієнічних правил часто дотримується з допомогою вчителя. На письмі трапляється “дзеркальність”, ламані елементи букв, зворотне направлення письма літер, злите їх письмо або розтягнуті поєднання. Літери непропорційні. Робить не більше 4 орфографічних та пунктуаційних помилок
Достатній	Букви переважно пропорційні, майже з однаковим нахилом складових елементів. Учень дотримується майже всіх типів поєднань літер, гігієнічних правил письма. Списує 1-2 слова з першого прочитування. Припускається не більше 2-3 орфографічних та пунктуаційних помилок
Високий	Письмо чітке (літери пропорційні, з однаковим нахилом, правильно поєднані). Дотримується переважно всіх гігієнічних правил письма. Списує відразу 2-3 слова з першого прочитування без помилок

У 2-4 класах оцінюються графічні, технічні вміння та навички, швидкість письма, а також ведення зошита. Швидкість письма перевіряється один раз наприкінці навчального року. Ведення зошита – чотири рази на рік (двічі у кожному семестрі).

На кінець року у 2-4 класах оцінювання навичок письма відбувається за такими критеріями.

Рівні	Бали	Критерії оцінювання
Початковий	1-3	Всі букви між собою поєднані. Рукописний текст читається, але важко. Письмо неякісне: дрібне (висота літер до 2,5 мм) або велике (висота літер від 6 мм); широке чи стисле, окремі букви спотворені, наявні вичурні елементи, нечіткі поєднання букв. Гігієнічних правил письма учень дотримується тільки за спонуканням вчителя. Дотримується окремих правил оформлення письмових робіт
Середній	4-6	Рукописний текст читається відносно легко. Техніка письма сформована, але не повністю (часто міняє положення руки). Букви у тексті переважно рівномірні. Окремі букви уподібнюються між собою за формою. Дотримується гігієнічних правил письма та відтворює правильні рухи руки у рядку частіше під контролем учителя, ніж самостійно. Письмові роботи виконуються з частими відступами від правил їх оформлення
Достатній	7-9	Техніка письма майже відпрацьована. Письмо відносно якісне (форма однієї й тієї ж букви у всьому тексті переважно однакова, зберігається безвідривність у всіх природних поєднаннях літер, не завжди акуратні елементи, які виходять за межі рядка). Гігієнічні правила намагається виконувати. Рукописний текст читається. Темп письма достатній.
		Письмові роботи переважно виконуються акуратно, однак спостерігаються незначні (2-3) відступи від правил оформлення робіт.
Високий	10-12	Техніка письма відпрацьована. Письмо плавне. Рукописний текст легко читається. Темп письма відповідає процесу роботи на уроці. Учень постійно чи періодично, але самостійно контролює всі гігієнічні правила письма. Самостійно вводить форми букв, типи поєднань, які не заважають легкому сприйманню Написаного та не гальмують швидкість письма. Дотримується всіх правил ведення зошита, оформлення письмових робіт

IV. ВЕДЕННЯ ЗОШИТІВ

Під час оцінювання поточних робіт у зошиті беруться до уваги такі чинники: грамотність, графічна якість письма, охайність і культура оформлення письмової роботи. Підсумковий бал за ведення зошитів виставляється 1 раз на місяць, починаючи з 3 класу. Пріоритетним у його визначенні є дотримання учнем вимог, які ставляться до оформлення письмових робіт.

Критерії оцінювання поточних письмових робіт у зошитах

Рівні	Бали	Критерії оцінювання
Початковий	1-3	Робота виконана, але спотворені форми багатьох букв, неправильні їх поєднання, не витримується однакових нахил літер та їх розмір; вимоги до культури оформлення письмових робіт виконуються частково; допущено 10 і більше орфографічних і пунктуаційних помилок
Середній	4-6	Робота написана розбірливо, але є значна кількість відхилень у написанні букв та їх поєднань; вимоги до культури оформлення письмових робіт в основному виконуються; допущено 7-8 орфографічних та пунктуаційних помилок
Достатній	7-9	Робота написана розбірливо, букви та їх поєднання в цілому зображені правильно; відхилення від вимог до оформлення письмових робіт незначні; допущено 4-6 помилок
Високий	10-12	Робота написана чітко, з дотриманням правильного накреслення літер та їх сполучень; належна культура оформлення роботи

Загальні вимоги до ведення учнівських зошитів

Для забезпечення високої грамотності загальної культури учнів необхідно дотримуватися визначених правил і рекомендацій щодо ведення учнівських зошитів. Функції учнівських зошитів різноманітні. Виконання письмових завдань, зокрема списування, вправ відтворюючого і творчого характеру тощо сприяє когнітивному розвитку учня, пізнанню закономірностей певної галузі, засвоєнню програмного матеріалу.

Важливе значення має раціональне використання зошитів у навчальному процесі. Правильне, грамотне й охайне виконання письмових завдань привчає учня до систематичної праці, формує повагу до неї, звичку до чистоти, охайності та порядку. Зошит відображає не лише знання та вміння учнів, а й працю вчителя.

Школярі зобов'язані бережливо використовувати зошит, не починати новий зошит, доки не списано попередній, користуватися обгортками (бажано поліетиленовими), не бруднити сторінок, не виривати листків. Заміна зошитів блокнотами або окремими аркушами паперу не допускається.

Відповідно до чинних в Україні стандартів допускається використання зошитів з такими видами графічної сітки:

- **№1** - у дві горизонтальні лінії різної інтенсивності з похилими лініями, де висота робочого рядка - 4,0 мм; відстань від робочого рядка до верхньої (нижньої) міжрядкової лінії становить 6,0 мм, а між похилими лініями - 25,0 - 27,0 мм; кут нахилу між похилою і рядковою - 65 ;

- **№2** - у дві горизонтальні лінії різної інтенсивності, де відстані

відповідно дорівнюють: між лініями робочого рядка - 4,0 мм, між робочими рядками – 8,0 мм;

- №3 - горизонтальними лініями через (9,0) мм;
- №5 - у клітинку з нормою лініювання 5,0 x 5,0 мм.

На початковому етапі формування графічних навичок письма (підготовчий - 1 кл.) за наявності різних зошитів учитель має надавати перевагу тим, у яких горизонтальні лінії робочого рядка різної інтенсивності з основними лініями таких кольорів: фіолетового, блакитного, сірого.

У 2-4-х класах для навчальних класних і домашніх завдань з української та інших мов, математики учні ведуть по два зошити (для періодичної заміни їх під час перевірки вчителем). Для контрольних робіт з мов і математики слід використовувати окремий зошит, у якому учні також аналізують помилки контрольної роботи. З метою формування окремих функціональних навичок письма дозволяється в межах граничного навантаження використовувати додаткові зошити.

З української мови, математики, ознайомлення з навколишнім світом та природознавства з курсу “Я і Україна” у 1-4 класах можна використовувати додаткові зошити з друкованою основою, що разом з підручником становлять єдиний навчальний комплект. Учнівський зошит не є державним документом, тому в початкових класах, з огляду на вік дитини, повільну техніку письма, учні міських шкіл пишуть лише номер школи, а сільських - назву школи. У 1 та в 2 класах зошити підписує вчитель, у 3-4 - це роблять учні за зразком, написаним учителем на дошці.

На кожній сторінці зошита із зовнішнього боку вертикального зрізу залишається поле завширшки 2,0 см (проводиться червоним кольором вертикальна лінія).

Учні мають уміти розміщувати зошит на парті, правильно тримати ручку та обирати правильну позу під час письма; писати розбірливо, дотримуючись усіх вимог до каліграфічного письма. (Окремі вчителі вимагають від учнів сидіти рівно, не рухаючись протягом усього уроку, що призводить до перенапруження м'язів, швидкої стомленості дітей. Це перешкоджає засвоєнню ними навчального матеріалу, стримує фізичний розвиток дітей, тим самим послаблюючи їхнє здоров'я).

Види ручок, які можна рекомендувати в початковій школі, поділяють на автоматичні перові та автоматичні кулькові. За типом набірної вузла, залежно від ширини лінії письма, пропонують ручки: з вакуумно-піпеточним набірним вузлом з шириною лінії письма (вузькою та середньою) 0,4 - 0,6 мм - АР1-Р та 0,6 -0,8 мм АР-М; з поршневим набірним вузлом відповідно - АР2-Р і АР2-М; зі змінним балоном для чорнила - АР3-Р і АР3-М; з нерухомим вузлом, що пише, - РШСН та розбірним вузлом, що пише, - РШСВ. Ручка має забезпечувати безперервність лінії письма.

У письмовій роботі з мови, математики треба зазначати дату виконання роботи, яка це робота (класна чи домашня), вид завдання (вправа, диктант, твір, переказ, творча робота, задача тощо), заголовок зв'язного тексту, (переказу,

розповіді тощо).

Відповідно до 4-го видання Українського правопису (Український правопис. - 4-те видання. - К.: Наукова думка, 1993р. - с.127) в кінці заголовків крапка не ставиться. Наприклад:

7 жовтня

Домашня робота

Вправа 123

Дату, назву роботи та її вид (вправа, словниковий диктант тощо) учні записують, починаючи з 2-го класу початкової школи. У 4 класі дату виконання роботи з мови записують словами, з математики - на розсуд учителя. У зошитах для контрольних робіт, що виконуються в класі, учні пишуть дату, вид завдання і заголовки тексту. **Запис учнями виду роботи здійснюється за вказівкою вчителя.**

Під час виконання письмової роботи учні мають додержувати абзаців. Необхідно стежити, щоб учні дотримувалися однакових інтервалів між словами, дописували кожен рядок до кінця, орієнтуючись на правила переносу, не виходячи за межі рядка.

Якщо потрібно виправити помилку, учень має закреслити неправильно написану літеру чи цифру навскіс (справа наліво) і замість неї зверху написати потрібну літеру чи цифру. Якщо треба замінити слово, словосполучення, речення чи приклад у ході виконання роботи, то те, що підлягає заміні, слід закреслити тонкою горизонтальною лінією, а не брати в дужки, оскільки дужки є пунктуаційним знаком, і далі записати правильно. Виправлення (закреслення та поновлення) написаного потрібно робити ручкою, а не олівцем.

V. ЗАГАЛЬНІ ВИМОГИ ДО ОФОРМЛЕННЯ ПИСЬМОВИХ РОБІТ.

У період навчання грамоти учні підготовчого та 1 класів виконують навчальні завдання в зошиті з друкованою основою (зошити для письма і розвитку мовлення), де подані зразки написаних літер, їх поєднань, окремих слів і речень, а також вправи на розвиток мислення і мовлення школярів.

У 2-4 класах на уроках української мови паралельно зі звичайним зошитом використовують зошити з друкованою основою (один із зошитів), рекомендовані Міністерством освіти і науки України. Зошит з друкованою основою використовують як на уроці, так і під час виконання домашніх завдань. Після опрацювання теми за підручником зошит з друкованою основою перевіряють, виконання завдання оцінюють.

Щоб навчати першокласників орієнтуватись у розлініюванні зошита та для виконання індивідуальних, диференційованих вправ і завдань, починаючи з листопаду 1 класу, можна паралельно практикувати виконання окремих завдань у шкільних зошитах з таким самим розлініюванням.

Для виконання різноманітних завдань, пов'язаних з мовним аналізом

(креслення схем речень, звуко-складової структури слів, “друкування” тощо), першокласники ведуть окремий зошит у клітинку з графічною сіткою №5.

У 3 класі на уроках української мови протягом усього півріччя учні продовжують писати в зошитах у дві лінії з контрольними похилими (зошит з графічною сіткою №1) або в зошитах у дві горизонтальні лінії без контрольних похилих (зошит з графічною сіткою №2). У 2 півріччі краще підготовлені учні поступово переходять на письмо в зошитах в одну лінію. Повний перехід усього класу на письмо в одну лінію може бути закінчений наприкінці 3 класу або в 1 півріччі 4 класу. Висота малих літер становить близько 4,0 мм.

У період навчання грамоти (у підготовчому та 1 класі) дату виконання завдань учні не пишуть. У цей період між завданнями учні залишають по два робочі рядки для записів чи поміток учителя.

Записи на новій сторінці зошита учні починають роботи з першого рядка. Початок запису тексту і його заголовки виконують на одній сторінці. Якщо залишаються вільні рядки на сторінці, то їх використовують для виконання інших завдань на розсуд учителя.

Між датою і назвою роботи, між назвою та видом роботи, а також між видом роботи та заголовком рядок не пропускають. Між кінцевим рядком тексту однієї письмової роботи і початком наступної слід пропускати два робочих рядки (для відокремлення однієї роботи від іншої та для виставлення оцінки).

Зразок запису дати у зошиті:

Сьогодні 20 (двадцять) вересня, понеділок.

VI. ВИВЕДЕННЯ ПІДСУМКОВОГО БАЛУ ЗА СЕМЕСТР (РІК)

Підсумковий бал виставляється наприкінці кожного семестру (року). Він узагальнено відображає рівень навчальних досягнень учня з української мови.

Підсумковий бал виводиться на основі оцінювання знань, умінь і навичок за такими аспектами:

- сприймання і розуміння;
- діалогічне мовлення;
- монологічне мовлення;
- читання вголос;
- знання про мову й мовлення, мовні вміння та навички;
- орфографічні та пунктуаційні навички;
- графічна навичка письма (контрольне списування);
- ведення зошитів.

■ ДЛЯ УЧНІВ З ПОРУШЕННЯМИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО РОЗВИТКУ

Перевірці підлягають: графічні навички письма, орфографічна і пунктуаційна грамотність, мовні знання і вміння.

ГРАФІЧНІ НАВИЧКИ ПИСЬМА

Графічні навички письма підлягають контрольній перевірці у школярів, які не страждають порушеннями дрібної моторики пальців рук. Перевірці підлягають: дотримання письма по лініях сітки в межах обмежувальних ліній; якість написання букв (дотримання ширини, висоти як елементів букв так і окремих букв); дотримання правильного поєднання букв; дотримання гігієнічних умінь письма; спосіб діяльності ставлення до виконуваної роботи та уміння сприймати допомогу.

Рівень	Бал	Критерії оцінювання навчальних досягнень учнів
I – початковий	1	Письмо дизграфічне; учень пише букви зі значними помилками, порушуючи з'єднання, виходить за обмежувальну лінію, може переходити з лінії на лінію; порушена висота і ширина букв; не дотримується полів; майже в кожній букві допущено помилки; зразок не копіює; завдання виконує під постійним контролем і за допомогою учителя; до роботи байдужий; допускає 12-14 помилок–I відділення; 18-20–II відділення.
	2	Пише усі букви, але допускає помилки у з'єднанні букв; списує по буквах; може переходити за обмежувальні лінії; зразком не користується; не дотримується гігієнічних умінь письма; до роботи байдужий, потребує постійної допомоги учителя; допускає 10-12 помилок–I відділення; 16-18–II відділення.
	3	Пише усі букви; списування побуквене; спостерігається зворотне направлення письма букв; допускає помилки у поєднанні елементів та самих букв; письмо не охайне; зразком не користується; гігієнічних умінь письма не дотримується; потребує постійного спонукання до роботи з боку учителя; допускає 9-10 помилок – I відділення; 15-16 – II відділення.
II - середній	4	Пише усі букви; списує двоскладові слова по складах; за лінію сітки не виходить; зустрічаються ламані елементи букв, недотримання правил поєднання: зливає окремі букви; допускає зворотню направленість письма окремих букв; елементи букв пише в різні напрямки з різною висотою і шириною; зразок використовує після нагадування; до роботи байдужий; гігієнічних умінь письма не дотримується; потребує контролю з боку учителя; допускає до 10 помилок–I відділення; 14-15–II відділення.

	5	Гігієнічних умінь письма дотримується за вимогами вчителя; списує двоскладові слова по складах, склади зі збігом приголосних списує по буквах, зі значним пропуском букв, букви різні за розміром; допускає помилки у поєднанні букв; допомогу учителя використовує; починає проявляти інтерес до письма; допускає 9 помилок – I відділення; 13-14 – II відділення. Пише по лініях сітки, окремі показники техніки письма ще у стані становлення; букви непропорційні, завеликі, з ламаними елементами, часто зливає їх при написанні, написання розтягнуте;
	6	ефективно використовує допомогу; дотримується гігієнічних умінь письма лише при безпосередньому контролі учителя; цікавиться виконуваною роботою, потребує контролю за діяльністю; допускає не більше 8 помилок –I відділення; 11-12 – II відділення.
III – достатній	7	Дотримується графічної сітки; натиск руки в межах норми; дотримується правильного написання волосних ліній, однаковий нахил елементів букв (вправо), майже в усіх буквах витримана пропорція, лише порушено поєднання на письмі л, м; списує слова по складах з першого читання; дотримується гігієнічних умінь письма після нагадування; до роботи проявляє інтерес; потребує стимулу – похвали; допускає не більше 6 помилок – I відділення; 9-10 – II відділення. Букви майже пропорційні, але часто спостерігається різний нахил складових елементів букв, іноді не дотримується
	8	правил поєднання букв, особливо в нижній позиції – зливає; гігієнічних умінь письма дотримується після відповідного прослуховування інструкції; списує односкладові слова з першого читання; до роботи проявляє інтерес; потребує стимулу – похвали; допускає не більше 4 помилок – I відділення; 7-8 – II відділення.
	9	Букви пропорційно правильні, майже з однаковим нахилом складових елементів; пише з дотриманням майже усіх типів поєднання букв; списує двоскладові слова з другого читання; дотримується переважно усіх гігієнічних умінь письма після контролю з боку учителя (нагадування про правильність письма); до роботи ставиться з інтересом; потребує стимулу – похвали; допускає не більше 3 помилок – I відділення; 5-6 – II відділення.

IV – високий	10	Букви пропорційні, майже з однаковим нахилом складових елементів, іноді допускає помилки у поєднанні букв між собою; гігієнічних умінь письма переважно дотримується; списує по одному слову з першого читання; завдання виконує самостійно; користується інструкцією; потребує стимулу з боку учителя; допускає не більше 2 помилок – I відділення; 3-4 – II відділення.
	11	Письмо чітке, букви пропорційні, іноді допускає помилки у поєднанні в нижній позиції; гігієнічних правил письма дотримується; списує по 1-2 слова з першого читання; потребує заохочення; допускає по 1 помилці – I відділення; 2-3 – II відділення.
	12	Письмо чітке, букви пропорційні, з однаковим нахилом, правильно поєднані; дотримується усіх гігієнічних правил письма; списує відразу по два слова з першого читання без помилок; працює з інтересом, самостійно.

ОРФОГРАФІЧНА І ПУНКТУАЦІЙНА ГРАМОТНІСТЬ

Найпоширенішими формами перевірки орфографічної і пунктуаційної грамотності учнів допоміжної школи є контрольне списування і контрольний диктант.

Оцінювання контрольного списування

У контрольному списуванні оцінюванню підлягають: графічні навички (якість написання елементів букв та власне букв); дотримання видів поєднання букв; спосіб списування (побуквений з проговорюванням, побуквений, поскладовий, цілими словами після другого, першого їх прочитання); ставлення до виконуваної роботи; уміння використовувати допомогу; дотримання гігієнічних навичок письма.

Рівень	Бал	Критерії оцінювання навчальних досягнень учнів
I – початковий	1	Графіка букв, їх поєднання порушені; учень списує зі значними помилками (перестановки, пропуски букв, складів, слів, не дописує закінчень у словах); списування побуквене, правил правопису не дотримується; гігієнічних навичок письма не додержується; до роботи байдужий; потребує постійної допомоги і контролю з боку учителя; допускає 21-22 орфографічних і 4-5 пунктуаційних помилок – I відділення; відповідно 23-24 і 5 – II відділення.

	2	Списування побуквене, учень допускає пропуски, перестановки букв, складів, іноді спостерігаються пропуски слів; меж речення, розділових знаків не дотримується; письмо неохайне, графіка букв порушена; до роботи байдужий; потребує постійної допомоги і контролю з боку учителя; допускає 19-20 орфографічних і 4-5 пунктуаційних помилок – I відділення; відповідно 21-22 і 5 – II відділення.
	3	Списування побуквене зі значними пропусками, перестановками букв; учень іноді допускає склади, не дописує закінчень слів, особливо на й, ь, приголосний; гігієнічних навичок письма не дотримується; письмо не охайне; пасивний, потребує допомоги і контролю за діяльністю; допускає 17-18 орфографічних і 4-5 пунктуаційних помилок – I відділення; відповідно 19-20 і 5 – II відділення.
II – середній	4	Списування побуквене, порушена графіка окремих букв, учень не дотримується правильного поєднання букв, правил правопису; гігієнічних навичок письма не дотримується; письмо не охайне, з багатьма помарками; до роботи інтересу не проявляє; потребує контролю за діяльністю; допускає 15-16 орфографічних і 3-4 пунктуаційних помилки – I відділення; відповідно 17-18 і 4-5 – II відділення.
	5	Списування побуквене, учень намагається диктувати те, що списує, але спостерігаються пропуски букв, складів, недописування закінчень слів; видів поєднання букв не дотримується; порушена графіка окремих букв (я, т, к, н); не дотримується вивчених правил правопису; багато виправлень, оскільки намагається контролювати письмо; гігієнічних навичок письма дотримується при постійному контролі з боку учителя; починає проявляти деякий інтерес до виконуваної роботи; потребує постійного контролю за діяльністю; допускає 13-14 орфографічних і 3-4 пунктуаційних помилки – I відділення; відповідно 15-16 і 4-5 – II відділення.
	6	Списування в основному побуквене з проговорюванням, але окремі двоскладові слова з відкритими складами учень списує по складах після другого прочитання; спостерігаються пропуски, перестановки букв, у окремих словах не дописує закінчення; не завжди дотримується графіки букв; допускає помилки у поєднанні букв; правил правопису дотримується частково; гігієнічних навичок письма додержується

		після контролю з боку учителя; намагається самостійно контролювати письмо (виправляє допущені помилки), починає проявляти зацікавленість до виконуваної роботи; потребує контролю і стимулу до роботи; допускає 11-12 орфографічних і 3-4 пунктуаційних помилки – I відділення; відповідно 13-14 і 3-4 – II відділення.
III – достатній	7	Двоскладові слова учень списує по складах, слова зі збігом приголосних, трьохскладові – по буквах; допускає помилки на вивчені правила правопису, пропуски букв, складів, закінчень у словах; частково порушена графіка букв; не дотримується видів поєднання букв, особливо нижнього; гігієнічних правил письма дотримується частково; починає проявляти інтерес до виконуваної роботи; допускає 9-10 орфографічних і 2-3 пунктуаційних помилки – I відділення; відповідно 11-12 і 3-4 – II відділення.
	8	Учень списує по складах, окремі слова зі збігом приголосних і трискладові – по буквах; письмо намагається контролювати, але допускає окремі помилки на вивчені орфограми; намагається писати охайно; гігієнічних навичок письма дотримується після інструкції учителя; проявляє інтерес до виконуваної роботи; потребує контролю за діяльністю; допускає 7-8 орфографічних і 2-3 пунктуаційних помилки – I відділення; відповідно 9-10 і 3-4 – II відділення.
	9	Учень списує по складах, двоскладові та трискладові слова з відкритими складами списує після другого проговорювання; допускає пропуски букв, не дописує закінчень у словах на й, ь, приголосний; речення записує правильно, дотримується вивчених правил правопису; намагається самостійно контролювати письмо (самостійно виправляє допущені помилки; допускає помилки у нижньому поєднанні букв, гігієнічних навичок письма дотримується частково; цікавиться виконуваною роботою; потребує стимулу; допускає 4-5 орфографічних і 2-3 пунктуаційних помилки – I відділення; відповідно 5-6 і 2-3 – II відділення.
	10	Учень списує по складах, окремі слова списує цілісно після першого прочитування, інколи допускає пропуски букв, особливо у трибуквених складах зі збігом приголосних; графіка букв в основному в межах нормативних вимог, лише з незначними порушеннями: допускає помилки у нижньому поєднанні букв;

IV – ВИСОКИЙ		правил правопису дотримується, намагається контролювати правильність списування; гігієнічних навичок письма дотримується після інструкції; до роботи ставиться з інтересом; потребує стимулу – заохочення, похвали; допускає 3-4 орфографічних і 1-2 пунктуаційних помилки – I відділення; відповідно 5-6 і 2-3 – II відділення.
	11	Двоскладові слова учень списує цілими словами, трискладові та зі збігом приголосних – після другого прочитування; графіка букв в межах нормативних вимог; іноді допускає 2-3 пропуски букв, особливо у словах зі збігом приголосних; інколи є порушення нижнього поєднання букв; гігієнічних вимог письма додержується; до роботи ставиться з інтересом; працює самостійно; допускає 2-3 орфографічних і 1-2 пунктуаційних помилки – I відділення; відповідно 3-4 і 2-3 – II відділення.
	12	Учень списує цілими словами після першого їх прочитування; графіка букв в межах нормативних вимог, дотримується правил поєднання букв, гігієнічних навичок письма; до роботи ставиться з інтересом; працює самостійно; допускає 1-2 орфографічні і 1-2 пунктуаційних помилки – I відділення; відповідно 2-3 і 2 – II відділення.

Обсяг тексту для списування (у словах)

Клас	I відділення	II відділення
1	8-10	5-7
2	12-14	8-10
3	16-18	12-14
4	20-22	16-18

МОВНІ ЗНАННЯ І УМІННЯ

Одним із завдань навчання учнів мови є оволодіння ними мовними одиницями – буквами, словами, частинами мови, значущими частинами слова та вільне використання їх у процесі мовної і мовленнєвої діяльності, як в усній так і в писемній формах. У допоміжній школі учні знайомляться з усіма мовними одиницями: буквами, словами, частинами мови, значущими частинами слова. Тому перевірки підлягають знання та уміння, необхідні для

правильного використання мовних одиниць в мові і мовленні. Оцінювання тематичне.

Рівень	Бал	Критерії оцінювання навчальних досягнень учнів
I – початковий	1	Учень не має елементарних уявлень про певну мовну одиницю (склад, слово, частину мови, значущу частину слова), не може виділити і назвати; зразком не користується; допомогу не сприймає; до роботи ставиться байдуже; потребує посиленої допомоги і постійного спонукання до роботи з боку учителя.
	2	Учень має елементарні знання про відповідну мовну одиницю; копіює зразок виконання завдання; допомогу у вигляді інструкції та зразка не сприймає; до роботи ставлення байдуже; потребує постійного спонукання і посиленого контролю за роботою з боку учителя.
	3	Допомогу учень сприймає зі значними труднощами; з допомогою учителя (навідні запитання, наочно-зображувальні засоби) дає елементарні відповіді про певну мовну одиницю, але самостійно її не виділяє, зразком не користується; ставлення до роботи індиферентне; потребує постійного спонукання і посиленої допомоги з боку учителя.
II – середній	4	Знання про відповідну мовну одиницю в учня фрагментарні, безсистемні, не використовує їх як в усному, так і в писемному мовленні; самостійно мовну одиницю не виділяє; завдання виконує за зразком та розчленованою інструкцією; ставлення до роботи байдуже; потребує постійного стимулу до праці та посиленого контролю за діяльністю з боку учителя.
	5	Знання про відповідну мовну одиницю в учня фрагментарні, виділяє її за допомогою навідних запитань або інших стимулюючих засобів; завдання виконує за зразком та інструкцією; до роботи ставиться байдуже; потребує постійного стимулу та постійного контролю за власною діяльністю.
	6	Учень за допомогою навідних запитань виділяє відповідну мовну одиницю, може вирізняти її серед інших мовних одиниць, намагається використовувати знання про неї як в усному, так і в писемному мовленні, але без допомоги (інструктаж, зразок виконання завдання, інші види допомоги) – не може працювати; ставлення до роботи індиферентне; потребує контролю за діяльністю з боку учителя.

ІІІ – достатній	7	Учень намагається самостійно виділяти відповідну мовну одиницю, виконувати з нею певні завдання, але знання про мовну одиницю неповні, уривчасті, безсистемні, неточні, самостійно їх в усному та писемному мовленні використати не вміє, тому допускає багато помилок, для виправлення яких уміє використовувати зразок та інструкцію; починає проявляти зацікавленість до виконання завдання; потребує активізації діяльності, контролю за роботою з боку учителя.
	8	Учень самостійно виділяє відповідну мовну одиницю, завдання з нею виконує за допомогою зразка та інструкції, але знання безсистемні, не узагальнені, не свідомі; спостерігається позитивне ставлення до виконання завдання, але завдання самостійно ще не виконує; потребує поточного контролю з боку учителя.
	9	Учень самостійно виділяє відповідну мовну одиницю, оперує нею, керуючись інструкцією, але знання ще не системні; до роботи ставиться позитивно; намагається виконувати завдання самостійно; потребує підсумкового контролю (у вигляді заохочення) з боку учителя.
ІV – високий	10	Учень самостійно виділяє відповідну мовну одиницю, оперує нею як в усному так і в писемному мовленні, знання про неї свідомі, повні, але спостерігається порушення системи знань; в роботі користується лише інструкцією; до роботи ставиться позитивно; намагається виконувати завдання самостійно; потребує стимулу у вигляді заохочення.
	11	Учень диференціює кожну мовну одиницю, оперує нею, знання про неї свідомі, повні, але не глибокі (відносно нормативних вимог), іноді спостерігається відсутність системності знань; до роботи ставиться з відповідальністю; завдання виконує самостійно.
	12	Знання учня про мовні одиниці свідомі, повні, глибокі (відносно нормативних вимог), системні; завдання виконує самостійно; ставлення до роботи позитивне, відповідальне.

ДІАЛОГІЧНЕ ТА МОНОЛОГІЧНЕ МОВЛЕННЯ

Оцінювання діалогічного мовлення

З огляду на психічні властивості розумово відсталих учнів, показники перевірки діалогічного мовлення дещо інші, ніж для учнів масової школи. Під час перевірки здатності дітей до діалогування увага звертається на: а)

уміння вступати в діалог відповідно до запропонованої ситуації й мети спілкування; б) уміння підтримувати діалог на задану тему; в) уміння користуватися етикетними нормами; г) дотримуватися правил спілкування; д) додержуватися норм літературної мови.

Рівень	Бал	Критерії оцінювання навчальних досягнень учнів
І – початковий	1	В діалог на задану тему учень не вступає; не вміє скласти репліки діалогу відповідно до запропонованої ситуації й мети спілкування; на запитання учителя не відповідає, мовчить; етикетні норми не використовує; правил спілкування не знає; норм літературної мови не додержується; до розмови байдужий; допомогу у вигляді навідних запитань не сприймає; потребує постійного стимулу до діяльності.
	2	В діалог на задану тему учень не вступає; не вміє будувати репліки діалогу відповідно до запропонованої ситуації й мети спілкування, етикетних норм не визнає; правил спілкування не знає, мовними літературними нормами не користується; на запитання учителя відповідає однослівно; апатичний, активності чи зацікавленості у підтриманні розмови не виявляє, сам у діалог не вступає; потребує постійного стимулювання діяльності.
	3	Самостійно в діалог на задану тему учень не вступає; будує окремі репліки діалогу, але вони неточні, не відповідають запропонованій ситуації та меті спілкування; правил спілкування не дотримується, етикетних норм не використовує; мова не літературна, переважає розмовна, побутова; не вислуховує до кінця думку співбесідника, часто відповідає не в лад; не активний, цікавленості у розмовах не проявляє; часто хоче звернути на себе увагу, але не звертає увагу на зміст діалогу, на те, про що йде мова; потребує контролю за діяльністю і стимулу до мовленнєвої діяльності.
	4	В діалог учень вступає після спонукання до розмови; репліки діалогу не пов'язані між собою за темою спілкування; не відповідають запропонованій ситуації та меті спілкування, етикетні норми використовує при нагадуванні, при спонуканні до їх дотримання; норм літ. мови не дотримується; репліки неповні, здебільшого однослівні; мовлення характеризується стверджувальними словами-реченнями: так, ні;

II – середній		часто відповідає не в лад, відходить від теми спілкування; до розмови учень пасивний, не виявляє активності чи бажання брати участь у розмові; самотійно, без спонукання у розмову не вступає; потребує стимулу і контролю за діяльністю.
	5	Учень вступає в діалог відповідно до запропонованої ситуації й мети спілкування, але мотиви до говоріння дуже низькі, тому швидко виключається, самоусувається від спілкування, відволікається; не вміє підтримувати діалог на задану тему; у репліках намагається періодично користуватися етикетними нормами; на правила спілкування не зважає, часто перебиває співрозмовника, не вислуховує до кінця його реплік, тому відповіді-репліки часто бувають сказані не в лад; самотійності щодо участі в діалозі не проявляє; потребує постійного стимулу з боку учителя.
	6	Учень вступає в діалог відповідно до запропонованої ситуації й мети спілкування, але внаслідок низької мотивації до спілкування (відсутність бажання та потреби спілкуватися, говорити), активність дуже низька, тому відповідає не в лад; репліки діалогу бувають недовершеними, непоширеними, іноді не відповідають меті спілкування; через низьку мотивацію до спілкування діалог на задану тему не підтримує; намагається в більшості реплік використовувати етикетні норми; норм літературної мови не дотримується, але допомогу щодо виправлення вимови слів (орфоепічна грамотність) сприймає; зразки реплік діалогу може виразно повторити; починає проявляти інтерес до спілкування; потребує контролю за діяльністю.
III – достатній	7	Учень вступає в діалог відповідно до запропонованої ситуації й мети спілкування, але потребує постійного стимулу щодо його мовленнєвої активності, тому часто до кінця діалог на задану тему не підтримує, вибуває з діалогу; репліки діалогу можуть не відповідати заданій темі; до розмови байдужий; після інструкції щодо використання етикетних норм у діалогічному мовленні починає їх дотримуватися, але мова бідна, переважає розмовна лексика, проявляє інтерес до теми й мети спілкування; потребує стимулу.

	8	Учень вступає в діалог відповідно до запропонованої ситуації спілкування, намагається підтримувати діалог на задану тему, але швидко активність спадає і призупиняє спілкування; літературною мовою не користується, переважає розмовна мова, побутова; потребує стимулу.
	9	Учень намагається будувати репліки діалогу відповідно до запропонованої ситуації й мети спілкування, але неуважний, репліки часто неповні, не відповідають меті спілкування; сам участі в діалозі із власного бажання не проявляє; потребує стимулу до спілкування й контролю за відповідністю змісту реплік темі спілкування; внаслідок бідного лексичного запасу репліки однослівні, непоширені, неповні, монотонні; внаслідок бідності лексико-семантичних полів репліки тавтологічні; іноді не дотримується етикетних норм, може не вживати слів ввічливості; властива тавтологія типу 'я, він'; у спілкуванні не пропускає співрозмовника, не дослуховує, перебиває, норм літературної мови не дотримується; потребує контролю за діяльністю.
IV – високий	10	Учень самостійно намагається підтримувати діалог відповідно до мети й ситуації спілкування, без стороннього стимулу підтримує діалог на задану тему, але під час ведення діалогу порушує етикетні норми, не дотримується норм літературної мови; репліки часто монотонні, непоширені; потребує стимулу до спілкування, контролю за діяльністю.
	11	Учень може самостійно вести діалог на задану тему; складає репліки діалогу відповідно до запропонованої ситуації й мети спілкування, але під час розмови порушує правила мовленнєвого етикету; не користується літературною мовою; потребує стимулу у вигляді заохочення.
	12	Під час ведення діалогу учень дотримується норм літературної мови, додержує етикетні норми; репліки діалогу відповідають темі й меті спілкування; може аргументувати свою думку та відстоювати свою позицію; речення-репліки діалогу інтонує; активний, працює самостійно.

Оцінювання монологічного мовлення (усний переказ прослуханого чи самостійно прочитаного тексту)

Перевіряється: відхилення від норм орфоєпії, правильність інтонування речень, мовленнєве оформлення (розкриття теми, основної думки, дотримання причинно-наслідкових зв'язків, розуміння їх, дотримання лексичної та граматичної сполучуваності, структура монологу: вступ, основна частина, заключна; використання допомоги, самостійність, активність (мовленнєва і загальна).

Рівень	Бал	Критерії оцінювання навчальних досягнень учнів
I – початковий	1	Прослухане чи прочитане учень переказати не може; на запитання до змісту відповісти не може, повторює або перше, або останні слова останнього речення; не знає, про що прочитав, чи прослухав; допомогу у вигляді запитань, наочності, інших стимулюючих засобів не використовує; байдужий до змісту тексту; потребує постійної допомоги з боку учителя.
	2	Учень відтворити зміст прослуханого чи прочитаного не може; на запитання не відповідає; допомогу не використовує; пасивний, байдужий до змісту тексту; потребує постійної допомоги з боку учителя.
	3	Учень відповідає на запитання до змісту прослуханого чи прочитаного простими непоширеними реченнями, зміст яких свідчить про елементарні уявлення про предмет мовлення; допомогу у вигляді навідних запитань не сприймає, пасивний, байдужий; потребує стимулу до діяльності і контролю з боку учителя.
II – середній	4	Учень елементарно орієнтується у змісті предмету мовлення, але структури тексту під час переказу не дотримується, не розуміє причинно-наслідкових зв'язків; при переказі порушує лексико-граматичну сполучуваність; допомогу у вигляді навідних запитань та ілюстрацій сприймає при постійному контролі з боку учителя; речення монотонні, непоширені, аграматичні, прості; пасивний; потребує контролю за діяльністю, стимулу до роботи.
	5	Структура монологічного висловлювання порушена (учень намагається переказати епізод або будь-яку частину змісту, що запам'ятав, не пов'язуючи їх зі змістом тексту в цілому); часто спостерігається порушення лексико-граматичної сполучуваності, не дотримується норм орфоєпії; не розуміє причинно-наслідкових зв'язків; мова монотонна; потребує контролю за діяльністю і стимулу до роботи.

	6	Структура висловлювання порушена; учень не дотримується причинно-наслідкових зв'язків; спостерігаються лексико-граматичні порушення; тема не розкрита; основна думка не висловлена, говорить монотонно, речення аграматичні; допомогу у вигляді навідних запитань та ілюстрацій сприймає частково; самостійно за допомогою плану переказувати не може; потребує систематичного контролю з боку учителя; до роботи ставиться байдуже.
III – достатній	7	Учень намагається розкрити тему висловлювання, але причинно-наслідкових зв'язків не дотримується; основну думку розкрити не може; спостерігаються порушення граматичної сполучуваності; не дотримується норм орфоєпії; мова монотонна, речення аграматичні, прості, незавершені, часто повторює одні й ті ж слова; структура висловлювання порушена, часто спостерігаються повтори уже висловленого; допомогу у вигляді навідних запитань чи ілюстрацій сприймає; до роботи ставиться пасивно; самостійності не виявляє; потребує стимулу і контролю з боку учителя.
	8	Учень в основному дотримується структури висловлювання, але причинно-наслідкових зв'язків не розуміє; переказати текст з проникненням в його зміст не може; спостерігаються порушення граматичної сполучуваності, відхилення від норм орфоєпії, мова монотонна, речення не інтонує, логічних пауз чи виразності не дотримується; допомогу використовує; потребує стимулу у вигляді словесних заохочень, що підвищує його мовленнєву активність; самостійно працювати не може, потрібен контроль з боку учителя.
	9	Учень дотримується структури висловлювання, композиції, але спостерігаються повтори; може розкрити тему висловлювання, але не основну думку; частково розуміє причинно-наслідкові зв'язки; спостерігаються порушення граматичної сполучуваності; речення не інтонує; спостерігається відхилення від норм орфоєпії; намагається переказувати без використання допомоги; починає проявлятися зацікавленість до роботи; потребує стимулу до роботи.
	10	Учень дотримується структури висловлювання; розкриває тему і основну думку, розуміє причинно-наслідкові зв'язки, але допускає повтори; сам себе намагається контролювати, слідкує за змістом (послідовність, логічність) висловлювання; спостерігаються аграматизми в реченнях, іноді повторює слова, фрази, речення не інтонує; допомогу

IV – високий		використовує результативно; намагається працювати самостійно; виявляє інтерес до роботи, але потребує контролю і стимулу до активізації мовленнєвої діяльності.
	11	Структура висловлювання витримана; учень розкриває тему і основну думку висловлювання; розуміє і дотримується причинно-наслідкових зв'язків при переказі; намагається розповідати поширеними реченнями; використовує оцінну лексику. Самостійний, активний, але норм орфоєпії не дотримується, речення не інтонує, потребує стимулу до діяльності.
	12	Учень дотримується структури висловлювання під час переказу; правильно розкриває тему і основну думку тексту; розуміє і розкриває причинно-наслідкові зв'язки; активний; самостійний; дотримується норм орфоєпії; правильно інтонує речення; потребує стимулу – похвали.

ЧИТАННЯ

Визначення базового компонента змісту початкової освіти з читання для учнів з психофізичними порушеннями, які навчаються в інтегрованих умовах, ґрунтується на врахуванні їх особливостей і зумовлюється наступними принципами: тематично-жанровим, художньо-естетичним і літературознавчим.

Для учнів з особливими потребами, як і для інших, читання є одним з тих важливих предметів, від опанування яким залежить рівень засвоєння основ наук у початковій ланці освіти. Разом з тим, читання – це складний психологічний акт, в якому приймають участь слух, зір, мовноруховий апарат, активну роль відіграють пам'ять, увага, уява і воля. Порушення чи випадіння одного з цих ланцюжків негативно позначається на опануванні читанням, оскільки зумовлює появу вторинних недоліків різних систем і функцій, які й ускладнюють процес читання та усвідомлення прочитаного.

Так, через порушення мовлення, слуху або зору, затримку психічного розвитку у дітей спостерігається недостатня кількість чітких предметних уявлень, нерозуміння їх конкретного значення, що призводить до вербалізму уявлень, а згодом до неадекватного розуміння змісту прочитаного, труднощам встановлення причинно-наслідкових зв'язків між явищами і подіями, вчинками персонажів. Порушення вимови окремих звуків спотворюють структуру слів, що зумовлює нерозуміння їх лексичного значення, а отже затримує процес читання і усвідомлення змісту. Ці ж утруднення мають діти з порушеннями зору, в яких через недосконалість рухових функцій ока (поля зору, рухів ока), зниження гостроти зору спостерігається втрата під час читання слів, рядків, так зване „дзеркальне читання”, зорові персеверації, часті регресії тощо.

У дітей з дитячим церебральним паралічем найбільш розповсюдженими мовленнєвими порушеннями є різні форми дизартрії – порушення вимови, зумовлені недостатністю іннервації мовленнєвого апарату. Ці діти слабо

відчувають як положення своїх кінцівок, так і органів артикуляції, що утруднює виконання цілеспрямованих рухів і посилює порушення звуковимови. Внаслідок цього потрепає й лексичний бік їх мовлення, спостерігається своєрідний недорозвиток лексики. Вони потребують логопедичної допомоги залежно від форми дизартрії та рівня розвитку мовлення.

Через це у навчанні дітей з психофізичними порушеннями читання необхідна спеціальна підготовка, спрямована на розвиток уявлень, мислення і мовлення, пам'яті, уваги, виховання активного ставлення до прочитаного, його аналізу та оцінювання, усвідомлення. Особлива увага звертається на розвиток мовлення дітей: правильну вимову слів, з'ясування їх конкретного значення, узагальненого відображення певних якостей, образності й краси докільля; правильну побудову та інтонування речень, засоби їх поєднання у зв'язному висловлюванні, логічність і послідовність переказу змісту, адекватність відповідей змісту прочитаного твору.

Разом з тим читання у початковій ланці освіти є ефективним засобом навчання, виховання і розвитку учнів з особливими потребами. Читаючи літературні тексти, аналізуючи їх зміст, зображувальні засоби, вони навчаються граматично правильно будувати речення, використовувати адекватні реальній дійсності слова для висловлення думки і настрою, зв'язно переказувати прочитане, засвоюють навички монологічного і діалогічного мовлення.

Визначений Державним стандартом початкової освіти зміст читання в цілому доступний учням з психофізичними порушеннями й обумовлений тими ж загальними принципами: тематично-жанровим, художньо-естетичним і літературознавчим. Однак при цьому він базується й на корекційно-розвивальному принципі, який передбачає корекцію і подальший розвиток у цих учнів мислення і мовлення, активної пізнавальної діяльності на основі використання збережених аналізаторів і функціональних систем організму, а також проведення необхідної пропедевтичної підготовки до читання як своєрідного технічного процесу та до усвідомлення змісту прочитаних творів.

Метою початкового курсу „Читання” є формування першооснов читацької культури учнів, емоційно-оцінного ставлення до змісту прочитаного, формування особистості дитини та корекцію особливостей її розвитку засобами художнього слова.

Ця мета передбачає вирішення загально навчальних та специфічних корекційно-розвивальних завдань. До загально навчальних завдань належать наступні:

- формування в учнів навичок читання (в міру швидкого, правильного, свідомого, виразного читання вголос і мовчки);
- вироблення вмінь повноцінно сприймати на слух і під час власного читання художню, науково-популярну і науково-пізнавальну літературу в емоційній, образній та логічній єдності;
- розвиток зв'язного мовлення та навичок спілкування;
- моральне та естетичне виховання учнів на основі формування образних уявлень, емоційно-оцінного ставлення до прочитаного;

- розвиток інтересу до самостійного читання і вибору книжок, до словесної творчості.

До корекційно-розвивальних завдань належать:

- формування чуттєвої основи для розуміння конкретного змісту як нових, так і знайомих слів, художніх образів;

- збагачення та конкретизація уявлень про довкілля засобами поєднання словесних методів з наочно-практичною діяльністю для подолання вербалізму уявлень і формалізму знань;

- розвиток розумових можливостей учнів (виділення головних та другорядних ознак предметів, явищ, подій, виявлення спільного, схожого та відмінного, узагальнення, визначення причинно-наслідкових та часових зв'язків, доведення власної думки тощо);

- навчання прийомів роботи з наочним та ілюстративним матеріалом;

- розвиток уміння самостійно будувати діалог і монолог (відповісти на запитання, ставити запитання за змістом прочитаного, під час бесіди зв'язно розповідати про прочитане, почуте, побачене, обґрунтовувати певні положення);

- сприяти громадянському, етичному, моральному, трудовому та естетичному вихованню учнів.

Мета і завдання початкового курсу „Читання” визначають власне предметну лінію, яку представлено розділами: художні твори для читання та їх зміст, розвиток навичок читання, літературознавча пропедевтика, розвиток умінь аналізувати художній твір, розвиток навичок самостійного читання та творчої діяльності учнів. Корекційно-розвивальна лінія наскрізно пронизує зміст освіти і вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів.

Зміст освітньої галузі з читання в цілому однаковий для всіх учнів, у тому числі й з психофізичними порушеннями, і спрямований на реалізацію загальнонавчальних завдань предмета. Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки (кінцеві результати) учнів з різними порушеннями переглянуто і приведено у відповідність до пізнавальних можливостей кожної категорії дітей, розвиток яких обтяжений вторинними недоліками різних сфер особистості: нервово-психічної, інтелектуальної, моторної, комунікативної, особистісної та ін.

ЗМІСТ ОСВІТИ	ВИМОГИ ДО РІВНЯ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ПІДГОТОВКИ УЧНІВ
Предметна лінія Художні твори для читання та їх зміст	
Дитяча література, адресована молодшим школярам: твори усної народної творчості (ігровий фольклор, казки, прислів'я, приказки, загадки, скоромовки);	Мати уявлення про жанрові ознаки, тематичне спрямування творів, їх авторів. Розрізняти прозові та поетичні твори. Правильно називати прізвища та імена

ЗМІСТ ОСВІТИ	ВИМОГИ ДО РІВНЯ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ПІДГОТОВКИ УЧНІВ
художні твори українських письменників–класиків, а також сучасних поетів і прозаїків (вірші, оповідання, літературні казки, повісті, байки); науково–пізнавальні твори, дитяча періодика, довідкова література, класичні твори зарубіжної літератури для дітей	українських письменників–класиків, з творами яких неодноразово зустрічалися діти під час навчання. Знати назви кількох найвідоміших казок, кілька українських приказок, загадок, скоромовок
Твори, тематика і зміст яких відображають різні аспекти життя дитини і навколишньої дійсності (твори для дітей, взаємини в сім'ї, школі; про природу, її різноманітність і красу; про працю і професію; твори на історичні теми, про любов до рідної землі, про рідну мову, книжку і читання; про різні види мистецтва; гумористичні, пригодницькі твори тощо)	Розуміти, що читання є важливим джерелом знань, задоволення пізнавальних, естетичних інтересів, цікавого дозвілля. Уміти висловлювати свої почуття та враження від прочитаного. Знати і шанувати видатних культурних діячів та національних героїв, традиції українського народу
Розвиток навичок читання	
Спосіб читання, усвідомленість, правильність, засоби виразності усного мовлення, основні правила літературної вимови слів, прийоми розвитку темпу читання вголос і мовчки (практично)	Опанування системи зорового сприймання тексту: розширення поля зору, вміння охоплювати периферичним зором наступні слова і читання їх навздогад на основі усвідомлення попереднього тексту Для дітей з порушеннями мовлення: Уміти після попередньої підготовки читати плавно вголос цілими словами і групами слів: правильно (не пропускаючи букв, не повторюючи їх, дотримуючись правильної літературної вимови); усвідомлено (розуміти значення слів, зміст речень, цілого тексту); виразно (дотримуватися розділових знаків, логічних пауз, логічних наголосів); користуватися силою (гучністю) голосу (читати тихо, голосно, напівголосно, пошепки); читати у відповідному темпі(повільно, швидко, нормально,

ЗМІСТ ОСВІТИ	ВИМОГИ ДО РІВНЯ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ПІДГОТОВКИ УЧНІВ
	змінювати темп залежно від змісту); помічати в тексті незнайомі слова і з'ясовувати їх значення звертаючись за допомогою до вчителя, словників до текстів, довідкової літератури; усвідомлено читати мовчки
Літературознавча пропедевтика, розвиток умінь аналізувати художній твір (практично)	
Особливості жанрів художніх та науково-пізнавальних творів для молодших школярів: казка як фольклорний художній твір, у якому є вимисел, елементи фантастичного; герої українських народних казок; літературна казка; малі фольклорні жанри (прислів'я, загадки, скоромовки, лічилки); оповідання як невеликий розповідний художній твір про якийсь випадок, епізод із життя героя; герої (персонажі) художнього твору і автор; вірш, рима, настрій у вірші; байка, її жанрові особливості (герої, повчальний смисл); особливості творів для дітей науково-пізнавального змісту	Уміти свідомо користуватися найпростішими літературознавчими термінами (без визначення понять), наприклад, казка, оповідання, загадка, заголовок твору, автор та ін.; практично розрізняти твори за окремими жанровими ознаками; розрізняти народну і літературну казку; називати основних персонажів (героїв) літературного твору; складати усну розповідь про героя твору, від імені героя; користуватися найпростішими прийомами заучування віршів (на основі ключових слів, інтонації). Знати напам'ять до 10 віршів, прислів'їв, приказок, загадок, уміти добирати їх до певної теми. Практично розрізняти художні та науково-пізнавальні тексти
Тема і основна думка художнього твору	Уміти з допомогою вчителя визначати тему та основну думку твору
Сюжет і композиція твору	Орієнтуватися у структурі художніх текстів. Уміти складати простий план невеликого за обсягом і нескладного за змістом, за будовою тексту; детально, близько до тексту, стисло, вибірково, творчо переказувати зміст прочитаного (за допомогою ілюстрації чи плану); дотримувати під час переказу логічної послідовності та точності; розрізняти слова автора і слова персонажів
Вчинки персонажів, їх мотиви. Ставлення автора до своїх героїв	Уміти зіставляти вчинки персонажів, визначити за допомогою вчителя мотиви їхньої поведінки, визначити авторське ставлення до подій і персонажів.

ЗМІСТ ОСВІТИ	ВИМОГИ ДО РІВНЯ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ПІДГОТОВКИ УЧНІВ
	Висловлювати власне ставлення до вчинків героїв, давати найпростішу морально-етичну оцінку ситуацій, спираючись на власний досвід
Мова художнього твору	Уміти помічати і виділяти засоби художньої виразності (епітети, порівняння, метафори), добирати і використовувати їх відповідно до мети власного висловлювання Для дітей з порушеннями слуху: Помічати і виділяти засоби художньої виразності (епітети, порівняння) без називання термінів
Емоційність художнього твору	Уміти виявляти зміну емоційного забарвлення художнього твору, передавати динаміку почуттів під час словесного малювання, виразного читання, інсценізації уривків
Сприймання і розуміння мовлення	Стосується лише дітей з порушеннями слуху, які мають інший, ніж чуючі люди, механізм сприймання словесного мовлення – слухо-зоро-вібраційний; Слухо-зоро-вібраційно сприймати звернене мовлення; виділяти структуру та ритміко-інтонаційні особливості слів і речень; прогнозувати та домислювати частини мовних одиниць, недостатньо доступні для сприйняття (з орієнтацією на ситуацію спілкування); співвідносити мовленнєві одиниці з їх предметно-образними відповідниками; розуміти зміст сприйнятого мовленнєвого матеріалу, орієнтуючись на знайомі слова та синтаксичні конструкції; встановлювати логічну послідовність сприйнятого; виділяти елементи фактичного змісту мовленнєвого матеріалу
Розвиток навичок самостійного читання учнів	
Різні види і типи дитячих видань (книжка-іграшка, книжка-розмальовка, книжка-твір, книжка-збірник, довідково-енциклопедична книжка, словник, дитяча періодика)	Уміти розрізнати дитячі видання (книжка, газета, журнал, словник), користуватися довідковою літературою: словниками, дитячими енциклопедіями

ЗМІСТ ОСВІТИ	ВИМОГИ ДО РІВНЯ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ПІДГОТОВКИ УЧНІВ
Елементи дитячої книжки та їх призначення (обкладинка, корінець, сторінка, назва (заголовки) твору, прізвище автора, ілюстрації, зміст, передмова, післямова) та їх особливості	Називати основні елементи художньої книжки, розуміти їх значення та використовувати для набуття досвіду самостійного читання
Прийоми самостійного осмислення (розуміння) змісту незнайомого тексту	Уміти виділяти в тексті складні для розуміння або нові слова, з'ясовувати їх значення, ставити запитання до тексту, користуватися додатковою інформацією (ілюстрацією, схемою, таблицею, запитаннями, завданнями. Знаходити в тексті ключові (опорні) слова, важливі для розуміння змісту. Розрізнявати пряме і переносне значення слів у контексті. Встановлювати причинно-наслідкові та смислові зв'язки
Бібліотечно-бібліографічні знання, уміння, навички	Уміти самостійно вибирати книжку у бібліотеці за допомогою книжкового плаката, книжкової виставки, ілюстрованої картотеки, вільного доступу до книжкових фондів. Добирати книжки на задану тему. Знати і дотримуватись елементарних навичок поведінки в бібліотеці та набувати гігієнічних навичок читання
Розвиток творчої діяльності на основі прочитаного	Уміти вносити доповнення і зміни до тексту, створювати власні варіанти розвитку сюжету твору, різні види творчого переказу, відтворювати в уяві й у слові картини життя, художні образи, зображені письменником
Стимулювання самовираження особистості дитини з психофізичними порушеннями у літературній творчості	Уміти складати твори-мініатюри, художні описи на основі спостережень, почутого, побаченого, казки, вірші, загадки, лічилки тощо, колективно та індивідуально інсценувати уривки з художніх творів, життєві ситуації
Корекційно-розвивальна лінія	
Сенсомоторний розвиток	Уміти використовувати всі збережені аналізатори (дотик, зір, слух, смак, нюх) та предметно-практичну діяльність для

ЗМІСТ ОСВІТИ	ВИМОГИ ДО РІВНЯ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ПІДГОТОВКИ УЧНІВ
	<p>всебічного сприймання тих предметів, явищ довкілля, дій, ознак, якостей, про які йдеться в змісті прочитаного твору. Моделювати перехід від повільного до прискореного (і навпаки) читання частин художнього твору. Виявляти достатній рівень довільної уваги при сприйманні літературного твору; запам'ятовувати та правильно відтворювати послідовність подій у тексті; уміти користуватися різними видами контролю та самоконтролю при відтворенні змісту прочитаного.</p> <p>Уміти користуватися логічними операціями та діями (узагальненням, класифікацією, умовиводами) під час аналізу тексту та визначення його основної думки. На основі усвідомлення змісту художнього твору уміти користуватися засобами виразності читання</p> <p>Для учнів з порушеннями слуху: Мати достатню чуттєву основу розуміння лексики і змісту творів. Уміти співвідносити мовленнєві одиниці з предметно-образною реальністю.</p> <p>Уміти користуватися спеціальними прийомами зорового сприймання малюнків та наочних посібників (кольорові листівки з контрастним фоном, чітко зображені, без зайвих деталей; малюнки з підручників)</p>
Розвиток пізнавальної діяльності	<p>Аналізувати, порівнювати предмети, виділяти суттєві і несуттєві ознаки, робити найпростіші висновки</p> <p>Мати розвинену пам'ять</p> <p>Уміти аналізувати описи предметів, явищ за опосередкованими уявленнями та по пам'яті, звертаючи увагу на відповідність дійсності зображених в них ознак. Мати досить розвинений фонематичний аналіз і синтез здійснювати логічні завдання з групування, класифікації лексики, вчинків героїв, засобів виразності та ін.; користуватися смисловою здогадкою.</p>

ЗМІСТ ОСВІТИ	ВИМОГИ ДО РІВНЯ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ПІДГОТОВКИ УЧНІВ
	<p>Дотримуватися гігієнічних вимог читання</p> <p>Прогнозувати окремі ситуації у змісті тексту, домислювати, розуміти хід дії, мотивацію вчинків персонажів, запам'ятовувати та відтворювати зміст прочитаного (з допомогою малюнків, жестів, словесно);</p> <p>Доповнювати оповідання за поданими початком, серединою, закінченням, ілюструвати прочитане власними малюнками</p>
Мовленнєвий розвиток	<p>Уміти правильно та чітко вимовляти всі звуки рідної мови. Встановлювати смислові та синтаксичні зв'язки в тексті. Самостійно застосовувати логічний наголос з метою увиразнення тексту. Логічно, послідовно висловлюватися із використанням засвоєної лексики, правильно інтонувати власне мовлення. Розуміти конкретне та переносне значення слів, образні вислови, вдало використовувати слова в конкретному та переносному значеннях. Змістовно, виразно, граматично правильно, логічно висловлюватися, переказувати прочитане, брати участь в бесіді, діалогах. Правильно інтонувати власне живе мовлення, використовувати в ньому засвоєну лексику; виявляти інтерес і здібності до словесної творчості.</p> <p>Розуміти і пояснювати образний смисл речень, приказок, прислів'їв.</p> <p>Для учнів з порушеннями слуху: Знати слова, словосполучення, терміни, типові фрази, які відображають специфіку предмету, використовувати їх в усних відповідях</p>
Особистісний розвиток	<p>Виявляти власне ставлення до прочитаного.</p> <p>Вміти співставляти вчинки літературних героїв із власними вчинками. Прагнути до самовдосконалення та творчої активності на основі усвідомлення виховного впливу художньої літератури.</p>

ЗМІСТ ОСВІТИ	ВИМОГИ ДО РІВНЯ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ПІДГОТОВКИ УЧНІВ
	<p>Виховувати в собі художній смак, любов до рідної мови, до природи, до краси слова, громадянськість, допитливість, наполегливість, повагу до людей праці Ви-являти інтерес, до самостійного читання, до книги, як джерела знань, самовдосконалення, прилучення до культури свого народу</p> <p>Для учнів з порушеннями зору: Виявляти творчу активність і самостійність у роботі над змістом прочитаного, розвивати свої здібності до віршування, прозової творчості.</p>

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ З ЧИТАННЯ

Об'єкти та методика перевірки і оцінювання навичок читання учнів з психофізичними порушеннями є такими ж, як і в учнів з нормальним розвитком. Через особливості мовленнєвого недорозвитку іншими є вимоги до темпу читання учнів вголос і мовчки.

Як і в усіх учнів, читання дітей з тими чи іншими порушеннями 1-2 класів оцінюється словесно. Оцінку в балах за читання мовчки не виставляють також учнями 3 класу зі зниженим зором чи слухом та учням 2 класу із затримкою психічного або мовленнєвого розвитку.

Специфічні помилки під час читання дислексичного характеру у дітей з порушеннями мовлення, опорно-рухового апарату, помилки зорово-моторної неадекватності (дзеркальність), втрату слів, рядка у дітей зі зниженим зором через порушення зорових функцій, визначити які вчителю має допомогти логопед, підлягають логопедичній корекції і на початкових етапах не враховуються.

Специфічним видом контролю є перевірка і оцінювання у дітей зі зниженим слухом сприймання і розуміння мовлення.

Об'єкт контролю навички слухо-зоро-вібраційного сприймання й розуміння мовленнєвого матеріалу: знайомих слів, речень знайомих синтаксичних конструкцій та текстів знайомої структури, які містять відомий дітям мовний матеріал відповідний до вимог програми кожного класу. За необхідності мовний матеріал повторюється до 3 разів у підготовчому, 1 та 2 класах, до 2 разів у 3 та 4 класах. Розуміння слів, словосполучень, речень і тексту перевіряється за допомогою малюнків. Дітям пропонується вибрати

малюнки, які відповідають сприйнятим словам, реченням та частинам тексту (кожному реченню або абзацу) з ряду запропонованих та розмістити їх у логічній послідовності. Малюнки до слів мають відповідати смислу, до речень та тексту – містити елементи фактичного змісту. Якість сприймання звуко-буквенного складу та структури мовного матеріалу перевіряється через усне відтворення.

Перевірка вмінь і навичок сприймання та розуміння мовлення відбувається наприкінці підготовчого та 1 класів, у 2-4 класах – у кінці кожного семестру (може проводитися у 2-3 етапи на розсуд учителя).

■ ДЛЯ УЧНІВ ІЗ ЗАТРИМКОЮ ПСИХІЧНОГО РОЗВИТКУ*

* Може використовуватися для оцінювання навчальних досягнень учнів з ДЦП та із загальним недорозвитком мовлення

Показники темпу (швидкості) читання

Види читання	Семестр	Класи			
		1	2	3	4
Вголос	I	—	15-25	30-45	45-60
	II	15-20	30-40	45-55	60-75
Мовчки	I	—	—	40-60	60-75
	II	—	—	60-70	75-90

Оцінювання навичок читання учнів вголос

2 клас

Рівні навчальних досягнень	Бали	Критерії оцінювання і норми читання
ПОЧАТКОВИЙ	1	Учень читає відривними складами, не розуміє значення більшості слів, словосполучень у тексті, не усвідомлює зміст речень.
	2	Читає відривними складами, не розуміє значення багатьох слів, усвідомлює зміст окремих речень тексту.
	3	Читає відривними складами, окремі слова – плавно складами припускається багатьох помилок, на перестановку, заміну складів, звуків, слів, помилки у наголошуванні слів, частково усвідомлює фактичний зміст прочитаного (прослуханого твору).
СЕРЕДНІЙ	4	Спосіб читання плавний складовий, читання монотонне, часто припускається помилок у вимові і наголошуванні слів, частково розуміє зміст прочитаного.

	5	Спосіб читання – словами + складами. Читаючи в основному цілими словами, учень помиляється у наголошуванні та вимові слів, утруднюється пояснити значення окремих слів, виразів. З допомогою вчителя розуміє частину фактичного змісту тексту, але не усвідомлює його основної думки.
	6	Читання плавне складове з цілісним прочитуванням окремих слів. З допомогою вчителя розуміє фактичний зміст твору. Під час декламування віршів напам'ять припускається мовних помилок, а також помиляється в інтонуванні кінця речень.
ДОСТАТНІЙ	7	Учень читає плавно словами, окремі (багатоскладові) слова – складами. Усвідомлює предметний зміст твору з незначною допомогою вчителя. Емоційна реакція на зміст і події прослуханого твору – не завжди адекватна
	8	Учень в основному читає цілими словами, усвідомлює предметний зміст твору. Під час декламування віршів іноді неправильно регулює темп читання і силу голосу. Правильно визначає і називає персонажів твору, висловлює найпростіші оцінки, судження щодо поведінки, вчинків героїв.
	9	Учень читає плавно, правильно цілими словами, з дотриманням відповідного темпу. Частково виявляє уміння користуватись інтонаційними засобами виразності. переказує невеликий за обсягом текст, розуміє основну думку твору (з допомогою вчителя). В повному обсязі вивчає напам'ять вірші та вміє виразно їх декламувати, але утруднюється назвати їх авторів.
ВИСОКИЙ	10-11	Учень читає плавно, правильно, свідомо, у відповідному темпі. Виявляє уміння користуватись інтонаційними засобами. З незначною допомогою вчителя розуміє основну думку твору. Вивчає напам'ять вірші та виразно їх декламує.
	12	Учень читає плавно, правильно, виразно, свідомо. Усвідомлює основну думку твору. Вивчає вірші напам'ять, виразно їх декламує, знає їх авторів.

3 клас

Рівні навчальних досягнень	Бали	Критерії оцінювання і норми читання
ПОЧАТКОВИЙ	1	Учень читає відривними складами, не розуміє значення більшості слів, словосполучень у тексті. Усвідомлює зміст окремих речень тексту.

	2	Учень в основному читає складами у темпі – значно нижчому від нормативного. Не розуміє значення багатьох слів. Фактичний зміст тексту розуміє частково з допомогою вчителя.
	3	Спосіб читання – словами + складами. Темп читання нижчий від нижньої межі визначених нормативів. Припускається 8 і більше помилок на перестановку, заміну складів, звуків, слів, помилки у наголошуванні слів. З допомогою вчителя розуміє частину предметного змісту твору.
СЕРЕДНІЙ	4	Темп читання учня нижчий від нормативного, окремі слова читає складами. Читання монотонне. Часто припускається помилок у вимові і наголошуванні слів. Розуміє більшу частину предметного змісту твору з частковою допомогою вчителя.
	5	Швидкість читання дещо нижча від нормативної, потребує суттєвого поліпшення виразності. Читаючи в основному цілими словами, учень помиляється (5-8 помилок) у наголошуванні та вимові слів, утрудняється пояснити значення окремих слів, виразів. З допомогою вчителя розуміє фактичний зміст тексту, але не усвідомлює його основної думки.
	6	Учень читає у темпі, близькому до нормативного; припускається 3–4 помилок на заміну і перестановку складів, у наголошуванні слів, потребує допомоги вчителя у виборі інтонаційних засобів виразності. З допомогою вчителя розуміє предметну сторону змісту (факти, події), але не завжди усвідомлює, як вони пов'язані між собою.
ДОСТАТНІЙ	7	Темп і спосіб читання достатні, учень припускається кількох орфоепічних помилок, в окремих випадках не розуміє лексичного значення слів, вжитих у переносному значенні.
	8	Рівень свідомості, правильності, темпу читання є достатнім, учень іноді не може пояснити значення окремих слів у тексті. Готуючись до виразного читання, потребує допомоги педагога. Наявні орфоепічні помилки
	9	Читання учня правильне, свідоме, у відповідному темпі, цілими словами. Загалом правильно (самостійно) добираючи інтонаційні засоби виразності, не завжди точно голосом передає своє й авторське ставлення до героїв під час читання діалогів. Припускається окремих орфоепічних помилок. На достатньому рівні розуміє предметний зміст і основну думку тексту

ВИСОКИЙ	10-11	Учень читає правильно, свідомо, у вищому від норми – темпі. Вміє самостійно добирати мовленнєві інтонаційні засоби виразності відповідно до змісту твору. В окремих випадках не точно розуміє підтекст.
	12	Учень читає правильно, свідомо, цілими словами, з дотриманням засобів виразності усного мовлення та основних норм літературної вимови. Правильно визначає мету свого читання.

4 клас

Рівні навчальних досягнень	Бали	Критерії оцінювання і норми читання
ПОЧАТКОВИЙ	1	Учень читає складами переважну більшість слів. Темп читання суттєво нижчий від нормативного. Частково усвідомлює зміст окремих фрагментів твору
	2	Учень користується непродуктивним способом читання – словами і складами. Припускається багатьох мовленнєвих та орфоепічних помилок, усвідомлює зміст окремих частин тексту
	3	Спосіб читання в основному залишається непродуктивним. Темп читання не відповідає нормативному. Учень читає з тривалими паузами, монотонно, припускаючись мовних та орфоепічних помилок. Користуючись допомогою вчителя, не до кінця усвідомлює предметний зміст твору, смислові зв'язки між частинами тексту
СЕРЕДНІЙ	4	Учень читає словами, з тривалими паузами, невиразно. Темп читання нижчий від нормативного. Припускається помилок щодо правильності й наголошування слів. Розуміння фактичного змісту твору виявляє з частковою допомогою вчителя
	5	Учень в основному володіє навичками зв'язного читання. Темп читання дещо нижчий від нормативного. Припускається 5-6 помилок на заміну, перестановку складів, у наголошуванні слів. Виразність читання потребує суттєвого поліпшення. Предметний зміст усвідомлює з допомогою вчителя. Не завжди розуміє основну думку твору.
	6	Учень читає загалом плавно цілими словами у темпі, що відповідає нормативному, припускаючись 5-6 мовленнєвих помилок, а також у наголошуванні слів. У виборі

		інтонаційних засобів виразності користується допомогою вчителя. Усвідомлює фактичний зміст твору, основну думку – з допомогою вчителя
ДОСТАТНІЙ	7	Продуктивний спосіб читання, правильність, темп сформовані на достатньому рівні. Учень припускається 3-5 орфоепічних помилок та в наголошуванні слів. Під час підготовки до виразного читання користується частковою допомогою класовода у виборі відповідних інтонаційних засобів виразності. Виявляє самостійне розуміння фактичного змісту тексту; в освоєнні основного смислу твору потребує допомоги вчителя
	8	Читання учня є продуктивним, свідомим, правильним, у відповідному темпі. В цілому правильно визначає загальний емоційний настрій твору, але не завжди правильно інтонує у тексті слова, які відображують емоційний стан героя, стан природи і т. ін. Припускається неточностей в інтонуванні окремих речень. В освоєнні основного смислу твору користується допомогою педагога
	9	Учень читає правильно, свідомо у відповідному темпі. Не завжди правильно добирає усні мовленнєві засоби виразності і застосовує їх під час читання. Іноді припускається неточностей в інтонуванні тих частин тексту, де є приховані почуття, підтекст, динаміка емоцій. Припускається окремих орфоепічних помилок. Учень демонструє належний рівень розуміння фактичного змісту й основного смислу твору.
ВИСОКИЙ	10-11	Навичка читання вголос з урахуванням всіх її характеристик сформована. Мають місце поодинокі орфоепічні помилки. Під час читання учень, крім мовленнєвих, використовує позамовні (жести, міміку) засоби виразності. Самостійно усвідомлює основний смисл твору.
	12	Свідоме, правильне, виразне читання з використанням основних мовленнєвих і позамовних засобів виразності, з допомогою яких учень проявляє розуміння фактичного змісту і основного смислу твору, своє ставлення до нього.

Оцінювання навички читання мовчки

4 клас

Рівні навчальних досягнень	Бали	Критерії оцінювання і норми читання
ПОЧАТКОВИЙ	1	Учень читає напівголосно у темпі суттєво нижчому від нормативного на 20–30 слів. Розуміє окремі події у змісті твору.
	2-3	Темп та спосіб читання мовчки не відповідають критеріям цього виду читання. Відсутнє цілісне уявлення про фактичний зміст твору. Учень не може пояснити, як пов'язані між собою події у тексті.
СЕРЕДНІЙ	4	Учень читає пошепки у темпі нижчому від нормативного на 8–10 слів. Дає правильні відповіді на окремі запитання, пов'язані з розумінням фактичного змісту твору.
	5	Темп читання наближається до нормативного. Спосіб читання є перехідним від читання вголос до читання мовчки. Характер відповідей на запитання свідчить про неповне розуміння предметного змісту твору.
	6	Темп читання загалом відповідає нормативному. Періодично виникають зовнішні мовленнєві рухи під час читання багатоскладових та важких для розуміння слів. З допомогою вчителя розуміє фактичний зміст нескладного тексту, а основний смисл залишається неосвоєним.
ДОСТАТНІЙ	7	Темп читання відповідає нормі. Школяр виявляє доступне розуміння фактичного змісту тексту на основі орієнтовних запитань вчителя. Виконуючи завдання, припускається помилок, пов'язаних з розумінням основної думки твору, значення окремих слів, висловів.
	8	Темп читання перевищує нижню межу норми; спосіб читання достатньо сформований. Учень усвідомлює фактичний зміст будь-якого програмового тексту, але неповно розуміє його основний смисл. Правильно виконує 2/3 частини запропонованих завдань.
	9	Спосіб читання свідчить про належний рівень сформованості цього виду читання. Рівень розуміння фактичного змісту й основного смислу є достатнім. Припускається окремих неточностей у відповідях на запитання.
	10-11	Темп читання перевищує нормативні показники читання вголос. Спосіб читання – без зовнішніх мовленнєвих рухів. Відповіді на запитання свідчать про розуміння фактичного змісту та основного смислу творів. Учень іноді припускається неточностей щодо розуміння підтексту.

ВИСОКИЙ	12	Темп читання, як правило, в 1,5 рази перевищує контрольні показники читання вголос. Спосіб читання відповідає критеріям цього виду читання. Воно відзначається повнотою, розумінням змісту та основного смислу програмових текстів. Учень правильно відповідає на всі запитання.
----------------	----	--

Оцінювання читацьких умінь учнів

1 клас

Рівні навчальних досягнень	Критерії оцінювання навчальних досягнень учнів
ПОЧАТКОВИЙ	<p>Учень читає відривними складами.</p> <p>Під час читання (слухання) учень недостатньо здатний концентрувати свою увагу на окремих епізодах, зазвичай емоційно забарвлених; емоційна реакція на зміст у більшості випадків є не виправданою.</p> <p>Учень не розуміє значень багатьох слів у тексті, смислових зв'язків між реченнями та частинами тексту.</p> <p>За допомогою вчителя частково усвідомлює фактичний зміст прочитаного (прослуханого твору), на запитання вчителя відповідає – “так” чи “ні”.</p> <p>Утруднюється практично розрізнити твори за їх жанровими ознаками (вірш, казка, оповідання), правильно назвати основні структурні елементи дитячої книжки (обкладинка, сторінка, назва книжки, зміст) та їх призначення.</p> <p>Утруднюється в повному обсязі вивчити напам'ять вірш та виразно його продекламувати.</p> <p>У I півріччі читає відривними складами, окремі слова – плавно складами, пояснює значення окремих слів;</p> <p>у II півріччі – плавно складами, усвідомлює фактичний зміст лише з допомогою вчителя.</p> <p>Припускається мовних помилок. Під час переказу змісту твору зосереджує увагу лише на подіях, хоч не завжди розуміє, як вони між собою пов'язані.</p>
СЕРЕДНІЙ	<p>Учень точно, як у тексті, називає окремих персонажів, може з допомогою вчителя розрізнити основні жанри вивчених творів, але утруднюється самостійно навести приклади.</p> <p>Частково називає та усвідомлює призначення окремих структурних елементів дитячої книжки. Під час декламування віршів напам'ять припускається мовних помилок, а також помиляється в інтонаванні кінця речень.</p>

ДОСТАТНІЙ	<p>Учень читає плавно, правильно складами та плавно словами, окремі (багатоскладові) слова – складами у темпі, що відповідає нормативному.</p> <p>Усвідомлює предметний зміст твору та основну думку – під керівництвом педагога. Емоційна реакція на зміст і події прослуханого твору – адекватна.</p> <p>Допускає неточності у словесному вираженні свого ставлення до подій, вчинків персонажів.</p> <p>Практично розрізняє твори за жанровими ознаками (з допомогою вчителя).</p> <p>Виявляє усвідомлене користування структурними елементами дитячої книжки.</p> <p>Під час декламування віршів іноді неправильно регулює темп читання і силу голосу.</p>
ВИСОКИЙ	<p>Учень читає плавно, складами з дотриманням відповідного темпу.</p> <p>Виявляє вміння користуватись інтонаційними засобами виразності(правильно робить паузи, регулює силу голосу і тону залежно від розділових знаків і змісту, інтонує кінець речення).</p> <p>Самостійно, в логічній послідовності переказує невеликий за обсягом текст, розуміє основну думку твору (з допомогою вчителя).</p> <p>Правильно визначає і називає персонажів твору, висловлює найпростіші оцінні судження щодо поведінки, вчинків героїв з використанням відповідної оцінної лексики. Практично розрізняє казку, вірш, оповідання та правильно наводить 1-2 приклади кожного жанру. Правильно називає 3-4 вивчені програмові твори та їх авторів. Знає напам'ять програмові вірші та вміє їх декламувати.</p>

2-4 класи

Рівні навчальних досягнень	Бали	Критерії оцінювання і норми читацької діяльності
ПОЧАТКОВИЙ	1	Учень переказує фактичний зміст твору з опорою на поданий зразок плану окремими, не пов'язаними між собою реченнями. Припускається багатьох мовних та мовленнєвих помилок
	2	Учень відтворює на основі поданого зразка плану окремі, не пов'язані між собою фрагменти змісту твору. Припускається багатьох мовних та мовленнєвих помилок
	3	Учень переказує на основі поданого зразка плану менше половини змісту тексту. Його переказ характеризується непослідовністю, пропуском фрагментів, важливих для цілісного розуміння змісту, наявністю багатьох мовних та мовленнєвих помилок.

СЕРЕДНІЙ	4	<p>Учень більш-менш зв'язно відтворює з опорою на поданий зразок плану більшу частину фактичного змісту тексту. Порушує послідовність викладу. Є мовні і мовленнєві помилки.</p> <p>З допомогою вчителя може назвати 1–2 програмових твори, не вказуючи їх авторську приналежність</p>
	5	<p>Учень зв'язно, але недостатньо повно відтворює фактичний зміст твору з опорою на поданий зразок плану. Почасти порушує послідовність викладу. Є мовні й мовленнєві помилки.</p> <p>З допомогою вчителя розуміє тему твору, розрізняє окремі літературні жанри (казка, вірш), окремі структурні елементи дитячої книжки, наводить приклади 2–3 вивчених програмових творів, відчуваючи утруднення у визначенні їх авторської приналежності; висловлює (без аргументації) найпростіші оцінні судження щодо поведінки, вчинків персонажів (“хороший”, “поганий”)</p>
	6	<p>Учень переказує зміст твору зв'язно, загалом повно, послідовно, хоч не завжди розрізняє основну й другорядну інформацію. Мовлення не вирізняється багатством словника. Виявляє нестійкі вміння виділяти смислові частини тексту, скласти план твору. Є мовні й мовленнєві помилки.</p> <p>З частковою допомогою вчителя розуміє тему твору, висловлює (без аргументації) своє ставлення до подій, вчинків персонажів, користуючись елементарною оцінною лексикою; практично розрізняє казку, вірш, оповідання; структурні елементи дитячої книжки (неповно); виявляє нестійкі вміння знаходити їх у конкретних книжках; наводить – кілька прикладів програмових літературних творів, окремі з них – за авторською приналежністю;</p> <p>за завданням учителя визначає в тексті окремі яскраві, образні вислови</p>
	7	<p>Учень відтворює зміст твору (з урахуванням виду переказу) зв'язно, достатньо повно, послідовно, з елементами аргументації поведінки, вчинків персонажів. Припускається мовних та мовленнєвих помилок.</p> <p>З незначною допомогою вчителя розуміє тему твору, може її сформулювати, складає план; практично розрізняє програмові твори за жанровими ознаками; правильно наводить приклади 3–4 вивчених творів та їх авторів; розрізняє структурні елементи дитячої книжки, іноді припускається неточностей, визначаючи їх у конкретних книжках. Знаходить у тексті засоби художньої виразності, хоч неповно розуміє їх функції у творі</p>

ДОСТАТНІЙ	8	<p>Учень загалом самостійно, зв'язно, логічно, послідовно переказує (з урахуванням виду переказу зміст твору, формулює його тему (з незначною допомогою вчителя); складає план; висловлює та частково аргументує власне ставлення до подій, вчинків персонажів, спираючись на текстовий матеріал. Використовує у мовленні авторські засоби художньої виразності, почасти невдало замінюючи їх власними. Є окремі мовленнєві помилки. Вміє за перерахованими вчителем ознаками визначити жанр твору та навести 1–2 приклади.</p> <p>Правильно наводить 4–5 прикладів програмових творів. Загалом правильно орієнтується у структурі дитячої книжки, хоч не завжди використовує набуті уміння у навчальній діяльності.</p>
	9	<p>Учень самостійно, зв'язно, послідовно, повно переказує (з урахуванням виду переказу) зміст твору, вміє сформулювати його тему, скласти план.</p> <p>Висловлює власне ставлення до подій, вчинків героїв, спираючись на текстовий матеріал. Загалом вдало використовує у мовленні авторські засоби художньої виразності, хоч не завжди може пояснити роль окремих з них у творі. Є поодинокі мовленнєві помилки.</p> <p>Правильно наводить 5–6 прикладів програмових творів та їх авторів; самостійно перераховує основні жанрові ознаки творів (іноді припускається помилок). Орієнтується у структурі дитячої книжки. Потребує удосконалення уміння орієнтуватись у книжках довідкового характеру.</p>
ВИСОКИЙ	10	<p>Учень самостійно переказує зміст твору, акцентуючи увагу на головному. Висловлює своє ставлення до подій, вчинків персонажів. Іноді припускається неточностей у визначенні авторської приналежності та жанрових ознак твору</p>
	11	<p>Учень самостійно, зв'язно, логічно, повно переказує (з урахуванням виду переказу) зміст твору, виділяючи головне. Під час переказу замінює діалоги розповіддю. Висловлює та аргументує своє ставлення до подій, вдало використовуючи авторські засоби художньої виразності під час опису подій, вчинків персонажів, опису природи та ін.</p> <p>Орієнтується у світі дитячих книжок, розрізняє їх за жанрово-родовими різновидами, тематичним спрямуванням, авторською приналежністю. Виявляє уміння раціонально використовувати елементи дитячої книжки у навчальній діяльності.</p>

	12	<p>Учень самостійно, образно, повно, логічно буде розповідь, виділяючи головне та узагальнюючи зміст прочитаного. Висловлює власне ставлення до змісту твору, добираючи переконливі аргументи щодо певної позиції. Виявляє уміння функціонально використовувати під час переказу вивчені засоби художньої виразності.</p> <p>Самостійно орієнтується в колі дитячого читання, розрізняє, порівнює, наводить приклади книжок за жанровим, тематичним спрямуванням, авторською приналежністю, самостійно застосовує набуті знання та вміння у практичній діяльності.</p>
--	----	--

■ ДЛЯ УЧНІВ ІЗ ПОРУШЕННЯМИ ЗОРУ

Показники темпу (швидкості) читання вголос і мовчки *

Види читання	Семестр	Класи		
		2	3	4
Вголос	I	20-35	30-40	40-50
	II	35-45	45-55	60-70
Мовчки	I	–	25-30	35-45
	II	25-30	40-50	70-80

Оцінювання навичок читання учнів вголос

1 клас

Рівні	Критерії оцінювання навичок читання
Початковий	Учень читає текст по буквах, складами, відриваючи їх один від одного, припускаючись багатьох помилок у вимові слів. Незнайомі слова помічає лише за нагадуванням учителя, потребує допомоги в їх поясненні. Відповіді на запитання щодо значення окремих слів та фактичного змісту прочитаного переважно односкладні (“Так”, “Ні”), потребує повторного перечитування.
Середній	Учень читає текст складами, більш-менш плавно, припускаючись окремих відхилень у вимові слів. У тексті помічає окремі незнайомі слова, запитує про їх значення. У відповідях на запитання про значення окремих слів та за змістом прочитаного вимагає допомоги (перечитування, акцентування подій, епізодів тощо).

* Під час оцінювання вчитель не знижує бал, якщо темп читання несуттєво нижчий (на 2-4 слова) від нормативного, але при цьому учень достатньо повно розуміє зміст прочитаного.

Достатній	Учень досить плавно, правильно читає текст складами і цілими словами, припускаючись незначних відхилень від норми у вимові слів. Правильно інтонує речення, орієнтуючись на пунктуаційні знаки в кінці їх. Переказує прочитане за запитаннями вчителя. Не завжди самостійно виділяє в тексті слова, незнайомі за значенням. Під час їх пояснення вимагає допомоги вчителя.
Високий	Учень плавно, правильно читає текст цілими словами, чітко їх вимовляючи, дотримується інтонації розділових знаків. Самостійно переказує прочитане. Виділяє в тексті незнайомі слова, робить вдалі спроби самостійно їх пояснювати.

2 клас

Рівні навчальних досягнень	Критерії оцінювання навчальних досягнень учнів
Початковий	<p>Учень читає відривними складами, окремі слова – плавно складами. Темп читання – на 10 і більше слів нижчий від нормативного. Під час читання (слухання) учень здатний концентрувати свою увагу на окремих епізодах, зазвичай емоційно забарвлених, хоч емоційна реакція на зміст у більшості випадків є невиправданою.</p> <p>Частково усвідомлює фактичний зміст прочитаного (прослуханого твору), на запитання вчителя відповідає – “так“ чи “ні”.</p> <p>Утруднюється практично розрізнити твори за їх жанровими ознаками (вірш, казка, оповідання), правильно називати структурні елементи дитячої книжки (обкладинка, сторінка, назва книжки, зміст) та їх призначення.</p> <p>Утруднюється в повному обсязі вивчити вірш напам’ять, виразно його продекламувати.</p>
Середній	<p>У першому півріччі читає відривними складами, пояснює значення окремих слів; у другому півріччі – плавно складами, усвідомлює фактичний зміст лише з допомогою вчителя.</p> <p>Темп читання на 5-7 слів нижчий нормативного. Припускається 3-5 мовних помилок. Під час переказу змісту твору зосереджує увагу лише на подіях, хоч не завжди розуміє, як вони між собою пов’язані.</p> <p>Учень точно, як у тексті, називає окремих персонажів, може з допомогою вчителя розрізнити основні жанри вивчених творів, але утруднюється самостійно навести приклади.</p> <p>Правильно називає та усвідомлює призначення окремих структурних елементів дитячої книжки.</p> <p>Під час декламування віршів напам’ять припускається мовних помилок, а також помиляється в інтонуванні кінця речень.</p>

Достатній	<p>Учень читає плавно, правильно складами (2 семестр), окремі (багатоскладові) слова – складами у темпі, що відповідає нормативному.</p> <p>Усвідомлює предметний зміст твору з незначною допомогою вчителя, виділяє основну думку під керівництвом педагога.</p> <p>Емоційна реакція на зміст і події прослуханого твору адекватна.</p> <p>Допускає неточності у словесному вираженні свого ставлення до подій, вчинків персонажів.</p> <p>Практично розрізняє твори за жанровими ознаками (з незначною допомогою вчителя).</p> <p>Правильно наводить 4-5 прикладів вивчених програмових творів, в окремих випадках неправильно називає їх авторів.</p> <p>Виявляє усвідомлене користування структурними елементами дитячої книжки. Під час декламування віршів іноді неправильно регулює темп читання і силу голосу.</p>
Високий	<p>Учень читає плавно, правильно цілими словами, з дотриманням відповідного темпу.</p> <p>Виявляє вміння користуватись інтонаційними засобами виразності (правильно робить паузи, регулює силу голосу і тон залежно від розділових знаків і змісту, інтонує кінець речення).</p> <p>Самостійно, в логічній послідовності переказує невеликий за обсягом текст, знаходить у ньому речення, що підтверджують усні висловлювання; пояснює зв'язок заголовка зі змістом твору, розуміє основну думку твору (з допомогою вчителя).</p> <p>Правильно визначає і називає персонажів твору, висловлює найпростіші оцінні судження щодо поведінки, вчинків героїв з використанням відповідної оцінної лексики.</p> <p>Практично розрізняє казку, вірш, оповідання та правильно наводить 2-3 приклади кожного жанру.</p> <p>Свідомо користується структурними елементами дитячої книжки у навчальній діяльності (правильно визначає орієнтовний зміст книжки з опорою на заголовок та ілюстрації; знаходить необхідний твір у змісті).</p> <p>Правильно називає 5-6 вивчених програмових творів та їх авторів. Знає напам'ять програмові вірші та вміє виразно їх декламувати.</p>

3 клас

Рівні навчальних досягнень	Бали	Критерії оцінювання і норми читання
ПОЧАТКОВИЙ	1	Учень читає відривними складами, не розуміє значення більшості слів, словосполучень у тексті. Усвідомлює зміст окремих речень тексту.

	2	Учень в основному читає складами у темпі, значно нижчому від нормативного. Не розуміє значення багатьох слів. Фактичний зміст тексту розуміє частково з допомогою вчителя.
	3	Спосіб читання – словами + складами. Темп читання на 8-10 слів нижчий від нормативного. Припускається 6 і більше помилок на перестановку, заміну складів, звуків, слів, помилки у наголошуванні слів. З допомогою вчителя розуміє більшу частину предметного змісту твору.
СЕРЕДНІЙ	4	Темп читання учня нижчий від нормативного на 5-7 слів, окремі слова читає складами. Читання монотонне. Часто припускається помилок у вимові і наголошуванні слів. Розуміє фактичний зміст твору з частковою допомогою вчителя.
	5	Швидкість читання дещо нижча від нормативної, потребує суттєвого поліпшення виразності. Читаючи в основному цілими словами, учень помиляється (3-5 помилок) у наголошуванні та вимові слів, утруднюється пояснити значення окремих слів, виразів. З незначною допомогою вчителя розуміє фактичний зміст тексту, але не усвідомлює його основної думки.
	6	Учень читає у темпі, близькому до нормативного; припускається 3-4 помилок на заміну і перестановку складів, у наголошуванні слів, потребує допомоги вчителя у виборі інтонаційних засобів виразності. Загалом розуміє предметну сторону змісту (факти, події), але не завжди усвідомлює, як вони між собою пов'язані.
ДОСТАТНІЙ	7	Темп і спосіб читання відповідають вимогам, учень припускається кількох орфоепічних помилок, в окремих випадках не розуміє лексичного значення слів, вжитих у переносному значенні. Виразно може прочитати твір з частковою допомогою вчителя. Самостійно усвідомлює фактичний зміст твору, основну думку – з допомогою вчителя.
	8	Рівень свідомості, правильності, темпу читання є достатнім, учень іноді не може пояснити значення окремих слів у тексті. Готуючись до виразного читання, потребує незначної допомоги педагога. Наявні орфоепічні помилки.
	9	Читання учня правильне, свідоме, у відповідному темпі, цілими словами. Загалом правильно (самостійно) добираючи інтонаційні засоби виразності, не завжди точно голосом передає своє й авторське ставлення до героїв під час читання діалогів. Припускається окремих орфоепічних помилок. На достатньому рівні розуміє предметний зміст і основну думку тексту.

ВИСОКИЙ	10-11	Учень читає правильно, свідомо, у відповідному темпі. Вміє самостійно добирати мовленнєві засоби виразності відповідно до змісту твору. В окремих випадках не точно розуміє підтекст.
	12	Учень читає правильно, свідомо, цілими словами з дотриманням засобів виразності усного мовлення та основних норм літературної вимови. Завжди правильно визначає мету свого читання. Його читання викликає естетичне задоволення у слухачів.

4 клас

Рівні навчальних досягнень	Бали	Критерії оцінювання і норми читання
ПОЧАТКОВИЙ	1	Учень читає складами переважну кількість слів. Темп читання суттєво нижчий від нормативного. Частково усвідомлює зміст окремих речень.
	2	Учень користується непродуктивним способом читання – словами і складами. Припускається багатьох мовленнєвих та орфоепічних помилок. Усвідомлює зміст окремих речень або частини тексту.
	3	Спосіб читання в основному залишається непродуктивним. Темп читання не відповідає нормативному. Учень читає з тривалими паузами, монотонно, припускаючись мовних та орфоепічних помилок. Користуючись допомогою вчителя, не до кінця усвідомлює предметний зміст твору, смислові зв'язки між частинами твору.
СЕРЕДНІЙ	4	Учень читає словами, з тривалими паузами, невиразно. Темп читання нижчий від нормативного. Припускається 4 і більше помилок щодо правильності і наголошування слів. Розуміння фактичного змісту твору виявляє з частковою допомогою вчителя.
	5	Учень в основному володіє навичками зв'язного читання. Припускається 3-4 помилок на заміну, перестановку складів, у наголошуванні слів. Виразність читання потребує суттєвого поліпшення. Предметний зміст усвідомлює з незначною допомогою вчителя. Частково розуміє основну думку твору.
	6	Учень читає загалом плавно, цілими словами у темпі, що відповідає нормативному, припускаючись 3-4 мовленнєвих помилок, а також у наголошуванні слів.

		У виборі інтонаційних засобів виразності користується допомогою вчителя. Самостійно усвідомлює фактичний зміст твору, основну думку – з допомогою вчителя.
ДОСТАТНІЙ	7	Продуктивний спосіб читання, правильність, темп сформовані на достатньому рівні. Учень припускається 1-2 орфоепічних помилок та в наголошуванні слів. Під час підготовки до виразного читання користується допомогою вчителя у виборі інтонаційних засобів виразності. Виявляє самостійне розуміння фактичного змісту тексту; в освоєнні основного смислу твору потребує часткової допомоги вчителя.
	8	Читання учня є продуктивним, свідомим, правильним, у відповідному темпі. В цілому правильно визначає емоційний настрій твору, але не завжди правильно інтонує у тексті слова, які відображають емоційний стан героя, стан природи і т. ін. Припускається неточностей в інтонуванні окремих речень. В освоєнні основного смислу твору користується незначною допомогою педагога.
	9	Учень читає правильно, свідомо, у відповідному темпі. Загалом самостійно правильно добирає усні мовленнєві засоби виразності і застосовує їх під час читання. Іноді припускається неточностей в інтонуванні тих частин тексту, де є приховані почуття, підтекст, динаміка емоцій. Припускається окремих орфоепічних помилок. Учень демонструє належний рівень розуміння фактичного змісту й основного смислу твору.
ВИСОКИЙ	10-11	Навичка читання вголос з урахуванням всіх її характеристик сформована на високому рівні. Мають місце поодинокі орфоепічні помилки. Під час читання учень, крім мовленнєвих, використовує позамовні (жести, міміку) засоби виразності. Самостійно усвідомлює основний смисл твору.
	12	Свідоме, правильне, виразне читання з використанням основних мовленнєвих і позамовних засобів виразності, з допомогою яких учень виражає розуміння фактичного змісту і основного смислу твору, своє і авторське ставлення до нього. Виявляє уміння самостійно планувати, а потім аналізувати свій виступ, корегувати його відповідно до мети висловлювання.

Оцінювання навички читання мовчки

4 клас

Рівні навчальних досягнень	Бали	Критерії оцінювання і норми читання
ПОЧАТКОВИЙ	1	Учень читає напівголосно у темпі суттєво нижчому від нормативного на 20-30 слів. Розуміє окремі події у змісті твору.
	2-3	Темп та спосіб читання мовчки не відповідають критеріям цього виду читання. Відсутнє цілісне уявлення про фактичний зміст твору. Учень не може пояснити, як пов'язані між собою події у тексті.
СЕРЕДНІЙ	4	Учень читає пошепки у темпі нижчому від нормативного на 8-10 слів. Дає правильні відповіді на окремі запитання, пов'язані з розумінням фактичного змісту твору.
	5	Темп читання наближається до нормативного. Спосіб читання є перехідним від читання вголос до читання мовчки. Характер відповідей на запитання свідчить про неповне розуміння предметного змісту твору.
	6	Темп читання загалом відповідає нормативному. Періодично виникають зовнішні мовленнєві рухи під час читання багатоскладових та важких для розуміння слів. Рівень розуміння фактичного змісту нескладного тексту є загалом задовільний, але основний смисл залишається неосвоєним.
ДОСТАТНІЙ	7	Темп читання дещо перевищує межу норми цього виду читання. Учень виявляє достатнє розуміння фактичного змісту тексту. Виконуючи завдання, припускається помилок, пов'язаних з розумінням основної думки твору, значенням окремих слів, висловів.
	8	Темп читання перевищує нижню межу норми; спосіб читання достатньо сформований. Учень усвідомлює фактичний зміст будь-якого програмного тексту, але неповно розуміє його основний смисл. Правильно виконує 2/3 частини запропонованих завдань.
	9	Спосіб читання свідчить про належний рівень сформованості цього виду читання. Рівень розуміння фактичного змісту й основного смислу є достатнім. Припускаються окремих неточностей у відповідях на запитання.

ВИСОКИЙ	10-11	Темп читання суттєво перевищує нормативні показники читання вголос. Спосіб читання - без зовнішніх мовленнєвих рухів. Відповіді на запитання свідчать про розуміння в повному обсязі фактичного змісту та основного смислу творів різного ступеня складності. Учень іноді припускається неточностей щодо розуміння підтексту.
	12	Темп читання, як правило, в 1,5-2 рази перевищує нормативні показники читання вголос. Спосіб читання відповідає критеріям цього виду читання. Воно відзначається повнотою, глибиною, точністю розуміння змісту та основного смислу різних за складністю програмових текстів. Учень правильно відповідає на всі запитання.

Оцінювання читацьких умінь учнів 3-4 класів

Рівні навчальних досягнень	Бали	Критерії оцінювання і норми читацької діяльності
ПОЧАТКОВИЙ	1	Учень відтворює на основі поданого зразка плану окремі, не пов'язані між собою фрагменти змісту твору. Припускається багатьох мовних та мовленнєвих помилок.
	2	Учень переказує фактичний зміст твору з опорою на поданий зразок плану окремими, не пов'язаними між собою реченнями. Припускається багатьох мовних та мовленнєвих помилок.
	3	Учень переказує на основі поданого зразка плану менше половини змісту тексту. Його переказ характеризується непослідовністю, пропуском фрагментів, важливих для цілісного розуміння змісту, наявністю багатьох мовних та мовленнєвих помилок.
СЕРЕДНІЙ	4	Учень більш-менш зв'язно відтворює з опорою на поданий зразок плану більшу частину фактичного змісту тексту. Порушує послідовність викладу. Є мовні і мовленнєві помилки. З допомогою вчителя може назвати 1-2 програмових твори, не вказуючи їх авторську приналежність.
	5	Учень зв'язно, але недостатньо повно відтворює фактичний зміст твору з опорою на поданий зразок плану. Почасти порушує послідовність викладу. Є мовні та мовленнєві помилки. З допомогою вчителя розуміє тему твору, розрізняє окремі літературні жанри (казка, вірш), окремі структурні елементи дитячої книжки;

		наводить приклади 2-3 вивчених програмових творів, відчуваючи утруднення у визначенні їх авторської приналежності; висловлює (без аргументації) найпростіші оцінні судження щодо поведінки, вчинків персонажів (“хороший”, “поганий”).
ДОСТАТНІЙ	6	<p>Учень переказує зміст твору зв’язно, загалом повно, послідовно, хоч не завжди розрізняє основну й другорядну інформацію. Мовлення не вирізняється багатством словника. Виявляє нестійкі вміння виділяти смислові частини тексту, складати план твору. Є мовні та мовленнєві помилки.</p> <p>З частковою допомогою вчителя розуміє тему твору, висловлює (без аргументації) своє ставлення до події, вчинків персонажів, користуючись елементарною оцінною лексикою; практично розрізняє казку, вірш, оповідання, структурні елементи дитячої книжки (неповно); виявляє нестійкі вміння знаходити їх у конкретних книжках; наводить кілька прикладів програмових літературних творів, окремі з них — за авторською приналежністю; за завданням учителя визначає в тексті окремі яскраві, образні вислови.</p>
	7	<p>Учень відтворює зміст твору (з урахуванням виду переказу) зв’язно, достатньо повно, послідовно, з елементами аргументації поведінки, вчинків персонажів.</p> <p>Припускається мовних та мовленнєвих помилок.</p> <p>З незначною допомогою вчителя розуміє тему твору, може її сформулювати, складає план; практично розрізняє програмові твори за жанровими ознаками; правильно наводить приклади 3-4 вивчених творів та їх авторів; розрізняє структурні елементи дитячої книжки, іноді припускається неточностей, визначаючи їх у конкретних книжках. Знаходить у тексті засоби художньої виразності, хоч неповно розуміє їх функції у творі.</p>
ВИСОКИЙ	8	<p>Учень загалом самостійно, зв’язно, логічно, послідовно переказує (з урахуванням виду переказу) зміст твору, формулює його тему (з незначною допомогою вчителя); складає план; висловлює та частково аргументує власне ставлення до подій, вчинків персонажів, спираючись на текстовий матеріал. Використовує у мовленні авторські засоби художньої виразності, почасти невдало замінюючи їх власними. Є окремі мовленнєві помилки. Вміє за перерахованими вчителем ознаками визначити жанр твору та навести 1-2 приклади. Правильно наводить 4-5 прикладів програмових творів.</p>

9	<p>Учень самостійно, зв'язно, послідовно, повно переказує (з урахуванням виду переказу) зміст твору, вміє сформулювати його тему, скласти план.</p> <p>Висловлює й аргументує власне ставлення до подій, вчинків героїв, спираючись на текстовий матеріал. Загалом вдало використовує у мовленні авторські засоби художньої виразності, хоч не завжди може пояснити роль окремих з них у творі. Наявні поодинокі мовленнєві помилки.</p> <p>Правильно наводить 5-6 прикладів програмових творів та їх авторів; самостійно перераховує основні жанрові ознаки творів (іноді припускається помилок). Орієнтується у структурі дитячої книжки. Потребує удосконалення вміння орієнтуватись у книжках довідкового характеру.</p>
10	<p>Учень самостійно, зв'язно, логічно, повно переказує (з урахуванням виду переказу) зміст твору, акцентуючи увагу на головному; правильно визначає тему твору. Висловлює та аргументує своє ставлення до подій, вчинків персонажів, використовуючи авторські засоби художньої виразності.</p> <p>Розуміє їх функції у творі. Орієнтується у світі дитячих книжок, може навести приклади творів за авторською, тематичною приналежністю, визначити жанр конкретного твору та обґрунтувати свій вибір. Іноді припускається неточностей у визначенні авторські приналежності та жанрових ознак твору. Вміє користуватись структурними елементами дитячої книжки з метою раціональної організації навчальної діяльності.</p>
11	<p>Учень самостійно, зв'язно, логічно, повно переказує (з урахуванням виду переказу) зміст твору, виділяючи головне. Під час переказу замінює діалоги розповіддю.</p> <p>Висловлює та аргументує своє ставлення не лише до подій, а й до змісту твору загалом, вдало використовуючи авторські засоби художньої виразності під час опису подій, вчинків персонажів, природи та ін. Орієнтується у світі дитячих книжок, розрізняє та порівнює їх за жанрово-родовими різновидами, тематичним спрямуванням, авторською приналежністю. Виявляє вміння раціонально використовувати елементи дитячої книжки у навчальній</p>
12	<p>Учень самостійно, яскраво, образно, повно, логічно буде розповідь, виділяючи головне та узагальнюючи зміст прочитаного. Висловлює власне ставлення до змісту твору, добираючи переконливі аргументи щодо певної позиції.</p> <p>Виявляє вміння функціонально використовувати під час переказу вивчені засоби художньої виразності.</p>

	Самостійно орієнтується в колі дитячого читання, розрізняє, порівнює, наводить приклади книжок за жанровим, тематичним спрямуванням, авторською приналежністю, орієнтується в структурі художньої, навчально-художньої, довідкової дитячої книжки, самостійно застосовує набуті знання та вміння у практичній діяльності.
--	---

■ ДЛЯ УЧНІВ ІЗ ПОРУШЕННЯМИ СЛУХУ

Сприймання і розуміння мовлення

Матеріал для перевірки: Контроль здійснюється за правильністю: добору малюнків та усного відтворення слів; добору малюнків до речень, побудови речень простих знайомих синтаксичних конструкцій, добору малюнків до тексту та дотриманням логіки послідовності викладеного у тексті.

Орієнтовний обсяг мовленнєвого матеріалу

Клас	Кількість слів	Кількість речень	Обсяг тексту
1	7	4	до 15
2	10	6	до 20
3	15	8	до 30
4	20	10	до 50

Критерії оцінювання сприймання й розуміння мовлення

1 клас

Рівні	Бали	Критерії оцінювання розуміння мовлення
Початковий	—	Учень правильно добирає 1-2 мал. та відтворює з помилками відповідні слова, відтворює 1-2 слова із запропонованих речень і тексту, 1-2 малюнки, не відтворюючи логічної послідовності
Середній	—	Учень правильно добирає 3 малюнки, без помилок відтворює відповідні слова, правильно добирає 3 ілюстрації та розташовує відповідно до змісту тексту, відтворює з помилками 1-2 речення
Достатній	—	Учень правильно відтворює 5-6 слів, добирає до них малюнки, правильно добирає малюнки до 3-4 речень та відтворює їх, припускаючись окремих помилок, ілюстрації до тексту розташовує правильно

Високий	—	Учень правильно відтворює 7 слів, вірно добирає малюнки до слів, речень і тексту, синтаксично правильно оформлює речення, дотримується структури тексту
---------	---	---

2 клас

Рівні	Бали	Критерії оцінювання розуміння мовлення
Початковий	— (1-3)	Учень правильно добирає 1-3 мал. та відтворює з помилками відповідні слова, відтворює 1-3 слова із запропонованих речень та тексту, добирає 1-3 малюнки до тексту, порушуючи послідовність подій
Середній	— (4-6)	Учень правильно добирає 4 малюнки до слів, без помилок відтворює їх, правильно добирає 4 ілюстрації до речень і тексту, дотримується послідовності подій, до кожного малюнка відтворює відповідні речення, припускаючись численних помилок у побудові речень
Достатній	— (7-9)	Учень правильно відтворює 7-8 слів, правильно добирає до них малюнки, вірно співвідносить речення і малюнки, послідовно розташовує ілюстрації до тексту, під час промовляння припускається окремих аграматизмів
Високий	— (10-12)	Учень правильно відтворює 9-10 слів, добирає малюнки до слів, речень та тексту, синтаксично правильно оформлює речення, дотримується структури тексту

3 клас

Рівні	Бали	Критерії оцінювання розуміння мовлення
Початковий	1-3	Учень правильно добирає 1-4 мал. та відтворює з помилками відповідні слова, послідовно відтворює 1-4 слова з речень і тексту без відтворення синтаксичних конструкцій, добирає 1-4 мал., не дотримуючись послідовності викладеного матеріалу
Середній	4-6	Учень правильно добирає 5 малюнків до слів, без помилок відтворює їх, до речень і тексту правильно добирає та розташовує 5 ілюстрацій, відтворює відповідні речення з кількома помилками
Достатній	7-9	Учень правильно відтворює 10-12 слів, правильно добирає малюнки до слів, речень та тексту з дотриманням послідовності подій, під час усного відтворення припускається окремих помилок, правильно оформлює прості речення знайомих граматичних конструкцій.

Високий	10-12	Учень правильно відтворює 13-15 слів, усі речення і текст, використовує адекватні заміни, правильно добирає усі малюнки.
---------	-------	--

4 клас

Рівні	Бали	Критерії оцінювання розуміння мовлення
Початковий	1-3	Учень правильно добирає 1-5 мал., відтворює з помилками відповідні слова, добирає 1-5 мал. до речень та тексту, логічної послідовності не дотримується, відтворює окремі слова з речень і тексту, не будуючи синтаксичні конструкції
Середній	4-6	Учень правильно добирає 6 малюнків до слів, без помилок відтворює ці слова, до речень і тексту добирає 6 ілюстрацій та розташовує їх у правильній послідовності, відтворює з кількома помилками речення за малюнками
Достатній	7-9	Учень правильно відтворює 15-16 слів, правильно добирає малюнки до всіх слів, речень і тексту, дотримуючись послідовності подій, під час усного відтворення припускається окремих помилок, прості речення знайомих синтаксичних конструкцій в цілому оформлює правильно
Високий	10-12	Учень правильно відтворює 17-20 слів, усі речення і текст, при відтворенні тексту використовує адекватні (синонімічні) заміни слів, правильно добирає малюнки

Оцінювання навичок читання учнів

1 клас

Рівні	Бали	Критерії оцінювання вміння читати
Початковий	—	Учень читає по буквах або відривними складами, припускається численних замін, пропусків, перестановок, вимова звуків спотворена, смисл більшості слів не розуміє, помиляється, роблячи наголоси
Середній	—	Учень читає не завжди плавно, припускається замін, перестановок, вимова нечітка, ускладнюється під час наголошення, в основному розуміє прочитані слова
Достатній	—	Читання плавне поскладове, вимова задовільна, виділяється наголос, більшість слів зрозумілі, але є поодинокі випадки замін, перестановок звуків і складів
Високий	—	Учень читає плавно, правильно поєднує звуки у склади, склади у слова, дотримується наголосу, вимова правильна в межах передбачених програмою, знайомі слова розуміє

2 клас

Рівні	Бали	Критерії оцінювання вміння читати
Початковий	1-3	Учень читає не плавно, складами, припускається окремих помилок під час наголошування слів, вимови, нечисельних замін, пропусків, перестановок, розуміє менше половини слів
Середній	4-6	Учень читає цілими словами, але не досить плавно, робить окремі перестановки, заміни, помиляється під час інтонування речень, наголос у словах в основному виділяє правильно, у цілому розуміє прочитане, вимова нечітка
Достатній	7-9	Учень читає плавно по складах, у більшості випадків з дотриманням наголосу у словах і правильним інтонуванням речень, вимова задовільна, але є окремі перестановки та заміни, смисл прочитаного в цілому усвідомлює
Високий	10-12	Читання плавне, цілими словами, основний смисл зрозумілий, вимова звуків чітка, в межах передбачених програмою. Учень правильно наголошує слова. Інтонування речень знайомих синтаксичних конструкцій правильне

3-4 класи

Рівні	Бали	Критерії оцінювання вміння читати
Початковий	1-3	Учень читає не плавно, складами, припускається помилок у дотриманні орфоепічних норм та інтонуванні речень, має значні ускладнення у розумінні прочитаного, вимова значною мірою спотворена
Середній	4-6	Читання не досить плавне, у значній частині слів відповідає написанню, а не правилам вимови, речення не завжди правильно інтоновані, спостерігається випадки правильного наголошення у словах, зміст прочитаного розуміється не повно, вимова посередня
Достатній	7-9	Читання плавне цілими словами, з дотриманням наголосу, інтонування речень в основному правильне, смисл прочитаного в цілому зрозумілий, вимова здебільшого правильна
Високий	10-12	Читання цілими словами з дотриманням вивчених правил орфоепії, вимова чітка, зрозумілий основний смисл, темп читання прийнятний

Оцінювання читацьких умінь

Рівні	Бали	Критерії оцінювання читацьких умінь
Початковий	1-3	Знаходить відповідь на запитання у тексті, орієнтуючись на спільні у запитанні та реченні слова, відтворює фрагменти змісту, не дотримуючись правильної послідовності
Середній	4-6	Відповідає на запитання з опорою на текст, під час відтворення змісту робить пропуски суттєвих частин змісту, порушує послідовність викладення, розрізняє жанри творів (казка, вірш, оповідання), короткі вірші та уривки прозових творів запам'ятовує в основному механічно, під час читання напам'ять робить численні зупинки, продовжує після підказки вчителя
Достатній	7-9	Відповідає на запитання самостійно, припускаючись лише окремих помилок у побудові відповіді, в цілому відтворює зміст прочитаного з опорою на малюнки, слова, пункти плану, припускається кількох аграматизмів, з допомогою вчителя дає оцінку подіям та вчинкам персонажів, називає жанр твору, вірші та уривки прозових творів запам'ятовує свідомо, під час відтворення робить 1-2 зупинки, продовжує після підказки
Високий	10-12	Відповідає на запитання, самостійно правильно будує відповідь, робить не більше 1-2 аграматизмів, які не спотворюють загальний смисл, відтворює смисл своїми словами, висловлює власне ставлення до прочитаного, дає оцінки вчинкам персонажів, аргументує власну позицію, визначає жанр твору і пояснює його ознаки, свідомо запам'ятовує і виразно декламує вірші та уривки прозових творів, припускаючись лише окремих помилок у вимові

■ ДЛЯ УЧНІВ З ПОРУШЕННЯМИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО РОЗВИТКУ

Перевіряються уміння читати текст та розуміти прочитане. Перевірці підлягають смислова і технічна сторони читання. Смислова передбачає розуміння значень слів, змісту речень, основного смислу прочитаного (теми, основної думки), розуміння фактичного змісту прочитаного (події, факти, зв'язки, дійові особи).

Технічна сторона читання полягає у перевірці способу читання: побуквений, відривний складовий, плавний складовий, читання цілими словами, групами слів. Показники: а) правильність – заміни, повтори, перестановки; б) темп – швидкість читання; в) виразність – інтонація, паузи, наголоси.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ

1 клас

Рівень	Бал	Критерії оцінювання навчальних досягнень
I – початковий	1	Учень в основному засвоїв букви 1-2 і часткового 3 етапів; спостерігаються значні порушення звуковимови; голосні і приголосні розрізняє з допомогою; букви у складі не зливає; читання побуквене; з розрізною азбукою працювати самостійно не може; місце звука у складі, слові не визначає; байдужий до навчання, в тому числі й до читання; потребує постійної допомоги і контролю за діяльністю.
	2	Учень в основному засвоїв букви 1-3 етапів, але йотовані, г, ь, й, і, т, д – не засвоїв; частково розрізняє голосні і приголосні; не визначає послідовності звуків у складах, словах; букви у складі не зливає; значення слів не пояснює навіть за допомогою наочності; не розуміє про кого? про що? читає; з розрізною азбукою самостійно не працює; учителя слухати не вміє, повторює сказане учителем після двох-трьох прослуховувань зі значними помилками; до шкільного навчання байдужий; потребує постійного контролю і допомоги.
	3	Учень частково засвоїв букви усіх етапів, але окремі букви засвоїв несвідомо, при читанні забуває їх, замінює іншими; читання побуквене; частково розрізняє голосні і приголосні, йотовані правильно не промовляє; звук у слові виділити не може; з розрізною азбукою працює з допомогою учителя; значення слів пояснити не може; вірші з голосу учителя не вивчає; спостерігаються порушення звуковимови окремих звуків; до читання байдужий; потребує постійної допомоги і контролю за діяльністю з боку учителя.
II – середній	4	Переважає побуквений спосіб читання; учень розрізняє голосні і приголосні звуки і букви; з розрізною азбукою працює з допомогою учителя; пояснити про що читає не може; до читання ставлення байдуже; потребує постійної допомоги і контролю за діяльністю з боку учителя.

	<p>5 Учень засвоїв усі букви, розрізняє голосні і приголосні, допускає помилки у вимові приголосних, особливо свистячих і шиплячих; подібних приголосних на слух не розрізняє; під час читання зливає букви у склади, але у процесі читання переходить на побуквений спосіб; уміє за учителем повторити звук, склад, слово; тверді і пом'якшені склади під час читання не розрізняє; звукобуквений аналіз і синтез свідомо не засвоїв; значення слова може пояснити за допомогою малюнка, ілюстрації; малих фольклорних жанрів з голосу учителя не вивчає; до читання байдужий; потребує допомоги і контролю за діяльністю.</p>
	<p>6 Учень розрізняє голосні і приголосні звуки і букви; спосіб читання побуквено-складовий (прямі двобуквені склади читає по складах); намагається самостійно працювати з розрізною азбукою; наслідує за учителем правильну вимову складів, слів; родо-видових назв не пояснює; на питання учителя не відповідає; графічну модель складу, слова самостійно не будує; аудіювальні уміння не сформовані; до читання байдужий; потребує допомоги і контролю за діяльністю.</p>
<p style="text-align: center;">III – достатній</p>	<p>7 Учень зливає звуки у склади під час читання, читає дуже повільно, може переходити на побуквений спосіб; спостерігаються перестановки звуків, заміни, порушення звуковимови; з розрізною азбукою працює самостійно; використовує малюнок або ілюстрацію для пояснення значення слова; тверді і пом'якшені звуки, склади під час читання не розрізняє; слова з подвоєнням приголосних з апострофом читає побуквено; самостійно будує графічну модель складу; вірші вивчає з голосу учителя після кількарізних повторювань; починає проявляти інтерес до читання; потребує допомоги і контролю за діяльністю.</p>
	<p>8 Учень повільно протяжно читає по складах, але закриті трибуквені склади та зі збігом приголосних читає побуквено; звукобуквений аналіз складів, слів проводить з незначною допомогою учителя; графічну модель слова самостійно не будує; правильно повторює слово, речення із двох-трьох слів за наслідуванням; розрізняє звук-букву-склад-слово; з розрізною азбукою працює самостійно; проявляє інтерес до читання – з'явилося бажання навчитися читати краще; малі фольклорні жанри вивчає з голосу учителя зі значними труднощами; потребує часткової допомоги і контролю за діяльністю.</p>

	9	Спосіб читання повільний складовий; учень в основному правильно зливає звуки у склади під час читання; аналізує склади, слова за звукобуквеним складом, аналізує слова по складах; розрізняє букву-склад-слово-речення; з допомогою учителя пояснює про кого? про що? прочитав у тексті; самостійно будує графічну модель складу, слова; закриті склади з трьох звуків читає з незначною допомогою учителя; уміє розглядати малюнок, ілюстрації до тексту, розуміє їх смисл; малі фольклорні жанри вивчає з голосу учителя; проявляє інтерес до читання, але потребує допомоги і контролю за діяльністю.
IV – високий	10	Учень читає протяжно складами, правильно вимовляє усі звуки; слова з подвоєнням, з апострофом читає з допомогою учителя; робить звукобуквений аналіз складів, слів; складає слова з розрізної азбуки; будує графічну модель речення з допомогою учителя; виразно читати кінець речення не може; відрізняє заголовок від змісту тексту; виділяє вірш як графічну форму тексту; самостійно працює з розрізною азбукою; визначає склад, слово за графічною моделлю, знає 1-2 загадки, скоромовку, лічилку; виявляє інтерес до читання; потребує допомоги і контролю за діяльністю, але намагається працювати самостійно.
	11	Учень повільно протяжно читає по складах слова з усіма складовими структурами, може виділяти перший і останній звуки у слові; розрізняє букву-звук-склад-слово-речення-текст; правильно повторює вимову слів, може пояснити їх значення у окремих випадках шляхом пов'язування родо-видових назв; на питання до змісту відповідає з допомогою учителя; самостійно знаходить перший абзац у змісті тексту; будує графічну модель складу, слова, речення; знає 1-2 загадки, скоромовки; проявляє інтерес до читання; працює самостійно, але потребує контролю за діяльністю.
	12	Читання протяжне поскладове з правильною вимовою усіх звуків; учень самостійно працює з розрізною азбукою; пояснює значення складених слів; по складах читає короткі тексти з букваря, чітко вимовляючи звуки, склади; опанував уміння звукобуквеного аналізу й синтезу; може знаходити в тексті речення для відповіді на питання; визначає місце звука у складі, слові; самостійно ділить слово на склади; любить відгадувати загадки, проговорювати скоромовки, лічилки; активний;

		працює самостійно, але потребує контролю за діяльністю.
--	--	---

2 клас

Рівень	Бал	Критерії оцінювання навчальних досягнень
I – початковий	1	Учень повільно читає по складах, окремі слова зі збігом приголосних читає по буквах, розділових знаків під час читання не дотримується; на питання до змісту тексту не відповідає; не може правильно назвати героїв твору; з розрізною азбукою працює з допомогою учителя; не розрізняє жанр твору; просторових і часових зв'язків між подіями у тексті не розуміє; малих фольклорних жанрів не знає; пасивний; потребує постійної допомоги і контролю за діяльністю.
	2	Читання повільне поскладове з повторенням і перестановкою окремих звуків, складів, слів; учень не дотримується розділових знаків під час читання, допускає помилки у наголошуванні слів, звуковимови окремих слів; графічну модель слова, речення будує з допомогою; героїв твору самостійно не визначає; на запитання до змісту тексту не відповідає; з розрізною азбукою працює з допомогою учителя (контроль); до малих фольклорних жанрів інтересу не проявляє; пасивний; потребує допомоги і контролю за діяльністю.
	3	Учень протяжно читає по складах; зразок вимови слова повторює після другого прослуховування; розділових знаків, наголосів під час читання не дотримується; жанр твору не розрізняє, вірші самостійно не вивчає; ілюстраціями для відповідей на питання не користується; намагається відгадувати з допомогою учителя загадки; пасивний; потребує допомоги і контролю за діяльністю.
II – середній	4	Учень читає протяжно по складах, допускає перестановки, пропуски букв, складів, повтори слів, складів; розділових знаків не дотримується; меж речення не виділяє; відповідь на питання до прочитаного самостійно не будує; над змістом тексту працює з допомогою учителя; ілюстрацію для роботи над змістом не використовує; вірші вивчає зі значною допомогою учителя, але декламує їх з багатьма неточностями; до читання ставлення байдуже; потребує контролю і допомоги.

	5	<p>Учень читає відривним складовим способом, слова з відкритими складами читає цілісно, але допускає пропуски, перестановки, заміни, повтори букв, складів, слів; правильно повторює за учителем зразок вимови слова, речення; допускає помилки у наголошуванні слів, вимові закінчень слів; не дотримується розділових знаків під час читання; правильно називає героїв (персонажів твору); з допомогою учителя намагається знаходити відповідний абзац; на питання до змісту самостійно не відповідає; орієнтується у структурі твору: розрізняє заголовки і текст твору; прослухане чи прочитане усно описати не може (словесне малювання); усно (вибірково) переказати прочитане за питаннями учителя не може; намагається відгадувати загадки, але не розуміє їх змісту; пасивний, потребує допомоги і контролю за діяльністю.</p>
	6	<p>Учень читає відривним складовим способом з переходом на читання цілими словами, читає зі значними помилками (перестановки, заміни, пропуски); розділових знаків не дотримується; правильно визначає назву твору, автора; відповідний абзац знаходить з незначною допомогою учителя; на питання до змісту прочитаного намагається відповідати самостійно, але лексику твору не використовує; для відповідей уміє використовувати ілюстрації до прочитаних творів; починає проявляти інтерес до читання; виявляє незначний інтерес до малих фольклорних жанрів; потребує допомоги і контролю за діяльністю.</p>
III – достатній	7	<p>Учень читає свідомо відривним складовим способом, але допускає багато помилок; читання монотонне, з порушенням наголошування слів; вірші вивчає напам'ять з допомогою учителя; самостійно знаходить у тексті твору відповідний абзац; просторових і часових зв'язків між подіями у тексті твору не може пояснити; не конкретизує об'єкти твору за допомогою прийменників і прислівників; на запитання відповідає неповними, непоширеними, аграматичними реченнями; вибірково переказувати самостійно не може; проявляє інтерес до читання, але потребує допомоги і контролю за діяльністю.</p>
	8	<p>Читання плавне, повільне поскладове з переходом на читання цілими словами слів без збігу приголосних; спостерігаються заміни, перестановки, повтори складів,</p>

		<p>слів; читання монотонне, розділових знаків під час читання не дотримується, допускає помилки у наголошуванні окремих слів; намагається самостійно пояснити просторові зв'язки між подіями у тексті твору; конкретизує об'єкти твору за допомогою прислівників і прийменників; вірші декламує речитативом; твори різних жанрів (вірші, загадки, скоромовки, оповідання) розрізняє з допомогою (без тлумачення значення термінів); тлумачним словником не користується; намагається правильно відповідати на питання до змісту прочитаного; з допомогою вибірково переказує; виявляє інтерес до читання; потребує допомоги і контролю за діяльністю.</p>
	<p>9</p>	<p>Учень читає свідомо, плавно поскладово слова зі збігом приголосних, трьохскладові, з подвоєнням та апострофом, але допускає заміни, перестановки, повтори складів, слів; розділових знаків не дотримується; уміє знаходити в тексті відповідний абзац; намагається відповідати на питання самостійно, але лексику твору для відповіді не використовує; оцінне ставлення до почутого чи прочитаного не виявляє; усно описати прочитане чи почуте (словесне малювання) не може; вибірково переказує лише після незначної допомоги учителя; намагається працювати самостійно, але потребує контролю за діяльністю.</p>
<p>IV – високий</p>	<p>10</p>	<p>Учень читає свідомо, протяжно цілими словами у доступному для нього темпі, допускає окремі повтори складів, слів; читання монотонне, розділових знаків під час читання не дотримується; допускає помилки у наголошуванні окремих слів; вірші вивчає з незначною допомогою учителя, але декламує не виразно; розрізняє часові і просторові зв'язки між подіями у тексті твору; намагається використовувати під час роботи засвоєнні з тексту слова; усно описує прочитане чи прослухане (словесне мовлення); самостійно намагається вибірково переказати прочитане; висловити оцінне ставлення до прочитаного не може; виявляє інтерес до читання; вивчає з голосу учителя малі фольклорні жанри; потребує контролю за діяльністю.</p>
	<p>11</p>	<p>Учень читає свідомо протяжно цілими словами, але допускає повтори складів, слів; намагається дотримуватися розділових знаків під час читання, наголошування слів після опрацювання їх з учителем (тобто дотримується зразка виконання завдання);</p>

		намагається проявляти оцінне ставлення до прочитаного; використовуючи оцінну лексику під час переказу, правильно відповідає на питання до змісту прочитаного; з незначною допомогою визначає послідовність подій у тексті (що було спочатку, що потім, чим закінчиться твір); самостійно використовує ілюстрації до прочитаних творів; активний, але потребує контролю за діяльністю.
	12	Читання свідоме, протяжне, цілими словами з дотриманням правильного їх наголошування і розділових знаків під час читання; учень розуміє зміст прочитаного; без допомоги вибірково переказує прочитане за запитаннями учителя; бере активну участь у колективній роботі по придумуванню кінця до прочитаного у класі тексту; за поданим початком, за сюжетним малюнком самостійно складає невеличкий твір-мініатюру; правильно описує прослухане чи прочитане (словесне малювання); виявляє оцінне ставлення до прочитаного; активний, самостійний, але потребує контролю за діяльністю в силу свого розумового розвитку.

3-4 класи

Рівень	Бал	Критерії оцінювання навчальних досягнень
I – початковий	1	Учень знає усі букви, повільно читає по буквах, але не зливає їх у склади; спостерігаються заміни букв, повтори, перестановки; читання монотонне; не розуміє значення окремих слів, змісту речень; тему і основну думку не визначає; фактичний зміст прочитаного не розуміє; на запитання не відповідає; допомогу у вигляді навідних запитань не використовує; пасивний, байдужий до читання; потребує постійної прямої допомоги учителя.
	2	Спосіб читання побуквений, спостерігаються заміни, повтори, перестановки букв; читання монотонне; учень не розуміє змісту багатьох речень, не може пояснити значення слів, які читає; до читання байдужий; допомогу не використовує; потребує постійної прямої допомоги учителя.
	3	Спосіб читання відривний складовий; спостерігаються повтори складів, окремих букв, заміни букв; читання монотонне; учень не розуміє значень окремих слів,

		допускає помилки у трактуванні змісту речень; фактичного змісту тексту не розуміє; наголосу у словах не дотримується, речення не інтонує; потребує для розуміння змісту прочитаного додаткових навідних запитань; до читання ставиться пасивно; потребує постійного контролю та активізації діяльності з боку учителя.
II – середній	4	Читання відривними складами, монотонне, учень розділових знаків у реченнях та в кінці речень не дотримується; спостерігаються заміни, повтори, перестановки букв, окремих складів; наголосів не дотримується; не розуміє змісту окремих слів; намагається пояснити зміст окремих речень; орієнтується у фактичному змісті тексту, але пасивний, потребує контролю і допомоги з боку учителя.
	5	Учень читає повільно плавно по складах, спостерігаються повтори окремих букв, складів, рідше – перестановки букв; у окремих словах неправильно ставить наголоси; читає монотонно, не дотримується інтонації; не розуміє значення окремих слів; тлумачним словничком користується після нагадування; пасивний, потребує стимулювання діяльності з боку учителя.
	6	Учень читає повільно плавно по складах, спостерігаються повтори окремих складів, слів; наголосів у словах та інтонації речень не дотримується; читання монотонне; не розуміє значення окремих слів; не орієнтується у змісті окремих речень; у фактичному змісті тексту орієнтується з допомогою учителя; пасивний; потребує стимулу до роботи.
III – достатній	7	Учень читає повільно плавно по складах, окремі двохскладові слова читає цілісно; спостерігається неправильне наголошування слів; інтонації речень не дотримується; не розуміє змісту окремих слів, але самостійно користується тлумачним словничком для пояснення їх значення; починає проявляти інтерес до читання; намагається пояснити зміст речень, окремі факти прочитаного тексту; використовує допомогу у вигляді навідних запитань.
	8	Учень читає повільно складами з читанням окремих слів цілісно; спостерігаються окремі повтори складів, слів, заміни букв; намагається пояснити зміст речень; орієнтується у змісті тексту, але причинно-наслідкових та часових зв'язків не розуміє;

IV – високий		виявляє інтерес до прочитаного; потребує стимулу до роботи у вигляді заохочення, похвали.
	9	Учень читає повільно, монотонно, цілими словами, окремі слова плавно по складах, але спостерігаються повтори; може розкрити тему висловлювання; іноді спостерігаються перестановки складів, букв; інтонування речень, наголосів, логічних пауз під час читання не дотримується; частково орієнтується у змісті тексту; не розуміє причинно-наслідкових зв'язків між подіями у тексті; виявляє зацікавленість до змісту тексту, цікавиться оцінкою власної діяльності; потребує стимулу – заохочення.
	10	Читає повільно, монотонно, цілими словами, в основному дотримується правильності читання, але у наголошуванні окремих слів допускає помилки; інтонації речень не дотримується; орієнтується у фактичному змісті прочитаного; виявляє активність під час роботи над змістом тексту; намагається працювати самостійно, виконуючи усі завдання учителя та рекомендації; потребує стимулу – заохочення.
	11	Читає повільно цілими словами, дотримується правильності наголосів у словах, але змісту окремих слів не розуміє; орієнтується у фактичному змісті прочитаного, намагається пояснити причинно-наслідкові зв'язки між подіями у творі; дотримується інтонації речень, звертає увагу на кому в середині речень; активний, працює самостійно.
	12	Читає плавно цілими словами, темп читання відповідає нормі; розуміє зміст прочитаного; відповідаючи, проявляє мовленнєву активність; дотримується виразності під час читання.

Нормативні показники швидкості читання

КІЛЬКІСТЬ ЗНАКІВ ЗА ХВИЛИНУ		
КЛАС	I відділення	II відділення
1	90-100	40-50-
2	110-120	60-70
3	130-150	80-90
4	160-180	100-110

VI.2. ОСВІТНЯ ГАЛУЗЬ «МАТЕМАТИКА»

Основною метою початкового курсу математики, одного з найскладніших для засвоєння предметів, є розвиток школярів через засвоєння математичних понять, формування спеціальних умінь і навичок, необхідних у повсякденному житті й достатніх для вивчення математичних дисциплін у наступних класах, у тому числі для пропедевтичного опанування алгебри та геометрії. Така мета реалізується шляхом розв'язання низки завдань. Серед них:

- уточнення, поглиблення і розвиток сенсорних умінь, за допомогою яких діти успішно орієнтуватимуться у навколишній дійсності;
- формування уявлень про натуральне число, обчислювальних навичок із натуральними числами і нулем, розв'язування задач, що розкривають зміст арифметичних дій і відношень "більше на", "менше на", "більше в", "менше в";
- формування уявлень про основні геометричні фігури й тіла, початкового досвіду вимірювання та обчислення геометричних величин, вироблення необхідних графічних умінь, формування понять про величини та одиниці вимірювання, вміння порівнювати об'єкти вимірювання, робити необхідні обчислення;
- формування початкових доказових міркувань і пояснень обчислювальних дій, розвиток відповідних мовленнєвих умінь, пов'язаних із використанням математичної термінології та символів.

Ці завдання відображаються у змістових лініях галузі.

Предметна змістова лінія охоплює обов'язковий обсяг математичних знань і вмінь молодших школярів і представлена окремими розділами: *Властивості та відношення предметів. Лічба. Числа та дії над ними. Числові та буквені вирази. Рівняння і нерівності. Геометричні фігури та їх властивості. Геометричні тіла. Вимірювання геометричних величин та обчислення їх значень. Величини та одиниці вимірювання величин.*

Однак дітям з порушеннями психофізичного розвитку (зокрема школярам з порушеннями слуху, з порушеннями зору, затримкою психічного розвитку, порушеннями мовлення, порушеннями функцій опорно-рухового апарату), які навчаються в умовах інтегрованого класу, достатньо складно засвоїти в повному обсязі зміст цих розділів (передбачений освітнім стандартом загальноосвітньої школи) з огляду на певні причини. А саме: несформованість пізнавальних процесів, відсутність чи недостатність необхідних знань про навколишній світ (що є основою опанування програмового матеріалу), недорозвиток мовлення, обмежений словниковий запас, недостатня сформованість просторових уявлень, обмеженість сприймання та ін., зумовлені сенсорними порушеннями.

Зважаючи на все вищезазначене, предметна лінія повинна пронизуватися особливою **корекційно-розвивальною змістовою лінією**, яка передбачає розвиток сенсомоторної, пізнавальної, мовленнєвої та особистісної сфер діяльності, які в учнів з порушеннями психофізичного розвитку мають певні особливості.

Корекція має відбуватися на уроці, який є основною формою шкільного навчання, а це, відповідно, передбачає специфіку змісту й певних методів навчання, потребує диференціації та індивідуалізації навчального процесу з урахуванням психофізичних особливостей кожної дитини. Корекційно-розвивальна лінія забезпечує розвиток розумових дій, заповнення прогалів у знаннях, уміннях і навичках, необхідних для засвоєння шкільної програми, пізнавальної діяльності, конкретно-чуттєвих форм пізнання, пам'яті, логічного, творчого мислення, уяви, мовлення, довільної поведінки, навчальної мотивації. Для дітей з особливими освітніми потребами розвиток і корекція вищих психічних форм пізнавальної діяльності є спеціальним завданням курсу “Математика” і суттєвим засобом компенсації сенсорних порушень. Заняття з математики сприяють розвиткові розумових дій, зокрема, аналізуючого спостереження, порівняння, узагальнення, виробленню в учнів складної системи математичних понять, що тісно пов'язується із систематичним накопиченням словникового запасу, усвідомленням і поглибленням знань, яких вони набувають при вивченні інших галузей, вихованню позитивних особистісних якостей, формуванню вміння вчитися, створюють передумови для саморозвитку.

Таким чином, у процесі вивчення початкового курсу математики корекційно-розвивальна лінія передбачає дорозвиток і корекцію вторинних відхилень у сенсомоторній та емоційно-вольовій сферах дітей з особливими освітніми потребами, їхньої розумової та пізнавальної діяльності на основі перцептивного розвитку та використання усіх збережених аналізаторів (залишкового слуху, зору, тактильних відчуттів).

Аби забезпечити ефективний корекційно-розвивальний вплив під час занять необхідно розв'язувати специфічні корекційні завдання та створювати спеціальні умови для учнів з особливостями психофізичного розвитку.

Для дітей з порушеннями зору – особливу увагу слід звернути на розвиток дотикового сприймання, слуху, залишкового зору під час виконання практичних дій з геометричним матеріалом, навичок просторового орієнтування, образного мислення, конкретизацію уявлень про природні об'єкти. Також необхідно забезпечити належне освітлення робочого місця, можливість тактильно обстежувати наочність та об'єкти, які демонструються, підтримання охоронного режиму та розвиток вміння користуватися залишковим зором (відповідні вправи за рекомендаціями лікаря-офтальмолога, тифлопедагога), використання збільшуваних приладів, підручників з більшим шрифтом, технічних засобів навчання тощо.

Для дітей з порушеннями слуху – першочерговими завданнями є розвиток мови та мовлення (збагачення словника спеціальними термінами); формування мовленнєвих умінь і навичок для засвоєння та відтворення теоретичних і практичних знань; вироблення вмінь і навичок сприймати звернене мовлення та продукувати власні висловлювання за змістом тем курсу “Математика”. Окрім цього необхідно розташовувати робоче місце таких дітей ближче до джерела звука й так, аби забезпечити можливість, використовуючи залишковий слух і зір, сприймати мовлення вчителя. Вчитель має контролювати (за рекомендаціями сурдопедагога) використання індивідуальних

звукопідсилювальних апаратів; застосовувати сурдотехнічне обладнання індивідуального та колективного призначення (індукційні петлі, поліфонатори, FM- системи тощо), технічні засоби навчання.

Для дітей з порушеннями функцій опорно-рухового апарату – зважаючи на різноманітність і ступінь тяжкості порушення, навчальне середовище для таких учнів доцільно організувати з урахуванням їхніх психофізичних особливостей і потреб. Найтипівішими для цих дітей є такі особливості розвитку: порушення психомоторних функцій (загальної та дрібної моторики); порушення мовленнєвих функцій (ускладнені власне мовлення, розуміння зверненого мовлення); порушення сенсорно-перцептивних функцій (утруднена просторова орієнтація). З огляду на це, необхідні певні заходи щодо усунення цих явищ та розвитку відповідних умінь і навичок. Зокрема, вчитель має зосередити увагу на розвиткові дрібної моторики пальців і кистей рук, зорового, сприймання, просторового орієнтування, наочно-дійового та наочно-образного мислення.

Для дітей з порушеннями мовлення найважливішими завданнями є розвиток вміння планувати у мовленнєвій формі практичні дії (послідовність обчислень, розв'язування задач, вимірювання тощо); вироблення навичок мовленнєвого супроводу зазначених практичних дій.

Для дітей із затримкою психічного розвитку необхідно забезпечити розширення словникового запасу через засвоєння математичної термінології, удосконалення зв'язного мовлення, розвиток саморегуляції та самоконтролю під час виконання практичних завдань; формування логічного мислення.

Усім учням з особливостями психофізичного розвитку, залученим до інтегрованого класу, допомагають засвоїти складний математичний матеріал різноманітні унаочнення та використання технічних засобів навчання. Вони мають бути доступними для розуміння, враховувати наявний у дітей досвід і розширювати його, розвивати і коригувати сенсорне і тактильне сприйняття, просторові уявлення, уяву, мислення, спонукати до виділення, аналізу, співставлення, порівняння різних предметів, об'єктів і явищ, викликати інтерес і прагнення пізнання та ін.

ЗМІСТ ОСВІТИ	ВИМОГИ ДО РІВНЯ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ПІДГОТОВКИ УЧНІВ
Предметна лінія. Властивості та відношення предметів. Лічба	
Властивості предметів	Виділяти з групи предметів один чи кілька, яким властиві певні ознаки (форма, розмір, розташування); порівнювати предмети за окремими ознаками (форма, колір, призначення, розмір); правильно вживати відповідну термінологію.
Розташування предметів у просторі	Уміти визначати розташування предмета у просторі, визначати напрямки руху і рухатися у зазначених напрямках, визначати просторове відношення предметів

ЗМІСТ ОСВІТИ	ВИМОГИ ДО РІВНЯ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ПІДГОТОВКИ УЧНІВ
	відносно себе, та розташування предмета відносно іншого, розкласти і переміщувати предмети на площині аркуша паперу, парти, зошита, вживати відповідну термінологію. Діти з порушеннями зору мають удосконалювати навички орієнтування у просторі, використовуючи залишковий зір та слух
Порівняння кількості предметів	Розуміти поняття „пара”, „багато”, „один”, знати способи порівняння кількості предметів, вживати терміни „стільки ж”, „більше”, „менше”
Лічба предметів	Знати правила лічби і вміти лічити предмети, по-різному розташовані на площині, вживати кількісні та порядкові числівники; знати способи лічби: прямо, у зворотному порядку, групами Діти з порушеннями слуху повинні розуміти значення кількісних і порядкових числівників, правильно вживати їх у мовленні
Числа та дії над ними	
Натуральні числа. Число 0. Усна нумерація	Мати уявлення про натуральний ряд і порядок чисел у ньому, вміти називати числа у прямому і зворотному порядку від будь-якого числа в межах мільйона, знати розрядний і класовий склад чисел, таблицю класів і розрядів, співвідношення між розрядними одиницями кожного класу, вміти визначати кількість одиниць кожного розряду та загальну кількість одиниць певного розряду в числі; лічити одиницями, десятками, сотнями, тисячами. Діти з порушеннями слуху повинні розуміти значення кількісних і порядкових числівників у різних відмінках, правильно вживати їх у власному мовленні
Письмова нумерація натуральних чисел	Мати уявлення про цифру і число, яке позначається нею, вміти читати, записувати і порівнювати натуральні числа в межах мільйона, користуватися відповідними знаками ($>$, $<$, $=$, $+$, $-$, \times , $:$), записувати багатоцифрове число у вигляді суми розрядних доданків, виконувати обчислення, які ґрунтуються на нумерації багатоцифрових чисел; множити, ділити багатоцифрове число на десять, сто, тисячу. Діти із затримкою психічного розвитку, діти із розладами мовлення – використовувати навички мовленнєвого супроводу обчислювальних дій

ЗМІСТ ОСВІТИ	ВИМОГИ ДО РІВНЯ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ПІДГОТОВКИ УЧНІВ
Арифметичні дії з натуральними числами	Знати напам'ять таблиці додавання і множення одноцифрових чисел і відповідні випадки віднімання і ділення, виконувати усні і письмові нескладні обчислення в межах ста використовуючи всі арифметичні дії, виконувати письмово додавання і віднімання, множення і ділення багатоцифрових чисел, вміти ділити з остачею і записувати результат, знати порядок виконання дій у виразах (з дужками і без них), знаходити значення числового виразу на 3-4 арифметичні дії. Діти із затримкою психічного розвитку, діти із розладами мовлення – використовувати навички мовленнєвого супроводу обчислювальних дій
Дроби	Мати уявлення про утворення дробу, про чисельник і знаменник дробу, вміти читати і записувати дроби та знаходити дріб числа, розв'язувати задачі на знаходження частини від числа і числа за його частиною. Діти із затримкою психічного розвитку, діти із розладами мовлення – мають використовувати навички мовленнєвого супроводу. Діти з порушеннями слуху – правильно вживати дробові числівники у різних відмінках
Зв'язок дій додавання і віднімання, множення і ділення. Закони арифметичних дій	Уміти робити перевірку виконаних дій. Уміти використовувати переставний і сполучний закони додавання і множення, розподільний закон множення відносно додавання, властивості частки
Відношення „більше на”, „менше на”, „більше в”, „менше в”	Уміти пов'язувати відношення з арифметичними діями під час розв'язування задач. Для дітей із затримкою психічного розвитку – розвивати прийоми логічного мислення
Числові та буквені вирази	
Числові вирази	Мати уявлення про числовий вираз та його значення, знати порядок дій у числовому виразі, вміти обчислювати значення числового виразу
Буквений вираз і його числове значення	Мати уявлення про буквений вираз, вміти знаходити числове значення простішого буквеного виразу при заданих числових значеннях букв, що входять до нього

ЗМІСТ ОСВІТИ	ВИМОГИ ДО РІВНЯ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ПІДГОТОВКИ УЧНІВ
Рівняння і нерівності	
Рівняння і нерівності	Читати й записувати рівності та нерівності; розрізняти правильні та неправильні рівності (нерівності); перетворювати неправильні рівності (нерівності) на правильні
Рівняння з однією змінною	Розв'язувати рівняння з однією змінною на одну-дві дії на основі взаємозв'язку між компонентами та результатами їх дій; розв'язувати задачі на одну дію за допомогою рівнянь
Нерівність з однією змінною	Мати уявлення про нерівність з однією змінною, уміти розв'язувати прості нерівності способом підбору
Геометричні фігури та їх властивості. Геометричні тіла	
Точка, пряма, відрізок, промінь, кут	Мати уявлення про найпростіші геометричні фігури, вміти знаходити найпростіші геометричні фігури (точки, прямі, відрізки, промені, кути, прямі кути) на малюнках, моделях, в навколишніх предметах позначати прямі, відрізки, промені та кути буквами. Діти з порушеннями зору, тактильно обстежуючи об'єкти, повинні розрізняти їх
Трикутник і його елементи	Мати уявлення про трикутник та його елементи, знаходити трикутник на моделях, малюнках, навколишніх предметах, вміти знаходити вершини, сторони і кути трикутників, розрізняти прямокутний трикутник, вміти будувати трикутник на папері в клітинку. Діти з порушеннями зору, тактильно обстежуючи об'єкти, повинні розрізняти їх
Чотирикутники, види чотирикутників	Мати уявлення про чотирикутник та його види, розпізнавати на моделях, малюнках, називати різні чотирикутники, будувати на папері у клітинку прямокутник і квадрат за довжиною сторін, вміти позначати чотирикутники буквами.
Коло і круг	Мати уявлення про коло і круг, розуміти поняття „радіус”, „діаметр”, вміти будувати коло за допомогою циркуля. Діти з порушеннями зору, тактильно обстежуючи об'єкти, повинні розрізняти їх
Куб, куля, циліндр	Мати уявлення про найпростіші геометричні тіла: куб, кулю, циліндр Діти з порушеннями зору, тактильно обстежуючи об'єкти, повинні розрізняти їх

ЗМІСТ ОСВІТИ	ВИМОГИ ДО РІВНЯ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ПІДГОТОВКИ УЧНІВ
Вимірювання геометричних величин та обчислення їх значень	
Довжина, відстань	Мати уявлення про довжину, ширину і висоту предметів у найближчому оточенні та про відстань між ними; порівнювати предмети за довжиною, шириною та висотою. Уміти вимірювати за допомогою лінійки довжину відрізка в сантиметрах, будувати відрізок заданої довжини, порівнювати відрізки за допомогою вимірювання, знати міри довжини (кілометр, метр, дециметр, сантиметр, міліметр), знати співвідношення між ними, вміти скорочено їх записувати; розв'язувати задачі різних типів
Многокутники. Периметр і площа многокутника	Мати уявлення про многокутник, розпізнавати і називати многокутники, позначати точки, кути і відрізки многокутників буквами, уміти обчислювати периметр многокутників, знати міри площі (квадратний метр, квадратний сантиметр, квадратний дециметр), знати співвідношення між ними, вміти скорочено їх записувати, обчислювати площі прямокутника і квадрата за даними довжин їх сторін
Величини та одиниці вимірювання величин	
Час	Знати одиниці часу (рік, місяць, доба, година, хвилина), використовувати співвідношення між ними під час розв'язування задач
Маса	Знати одиниці маси (грам, кілограм, центнер, тонна), співвідношення між ними, вміти скорочено їх записувати, використовувати співвідношення між мірами маси під час розв'язування задач
Грошові розрахунки	Знати назви грошових одиниць (гривня, копійка), співвідношення між ними, вміти скорочено їх записувати та використовувати співвідношення між гривнею і копійкою під час розв'язування задач
Об'єм	Знати міру об'єму (літр) і вміти скорочено її записувати, використовувати різні мірки для порівняння об'ємів рідини
Залежність між величинами	Знати залежність між швидкістю, часом і відстанню, уміти скорочено записувати міри швидкості, знати залежність між ціною, кількістю і вартістю, уміти розв'язувати прості арифметичні задачі на визначення швидкості, часу, відстані, ціни, кількості та вартості

ЗМІСТ ОСВІТИ	ВИМОГИ ДО РІВНЯ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ПІДГОТОВКИ УЧНІВ
Корекційно-розвивальна лінія	
Сенсомоторний розвиток	<p>Користуватися різними аналізаторами (зоровим, слуховим, тактильним) під час роботи з наочним та дидактичним матеріалами. Уміти обстежувати предмети за допомогою дотику, зору за відповідним алгоритмом; розпізнавати предмети за істотними ознаками; визначати їх габаритні розміри, просторове розташування відносно інших. Мати координовані рухи, розвинену дрібну моторику пальців рук, мовленнєву моторику.</p> <p>Для дітей з порушеннями слуху: На слухо-зоровій основі сприймати мовлення оточуючих; орієнтуватися у темі спілкування.</p> <p>Для дітей з порушеннями зору: Використовувати залишковий зір, слух дотик під час роботи з наочним та дидактичним матеріалами; самостійно користуватися збільшувальними приладами</p> <p>Для дітей із порушеннями опорно-рухового апарату: Застосовувати зорове сприймання під час аналізу об'єктів, геометричних фігур (натуральних, наочно зображених), мати навички просторового орієнтування</p>
Розвиток пізнавальної діяльності	<p>Уміти доказово міркувати і пояснювати свої дії, знаходити різні способи розв'язання завдання, порівнювати їх і обирати найраціональніший. Вміти здійснювати порівняння, аналіз, класифікацію, узагальнення об'єктів та явищ, виділяти суттєві ознаки математичних об'єктів і величин, встановлювати залежності та співвідношення між ними, робити найпростіші висновки. Мати розвинену пам'ять.</p> <p>Для дітей із затримкою психічного розвитку</p> <p>Уміти зосереджуватися під час виконання завдань уявляти послідовність та результат поетапного виконання дій з опорою на інструкцію, контролювати власні дії</p>
Мовленнєвий розвиток	<p>Мати розвинені на основі збагаченого сенсорного досвіду математичні уявлення та сформовані відповідні поняття. Вміти логічно та граматично правильно будувати математичні висловлювання; мати достатній запас узагальнюючої лексики, математичної термінології (в межах програмового матеріалу), вміти ними оперувати, мовленнєво опосередковувати обчислювальні дії, практичні дії з геометричним матеріалом.</p>

ЗМІСТ ОСВІТИ	ВИМОГИ ДО РІВНЯ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ПІДГОТОВКИ УЧНІВ
	Для дітей з порушеннями слуху Знати типові словосполучення, фрази, які відображають специфіку курсу, використовувати їх в усних відповідях
Особистісний розвиток	Виявляти позитивне ставлення до процесу і результатів навчання. Виявляти позитивні особистісні риси: зосередженість, уважність, самостійність, наполегливість, працьовитість, допитливість, охайність, вольові якості

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ З ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ “МАТЕМАТИКА”

Об’єктами контролю навчальних досягнень учнів з математики є знання про:

- нумерацію чисел (усну і письмову);
- арифметичні дії (додавання, віднімання, множення, ділення) та їх властивості;
- рівняння, нерівності, буквені вирази;
- задачі (їх типи, структуру);
- геометричні фігури (круг, коло, трикутник, чотирикутник, прямокутник, квадрат, п’ятикутник, шестикутник); тіла (куб, куля, циліндр, конус);
- величини (одиниці довжини - мм, см, дм, м, км; одиниці площі - см², дм², м²; одиниці швидкості - км/год, м/сек.; одиниці маси - г, кг, ц, т; одиниці об’єму - л; одиниці часу - год, хв, сек.; грошові одиниці - к., грн. та співвідношення між одиницями вимірювання (1 см = 10 мм, 1 дм = 10 см і т. п.), залежності між величинами.

уміння:

- аналізувати математичні об’єкти (числа, геометричні фігури, вирази, величини, задачі тощ);
- порівнювати математичні об’єкти за окремими властивостями;
- класифікувати математичні об’єкти;
- виконувати арифметичні дії (додавання, віднімання, множення, ділення) усним і письмовим способами;
- розв’язувати задачі та приклади різними способами;
- будувати геометричні фігури;
- обчислювати периметр та площу геометричних фігур;
- використовувати залежності між величинами під час виконання завдань та розв’язування задач.

Під час перевірки математичних знань слід розрізняти грубі, негрубі та специфічні помилки (див. нижче для кожної категорії дітей з порушеннями психофізичного розвитку).

До грубих помилок належать:

- обчислювальні помилки в прикладах і задачах у випадках, коли мета завдання - перевірка обчислювальних умінь та навичок;
- помилки у визначенні порядку виконання арифметичних дій;
- неправильне розв'язання задачі (пропуск дій або дії, неправильний добір дій (дії), зайві дії);
- незакінчене розв'язання задачі чи прикладу;
- невиконане завдання (не приступив до його виконання);
- незнання або неправильне застосування властивостей, правил, алгоритмів, існуючих залежностей, які лежать в основі завдань чи використовуються в ході їх виконання;
- невідповідність пояснювального тексту, відповіді завдання, назви величин виконаним діям та отриманим результатам;
- невідповідність виконаних вимірювань та геометричних побудов даним параметрам завдання.

Негрубими помилками є:

- нераціональні прийоми обчислення, якщо не ставилась вимога скористатися такими прийомами;
- неправильна побудова чи постановка запитань до дій (дії) під час розв'язання задачі;
- неправильне чи неграмотне з точки зору стилістики або за змістом формулювання відповіді задачі;
- неправильне списування або пропуск даних (чисел, знаків) задачі чи прикладу з правильним їх розв'язанням;
- не закінчене (не доведене) до логічного кінця перетворення;
- помилки у записах математичних термінів, символів;
- неправильні обчислення у випадках, коли мета завдання не пов'язана з перевіркою обчислювальних умінь та навичок;
- відсутність відповіді у завданні або помилки у записі відповіді.

Дві негрубі помилки вважають за одну грубу помилку. Основними видами перевірки знань, умінь і навичок учнів з математики є поточна, тематична і підсумкова перевірки.

Знання, уміння і навички учнів з математики оцінюють за результатами усного опитування, поточних, тематичних і підсумкових письмових робіт.

■ ДЛЯ УЧНІВ ІЗ ПОРУШЕННЯМИ ЗОРУ

Специфічні помилки, які не беруться до уваги при загальній оцінці знань і стають в подальшому предметом корекційної роботи:

- недописування елементів цифр при їх графічному зображенні (1 як 4, 6 або 9 як 8);
- помилки, обумовлені обмеженістю поля зору (недописування рядка, помилки при підрахунку в стовпчик. Недоведення ліній при побудові геометричних фігур);
- помилки, пов'язані з недостатнім розвитком орієнтації в мікропросторі

(наповзання рядка на рядок при записі математичних дій; відсутність точки відліку при обстеженні геометричних фігур та при їх побудові);

- неправильне графічне зображення геометричних фігур на площині.

Рівні	Критерії оцінювання навчальних досягнень учнів
Початковий	Учень розпізнає за допомогою вчителя математичні об'єкти (приклади, задачі, геометричні фігури, символи), з допомогою вчителя виконує елементарні завдання. Відповідь учня фрагментарна. Самостійно не розрізняє просторові ознаки предметів і геометричних тіл (форму, величину і об'єм) за допомогою зору чи дотику; недостатньо орієнтується на площині зошита, листа паперу, парти; не може самостійно розташувати предмети на площині в заданому напрямку та стосовно один одного
Середній	Учень може відтворити інформацію, здатний самостійно розпізнавати математичні об'єкти; виконує завдання за зразком, володіє елементарними вміннями навчальної діяльності. Частково застосовує свої знання на практиці. Відповідь стисла, учень недостатньо володіє математичним мовленням. За допомогою вчителя розпізнає основні ознаки предметів та геометричних тіл на основі зорового та дотикового аналізаторів, потребує деякої допомоги при гаптичній орієнтації (зона дії руки)
Достатній	Учень знає істотні ознаки математичних понять, зв'язки між ними, застосовує набуті знання в стандартних ситуаціях, використовує їх на практиці, в повсякденному житті; достатньо аргументує свої міркування під час розв'язування завдань. Відповідь учня повна, правильна, логічна, але допускаються окремі неточності, які може виправити з допомогою вчителя. Спроможний самостійно виконати різні дії, пов'язані з практичною орієнтацією в мікропросторі, самостійно визначити за допомогою різних аналізаторів і передати у словесній формі інформацію про оточуючий простір.
Високий	Учень вільно орієнтується в завданнях, що потребують перенесення набутих знань у нові умови, може пропонувати нові шляхи розв'язання математичних завдань, здатний виконувати математичні завдання творчого характеру. Учень вміє аналізувати математичні завдання та знаходити шляхи їх виконання. Відповідь учня повна, правильна, логічна, обґрунтована, з елементами власного судження. Учень здатний самостійно виділяти і об'єднувати просторові ознаки і взаємодії в навколишньому просторі; виділяти, аналізувати і синтезувати інформацію про оточуюче, одержану за допомогою використання всіх сенсорних джерел і логічного мислення, з елементами власного судження.

Письмова перевірка знань, умінь і навичок

Письмові контрольні роботи охоплюють основні питання і завдання, спрямовані на перевірку засвоєння опрацьованих розділів програми. Тривалість виконання письмових робіт у 2-му класі (1 семестр) - до 20 хв., у 2 семестрі - до 30 хв.; 3-4-й класи - 35хв. За цей час учням треба встигнути не лише повністю виконати роботу, а й перевірити її.

Оцінювання письмових (комбінованих) робіт

Рівні навчальних досягнень	Бали	Критерії оцінювання
Початковий	1	Робота виконана, але допущено більше 8 грубих помилок
	2	Робота виконана, але допущено 7 грубих помилок
	3	Робота виконана, але допущено 6 грубих помилок
Середній	4	Робота в цілому виконана, але допущено 5 грубих
	5	Робота в цілому виконана, але допущено 4 грубих
	6	Робота в цілому виконана, але допущено 3 грубі помилки
Достатній	7	Робота виконана охайно, але допущено 2 грубих помилки
	8	Робота виконана охайно, але допущені 1 груба і 1 негруба
	9	Робота виконана охайно, але допущена 1 груба помилка
Високий	10	Робота виконана з дотриманням усіх вимог, але є 1 негруба помилка
	11	У роботі немає помилок, але є виправлення
	12	Вся робота виконана правильно і охайно

Якщо учень не розв'язав простої задачі, вважається, що він припустився 2 помилок. Повне нерозв'язання складеної задачі прирівнюється до 3 помилок.

Якщо учень не розв'язав приклад на 1 дію (рівняння, вправу на порівняння, завдання на вимірювання чи побудову), то слід вважати, що він припустився 1 помилки. Повне нерозв'язання прикладу на дві і більше дії прирівнюються до 2 помилок.

Якщо учень у прикладі на дві і більше дії записав неправильну відповідь, за якою можна з'ясувати, що одна виконана правильно, то в цьому разі потрібно вважати, що він припустився 1 негрубої помилки.

Якщо учень виконав менше 50% обсягу роботи, вважається, що він досяг лише початкового рівня.

За комбіновані роботи виставляють одну оцінку, але враховують правильність розв'язання задачі і прикладів.

Такі письмові роботи з математики як: **а)** роботи, що містять приклади, рівняння, нерівності, вправи на обчислення значень виразів; **б)** математичні диктанти; **в)** роботи, які складаються з 10-12 прикладів – оцінюються за такими критеріями:

Рівень	Критерії оцінювання
Початковий (1-3 бали)	Робота виконана, але допущено 5 і більше грубих помилок
Середній (4-6 балів)	Робота в цілому виконана, але допущено 3-4 грубі помилки
Достатній (7-9 балів)	Робота виконана охайно, але допущено 1-2 грубих помилки
Високий (10-12 балів)	Всі завдання виконані без помилок. Допускається 1 негруба помилка або 1-2 охайні виправлення

Письмові роботи з математики, що складаються з двох задач, оцінюються за такими критеріями:

Рівень	Критерії оцінювання
Початковий (1-3 бали)	Хід розв'язання однієї з задач правильний, але розв'язання не завершено (або неправильно виконані обчислення), а друга задача розв'язана неправильно
Середній (4-6 балів)	Одна задача розв'язана правильно, а хід розв'язування другої задачі неправильний. Хід розв'язування обох задач правильний, але допущено 3-4 помилки в обчисленні
Достатній (7-10 балів)	Хід розв'язування обох задач правильний, але допущено 2 помилки в обчисленні
Високий (10-12 балів)	Учень правильно розв'язав обидві задачі. Допускається 1 негруба помилка або 1-2 охайні виправлення

Оцінювання усних відповідей

За допомогою усного опитування перевіряється засвоєння програмового матеріалу попередніх і поточних уроків. Під час усного опитування враховується правильність відповіді учня, повнота його знань, уміння застосовувати знання, послідовність викладу матеріалу та культура математичного мовлення.

Від учнів вимагають, щоб вони ілюстрували відповіді власними прикладами, висновками, користувалися наочними посібниками тощо. Оцінку за усну відповідь учитель може виставити учневі відразу після виконання ним певного завдання або в кінці уроку.

У 1-2 класах усні відповіді учнів на уроках математики оцінюються вчителем у формі розгорнутого словесного оцінювання за такими критеріями:

1 клас

Рівні	Критерії оцінювання навчальних досягнень учнів
Початковий	Учень вирізняє приклади, задачі, величини, геометричні фігури серед запропонованих математичних об'єктів; лічить самостійно будь-які об'єкти, розташовані в просторі або зображені на площині; читає, записує і порівнює числа в межах 20; за допомогою вчителя розв'язує найпростіші приклади і задачі. Недостатньо орієнтується в мікропросторі, не визначає предмети відносно один одного та відносно себе
Середній	Учень знає назви компонентів дій додавання і віднімання, називає наступне і попереднє до будь-якого числа у межах 20, називає числа у прямому і зворотному напрямку від будь-якого числа до вказаного; розв'язує приклади та задачі за зразком, використовує знаки та позначення $+$, $-$, $=$, $<$, $>$, см, дц, л; потребує допомоги у співставленні форми предметів навколишнього середовища з геометричними фігурами, з еталоном; вміє вимірювати відрізки. Частково орієнтується в мікропросторі
Достатній	Учень знає переставну властивість додавання та ілюструє власним прикладом, використовує її під час виконання завдань, вміє скласти і розв'язувати приклади і задачі, складає числові вирази та обчислює їх значення, знає співвідношення між величинами та вміє використовувати їх під час розв'язування задач, вміє будувати відрізок заданої довжини. Потребує епізодичної допомоги при орієнтації в мікропросторі
Високий	Учень аналізує і виконує завдання творчого характеру; змінює умову та запитання задачі, числові дані; визначає вивчені геометричні фігури у фігурах складної конфігурації. Правильно висловлює математичні міркування та обґрунтовує їх. Самостійно орієнтується в мікропросторі

2 клас

Рівні	Критерії оцінювання навчальних досягнень учнів
Початковий	Учень читає, записує і порівнює числа в межах 100; за допомогою вчителя розв'язує найпростіші приклади і задачі, розпізнає геометричні фігури, вміє схематично їх зображувати на площині за частковою допомогою вчителя. Частково орієнтується в мікропросторі
Середній	Учень знає десятковий склад чисел, назви компонентів множення і ділення, одиниці довжини, вартості, часу, маси; вміє записувати двоцифрові числа у вигляді суми розрядних доданків; виконувати за зразком дії додавання і віднімання в межах 100 усно і письмово. Потребує разової допомоги при орієнтації в мікропросторі

Достатній	Учень вміє читати і записувати найпростіші вирази (сума, різниця, добуток, частка), вміє знаходити значення числових виразів на 2 дії та виразів з однією змінною при заданих значеннях змінної, розв'язує прості та складені задачі на 2 дії, вміє складати і розв'язувати обернені задачі до простих задач, знає співвідношення між одиницями довжини, вартості, часу та використовує їх під час розв'язування задач. Самостійно орієнтується в мікропросторі
Високий	Учень аналізує і виконує завдання творчого характеру; змінює умову та запитання задачі, числові дані; визначає вивчені геометричні фігури у фігурах складної конфігурації. Для розв'язання математичних завдань використовує раціональні способи й прийоми. Пропонує інші шляхи розв'язку складених математичних задач на 2 дії; правильно висловлює математичні міркування та обґрунтовує їх. Самостійно орієнтується в мікропросторі

3 - 4 класи

Усні відповіді учнів на уроках математики оцінюються вчителем за 12-бальною шкалою за такими критеріями:

Рівні навчальних досягнень	Бали	Критерії оцінювання
Початковий	1	Учень розпізнає математичні об'єкти (прикладі, задачі, геометричні фігури, величини тощо); може виділити їх серед інших; вміє читати і записувати числа; без помилок переписує з підручника (дошки) запропоновані вирази, формули; може зобразити геометричні фігури без заданих розмірів
	2	Учень пояснює вибір математичного об'єкту, але відповідь його фрагментарна; виконує за допомогою вчителя найпростіші приклади і задачі, але припускається помилок
	3	Учень з допомогою вчителя виконує найпростіші математичні завдання, називає окремі суттєві ознаки запропонованих математичних об'єктів
Середній	4	Учень з допомогою вчителя відтворює операції та дії з математичними об'єктами, засвоєні ним у процесі навчання; окремі операції може повторити за зразком; припускається помилок та неточностей, відтворюючи визначення математичних понять
	5	Учень розуміє основний навчальний матеріал; ілюструє визначення математичних понять прикладами з підручника; виконує математичні завдання в межах вивченого матеріалу за відомими йому алгоритмами з частковою допомогою вчителя; правильно розв'язує більшість математичних

		завдань, але не вміє пояснити свої дії (наприклад, прийом обчислення)
	6	Учень з допомогою вчителя аналізує й порівнює математичні об'єкти; ілюструє визначення понять прикладами; виконує завдання в межах теми з частковим поясненням; правильно читає математичні вирази (формули) та записує їх, сприймаючи на слух
Достатній	7	Учень знає визначення математичних понять та їх властивостей; застосовує вивчений матеріал у стандартних ситуаціях; виправляє помилки, на які вказує йому вчитель; частково пояснює виконання завдань
	8	Учень добре володіє програмовим матеріалом; виконує завдання, які передбачені програмою; може частково пояснити і обґрунтувати математичні твердження та виконання завдань
	9	Учень має повні знання; самостійно виконує математичні завдання (у знайомих ситуаціях) з достатнім поясненням; легко виправляє допущені помилки; досить повно пояснює та обґрунтовує математичні твердження й виконання завдань
Високий	10	Учень вільно володіє вивченим матеріалом; уміло користується математичною термінологією; виконує математичні завдання з повним поясненням та обґрунтуванням
	11	Учень на високому рівні володіє програмовим матеріалом; використовує набуті знання і вміння під час розв'язання завдань підвищеної складності; правильно висловлює математичні міркування та обґрунтовує їх
	12	Учень повною мірою і на високому рівні опанував програмовий матеріал; для розв'язання математичних завдань використовує раціональні способи й прийоми; застосовує набуті знання в нових ситуаціях та обґрунтовує свої дії; пропонує нові шляхи розв'язання математичних задач; вміє самостійно аналізувати вивчений матеріал

Знання учнів, які мають бути засвоєні на рівні навичок (таблиці арифметичних дій (додавання, віднімання, множення, ділення), таблиці співвідношень між одиницями довжини, маси, часу, формули знаходження периметру, площі прямокутника), оцінюються за такими критеріями:

Рівень	Критерії оцінювання
Початковий (1-3 бали)	Учень виконує математичні завдання під керівництвом учителя, користуючись таблицями арифметичних дій, співвідношень між величинами, формулами. Знання засвоєні лише на рівні вмінь
Середній (4-6 балів)	Учень знає напам'ять окремі табличні випадки (арифметичних дій та відношень між величинами), використовує свої знання під час виконання математичних завдань
Достатній (7-9 балів)	Учень знає таблиці арифметичних дій, відношень між величинами, правильно використовує ці знання під час розв'язування математичних завдань, але інколи припускається помилок
Високий (10-12 балів)	Учень досконало знає таблиці арифметичних дій, співвідношень між величинами, безпомилково використовує ці знання під час розв'язування математичних завдань

У 1-2 класах учитель визначає лише рівень засвоєння навичок учнів, а в 3-4 класах - якщо знання дитини повністю відповідають певному рівню, ставиться найвищий бал даного рівня, у разі окремих недоліків оцінка знижується на 1-2 бали.

■ ДЛЯ УЧНІВ ІЗ ПОРУШЕННЯМИ СЛУХУ

Специфічні помилки: за граматичні помилки, допущені в роботі, оцінка з математики не знижується. Такі помилки виправляються і беруться до уваги на уроках рідної мови (окрім тих слів, які передбачені у математичному словнику програми з математики).

ПИСЬМОВА ПЕРЕВІРКА ЗНАНЬ, УМІНЬ І НАВИЧОК

Письмові роботи з математики:

- самостійні роботи (розв'язування прикладів, рівнянь, нерівностей, вправ на порівняння, обчислення значень виразів, розв'язування задач тощо);
- математичні диктанти;
- контрольні роботи (обов'язково має включати приклади і задачі згідно програми, за якою працює педагог).

Зміст і обсяг письмових робіт

Письмові роботи охоплюють основні питання і завдання, спрямовані перевірити засвоєння опрацьованих розділів програми. Обсяг кожної письмової

роботи має бути таким, щоб учні мали змогу на уроці не тільки виконати її, а й перевірити.

Підготовчий клас (до 15 хв.), 1 клас (до 20 хв.), 2 клас (до 20-30 хв.), 3-4 класи (до 35 хв.).

Рівні	Бали	Критерії оцінювання письмових робіт
Початковий	1-2	Виконані окремі обчислення за допомогою вчителя
	3	Виконано більшість обчислень за допомогою вчителя
Середній	4	Деякі приклади виконані самостійно, схема до задачі за допомогою вчителя
	5	Більшість прикладів виконано самостійно, схема до задачі разом з учителем, але допускає до 2 грубих помилок
	6	Більшість прикладів та задача виконано, є 3 грубі помилки
Достатній	7	Робота виконана самостійно, але допущено 2 грубі
	8	Робота виконана охайно, але допущені 1 груба і 1 негруба помилки
	9	Робота виконана охайно, але допущена 1 негруба помилка
Високий	10	Робота виконана з дотриманням усіх вимог, але є самостійні виправлення
	11	У роботі немає помилок, але дещо неохайно
	12	Вся робота виконана правильно і охайно. Ускладнення завдання виконано бездоганно (є: схема, запитання, відповідні обчислення, відповідь, перевірка)

Оцінювання письмових робіт у робочих зошитах

Під час перевірки поточних робіт у зошитах до уваги беруться такі чинники: а) правильність виконання математичних завдань та зображення малюнків, таблиць, схем тощо; б) графічна якість письма цифр і букв; в) охайність записів та креслень; г) правильність оформлення письмової роботи.

У підготовчому, 1-2 класах письмові роботи в зошитах оцінюються словесно, а у 3-4 класах – за 12-бальною шкалою. Рівні та бали визначаються за такими критеріями:

Рівні	Бали	Критерії оцінювання
Початковий	1-3	Робота виконана, але є багато відхилень від вимог до культури оформлення письмових робіт з математики. Спотворені форми більшості цифр і букв, не витримується однаковий нахил та розмір їх написання. Багато грубих помилок

Середній	4-6	Робота написана розбірливо, але є значна кількість відхилень у написанні букв та цифр. Спостерігаються окремі відхилення від норм оформлення письмових робіт з математики. У роботі допущено 5-7 грубих помилок
Достатній	7-9	Робота виконана охайно, відхилення від вимог до оформлення письмових робіт незначні. Записи зроблено розбірливо, букви та цифри зображені і цілому правильно. У роботі допущено 2-4 негрубих помилки
Високий	10-12	Робота написана чітко, відхилень від вимог до оформлення немає. Накреслення букв та цифр у роботі правильні. Допускається на 10 балів - 1 виправлення, на 12 балів - бездоганне виконання завдання

Культуру оформлення письмових робіт з математики оцінюють двічі на семестр, починаючи з 3 класу. Це здійснюється на основі загального аналізу зошитів з урахуванням дотримання учнем вимог до оформлення письмових робіт. Оцінки виставляються у класному журналі у графі “Зошит”.

Оцінювання опитувань

За допомогою опитувань перевіряється засвоєння матеріалу програми попередніх і поточних уроків. Під час опитування вчителем враховується правильність відповіді, повнота знань, фактичні уміння щодо застосування знань, послідовність викладу матеріалу, володіння математичними термінами.

Оцінку за відповідь учитель може виставити учневі одразу після виконання ним певного завдання або в кінці уроку.

1 клас

Рівні	Критерії оцінювання навчальних досягнень учнів
Початковий	Учень вирізняє приклади, задачі, геометричні фігури серед запропонованих математичних об'єктів; лічить з максимальною допомогою вчителя предмети, що по-різному розташовані в просторі, може прочитати і записати числа в межах 20
Середній	Учень за частковою допомогою вчителя розв'язує найпростіші приклади, знає назви дій додавання та віднімання, називає наступне й попереднє до будь-якого числа у межах 20. Визначає положення предметів відносно вказаних предметів. Розуміє зміст задачі за допомогою вчителя. Може зобразити прості геометричні фігури за зразком
Достатній	Учень знаходить невідомі доданки, уміє розв'язувати прості задачі за малюнками та схемами. Припускається помилок під час обчислення прикладів і задач, виконує завдання, керуючись зразком. Допомога вчителя епізодична.

	Розрізняє та зображує за назвою прості геометричні фігури
Високий	Розв'язує задачі і приклади самостійно, вміє перевіряти. Робить короткий запис і складає прості задачі. Вміє будувати відрізок заданої довжини за клітинками. За допомогою вчителя розв'язує рівняння і складні приклади з дужками. Відзначається охайність і точність у виконанні записів і геометричних креслень

2 клас

Рівні	Критерії оцінювання навчальних досягнень учнів
Початковий	За допомогою вчителя учень читає, записує і порівнює числа в межах 100; розв'язує найпростіші приклади й задачі; розпізнає геометричні фігури; вміє схематично їх зобразити
Середній	Учень знає десятковий склад чисел; вміє записувати двоцифрові числа у вигляді суми розрядних доданків за частковою допомогою вчителя; вміє виконувати за зразком дії додавання і віднімання з переходом через десяток; знає одиниці довжини, часу, вартості. Під час розв'язування задач на дві дії припускається помилок
Достатній	Вміє читати й записувати найпростіші вирази (сума, різниця, добуток, частка); вміє знаходити значення числових виразів на дві дії; знає співвідношення між одиницями довжини, вартості, часу; вміє самостійно виконувати задачі, іноді припускається помилок
Високий	Учень вміє вимірювати і креслити відрізки; будувати прямокутник на папері у клітинку; розв'язує задачі на дві дії самостійно, знає і використовує одиниці часу, довжини, вартості. Записи веде охайно

3-4 класи

Рівні	Бали	Критерії оцінювання навчальних досягнень учнів
Початковий	1	Учень із допомогою вчителя розпізнає математичні об'єкти, приклади, задачі, геометричні фігури; може виділити серед інших; вміє читати і записувати числа; з помилками переписує з підручника (дошки) запропоновані завдання; може зобразити схематично геометричні фігури без заданих розмірів
	2	Учень виконує за допомогою вчителя найпростіші приклади і задачі, але припускається помилок
	3	Учень із допомогою вчителя виконує найпростіші математичні завдання, виконує обчислення усно й письмове за допомогою вчителя.

Середній	4	Учень із допомогою вчителя відтворює операції та дії з математичними об'єктами, засвоєні ним у процесі навчання; окремі операції може повторити за зразком; припускається помилок та неточностей
	5	Учень виконує математичні завдання в межах вивченого матеріалу з частковою допомогою вчителя; правильно розв'язує більшість типових математичних завдань. Виконує обчислення усно і письмово з помилками
	6	Учень із допомогою вчителя аналізує й порівнює математичні об'єкти; виконує завдання в межах теми; правильно читає математичні вирази. Розв'язує типові задачі самостійно, ускладнені – з допомогою вчителя
Достатній	7	Учень здійснює математичні операції, виправляє помилки, на які вказує вчитель
	8	Учень добре володіє програмним матеріалом; переважну більшість завдань виконує самостійно з окремими помилками
	9	Учень самостійно виконує математичні завдання (у знайомих ситуаціях); легко виправляє допущену незначну помилку
Високий	10	Учень вільно володіє вивченим матеріалом; виконує математичні типові завдання. Виконання обчислень відбувається на рівні автоматизованих навичок
	11	Учень на високому рівні володіє програмовий матеріалом; використовує набуті знання і вміння під час розв'язку нестандартних завдань
	12	Учень опанував програмовий матеріал; для розв'язання математичних завдань використовує раціональні способи й прийоми; застосовує набуті знання в нових ситуаціях

■ ДЛЯ УЧНІВ ІЗ ЗАТРИМКОЮ ПСИХІЧНОГО РОЗВИТКУ

Письмова перевірка знань, умінь і навичок

Письмові контрольні роботи охоплюють основні питання і завдання, спрямовані на перевірку засвоєння опрацьованих розділів програми.

Тривалість виконання письмових робіт: у 2-му класі початкової школи (I півріччя) – до 25 хв., у II півріччі – до 30 хв.; 3–4 класи – до 35 хв. За цей час учням треба встигнути повністю виконати роботу, та перевірити її.

Письмові роботи з математики: а) які містять приклади, рівняння, нерівності, вправи на обчислення значень виразів; б) математичні диктанти; в) які складаються з 10–12 прикладів – оцінюються за такими критеріями:

Рівень	Критерії оцінювання
Початковий (1-3 бали)	Робота виконана, але допущено 7 і більше грубих помилок
Середній (4–6 балів)	Робота виконана, але допущено 5–6 грубих помилок
Достатній (7–9 балів)	Робота виконана, але допущено 2–4 грубих помилки
Високий (10–12 балів)	Всі завдання виконані. Допускається 1–3 негрубі помилки та незначні виправлення

Письмові роботи з математики, що складаються з двох задач, оцінюються за такими критеріями:

Рівень	Критерії оцінювання
Початковий (1-3 бали)	Хід розв'язання однієї з задач правильний, але неправильно виконані обчислення (чи не завершено розв'язання), а друга задача не розв'язана, або розв'язана неправильно, допущено 7 грубих помилок
Середній (4–6 балів)	Одна задача розв'язана правильно, з деякими виправленнями, а друга задача розв'язана неправильно. Хід розв'язування обох задач правильний, але допущено 5-6 грубих помилок в обчисленні
Достатній (7–9 балів)	Хід розв'язування обох задач правильний, але не завершено розв'язування другої задачі. Задачі розв'язані правильно, але допущено 2-4 грубі помилки в обчисленні
Високий (10–12 балів)	Задачі розв'язані правильно. Допускається 3 негрубі помилки

Оцінювання усних відповідей

За допомогою усного опитування перевіряється засвоєння програмового матеріалу попередніх і поточних уроків. Під час опитування враховується правильність відповіді учня, повнота його знань, уміння застосовувати знання, послідовність викладу матеріалу.

Учні повинні ілюструвати відповіді прикладами вчителя чи з підручника, та власними прикладами, якщо потребує цього завдання, користуватися наочними посібниками тощо.

Оцінку за усну відповідь учитель може виставити учню одразу після виконання ним певного завдання або в кінці уроку.

У 1 класі усні відповіді учнів на уроках математики оцінюються вчителем у формі розгорнутого словесного оцінювання за такими критеріями.

1 клас

Рівні	Бали	Загальні критерії оцінювання навчальних досягнень учнів
Початковий	1-3	Учень здатний розпізнати запропоновані математичні об'єкти (символи, приклади, задачі, величини, геометричні фігури); читає і записує числа в межах 20, здатний переписати математичний вираз, розрізняє геометричні фігури; орієнтується в просторі, визначає положення предметів відносно себе та відносно названих предметів; з допомогою учителя виконує елементарні завдання
Середній	4-6	Учень знає напам'ять таблицю додавання одноцифрових чисел, називає компоненти дій додавання і віднімання, вміє лічити предмети по одному, по два, по три і т. д. та від заданого числа до заданого, розв'язує приклади та задачі на одну дію за допомогою віднімання та додавання за зразком; розпізнає елементи многокутника, вимірює за допомогою лінійки довжину відрізка
Достатній	7-9	Учень використовує прийоми додавання і віднімання числа частинами, знає десятковий склад чисел, виконує додавання і віднімання на основі знання десяткового складу чисел, знає переставну властивість додавання, порівнює числа, використовує знаки $>$, $<$, $=$, $+$, $-$, складає і розв'язує прості приклади і задачі, з допомогою вчителя виконує завдання у знайомих ситуаціях, з частковим поясненням; знає співвідношення між величинами, вміє використовувати їх під час розв'язання задач; називає вивчені геометричні фігури: коло, трикутник, квадрат, відрізок, многокутник, будує відрізок заданої довжини.
Високий	10-12	Знання, вміння і навички відповідають вимогам програми; учень може правильно виконувати завдання у нових для нього ситуаціях.

У 2 класі усні відповіді учнів на уроках математики оцінюються за 12-бальною шкалою за такими критеріями:

2 клас

Рівні	Бали	Загальні критерії оцінювання навчальних досягнень учнів
Початковий	1-3	Учень читає, записує числа в межах 100, визначає десятковий склад чисел, порівнює їх, виконує практичні завдання з дидактичним матеріалом по утворенню чисел з десятків і

		одиниць; розв'язує приклади та задачі з допомогою вчителя; розпізнає і схематично зображує на папері у клітинку геометричні фігури
Середній	4-6	Учень розуміє взаємозв'язок між компонентами і результатами дій додавання і віднімання, знаходить невідомий компонент, знає назви компонентів множення і ділення, таблиці множення і відповідні випадки табличного ділення, знає і вміє позначати одиниці довжини, часу; розв'язує задачі, приклади на додавання і віднімання за зразком в межах 100
Достатній	7-9	Учень вміє читати і записувати найпростіші вирази, розуміє порядок виконання дій у виразах, які містять дві дії, та дужок, розв'язує вирази з однією змінною при заданих значеннях змінної, вміє розв'язувати задачі на одну–дві дії (окремими діями та складанням числового виразу) в яких закладені відношення “менше на”, “більше на”, “менше в”, “більше в”, а також таких, які спираються на додавання числа до суми чи віднімання числа від суми, користуються знаками і позначеннями при розв'язанні
Високий	10-12	Учень розв'язує задачі на 2 дії за допомогою додавання, віднімання, множення і ділення, виконує усно і письмово додавання і віднімання, вміє розміщувати запис стовпчиком; вміє накреслити багатокутник, та розрізняє його елементи (вершина, сторона, кути), визначає периметр прямокутника; виконує завдання правильно з частковим поясненням

У 3 – 4 класах рівні навчальних досягнень учнів оцінюються вчителем за 12 бальною шкалою за такими критеріями:

3-4 класи

Рівні	Бали	Критерії оцінювання навчальних досягнень учнів
Початковий	1	Учень розпізнає математичні об'єкти (приклади, задачі, геометричні фігури, величини), може виділити заданий серед інших. Називає компоненти дій додавання, віднімання, множення, ділення; вміє читати й записувати числа; переписує з підручника (дошки) запропоновані вирази; розпізнає та схематично може зобразити геометричні фігури
	2	Учень розпізнає дво-, трицифрові числа, може назвати помісцеве значення цифр у запису трицифрових чисел; з допомогою вчителя виконує найпростіші приклади і задачі, але припускається помилок; відповідь фрагментарна

	3	Учень впізнає математичні об'єкти, пояснює свій вибір, називає окремі їх суттєві властивості; з допомогою вчителя виконує елементарні задачі і вирази, обчислює значення виразів
Середній	4	Учень за допомогою вчителя відтворює операції та дії з математичними об'єктами, простіші операції може виконати за зразком, знає одиниці вимірювання довжини та часу та їх позначення; припускається помилок, неточностей
	5	Учень читає і записує числа в межах 1000, здатний відтворити з помилками і неточностями означення математичних понять, може повторити певну дію, операцію, виконує за зразком завдання обов'язкового рівня, з допомогою вчителя розв'язує більшість математичних завдань, але не вміє пояснити свої дії
	6	Учень розуміє програмовий матеріал, здатен ілюструвати означення математичних понять прикладами з підручника, частково власними прикладами, з допомогою вчителя аналізує і порівнює математичні об'єкти; виконує завдання в межах теми, записує математичний вираз, формулу сприймаючи на слух
Достатній	7	Учень розуміє, знає основні положення навчального матеріалу відповідно до вимог програми, застосовує у стандартних ситуаціях, та виконує завдання за зразком без достатнього пояснення, вміє наводити окремі власні приклади до вивченого матеріалу, відповідає осмислено; самостійно виправляє помилки, на які йому вказано
	8	Учень достатньо володіє програмовим матеріалом, застосовує знання у стандартних ситуаціях, виконує завдання передбачені програмою, може частково пояснити і обґрунтувати математичні міркування й виконання завдань. Відповідь учня майже повна, логічна, хоча і має деякі неточності
	9	Учень досить добре володіє програмовим матеріалом; самостійно виконує завдання у знайомих ситуаціях з достатнім поясненням; виправляє допущені помилки, обґрунтовує математичні твердження й виконання завдань, відповідь досить повна, логічна, має незначні неточності, та бракує власних суджень
Високий	10	Знання, вміння і навички учня відповідають вимогам програми, учень усвідомлює нові для нього математичні факти, виконує математичні завдання з повним поясненням і обґрунтуванням
	11	Учень може правильно висловлювати відповідні математичні міркування; використовує набуті вміння і знання в нестандартних ситуаціях з необхідним обґрунтуванням
	12	Учень повною мірою і на високому рівні опанував математичний матеріал у межах вимог навчальної програми

Знання учнів, які мають бути засвоєні на рівні навичок (таблиці арифметичних дій

(додавання, віднімання, множення, ділення), таблиці співвідношень між одиницями довжини, маси, часу, формули знаходження периметру, площі прямокутника), оцінюються за такими критеріями:

Рівень	Критерії оцінювання
Початковий (1-3 бали)	Учень виконує математичні завдання з допомогою учителя, користуючись таблицями арифметичних дій, співвідношень між величинами, формулами. Знання засвоєні лише на рівні вмінь
Середній (4–6 балів)	Учень знає напам'ять деякі табличні випадки (додавання, віднімання, множення, ділення та співвідношень між величинами), використовує свої знання під час виконання завдань
Достатній (7–9 балів)	Учень знає таблиці арифметичних дій, співвідношень між величинами, використовує ці знання під час виконання математичних завдань, але припускається деяких помилок
Високий (10–12 балів)	Учень добре знає таблиці арифметичних дій та співвідношень між величинами, правильно використовує ці знання під час виконання математичних завдань

Оцінювання письмових робіт у робочих зошитах

Під час перевірки поточних робіт у зошитах до уваги беруться такі чинники:

а) правильність виконання математичних завдань та зображень малюнків, таблиць, схем тощо; б) графічна якість письма цифр, правильність оформлення письмової роботи.

У 1 класі письмові роботи в зошитах оцінюються словесно, а у 2–4 класах – за 12-бальною шкалою. Рівні та бали визначаються за такими критеріями.

Рівень	Критерії оцінювання
Початковий (1-3 бали)	Робота виконана, але є багато відхилень від вимог до культури оформлення письмових робіт з математики. Спотворені форми більшості цифр і букв, не витримується однаковий нахил та розмір їхнього написання. У роботі 9 і більше грубих помилок
Середній (4–6 балів)	Робота написана розбірливо, але є значна кількість відхилень у написанні букв та цифр. Є відхилення від вимог до культури оформлення письмових робіт з математики. У роботі допущено 6–8 грубих помилок.
Достатній (7–9 балів)	Робота виконана охайно, але зустрічаються окремі відхилення від вимог до культури оформлення письмових робіт з математики. Зустрічаються незначні відхилення у написанні букв та цифр. У роботі допущено 2–5 грубих помилок

Високий (10–12 балів)	Відхилень від вимог до оформлення немає. Записи зроблено розбірливо, букви та цифри зображені в цілому правильно. У роботі допускаються 1–3 негрубі помилки та незначні виправлення
-----------------------	---

Тематична перевірка навчальних досягнень учнів з математики проводиться двічі на семестр (починаючи з 2 класу). Вчитель самостійно включає в тематичну перевірку вивчений програмовий матеріал

Підсумкова оцінка знань, умінь і навичок

Підсумкову оцінку за семестр або за рік виставляють на основі спостережень учителя за повсякденною роботою учня, усних опитувань, поточних, тематичних та підсумкових контрольних робіт.

■ ДЛЯ УЧНІВ З ПОРУШЕННЯМИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО РОЗВИТКУ

Об'єктами контролю та оцінювання навчальних досягнень учнів з математики є структурні компоненти навчально-практичної діяльності:

1. Змістовий компонент – знання, обсяг яких визначений програмою з математики для 1-4 класу допоміжної школи, про:

- нумерацію чисел (усну й письмову);
- арифметичні дії (додавання, віднімання, множення, ділення) та їх властивості;
- рівняння, нерівності;
- геометричні фігури (круг, коло, трикутник, чотирикутник, квадрат, п'ятикутник); тіла (куб, куля);
- величини (одиниці довжини –мм, см, дм, м, км; одиниці маси – г, кг, ц; одиниці об'єму – л; одиниці часу – год., хв., сек.; грошові одиниці – коп., грн.) та співвідношення між одиницями вимірювання (1см = 10 мм, 1 дм = 10 см і тощо), залежності між величинами.

Знання оцінюються за а) повнотою, б) правильністю, в)логічністю, г) усвідомленістю (розуміння, виділення головного; вербалізація: відтворення (переказ), пояснення).

2. Операційно-організаційний компонент - уміння:

- порівнювати математичні об'єкти за окремими властивостями;
- класифікувати математичні об'єкти;
- виконувати арифметичні дії (додавання, віднімання, множення, ділення) усним і письмовим способами;
- розв'язувати задачі та приклади;
- використовувати залежності між величинами під час виконання завдань та розв'язування задач;

- розрізняти та будувати геометричні фігури.

Уміння оцінюються за показниками:

- вміння виконувати дії, завдання в різних умовах новизни (за зразком, аналогічні, відносно нові);
- самостійність виконання завдання, надана допомога (практична – спільне виконання дії з вчителем, показ дії; вербальна – повторний інструктаж, аналіз, пояснення завдання, запитання, підказка, вказівка; загальна – стимулювання, підтримка, схвалення, активізація уваги);
- усвідомленість способу виконання завдання (розуміння, вербалізація: відтворення (переказ), пояснення);
- виправлення помилок (за допомогою вчителя, самостійно);
- правильність виконаної роботи;
- цілеспрямованість, поетапність виконання завдання (аналіз, планування, організація, практичне виконання, контроль), повнота виконання завдання.

3. Емоційно мотиваційний компонент – ставлення до навчально-практичної діяльності.

Ставлення оцінюється за а) характером і силою (байдуже, недостатньо виразне позитивне, зацікавлене, виразне позитивне), б) дійовістю (від споглядального (пасивного) до дійового), в) сталістю (від епізодичного до сталого).

Характеристики змістового, операційно-організаційного та емоційно-мотиваційного компонентів навчально-практичної діяльності дитини покладаються в основу визначення рівнів досягнень з математики (I – початковий, II – середній, III – достатній, IV – високий) та критеріїв оцінювання навчальних досягнень, відповідних їм оцінок у балах (див. таблиці).

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РІВНІВ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ

Засвоєння навчального матеріалу і навчальна діяльність з математики в учнів 1-4 класів мають різнорівневий характер. Ці рівні можна охарактеризувати так:

I рівень – початковий. Учень з допомогою вчителя розпізнає математичні об'єкти; за допомогою вчителя виконує елементарні завдання. Ставлення до навчання байдуже чи слабковиразне позитивне. Потребує стимулювання з боку вчителя щодо виконання математичного завдання.

II рівень – середній. Учень відтворює (не завжди правильно) до половини обсягу математичного матеріалу. Здатний за допомогою вчителя за зразком виконати окремі дії, прості завдання, відтворити спосіб виконання завдання. Ставлення до навчання позитивне, але недостатньо виразне, дійове і стає. Потребує стимулювання з боку вчителя щодо цілеспрямованого виконання математичного завдання.

III рівень – достатній. Учень знає істотні ознаки математичних понять, зв'язки між ними, застосовує знання в стандартних ситуаціях; виконує

аналогічні математичні завдання та відтворює спосіб їх виконання. Достатньо володіє математичною мовою. Нові завдання виконує за допомогою вчителя. Спосіб виконання завдання пояснює за допомогою вчителя. Достатньо стало зацікавлене ставлення до навчання.

IV рівень – високий. Учень адекватно, логічно і повно відтворює матеріал, визначений програмою. Учень вміє самостійно розв'язувати приклади і задачі, складає приклади і задачі за малюнками і числовими даними за зразком чи з допомогою вчителя. Здатний пояснити використаний спосіб виконання математичного завдання та застосувати для розв'язання іншого. Стале, виразно позитивне ставлення до навчання.

Враховуючи специфіку навчального матеріалу, передбаченого програмою з математики для 1 та 2-4 класів допоміжної школи, та необхідність лише порівневого вербального оцінювання навчальних досягнень учнів у 1 класі, пропонуються конкретизовані до програмних вимог порівневі критерії оцінювання для 1 класу та побальні – для 2-4 класу.

1 клас

Рівень	Критерії оцінювання навчальних досягнень
I-початковий	Учень серед запропонованих математичних об'єктів за допомогою вчителя впізнає об'єкт вивчення та називає його: лічить будь-які об'єкти в межах 10; за допомогою вчителя записує числа в межах 10; спільно з учителем розв'язує найпростіші приклади (за допомогою наочного матеріалу); розпізнає знаки (=, +, -), але не завжди правильно їх використовує. Орієнтується в просторі, визначає положення предметів відносно себе. Порівнює 2 предмети за величиною, множини за кількістю. Ставлення до навчання байдуже. Потребує постійної допомоги, стимулювання діяльності з боку педагога.
II-середній	Учень за допомогою вчителя відтворює (не завжди точно) до половини обсягу навчального матеріалу: читає і записує числа в межах 10; називає числа у прямому і зворотному напрямку у межах 10; розв'язує приклади та задачі за зразком, з допомогою вчителя та наочності; використовує знаки +, -, = розпізнає і називає геометричні фігури; зіставляє форму предметів навколишнього середовища з геометричними фігурами; співвідносить число з кількістю, порівнює групи предметів за кількістю, предмети за величиною. Матеріал в основному розуміє, але пояснити, виокремити в ньому головне і другорядне не може. Має позитивне, але недостатньо виразне ставлення до навчання. Потребує стимулювання діяльності з боку вчителя.

III-достатній	<p>Учень в основному правильно та логічно відтворює більшу частину навчального матеріалу. Знає склад чисел першого десятка, називає наступне і попереднє число в межах 10, називає числа у прямому і зворотному напрямку від будь-якого числа до вказаного; самостійно розв'язує аналогічні приклади і задачі на наочно-практичній основі, самостійно й адекватно застосовує знання в аналогічних ситуаціях, переказує спосіб виконання завдання. Задачі за малюнками складає за допомогою вчителя. Достатньо стале зацікавлене ставлення до навчання.</p>
IV-високий	<p>Учень в основному правильно, логічно та повно відтворює матеріал, визначений навчальною програмою. Навчальний матеріал розуміє, може пояснити. Самостійно розв'язує аналогічні приклади і задачі. За допомогою вчителя складає приклади і задачі за числовими даними; знає співвідношення між величинами та вміє використовувати їх під час розв'язування задач, вміє будувати і порівнювати відрізки; визначає вивчені геометричні фігури у фігурах складної конфігурації. Нове завдання виконує з незначною допомогою вчителя, може відтворити (переказати) спосіб його виконання. Самостійно і адекватно застосовує набуті знання, вміння і навички в аналогічних умовах. Виразне та стійке позитивне ставлення до навчання.</p>

2-4 класи

Рівень	Бал	Критерії оцінювання навчальних досягнень учнів
I-початковий	1	<p>Учень за допомогою вчителя впізнає та називає об'єкт вивчення. Розпізнає геометричні фігури, знаки. Ставлення до навчання байдуже. Потребує постійної допомоги, стимулювання діяльності з боку педагога.</p>
	2	<p>Учень має уявлення про об'єкт вивчення. За допомогою вчителя називає геометричні фігури, знаки. Спільно з вчителем розв'язує найпростіші приклади і задачі. Ставлення до навчання байдуже. Потребує постійної допомоги.</p>
	3	<p>Учень за допомогою вчителя фрагментарно (не завжди точно) відтворює незначний обсяг навчального матеріалу. Спільно з учителем розв'язує приклади і задачі в межах 20 (100) без переходу через розряд. Має байдуже або слабковиразне позитивне ставлення до навчання. Потребує постійної допомоги, стимулювання з боку вчителя.</p>

III-середній	4	<p>Учень за допомогою вчителя відтворює (не завжди точно) до половини обсягу навчального матеріалу: називає компоненти додавання; віднімання; множення; ділення; використовує знаки $+$, $-$, $=$; $>$, $<$; записує приклади; за допомогою вчителя розв'язує приклади без переходу через розряд. Окремі операції може повторити за зразком. Розв'язує прості арифметичні задачі з використанням ілюстративного матеріалу. Геометричні завдання виконує з допомогою вчителя. Має позитивне, але недостатньо виразне, епізодичне ставлення до навчання. Потребує стимулювання з боку вчителя.</p>
	5	<p>Учень в основному правильно відтворює до половини обсягу навчального матеріалу: знає десятковий склад чисел, назви компонентів додавання, віднімання (множення, ділення); одиниці довжини, вартості, часу; вміє записувати двоцифрові числа у вигляді суми розрядних доданків, здатний виконувати за зразком та вербальною допомогою дії додавання і віднімання (множення, ділення) в межах 20 (100) (усно й письмово). Складені задачі розв'язує за допомогою вчителя. Геометричні завдання виконує за зразком чи аналогією. Має позитивне, але недостатньо виразне, стале та дійове ставлення до навчання. Потребує стимулювання діяльності з боку вчителя.</p>
	6	<p>Учень в основному правильно відтворює до половини обсягу навчального матеріалу: знає десятковий склад чисел, назви компонентів додавання, віднімання (множення, ділення); одиниці довжини, вартості, часу; вміє записувати двоцифрові числа у вигляді суми розрядних доданків, здатний виконувати за зразком та вербальною допомогою дії додавання і віднімання (множення, ділення) в межах 20 (100) (з переходом через розряд). За допомогою вчителя аналізує і порівнює об'єкти і виконує завдання в межах теми з частковим поясненням; спосіб виконання завдання відтворюється (переказується) за допомогою вчителя. Геометричні завдання виконує самостійно. Називає, читає і записує на слух одиниці вартості (довжини, маси, часу). Має позитивне, але недостатньо виразне, стале та дійове ставлення до навчання. Потребує стимулювання діяльності з боку вчителя.</p>

III-достатній	7	Учень не завжди точно, правильно та логічно відтворює більшу частину навчального матеріалу: знає визначення математичних понять та їх властивостей, застосовує вивчений матеріал у стандартних ситуаціях; виправляє помилки на які вказує вчитель. Самостійно, але не завжди правильно виконує дії додавання, віднімання, множення, ділення в межах 20 (100) без переходу і з переходом через розряд. За допомогою вчителя розв'язує задачі, передбачені програмою. Називає, читає, записує на слух і порівнює між собою одиниці вартості (довжини, маси, часу), що вивчаються. Виконує геометричні завдання в межах теми з частковою допомогою вчителя. Достатньо стале зацікавлене ставлення до навчання.
	8	Учень в основному правильно та логічно відтворює більшу частину навчального матеріалу. Виконує завдання, які передбачені програмою в основному самостійно: складає з допомогою вчителя скорочений запис чи схему до задачі. Знає напам'ять таблицю множення і ділення (в межах програми). Розв'язує приклади на 2-3 дії за допомогою вчителя в окремих випадках. Може частково пояснити спосіб виконання завдань. Достатньо стале зацікавлене ставлення до навчання.
	9	Учень в основному правильно та логічно відтворює більшу частину навчального матеріалу. Матеріал розуміє, може пояснити. Самостійно й адекватно застосовує знання в аналогічних ситуаціях; в основному самостійно розв'язує приклади в межах 20 (100); виправляє допущені помилки під контролем вчителя. Розв'язує складні арифметичні задачі за аналогією з незначною допомогою в окремих випадках. Може частково пояснити спосіб розв'язання математичного завдання. Нове завдання виконує під контролем вчителя чи з незначною допомогою вчителя. Достатньо стале зацікавлене ставлення до навчання.
IV-високий	10	Учень не завжди точно відтворює повний обсяг матеріалу, у відповідях використовує математичну термінологію; виконує завдання в основному самостійно з незначною допомогою в окремих випадках. Знає таблиці множення та ділення (в межах програми), співвідношення між величинами, безпомилково використовує ці знання при розв'язанні задач і прикладів. Самостійно розв'язує рівняння, приклади, задачі вивчених типів. Виконує всі арифметичні діє (письмово чи усно) з числами в межах

IV-високий		20 (100) без грубих помилок. Вільно володіє математичною термінологією. Нове завдання виконує з незначною допомогою вчителя, може відтворити спосіб виконання математичного завдання. Виразне та стійке позитивне ставлення.
	11	Учень в основному правильно відтворює повний обсяг програмового матеріалу; використовує набуті знання та вміння під час розв'язку нетипових завдань з допомогою вчителя в окремих випадках; правильно висловлює математичні міркування. Може навести приклади на математичні правила, під контролем вчителя та з незначною допомогою проілюструвати прикладом математичне твердження. Математичне завдання підвищеної складності виконує під контролем чи з вербальною допомогою вчителя. Виразне стійке позитивне ставлення до навчання.
	12	Учень повною мірою відтворює програмовий матеріал; для розв'язання математичних завдань використовує раціональні способи й прийоми розв'язання, вміє пояснити свої дії; може застосовувати набуті знання в нових ситуаціях з допомогою вчителя в окремих випадках; вміє в основному самостійно аналізувати вивчений матеріал. Спираючись на наявні знання, може розв'язати задачу нового типу, завдання логічного характеру. Виразне стійке позитивне ставлення до навчання.

Обов'язковими **видами оцінювання** навчальних досягнень учнів допоміжної школи є *поточне, тематичне та підсумкове*.

Тематична оцінка виставляється за результатами поточного оцінювання. При цьому поточне оцінювання виконує діагностико-коригуючу, стимулюючу функції та передбачає виставлення оцінок у класному журналі.

Підсумкова оцінка за семестр виставляється за результатами тематичного оцінювання, а за рік – на основі семестрових оцінок.

Знання, уміння і навички учнів з математики оцінюють за результатами усного опитування, поточних, тематичних і підсумкових письмових робіт.

У першому класі допоміжної школи оцінювання навчальних досягнень учнів повною мірою за запропонованою системою не проводиться. Учень переводиться до другого класу на підставі підготовленої вчителем психолого-педагогічної характеристики, в якій визначається у вербальній формі рівень засвоєння навчального матеріалу, тобто бальна оцінка не виставляється.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ПИСЬМОВИХ РОБІТ З МАТЕМАТИКИ

Рівень	Бал	Критерії оцінювання
I- початковий	1	Робота виконана частково, допущено 10 і більше грубих помилок.
	2	Робота виконана частково, допущено 9 грубих помилок.
	3	Робота виконана частково, допущено 8 грубих помилок.
II- середній	4	Робота в основному виконана, допущено 7 грубих помилок.
	5	Робота в основному виконана, допущено 6 грубих помилок.
	6	Робота в основному виконана, допущено 5 грубих помилок.
III- достатній	7	Робота виконана, але допущено 4 грубі помилки.
	8	Робота виконана охайно, але допущено 2 грубі помилки і декілька негрубих помилок.
	9	Робота виконана, охайна, але допущено 2 грубі помилки.
IV- високий	10	Робота виконана з дотриманням усіх вимог, але є 2 негрубі помилки.
	11	У роботі немає помилок, але є 1 виправлення.
	12	Вся робота виконана правильно і охайно.

Грубі помилки:

- обчислювальні помилки в прикладах і задачах;
- помилки у визначенні порядку виконання арифметичних дій;
- неправильне розв’язання задачі (пропуск дій, неправильний добір дій, зайві дії);
- незакінчене розв’язання задачі чи прикладу;
- невиконане завдання (не приступив до його виконання);
- незнання або неправильне застосування властивостей, правил, алгоритмів;
- невідповідність пояснювального тексту, відповіді завдання, назви величин виконаним діям та отриманим результатам;
- невідповідність виконаних вимірювань та геометричних побудов даним завданням.

Негрубі помилки:

- нераціональні прийоми обчислення;
- неправильна побудова чи постановка запитань;
- неправильне списування даних задачі з правильним її розв’язанням;

- незакінчене перетворення;
- помилки у записах математичних термінів;
- неправильне обчислення у випадках, коли мета завдання не пов'язана з перевіркою обчислювальних вмінь та навичок;
- відсутність відповіді у завданні або помилки у записі відповіді;

4 негрубі помилки вважають за одну грубу помилку. Нерозв'язана задача проста – 1 помилка, складна – 2 помилки.

VI.3. ОСВІТНЯ ГАЛУЗЬ «ЛЮДИНА І СВІТ»

Змістова специфіка освітньої галузі “Людина і світ” визначається інтегрованістю суспільствознавчих та природничих знань на основі ідеї цілісності природи з урахуванням міжпредметних зв’язків у початковій ланці освіти і перспективних зв’язків з природничими дисциплінами в наступних класах.

Специфіка вивчення освітньої галузі у початковій школі полягає у здобутті емпіричних знань про суспільство та природу шляхом спостережень окремих об’єктів, явищ, видимих взаємозв’язків і взаємозалежностей у них; формування уявлень та елементарних понять про конкретні суспільні явища, конкретні об’єкти неживої і живої природи.

Зміст освітньої галузі представлений такими змістовими лініями: **Людинознавча, Суспільствознавча, Природознавча.**

Основною метою людинознавчого та суспільствознавчого змісту освітньої галузі є засвоєння узагальнених та емпіричних уявлень і понять про основні властивості та закономірності реального світу, місце в ньому людини; розширення і систематизація соціального й пізнавального досвіду молодшого школяра. Ця мета реалізується розв’язанням наступних завдань:

- уточнення, розширення та поглиблення знань про предмети і явища навколишньої дійсності, формування уявлень про цілісність реального світу, місце в ньому людини;
- формування первинних ціннісних орієнтацій у різноманітних галузях життя, культурної спадщини України, регіону, сім’ї;
- створення передумов для усвідомленого сприйняття та засвоєння соціальних норм, традицій українського народу, культурних і статево-рольових стандартів поведінки.

Суспільствознавчий зміст освітньої галузі ґрунтується на реалізації таких **принципів:**

- Відповідність цінностей українського суспільства особистісній формі їх існування, що реалізується шляхом формування уявлень і понять про навколишній світ і місце в ньому людини, засвоєння певних способів пізнання довкілля, закладання підґрунтя усвідомленого ставлення до системи цінностей українського суспільства (зокрема етнічних, загальнонаціональних, загальнолюдських).

Метою природознавчого змісту освітньої галузі є формування у молодших школярів розвитку уявлень і понять про цілісність світу; виховання гуманної особистості, яка відповідально та шанобливо ставиться до природи; розуміння значення життя як найвищої цінності.

Ця мета реалізується виконанням наступних завдань:

- формування уявлень та елементарних понять про конкретні об’єкти неживої і живої природи, зв’язки та залежності між ними;
- поглиблення та розширення цих уявлень і понять на рівні природних угруповань (ліс, лука, водойма);

- прищеплення навичок культурної поведінки серед природи;
- закладання підґрунтя наукового природничого світогляду;
- засвоєння традицій українського народу у взаємовідносинах людини з природою.

Дітям з особливостями психофізичного розвитку, які навчаються в інтегрованому класі притаманні характерні особливості розвитку пізнавальної діяльності та емоційно-вольової сфери, низка специфічних особистісних виявлень внаслідок уражень зору, слуху, інтелекту, мовлення, опорно-рухового апарату. Ці особливості розвитку школярів з порушеннями розвитку унеможливають повне перенесення вимог до предметних знань, умінь, передбачених освітнім стандартом початкової масової школи, до того ж, в умовах інтегрованого середовища вони зумовлюють специфіку змісту та методів навчання освітньої галузі. Тому, специфічність освітнього стандарту галузі “Людина і світ”, який застосовується в умовах інтегрованого навчання дітей з особливостями психофізичного розвитку полягає у наступному:

1)Зміст стандарту галузі складають змістові лінії (Людинознавча, Суспільствознавча, Природознавча), які інтегрують соціально необхідний для кожного школяра рівень знань, умінь і навичок, і відповідають цензовому рівню освіти загальноосвітньої початкової школи.

2)Зміст стандарту забезпечує наступність та перспективність у межах галузі та зв’язок її змісту з іншими дисциплінами в системі початкового навчання.

3)Змістові лінії освітньої галузі містять дещо звужений, у порівнянні зі змістовими лініями освітнього стандарту масової школи обсяг теоретичних відомостей та характеризуються зростанням частки навчального матеріалу, який має практичну спрямованість.

4)Зміст стандарту галузі містить корекційно-розвивальний компонент спрямований на формування процесів пізнавальної діяльності, емоційно-вольової сфери, мовлення, позитивних характеристик особистості, діяльності школярів з особливостями психофізичного розвитку.

5)Корекційна зорієнтованість змісту співвідноситься з його процесуальною стороною, що забезпечує безпосередню дію з об’єктами вивчення (їх зображеннями), активне спілкування дітей із соціальним і природним оточенням, накопичення досвіду ціннісного ставлення до навколишнього середовища;

Корекційно-розвивальна мета реалізується шляхом розв’язання завдань, які проектуються через симптоматику порушень психічної сфери, мовленнєвої діяльності зумовлених структурою дефекту. Загальними корекційно-розвивальними завданнями є:

- розвиток розумових дій (аналізуючого спостереження, порівняння, узагальнення), у тісному взаємозв’язку з оволодінням природничими знаннями та методами пізнання природи;

- розвиток пізнавальної активності (перцептивної, мнемічної, мислительної);

- усунення вад розвитку особистості, набуття нею позитивних характеристик образу - Я, які виявляються у ставленні до результатів навчання, навколишнього соціального оточення, створюють міжсуб’єктність спілкування у

процесі пізнавальної, комунікативної діяльності, і є джерелом самостійності, прагнення досягти найвищих можливих результатів навчання.

Специфічними корекційними завданнями для дітей з порушеннями зору виступають:

- розвиток дотику, слуху, м'язового відчуття, залишкового зору під час виконання практичних дій;
- формування навичок просторового орієнтування;
- конкретизація уявлень про природні об'єкти;
- розвиток образного мислення.

Специфічними корекційними завданнями для дітей з порушеннями слуху є:

- розвиток мови та мовлення (збагачення словника спеціальними термінами, які позначають об'єкти та явища природи, часові та просторові відношення між ними);
- формування мовленнєвих умінь і навичок для відтворення та здобуття знань у процесі спостережень, практичних занять;
- формування вміння і навичок сприймати звернене мовлення та критичного ставлення учнів до власних висловлювань (контроль за звуковимовою, виправлення помилок у граматичній будові речень тощо.)

Специфічними корекційними завданнями для дітей із затримкою психічного розвитку (ЗПР) є:

- розвиток саморегуляції та самоконтролю у процесі виконання завдань природничого характеру (дослідів, спостереження, практичних робіт);
- формування прийомів логічного мислення (розкриття причинно-наслідкових, цільових зв'язків, дедуктивного та індуктивного міркування).
- розвиток та удосконалення мовленнєвої діяльності шляхом збагачення словника спеціальними термінами, які позначають об'єкти природи, природних та суспільних явищ; формування граматичної сторони мови та розвитку зв'язного (монологічного) мовлення.

Специфічними корекційними завданнями для дітей з порушеннями мовлення (ТВМ) є:

- розвиток навичок планування у мовленнєвій формі практичної роботи з природними об'єктами (дослід, спостереження, практична робота);
- розвиток мовлення на основі мовленнєвого супроводу прийомів дослідження об'єктів неживої та живої природи, природних та суспільних явищ.

Специфічними корекційними завданнями для дітей з дитячим церебральним паралічем (ДЦП) є:

- розвиток дрібної моторики пальців і кістей рук;
- розвиток зорового сприймання;
- формування аналізуючого спостереження природних об'єктів;
- уточнення уявлень природних об'єктів;
- розвиток наочно-дійового та наочно-образного мислення.

Структурними компонентами змісту освітньої галузі виступають:

- **науково-пізнавальний:** система знань (емпіричні факти, уявлення, елементарні поняття), що опосередковано відображає закони і закономірності

природи та місце в ній людини;

- **діяльнісний:** учбово-пізнавальна діяльність, яка базується на визначеній відповідно до структури дефекту корекції психічної сфери та мовленнєвої діяльності і на цій основі забезпечує оволодіння природничими знаннями та методами пізнання природи; практична діяльність, пов'язана з охороною природи і власного здоров'я;

- **ціннісний:** система цінностей у ставленні до природи, до людей, до самого себе.

ЗМІСТ ОСВІТИ	ВИМОГИ ДО РІВНЯ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ПІДГОТОВКИ УЧНІВ
Людинознавча лінія	
Людина як моральна і самоцінна істота.	Мати уявлення про життя, як вищу цінність; розуміти такі людські якості, як чесність, правдивість, доброта, працьовитість, наполегливість, старанність, прагнути до вироблення цих якостей у себе. Вважати неприпустимим для себе та інших заподіяти шкоди собі та іншим.
Головні органи та головні функції організму людини.	Знати будову й головні функції свого організму; знати і виконувати правила особистої гігієни та профілактики захворювань, які сприяють поліпшенню здоров'я і нормальному функціонуванню різних органів.
Суспільствознавча лінія ЛЮДИНА і СУСПІЛЬСТВО	
Довкілля (сім'я, школа, рідна країна) усвідомлення себе у ньому	Знати свій рід, шанувати і любити своїх батьків, та інших членів сім'ї, надавати їм допомогу у веденні домашнього господарства, розуміти і виконувати свої домашні обов'язки; знати традиції своєї школи, відомих її випускників; Дотримуватися правил поведінки учня, берегти шкільне майно, з повагою ставитися до вчителів та інших працівників школи, доброзичливо та уважно ставитися до своїх однокласників і шкільних товаришів, відповідально ставитися до доручень учителів; Мати уявлення про національну державну символіку (прапор, герб, гімн), національні риси українців; брати участь у відзначенні державних і народних свят, відчувати гордість за свою Батьківщину; висловлювати патріотичні почуття. бережно і шанобливо ставитися до будь-яких проявів життя; Берегти майно, прилади і речі, які є втіленням людської праці

ЗМІСТ ОСВІТИ	ВИМОГИ ДО РІВНЯ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ПІДГОТОВКИ УЧНІВ
	Учні з глибокими порушеннями зору повинні: мати уявлення про територію і кордони України, її економіку, етнічний і демографічний склад населення, культуру, державний устрій.
ЛЮДИНА СЕРЕД ЛЮДЕЙ	
Взаємодія людей у сім'ї, колективі, у суспільстві	Мати уявлення про правила співжиття людей у сім'ї, колективі; Знати, як поводитися в гостях і бути гостинним; чемно і доброзичливо ставитися до знайомих і сусідів, брати участь у сімейних (родинних) святах і обрядах; Мати уявлення про загально визнані права людини та рівноправність, обов'язки батьків і дітей; знати про основні правопорушення поширені серед дітей та юридичну відповідальність за них, уміти відповідати за свої вчинки; Виконувати правила товаришування; розуміти такі риси людини, як скромність, поступливість, обов'язковість, прагнути виховувати їх у себе, Уміти взаємодіяти з іншими людьми.
КУЛЬТУРА	
Елементи культурно-історичного середовища (пам'ятки архітектури, народного мистецтва, національні герої, визначні діячі культури)	Мати уявлення про основні історичні пам'ятки свого регіону, національних героїв, визначних діячів культури; брати участь в охороні природних та історичних пам'яток свого регіону
Природознавча лінія НЕЖИВА ПРИРОДА	
Речовини	Мати уявлення про необхідність речовин для життя рослин і тварин; знати звідки рослини і тварини отримують необхідні речовини Учні з порушеннями зору повинні: мати уявлення про молекулярну будову речовин, знати про існування твердих, рідких, газоподібних речовин.
Три агрегатні стани речовини	Знати та уміти наводити приклади різних агрегатних станів води; уміти відрізнити твердий, рідкий та газоподібний стан води базуючись на найпростіших характеристиках

ЗМІСТ ОСВІТИ	ВИМОГИ ДО РІВНЯ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ПІДГОТОВКИ УЧНІВ
Повітря, вода, гірські породи, ґрунт	Мати уявлення про склад і властивості повітря; склад і властивості ґрунтів, різноманітність ґрунтів, утворення ґрунтів, склад гірських порід; знати про корисні копалини, їх видобування та використання; знати яку роль відіграють у господарській діяльності людини вода, гірські породи, ґрунти; Знати про охорону води, ґрунту, гірських порід; уміти досліджувати їх окремі властивості
Сонце – головне джерело енергії на Землі. Енергія палива, вітру, рухомої води. Електроенергія	Мати уявлення про енергоносії (сонячне випромінювання, вітер, кам'яне вугілля, нафта, природний газ, рухома вода); теплові процеси (нагрівання тіл, випаровування і кипіння води), уміти вимірювати температуру повітря і води, знати способи та вміти зберігати тепло і електроенергію в побуті Учні з порушеннями зору повинні: уміти спостерігати і порівнювати теплові, світлові відчуття.
ЖИВА ПРИРОДА	
Організм	Мати уявлення про властивості організмів (живлення, дихання, виділення, розмноження, ріст, розвиток, рух, старіння), знати зовнішню будову рослин і тварин; уміти спостерігати за живими організмами, їх поведінкою, процесами життєдіяльності; за планом виконувати найпростіші дослідження для виявлення росту, розвитку і поведінки організмів; вміти відрізнити живий організм від неживого.
Індивідуальний розвиток рослин, тварин, людини	Мати уявлення про особливості розвитку рослин, тварин, людини, залежність їх розвитку від впливу зовнішнього середовища; знати, що організм здатний розвиватися, рости, старіти; уміти сприймати навколишній світ різними органами чуттів; знати про необхідність використовувати заняття фізкультурою для вироблення правильної постави, ходи; дотримуватися режиму харчування; виконувати правила особистої гігієни та гігієни оселі
Рослини, тварини Людина	Мати уявлення про ознаки пристосування рослин до умов середовища, в якому вони живуть; уміти розрізнити дерева, кущі, трав'янисті рослини, культурні рослини, уміти розмножувати рослини відомими способами, доглядати за рослинами й тваринами у куточку живої природи, на навчально-дослідній ділянці;

ЗМІСТ ОСВІТИ	ВИМОГИ ДО РІВНЯ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ПІДГОТОВКИ УЧНІВ
	<p>уміти розрізняти комах, риб, земноводних, плазунів, ссавців (звірів), свійських тварин; знати основні органи людини, умови, які необхідні для здоров'я людини; про шкідливість алкоголю, нікотину, наркотиків для здоров'я; уміти надавати долікарську медичну допомогу при незначних травмах (ударах, порізах, опіках тощо); розпізнавати свій та інших людей емоційний стан (радість, страх, гнів), розуміти свої почуття та переживання; виконувати правила збереження здоров'я</p>
<p>Взаємозв'язки у природі</p>	<p>Знати про сезонні зміни у природі, про взаємодію людини і природи; про цінність природи для життя людини (матеріальна, пізнавальна, гігієнічна, естетична), про залежність життя людей від стану навколишнього середовища, дотримуватися правил поведінки у природі, уміти встановлювати найпростіші зв'язки у природі: неживій, живій, між живою і неживою природою</p>
<p>Земля – планета Сонячної системи</p>	<p>Описувати природні об'єкти, явища на основі власних спостережень.</p>
<p>Природні компоненти, явища</p>	<p>Мати уявлення про Сонячну систему, добове обертання і річний рух Землі навколо Сонця.</p>
<p>Форма Землі.</p>	<p>Мати уявлення про форму Землі.</p>
<p>Різноманітність природи на Землі.</p>	<p>Мати уявлення про форми земної поверхні, багатства земних надр.</p>
<p>Охорона і збереження Землі – завдання людства.</p>	<p>Мати уявлення про екологічні проблеми Землі (забруднення морів, океанів, знищення чисельності та різноманітності видів рослин, тварин, забруднення земної поверхні побутовим сміттям, промисловими відходами).</p>
НАША БАТЬКІВЩИНА — УКРАЇНА	
<p>Українці серед народів світу.</p>	<p>Усвідомлювати себе частиною Українського народу, виявляти повагу до нього та до інших народів світу.</p>
<p>Розташування України</p>	<p>Уміти показувати розташування України на фізичній карті світу</p>
<p>Різноманітність природи України</p>	<p>Мати уявлення про форми земної поверхні, багатства земних надр, водойми, знати назви найбільших міст, річок, озер України. Учні з порушеннями зору повинні знати розташування природних зон на території України, особливості рослинного і тваринного світу кожного з них;</p>

ЗМІСТ ОСВІТИ	ВИМОГИ ДО РІВНЯ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ПІДГОТОВКИ УЧНІВ
	<p>уміти пояснювати причини різноманітності природних зон, виявляти ознаки пристосування рослин і тварин кожної природної зони до умов зовнішнього середовища, порівнювати погодні умови, рослин, тварин, та працю людей природних зон; розповідати про кожну природну зону за наданим планом, користуватися картою природних зон України.</p>
<p>Господарська діяльність</p>	<p>Мати уявлення про різні види господарської діяльності людей на території України; традиційні заняття населення України.</p> <p>Учні з порушеннями зору повинні мати уявлення про різні види господарської діяльності людей в кожній природній зоні; уміти пояснювати причини, що впливають на зайнятість населення кожної природної зони України.</p>
<p>Збережемо природу України</p>	<p>Мати уявлення про природоохоронну діяльність в Україні, Червону книгу України; державні заповідники України.</p>
РІДНИЙ КРАЙ	
<p>Мій рідний край на карті України</p>	<p>Уміти показувати розташування свого краю на карті України; мати уявлення про минуле свого краю.</p>
<p>Різноманітність природи рідного краю</p>	<p>Уміти розпізнавати форми земної поверхні своєї місцевості (рівнина, гора, яр); знати корисні копалини, водойми своєї місцевості; знати природні угруповання (ліс, лука, озеро, болото), і сільськогосподарські угіддя (сад, город, поле); уміти спостерігати за сезонними змінами в житті рослин, тварин у своїй місцевості; знати, які заходи вживаються для охорони ґрунтів, корисних копалин, водойм у своїй місцевості, брати в них посильну участь; дотримуватися народних традицій у взаємовідносинах людини з природою; уміти передбачати погоду на основі атмосферних явищ та за народними прикметами</p>
<p>Збереження природи рідного краю</p>	<p>Мати уявлення про природоохоронну діяльність у своїй місцевості, знати назви рослин, тварин свого краю, занесених до Червоної книги України; шанобливо ставитися до природних багатств, виконувати правила поведінки в природі; брати посильну участь у природоохоронній діяльності</p> <p>Учні з порушеннями зору повинні уміти оцінювати основні зміни форми земної поверхні в результаті роботи вітру, води та діяльності людини; володіти найпростішими методами визначення стану забруднення довкілля.</p>

ЗМІСТ ОСВІТИ	ВИМОГИ ДО РІВНЯ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ПІДГОТОВКИ УЧНІВ
МЕТОДИ ПІЗНАННЯ ПРИРОДИ	
Спостереження, дослід, практична робота	Уміти спостерігати за об'єктами природи, виконувати дослід і практичні роботи із незначною допомогою вчителя, знати призначення деяких приладів (бінокль, підзорна труба, термометр, флюгер), уміти користуватися ними
Корекційно-розвивальна лінія	
Сенсомоторний розвиток	<p>Учні повинні уміти використовувати зорове, тактильне, слухове сприймання під час засвоєння природничих знань.</p> <p>Учні з порушеннями зору повинні уміти використовувати слух, залишковий зір, дотик під час вивчення природних об'єктів; уміти обстежувати об'єкти за допомогою дотику і збереженого зору за відповідним алгоритмом; мати навички просторового орієнтування.</p> <p>Учні з порушеннями слуху повинні уміти слухо-зорово-вібраційно сприймати звернене мовлення, орієнтуватися в ситуації спілкування.</p> <p>Учні з ДЦП, із ЗПР повинні уміти застосовувати зорове сприймання під час аналізу об'єктів природи (натуральні, наочно зображені), мати навички просторового орієнтування.</p>
Розвиток пізнавальної діяльності	<p>Учні повинні застосовувати прийоми мислительної діяльності: аналізуюче спостереження, порівняння, узагальнення, класифікацію під час вивчення об'єктів та явищ природи; уміти встановлювати найпростіші зв'язки у природі: неживій, живій, між неживою і живою природою; за планом виконувати найпростіші дослід.</p> <p>Учні із ЗПР повинні уміти зосереджуватися під час виконання навчального завдання; уявляти послідовність та результат поетапного проведення дослід з опорою на інструкцію; утримувати в пам'яті мету діяльності; здійснювати контроль та регуляцію власних дій під час проведення практичних робіт, дослідів; доводити розв'язання завдання до завершення.</p> <p>Учні з порушеннями зору повинні уявляти образи природних об'єктів; уміти розв'язувати завдання в образному плані.</p>

ЗМІСТ ОСВІТИ	ВИМОГИ ДО РІВНЯ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ПІДГОТОВКИ УЧНІВ
Мовленнєвий розвиток	<p>Учні повинні знати назви природних об'єктів й уміти ними оперувати; уміти розповідати про природні та суспільні явища; мовленнєво опосередковувати дії з об'єктами вивчення: аналіз, порівняння, класифікацію; пояснювати найпростіші причинно-наслідкові та цільові зв'язки природних та суспільних явищ; спілкуватися із соціальним та природним оточенням.</p> <p>Учні з порушеннями мовлення повинні засвоїти лексику, яка опосередковує програмові природничі знання; уміти співвідносити її з реальними об'єктами живої та неживої природи, методами та діями дослідження природи (спостереження, дослід, практична робота). Уміти зв'язано і послідовно висловлюватися, описувати спостереження, етапи проведення досліду, практичної роботи; міркувати у вигляді суджень й умовиводів; робити висновки; ставити запитання до вчителя і товаришів, спілкуватися під час виконання практичних колективних завдань.</p>
Особистісний розвиток	<p>Учні повинні позитивно ставитися до результатів навчання; володіти достатнім рівнем самостійності, прагненням досягти найвищих результатів у процесі вивчення природи; уміти взаємодіяти з найближчим соціальним оточенням.</p>

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ З ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ “ЛЮДИНА І СВІТ”

■ ДЛЯ УЧНІВ З ПОРУШЕННЯМИ ЗОРУ

„ Я І УКРАЇНА ”

Рівні	Критерії оцінювання навчальних досягнень учнів
Початковий	<p>Самостійне впізнання добре відомих предметів відбувається дуже повільно і зі значними помилками. З допомогою вчителя відповідає на запитання однослівними відповідями; виявляє нечіткі знання матеріалу, який потребує не тільки запам'ятовування, але й осмислення; не вміє розкрити сутність явищ. Під час засвоєння навчального матеріалу учень потребує суттєвої стимуляції, зовнішнього контролю. Важко переключається з одного виду діяльності на інший.</p>

	<p>Байдуже ставиться до праці, навчання; не розуміє такі якості особистості як скромний, чуйний, охайний, не прагне дотримуватися правил культури поведінки.</p> <p>Неспроможний самостійно приготуватися до занять; під час виконання завдань у зошиті, практичних робіт потребує постійної допомоги учителя.</p>
Середній	<p>Учень на репродуктивному рівні може відтворити незначну частину навчального матеріалу. Працюючи з наочністю, як правило, допускає багато зайвих рухів.</p> <p>З допомогою учителя може охарактеризувати предмет чи явище; виявляє інтерес до навчальної діяльності; потребує постійної активізації, контролю, у тому числі для виконання моральних правил (правила культурної поведінки серед природи, в громадських місцях).</p> <p>Спостереження, досліди, практичні роботи, завдання у зошиті виконує зі значною допомогою учителя.</p>
Достатній	<p>Учень в основному послідовно, самостійно відтворює навчальний матеріал, допускаючи окремі неточності. За незначної допомогою ілюструє відповідь прикладами з підручника, власних спостережень; визначати окремі суттєві ознаки об'єкта, порівнювати їх; встановлювати взаємозв'язки у природі, між людиною і природою, виправляти допущені помилки.</p> <p>Виявляє позитивне ставлення до навчання, доброзичливе ставлення до своїх однокласників і шкільних товаришів; прагне дотримуватися моральних правил.</p> <p>Під час виконання дослідів, практичної роботи, завдань у зошиті потребує часткового контролю з боку учителя.</p> <p>Позитивно ставиться до навчання, до своїх однокласників і шкільних товаришів, прагне дотримуватися правил культури поведінки.</p>
Високий	<p>При обстеженні знайомої наочності діяльність учня характеризується вибірковістю, з різко обмеженим обсягом дотикових дій. Учень правильно відповідає на запитання. Не помиляється у відтворенні конкретних відомостей; вміє застосовувати здобуті знання; практично навести приклади з підручника, пояснює найпростіші закономірності природних і суспільних явищ.</p> <p>Виявляє пізнавальний інтерес до навколишнього світу, морально-ціннісне ставлення до природи, до людей; висловлює своє ставлення до події, вчинку.</p> <p>Самостійно виконує досліди, практичні роботи, може робити висновки.</p>

ПРИРОДОЗНАВСТВО

Рівні	Бали	Загальні критерії оцінювання навчальних досягнень учнів
Початковий	1-3	<p>Знання учня обмежуються елементарними уявленнями, які він відтворює у вигляді окремих об'єктів природи та окремих зовнішніх зв'язків між об'єктами.</p> <p>Навчально-пізнавальними вміннями володіє на рівні копіювання зразка способу діяльності.</p> <p>Досліди і практичні роботи виконує поетапно, за детальною інструкцією і при постійній допомозі з боку учителя.</p> <p>Повторює оцінні судження про об'єкти і явища природи, поведінки свою і інших у природі, не усвідомлюючи їх суті.</p>
Середній	4-6	<p>Учень засвоїв природничі знання в формі загальних уявлень і понять. З допомогою учителя, підручника може наводити приклади об'єктів, явищ живої і неживої природи, фрагментарно їх характеризувати. Під час характеристики об'єктів, явищ, поряд з суттєвими ознаками виділяти несуттєві.</p> <p>Навчально-пізнавальними вміннями володіє на рівні виконання способу діяльності за зразком.</p> <p>Спостереження може провести за конкретними знайомими об'єктами природи, застосовуючи попередньо вивчений детальний план під керівництвом учителя. Досліди і практичні роботи виконує з допомогою учителя. Називає прилади, може пояснити їх призначення.</p> <p>Оцінні судження повторює, окремі може елементарно аргументувати.</p>
Достатній	7-9	<p>Учень засвоїв природничі знання у формі понять: відтворює їх зміст, ілюструє прикладами з підручника.</p> <p>Разом з усіма істотними ознаками понять може назвати кілька неістотних. Встановлює засвоєні внутрішні понятійні зв'язки.</p> <p>Навчально-пізнавальними вміннями володіє на рівні виконання способу діяльності за зразком (аналогією).</p> <p>Спостереження може провести за невеликою групою знайомих, подібних між собою об'єктів природи.</p> <p>Цілеспрямовано сприймає зовнішні ознаки та властивості об'єктів, виділені зовнішні зв'язки між ними, називає їх, з допомогою учителя робить висновок спостереження.</p> <p>Досліди і практичні роботи виконує під керівництвом із незначною допомогою учителя. Часткові висновки про їх результати робить самостійно. Називає призначення приладів,</p>

		етапи виконання досліду чи практичної роботи. Оцінні судження висловлює як свої власні, аргументує їх.
Високий	10-12	Учень засвоїв природничі поняття. Правильно дає їх визначення, називає істотні ознаки. Відповідь ілюструє засвоєними прикладами. Встановлює засвоєнні внутрішньо-понятійні і міжпонятійні зв'язки, пояснює їх. Розпізнає об'єкти природи, які охоплюються засвоєним поняттям. Під час відповіді може незначною мірою пере-структурувати засвоєний зміст, не порушуючи засвоєних зв'язків у ньому. Навчально-пізнавальними вміннями володіє на рівні застосування зразка способу діяльності в умовах зміненої ситуації.
		Може самостійно провести спостереження. Цілеспрямовано сприймає зовнішні ознаки об'єктів, зовнішні зв'язки, порівнює їх, робить висновки. Самостійно виконує досліди і практичні роботи. Робить висновки про результати і способи їх виконання. Висловлює оцінні судження про об'єкти природи, поведінку свою й інших у природі. Для аргументації використовує поряд з природознавчими і нормативними знаннями, життєвий досвід.

■ ДЛЯ УЧНІВ ІЗ ЗАТРИМКОЮ ПСИХІЧНОГО РОЗВИТКУ*

„Я І УКРАЇНА”

Рівні	Критерії оцінювання навчальних досягнень учнів
Початковий	<p>Учень з допомогою вчителя може розпізнати і показати об'єкти природного і суспільного оточення.</p> <p>З допомогою вчителя відповідає на запитання однослівними відповідями; виявляє нечіткі знання матеріалу, який потребує не тільки запам'ятовування фактів, а й їх мислення; не вміє розкрити сутність явищ.</p> <p>Не виявляє на практиці ставлення до праці, до людей, до навчання, не вміє доглянути кімнату, рослину, допомогти дорослим; змішує ознаки різних якостей, особистості (скромний і старанний, добрий і чуйний, охайний і чепурний, чесний і справедливий тощо), не прагне дотримуватись моральних правил.</p> <p>Неспроможний самостійно спостерігати, приготуватися до занять; під час виконання практичних робіт, дослідів, завдань у зошиті потребує постійної допомоги вчителя.</p>

* Можуть використовуватися для оцінювання навчальних досягнень учнів з ДЦП та порушеннями мовлення.

Середній	<p>Учень на репродуктивному рівні може відтворити незначну частину навчального матеріалу.</p> <p>З допомогою учителя може охарактеризувати предмет чи явище; виявляє інтерес до навчальної діяльності; потребує постійної активізації, контролю, у тому числі для виконання моральних правил (правила культурної поведінки серед природи, в громадських місцях; відповідальне ставлення до громадських доручень, своїх та чужих речей, громадського майна.</p> <p>Спостереження, досліди, практичні роботи, завдання у зошиті виконує зі значною допомогою учителя</p>
Достатній	<p>Учень в основному послідовно, самостійно відтворює навчальний матеріал, допускаючи окремі неточності.</p> <p>За незначної допомоги вчителя може: ілюструвати відповідь прикладами з підручника, власних спостережень; визначати окремі суттєві ознаки об'єкта, порівнювати їх; встановлювати взаємозв'язки у природі, між людиною і природою, виправляти допущені помилки.</p> <p>Виявляє позитивне ставлення до навчання, доброзичливе ставлення до своїх однокласників і шкільних товаришів; прагне дотримуватися моральних правил.</p> <p>Під час виконання дослідів, практичної роботи, завдань у зошиті потребує часткового контролю з боку вчителя.</p>
Високий	<p>Учень правильно відповідає на запитання. Не помиляється у відтворенні конкретних відомостей; вміє застосовувати здобуті знання практично, навести приклади з підручника, пояснює найпростіші закономірності природних і суспільних явищ.</p> <p>Виявляє пізнавальний інтерес до навколишнього світу, морально-ціннісне ставлення до природи, до людей; висловлює своє ставлення до події, вчинку.</p> <p>Самостійно виконує досліди, практичні роботи, може робити висновки; дотримується вимог щодо оформлення записів у зошиті.</p>

ПРИРОДОЗНАВСТВО

Рівні	Бали	Критерії оцінювання навчальних досягнень учнів
Початковий	1-3	<p>Знання учнів обмежуються елементарними уявленнями, які він відтворює у вигляді окремих об'єктів природи та окремих зовнішніх зв'язків між об'єктами.</p> <p>Навчально-пізнавальними вміннями володіє на рівні копіювання зразка способу діяльності.</p> <p>Досліди і практичні роботи виконує поетапно, за детальною інструкцією і при постійній допомозі з боку вчителя.</p>

		Повторює оцінні судження про об'єкти і явища природи, поведінку свою і інших у природі, не усвідомлюючи їх суті.
Середній	4-6	<p>Учень засвоїв природничі знання у формі загальних уявлень і понять. З допомогою учителя, підручника може наводити приклади об'єктів, явищ живої і неживої природи, фрагментарно їх характеризувати. Під час характеристики об'єктів, явищ, поряд з суттєвими ознаками виділяє несуттєві.</p> <p>Навчально-пізнавальними вміннями володіє на рівні виконання способу діяльності за зразком.</p> <p>Спостереження може провести за конкретними знайомими об'єктами природи, застосовуючи попередньо вивчений детальний план під керівництвом учителя.</p> <p>Досліди і практичні роботи виконує з допомогою учителя.</p> <p>Висновки повторює. Називає прилади, може пояснити призначення деяких з них.</p> <p>Оцінні судження повторює, окремі може елементарно аргументувати.</p>
Достатній	7-9	<p>Досліди і практичні роботи виконує під керівництвом із незначною допомогою учителя. Часткові висновки про їх результати робить самостійно. Називає призначення приладів, етапи виконання досліду чи практичної роботи.</p> <p>Окремі оцінні судження висловлює як свої власні, аргументує їх.</p>
Високий	10-12	<p>Учень засвоїв природничі поняття. Правильно дає їх визначення, називає істотні ознаки. Відповідь ілюструє засвоєними прикладами. Встановлює засвоєнні внутрішньопонятійні і міжпонятійні зв'язки, пояснює їх. Розпізнає об'єкти природи, які охоплюються засвоєним поняттям. Під час відповіді може незначною мірою пере-структурувати засвоєний зміст, не порушуючи засвоєних зв'язків у ньому.</p> <p>Навчально-пізнавальними вміннями володіє на рівні застосування зразка способу діяльності в умовах зміненої ситуації.</p> <p>Може самостійно провести спостереження. Цілеспрямовано сприймає зовнішні ознаки об'єктів, зовнішні зв'язки, порівнює їх, робить висновки. Самостійно виконує досліди і практичні роботи. Робить висновки про результати і способи їх виконання.</p> <p>Висловлює оцінні судження про об'єкти природи, поведінку свою й інших у природі. Для аргументації використовує поряд з природознавчими і нормативними знаннями, життєвий досвід.</p>

■ ДЛЯ УЧНІВ З ПОРУШЕННЯМИ СЛУХУ

„ Я І УКРАЇНА ”

Рівні	Критерії оцінювання навчальних досягнень учнів
Початковий	<p>Учень з допомогою вчителя може розпізнати об'єкти природного і суспільного оточення; виявляє нечіткі знання матеріалу.</p> <p>Під керівництвом дорослих дотримується режиму дня, користується навичками самообслуговування, виконує доручення по догляду за приміщенням, кімнатними рослинами та свійськими тваринами</p>
Середній	<p>Учень на репродуктивному рівні може відтворити незначну частину навчального матеріалу (з допомогою вчителя).</p> <p>Доповнює і уточнює свою відповідь з допомогою вчителя.</p> <p>Виявляє епізодичний інтерес до навчальної діяльності; потребує постійної активізації, контролю, у тому числі для виконання правил поведінки (поведінки серед природи, в громадських місцях; правила збереження свого здоров'я; відповідальне ставлення до громадських доручень, громадського майна тощо).</p> <p>Потребує допомоги вчителя у проведенні спостережень, практичних робіт, виконання завдань у зошиті</p>
Достатній	<p>Учень послідовно, логічно з мінімальною допомогою вчителя відтворює навчальний матеріал, але допускає окремі неточності.</p> <p>За незначної допомоги вчителя відповідь ілюструє прикладами з підручника, власних спостережень; визначає окремі суттєві ознаки об'єктів, порівнює їх, встановлює взаємозв'язки у природі; з мінімальною допомогою вчителя виправляє допущені помилки.</p> <p>Виявляє позитивне ставлення до навчання, доброзичливе та уважне ставлення до своїх однокласників і шкільних товаришів; прагне дотримуватись моральних правил.</p> <p>Виявляє здатність самостійно виконувати прості досліди, практичні роботи, завдання у зошиті</p>
Високий	<p>Учень правильно відповідає на запитання. Відтворює конкретні відомості, вміє застосувати здобуті знання в нестандартних ситуаціях, встановити причинно-наслідкові зв'язки; пояснює найпростіші закономірності природних і суспільних явищ (переважно усною мовою).</p> <p>Виявляє стійкий інтерес до пізнання навколишнього світу, морально-ціннісне ставлення до природи, до людей, до самого себе; висловлює своє ставлення до події, вчинку; обґрунтовує свої дії, передбачає їх наслідки тощо.</p> <p>Самостійно виконує досліди, практичні роботи, обґрунтовує висновки; оформляє записи у зошиті.</p>

ПРИРОДОЗНАВСТВО

Рівні	Бали	Критерії оцінювання навчальних досягнень учнів
Початковий	1-3	<p>Знання учнів обмежуються елементарними уявленнями, які він відтворює у вигляді окремих об'єктів природи та окремих зовнішніх зв'язків між об'єктами.</p> <p>Навчально-пізнавальними вміннями володіє на рівні копіювання зразка способу діяльності. Досліди і практичні роботи виконує поетапно, за детальною інструкцією і при постійній допомозі з боку вчителя.</p> <p>Повторює оцінні судження про об'єкти і явища природи, поведінку свою і інших у природі, не усвідомлюючи їх суті.</p>
Середній	4-6	<p>Учень засвоїв природничі знання у формі загальних уявлень і понять. З допомогою учителя, підручника може наводити приклади об'єктів, явищ живої і неживої природи, фрагментарно їх характеризувати. Під час характеристики об'єктів, явищ, поряд з суттєвими ознаками виділяє несуттєві.</p> <p>Навчально-пізнавальними вміннями володіє на рівні виконання способу діяльності за зразком. Спостереження може провести за конкретними знайомими об'єктами природи, застосовуючи попередньо вивчений детальний план під керівництвом учителя</p> <p>Досліди і практичні роботи виконує з допомогою учителя. Висновки повторює. Називає прилади, може пояснити призначення деяких з них.</p> <p>Оцінні судження повторює, окремі може елементарно аргументувати.</p>
Достатній	7-9	<p>Досліди і практичні роботи виконує під керівництвом із незначною допомогою учителя. Часткові висновки про їх результати робить самостійно. Називає призначення приладів, етапи виконання досліду чи практичної роботи.</p> <p>Окремі оцінні судження висловлює як свої власні, аргументує їх.</p>
Високий	10-12	<p>Учень засвоїв природничі поняття. Правильно дає їх визначення, називає істотні ознаки. Відповідь ілюструє засвоєними прикладами. Встановлює засвоєнні внутрішньопонятійні і міжпонятійні зв'язки, пояснює їх. Розпізнає об'єкти природи, які охоплюються засвоєним поняттям. Під час відповіді може незначною мірою переструктурувати засвоєний зміст, не порушуючи засвоєних зв'язків у ньому.</p>

	<p>Навчально-пізнавальними уміннями володіє на рівні застосування зразка способів діяльності в умовах, які вимагають їх перебудови в значною мірою змінених ситуаціях.</p> <p>Спостереження може провести за групою об'єктів природи одного класу. План спостереження складає з допомогою учителя. Цілеспрямовано сприймає зовнішні ознаки об'єктів, зовнішні зв'язки, порівнює їх, робить висновки.</p> <p>Досліди і практичні роботи виконує за інструкцією. Робить часткові і загальні висновки про результати і способи їх виконання. Називає основні приклади та їх призначення.</p> <p>Висловлює оцінні судження про об'єкти природи, поведінку свою й інших в природі. Для аргументації використовує поряд з природознавчими і нормативними знаннями, життєвий досвід.</p>
--	---

■ ДЛЯ УЧНІВ З ПОРУШЕННЯМИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО РОЗВИТКУ

Об'єктами контролю та оцінювання навчальних досягнень учнів з порушеннями інтелектуального розвитку є структурні компоненти їх *навчально-практичної діяльності*, а саме:

1. *Змістовий компонент* - знання (емпіричні факти, уявлення, елементарні поняття) про себе, українське суспільство, довкілля, в якому живе дитина, способи пізнання й орієнтації в навколишньому середовищі; певні моральні уявлення й поняття.

Знання оцінюються за:

- а) правильністю;
- б) повнотою: фрагментарні, неповні, повні;
- в) усвідомленістю: розуміння, виокремлення головного і другорядного; переказ, пояснення;

2. *Операційно-організаційний компонент* – інтелектуальні та практичні навички та вміння:

- здійснювати спостереження за змінами у природному і соціальному середовищі; проводити елементарний дослід;
- працювати з підручником (текстом, ілюстрацією, планом, схемою, картою), занотовувати результати спостережень, дослідів у зошиті з друкованою основою;
- дотримуватися правил поведінки у природному та соціальному середовищі.

Оцінці підлягають:

- а) рівень сформованості практичних умінь та навичок учня: виконує за зразком, поясненням, за аналогією, в нових ситуаціях;

б) ступінь самостійності навчально-практичної діяльності учня: спільно з учителем, під керівництвом, з частковою допомогою вчителя, самостійно.

3. Емоційно-мотиваційний компонент – ставлення до навчально-практичної діяльності; ставлення до природи, до людей, до самого себе, показниками якого є:

- характер: байдуже, недостатньо виразне позитивне, зацікавлене, виразне позитивне;
- дійовість: від споглядального (пасивного) до дійового.
- сталість: від епізодичного до сталого.

Характеристики змістового, операційно-організаційного та емоційно-мотиваційного компонентів навчально-практичної діяльності дитини покладаються в основу визначення **рівнів навчальних досягнень** (I - початковий, II - середній, III - достатній, IV – високий) та **критеріїв їх оцінювання**, відповідних їм оцінок у **балах** (див. таблицю).

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РІВНІВ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ УЧНІВ

I рівень – початковий. Учень за допомогою вчителя може розпізнати і назвати об'єкти природного і суспільного оточення. За допомогою вчителя відповідає на запитання однослівно, відповіді містять фрагментарні знання про себе, навколишнє середовище, норми моралі.

Виконує практичні роботи, досліди, завдання у зошиті спільно з учителем, загальні висновки про результати виконання повторює, не усвідомлюючи їх суті. Допомогу сприймає не одразу, а після кількаразового детального пояснення.

Байдуже ставиться до праці, до природи, до людей, до навчання.

II рівень – середній. Учень може повторити незначну частину навчального матеріалу (у межах 1—2 простих речень). Доповнює і уточнює свою відповідь за навідними питаннями вчителя; може охарактеризувати предмет чи явище за алгоритмом, вказати їх несуттєві ознаки.

Під керівництвом учителя здійснює спостереження, досліди, виконує практичні роботи, завдання у зошиті, формулює висновки.

Виявляє епізодичний інтерес до навчальної діяльності; потребує постійної активізації, контролю для дотримання правил поведінки на природі, у громадських місцях; правил збереження свого здоров'я.

III рівень – достатній. Учень в основному самостійно переказує більшу частину навчального матеріалу, але допускає окремі неточності. За незначної допомоги вчителя відповідь ілюструє прикладами з підручника; визначає окремі суттєві ознаки об'єктів, порівнює їх, установлює взаємозв'язки у природі, між людиною і природою, між людьми. Матеріал в основному розуміє, може виокремити головне і другорядне, частково пояснити їх.

Самостійно спостерігає, виконує за зразком досліди, практичні роботи, завдання у зошиті, хоч результати їх не зовсім точні або неакуратно оформлені. За допомогою вчителя формулює висновки.

Виявляє позитивне, достатньо стале ставлення до навчання, доброзичливе та уважне ставлення до своїх однокласників і шкільних товаришів; прагне дотримуватись моральних правил.

IV рівень – високий. Учень самостійно переказує більшу частину навчального матеріалу, правильно відповідає на всі запитання у межах програмного матеріалу. Не помиляється при називанні конкретних відомостей, виявляє свідоме засвоєння навчального матеріалу; пояснює найпростіші закономірності природних і суспільних явищ; легко сприймає завдання, що містяться у зошиті, підручнику. Пояснює практичну сутність моральних правил; висловлює своє ставлення до події, вчинку.

Виконує досліди, практичні роботи, спостереження, записи у зошиті за незначною допомогою вчителя чи самостійно. Формулює та пояснює висновки, виокремлює головне і другорядне.

Виявляє стале, виразно позитивне ставлення до навчання, навколишнього світу, морально-ціннісне ставлення до природи, до людей, до самого себе.

Рівень	Бал	Критерії оцінювання навчальних досягнень учнів
I – початковий	11	Учень за допомогою вчителя фрагментарно впізнає та називає об'єкти природного і суспільного оточення. Допомогу сприймає не одразу, а після кількарядового детального пояснення. Виявляє на практиці байдуже ставлення до навчання, праці, людей, норм моралі, природи.
	22	Учень за допомогою вчителя не завжди правильно називає об'єкти природного і суспільного оточення. Спільно з учителем виконує окремі дії, може повторити часткові і загальні висновки про результати виконання досліду чи практичної роботи, не усвідомлюючи їх суті. Потребує постійної допомоги, стимулювання діяльності з боку вчителя. Ставлення до навчання, праці, людей, норм моралі, природи байдуже.
	33	Учень за допомогою вчителя відтворює незначний обсяг навчального матеріалу у формі елементарних уявлень. Досліди і практичні роботи виконує поетапно, спільно з учителем. Має байдуже ставлення до навчання, праці, людей, норм моралі, природи.
	44	Учень за допомогою вчителя відтворює (не завжди точно) незначну частину навчального матеріалу у формі загальних уявлень. Матеріал в основному розуміє, але пояснити не може. Потребує допомоги вчителя у проведенні спостережень, дослідів, практичних робіт, виконанні завдань у зошиті. Під керівництвом вчителя може виконати за зразком прості завдання. Виявляє епізодичний інтерес до навчання, праці, людей, природи, правил поведінки.

II - середній	55	<p>Учень за допомогою вчителя відтворює (не завжди точно) до половини обсягу навчального матеріалу у формі загальних уявлень, за наведеними питаннями вчителя доповнює свою відповідь. Матеріал в основному розуміє.</p> <p>З допомогою вчителя виконує за зразком прості завдання, застосовує набуті знання. Потребує допомоги вчителя у проведенні спостережень, дослідів, практичних робіт, виконання завдань у зошиті. Виявляє епізодичний інтерес до навчання, праці, людей, природи, правил поведінки.</p>
	66	<p>Учень не завжди точно відтворює до половини обсягу навчального матеріалу. Матеріал в основному розуміє, за наведеними питаннями вчителя доповнює й уточнює свою відповідь, може за алгоритмом схарактеризувати предмет чи явище, вказати їх несуттєві ознаки. За поясненням вчителя виконує прості завдання, застосовує набуті знання. Потребує допомоги вчителя у проведенні спостережень, дослідів, практичних робіт, виконання завдань у зошиті. Виявляє епізодичний інтерес до навчання, праці, людей, природи, моральних норм.</p>
III - достатній	77	<p>Учень в основному правильно відтворює більшу частину навчального матеріалу, але допускає окремі неточності. За допомогою вчителя може пояснити, визначити окремі суттєві ознаки об'єктів.</p> <p>З незначною допомогою вчителя виконує дослідів, спостерігає, виконує практичні роботи, завдання в зошиті.</p> <p>Виявляє позитивне, зацікавлене ставлення до навчання, праці, людей, моральних норм, природи.</p>
	88	<p>Учень в основному правильно та логічно відтворює більшу частину навчального матеріалу, але допускає окремі неточності. Матеріал розуміє, виокремлює головне та другорядне, частково пояснює. З незначною допомогою вчителя встановлює взаємозв'язки у природі, між людиною і природою, між людьми. Самостійно, але не завжди правильно виконує дослідів, спостерігає, виконує аналогічні практичні роботи, завдання в зошиті.</p>
	99	<p>Учень в основному правильно відтворює більшу частину навчального матеріалу, але допускає неточності. Матеріал розуміє, пояснює, виокремлює головне та другорядне. З незначною допомогою вчителя відповідь ілюструє прикладами з підручника; визначає окремі суттєві ознаки об'єктів, порівнює їх, установлює взаємозв'язки у природі, між людиною і природою, між людьми. Самостійно, але не завжди точно виконує дослідів, спостерігає, виконує аналогічні практичні роботи, завдання в</p>

		зошиті.Виявляє позитивне, зацікавлене ставлення до навчання, праці, людей, природи, моральних норм.
IV – високий	110	<p>Учень правильно, в основному повно відтворює матеріал, визначений навчальною програмою. Не помиляється у відтворенні конкретних відомостей, виявляє свідоме засвоєння навчального матеріалу, пояснює, виокремлює головне і другорядне.</p> <p>Самостійно й правильно виконує досліді, практичні роботи, завдання в зошиті, в основному формулює висновки. Нове завдання виконує з незначною допомогою вчителя, переказує спосіб його виконання.</p> <p>Виявляє інтерес до навколишнього світу, морально-ціннісне ставлення до природи, людей, самого себе; пояснює практичну сутність моральних правил; висловлює своє ставлення до події, вчинку.</p>
	111	<p>Учень правильно відтворює матеріал, визначений навчальною програмою. Навчальний матеріал розуміє, може пояснити, виокремити в ньому головне та другорядне. Майже не помиляється у відтворенні конкретних відомостей.</p> <p>Самостійно й правильно виконує досліді, практичні роботи, завдання в зошиті, обґрунтовує висновки, встановлює зв'язки і залежності об'єктів природи, формулює висновки. Самостійно й адекватно застосовує набуті знання, вміння й навички в аналогічних умовах. Самостійно й правильно виконує предметні, розумові, загальнонавчальні дії та аналогічні завдання. Пояснює спосіб їх виконання та використовує при розв'язанні інших аналогічних завдань. Нове завдання виконує з незначною допомогою вчителя, може відтворити (переказати) спосіб його виконання.</p>
	112	<p>Учень правильно відтворює матеріал, визначений навчальною програмою. Навчальний матеріал розуміє, може пояснити, виокремити в ньому головне та другорядне. Самостійно застосовує набуті знання, вміння й навички в аналогічних та нових умовах. Самостійно й правильно виконує досліді, практичні роботи, завдання в зошиті, формулює й обґрунтовує висновки, встановлює зв'язки і залежності об'єктів природи. Нове завдання виконує самостійно, може відтворити (переказати) спосіб його виконання. Виявляє виразне стійке позитивне ставлення до навчання, інтерес до навколишнього світу, морально-ціннісне ставлення до природи, людей, самого себе; пояснює практичну сутність моральних правил; висловлює своє ставлення до події, вчинку.</p>

Критерії оцінювання навчальних досягнень за рівнями і балами конкретизуються відповідно до навчальної програми для кожного етапу навчання.

Перевірка знань учнів здійснюється різними способами. Найпоширенішими на уроках є *усне опитування, виконання письмових і практичних завдань*.

За допомогою *усного опитування* перевіряється засвоєння програмного матеріалу попередніх і поточних уроків. Учитель ураховує правильність відповіді, повноту знань, усвідомлення матеріалу, вміння застосовувати знання, послідовність викладу. Від учнів вимагають, щоб вони ілюстрували відповіді прикладами з підручника, із власного життя, спостережень, висновками з проведених дослідів, користувалися наочними посібниками тощо.

Письмову перевірку здійснюють для виявлення рівня засвоєння знань, вміння відтворювати їх у певній послідовності, фіксувати результати спостережень. Певною мірою виявляється сформованість умінь і навичок, ставлення до навчальної діяльності, вчителя, самого себе. Відповідні завдання учні виконують тільки в зошиті з друкованою основою. Вимоги щодо оформлення записів аналогічні до оформлення зошитів з інших предметів. Зошит систематично перевіряють. Результати оцінювання виставляють у журнал два рази на семестр.

Практичні завдання дають змогу перевіряти вміння дітей використовувати набуті знання на практиці, застосовувати дослідницькі прийоми роботи.

Можливі *індивідуальне, групове і фронтальне* опитування, поєднання усного і письмового способів перевірки знань, використання ігрових ситуацій, розв'язання ситуативних завдань, їх драматизація.

У процесі навчання контроль та оцінювання можуть бути: *поточним, тематичним, підсумковим*.

Поточний контроль здійснюється на різних етапах оволодіння учнями змістом поурочної теми. Основна його функція — навчально-коригуюча. Поточна перевірка, як правило, супроводжується вербальним оцінюванням учителя. У балах оцінка може виставлятися за винятково правильні, повні відповіді з метою заохочення і стимулювання успішної навчальної діяльності.

Тематичний контроль передбачає перевірку й оцінювання навчальних досягнень учнів з певного розділу навчального предмета. *Підсумковий контроль* дозволяє перевіряти й оцінювати навчальні досягнення учнів в оволодінні змістом предмета “Природа і людина” на кінець навчального року або вивчення курсу. У процесі підсумкового контролю перевіряється система природознавчих і суспільствознавчих понять, які відображають ознаки, властивості предметів і явищ природи, закономірні зв'язки і залежності між ними, навички й уміння, передбачені навчальною програмою.

Підсумкова оцінка виставляється в балах з урахуванням поточних і тематичних навчальних досягнень учнів з предмета “Природа і людина”.

У першому класі допоміжної школи оцінювання навчальних досягнень

учнів повною мірою за пропонованою системою не проводиться.

Учень переводиться до 2-го класу на підставі підготовленої вчителем психолого-педагогічної характеристики, в якій визначається у вербальній формі загальний рівень засвоєння навчального матеріалу (загальний рівень навчальних досягнень), тобто бальна оцінка не виставляється.

IV.4. ОСВІТНЯ ГАЛУЗЬ «МИСТЕЦТВО»

Галузь „Мистецтво” поєднує різні види мистецтв, що забезпечує цілісну систему початкових знань, на основі якої формуються естетична культура та загальні уявлення про способи та засоби художнього відтворення дійсності. На початковому етапі навчання домінуюча роль належить активній художній діяльності і творчому самовираженню дітей у різних видах мистецтва. Мета галузі – розвиток в учнів особистісно-ціннісного ставлення до мистецтва, здатності до сприймання, розуміння і створення художніх образів, формування потреби у творчій самореалізації, самовдосконаленні.

В умовах інтегрованого навчання основні завдання галузі полягають у залученні дітей з порушеннями психофізичного розвитку до самостійної творчої діяльності та співдіяльності (в якості глядача, слухача), зокрема, в музичному, образотворчому, хореографічному мистецтвах, формуванні цілісного художнього світосприйняття, системи естетичних ідеалів і смаків, почуття причетності до культурних надбань людства.

Значущість мистецьких дисциплін для дітей з порушеннями психофізичного розвитку визначається широкими можливостями корекції пізнавальної діяльності, емоційно-вольової, рухової сфер; навчання мови й удосконалення мовлення, розвитку слухового та зорового сприймання. Мистецтво є стимулом для напрацювання компенсаторних навичок, воно стимулює доступні для формування фізичні та психічні функції, розвиваючи через них і ті, що недоступні для безпосереднього впливу. Мистецтву належить рушійна роль у формуванні соціально адаптаційних якостей особистості (підвищується самооцінка, впевненість у собі, формується сенс життя, набуваються соціальні навички і вміння, а також і профорієнтаційні).

Галузь “Мистецтво” охоплює окремі предмети: “Музичне мистецтво”, “Візуальне (образотворче) мистецтво”, “Хореографічне мистецтво (ритміка)”, “Театральне мистецтво”, “Екранні види мистецтва”. Домінуючим залишаються музичне та візуальне мистецтва, у зміст яких інтегруються елементи інших курсів (театрального та екранних видів мистецтв). Засвоєння знань, умінь і навичок, передбачених у курсі освітньої галузі “Мистецтво”, може відбуватися через запровадження міжпредметних зв’язків, об’єднаних уроків та об’єднаних курсів. Доцільним є взаємозв’язок цієї освітньої галузі з іншими галузями (наприклад з читанням, технологіями тощо). Це дасть змогу розширити уявлення, збагатити світогляд, сприятиме сенсорному, емоційному та інтелектуальному розвитку учнів, компенсації та відновленню порушених функцій.

МУЗИЧНЕ МИСТЕЦТВО

Зважаючи на значний корекційно-компенсаторний, розвивально-виховний, емоційно-естетичний, оздоровчо-терапевтичний потенціал музики, діти з особливостями психофізичного розвитку мають змогу не лише опанувати відповідні знання, уміння й навички, а й творчо самореалізовуватись, природно й ефективно соціалізуватися у мікрогрупі класу (школи). Музична компетентність є

комплексним результатом опанування змісту галузі і набувається у процесі вивчення початків теорії та історії музики, під час співу, слухання музичних творів, гри на доступних інструментах тощо. Відповідно у змісті галузі виділено такі змістові лінії: понятійно-естетичну, діяльнісну, корекційно-розвивальну.

Понятійно-естетична лінія передбачає розуміння і засвоєння, практичне використання відповідного обсягу термінів, необхідного для побудови власних висловлювань в межах теми та для виконання інструкцій вчителя; збагачення знань про світове і національне музичне мистецтво, закладання основ музичної та виконавської культури, формування загальнокультурного досвіду, естетичних смаків, реалізацію творчих потенцій, залежно від потреб і можливостей дитини, гармонізацію особистості, вироблення позитивних особистісних якостей.

Діяльнісна лінія забезпечує музичну освіченість учнів на елементарному рівні, обсяг і рівень знань, умінь і навичок (доступний для дітей з особливостями психофізичного розвитку, враховуючи ступінь порушення тих чи інших функцій), виконавську і творчу активність, розвиток творчих можливостей, формування орфоепічних навичок і норм під час відтворення текстів, виконання пісень, розвиток і корекцію граматичної будови мови у різних видах діалогічно-ситуативного мовлення.

Корекційно-розвивальна лінія виконує коригуючу, стимулюючу, розвивальну, профілактичну, оздоровчо-терапевтичну функції. Вона спрямована на своєчасне виявлення та виправлення порушень в емоційно-вольовій, пізнавальній сфері, мисленнєвій діяльності.

Для дітей з порушеннями мовлення особливе значення має корекція та розвиток мовленнєво-комунікативних умінь і навичок (під час декламування, співу тощо), збагачення активного словника відповідними словами-поняттями, формування і розвиток виражальних засобів мовлення (ритму, інтонації, темпу, логічного наголосу, гучності голосу), удосконалення артикуляційних навичок тощо. Доцільно об'єднувати музичні заняття і зайняття з логоритміки, що спрямована на формування у дітей темпоритмічних і артикуляційних навичок (виконання спеціальних мовно-рухових вправ, розвиток дихальної системи, артикуляційного апарату та ін. під наглядом чи за рекомендаціями логопеда) (див рекомендації до предмета "Ритміка").

Для дітей із затримкою психічного розвитку передбачається розвиток психічних механізмів і функцій, коригуючий вплив на певні психічні процеси, що гальмують пізнавальний розвиток.

Для дітей з порушеннями слухом доцільне поєднання музичного мистецтва із заняттями ритмікою (хореографією) (див рекомендації до предмета "Ритміка"). Якщо ж ступінь зниження слуху дає змогу дитині сприймати музичний матеріал не лише на вібраційному рівні, то за рекомендаціями сурдопедагога слід використовувати індивідуальні вправи з розвитку слухового сприймання з використанням електроакустичної апаратури.

Для дітей з порушеннями зору корекційно-компенсаторний вплив музики забезпечує виправлення й уточнення неповноцінних уявлень про довкілля, спричинених зоровою недостатністю, спонукає до використання інших збережених аналізаторів (дотику, слуху, кінестетичних відчуттів, залишкового

зору), послаблює фрустрації через активну участь в колективній та індивідуальній творчості.

Для дітей з порушеннями опорно-рухового апарату, з огляду на несформованість рухових навичок і вмінь, недостатність більш складних моторних функцій, необхідних для навчальної діяльності (зорово-моторної координації, просторового аналізу, синтезу, праксису), порушення мовлення, дрібної моторики, гіперкінези та ін., корекційна робота має спрямовуватися на подолання цих явищ з використання усіх можливих засобів музичного мистецтва (доцільне поєднання з ритмікою, логоритмікою за рекомендаціями логопеда, інструктора ЛФК, реабілітолога).

ЗМІСТ ОСВІТИ	ВИМОГИ ДО РІВНЯ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ПІДГОТОВКИ УЧНІВ
Понятійно-естетична лінія	
<p>Слухове сприймання і розуміння повідомлень вчителя, опанування мовленнєвих умінь, накопичення понятійно-термінологічного запасу в межах навчальних тем, елементарні знання з теорії та історії музики</p>	<p>Уміти зосереджено слухати; адекватно сприймати теоретичний навчальний матеріал; розуміти і запам'ятовувати комплекс музичних слів-понять і термінів за темами. Уміти відповідати на запитання, брати участь у обговоренні тематичного матеріалу.</p> <p>Для дітей з порушеннями слуху Виконувати словесні інструкції вчителя, знати ключові терміни і слова-поняття, сприймати їх на слухо-зоровій основі.</p> <p>Для дітей з порушеннями мовлення Опановувати граматично правильне мовлення у процесі навчально-діалогічного спілкування</p>
<p>Місце музики в житті людини. Національна музична культура, її значення</p>	<p>Розуміти і вміти пояснити місце та значення музики в житті людей, для їхнього духовного збагачення.</p> <p>Усвідомлювати, що національне музичне мистецтво є невід'ємною частиною світової культури</p>
<p>Виховання культури слухача та виконавця</p>	<p>Уважно, з інтересом слухати музику, дотримуючись відповідних правил поведінки.</p> <p>Висловлювати своє ставлення до виконання музичних творів.</p> <p>Для дітей з порушеннями слуху Залежно від ступеня зниження слуху (проявів первинного розладу у дітей з порушеннями опорно-рухового апарату) – матеріал і діяльність, доступні для сприйняття і виконання</p>

ЗМІСТ ОСВІТИ	ВИМОГИ ДО РІВНЯ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ПІДГОТОВКИ УЧНІВ
Опанування навичок взаємодії у процесі колективної діяльності	Дотримуватись етичної поведінки в процесі колективної виконавської діяльності; прислухуватись до співу (гри) товаришів під час спільного виконання творів. Для дітей з порушеннями слуху Залежно від ступеня зниження слуху (проявів первинного розладу у дітей з порушеннями опорно-рухового апарату)
Діяльнісна лінія	
Усні висловлювання на визначену тему	Визначати тему, оформлювати думку згідно мовних норм (орфоепічних, лексичних, граматичних); уміти близько до змісту почутої навчальної інформації переказувати її доступно і послідовно. Для дітей з порушеннями мовлення, для дітей з порушеннями слуху Уміти користуватися просодичними (інтонація, темп, ритм, логічний наголос) та екстралінгварними (міміка, жести) засобами
Тексти пісень, музично-дидактичних ігор, навчальні тексти	Вміти декламувати і співати різні навчальні тексти, дотримуючись правил вокальної і мовленнєвої орфоєпії. Вміти визначати і пояснювати головну думку тексту; намагатися використовувати слова-поняття, музичні терміни у відповідях, діалогічно-ситуативному мовленні на уроці. Для дітей з порушеннями слуху Залежно від ступеня зниження слуху – засвоєння матеріалу, участь у діяльності, доступних для сприймання і виконання
Розвиток дикційних і вокальних навичок: відповідної рухливості артикуляційного апарату, дихання	Виконання одноголосних (двоголосних) нескладних пісень, дотримуючись округлої манери звуковедення, дихання за короткими музичними фразами. Для дітей з порушеннями слуху Залежно від ступеня зниження слуху – матеріал і діяльність, доступні для сприйняття і виконання Для дітей з порушеннями мовлення Виконання спеціальних вправ (призначених логопедом)
Розвиток слуху, почуття ритму	Вміти ритмічно і чисто співати, відтворювати добре знайомі мелодії, ритми або їх фрагменти. Для дітей з порушеннями слуху Спеціальні вправи з розвитку слухового сприймання

ЗМІСТ ОСВІТИ	ВИМОГИ ДО РІВНЯ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ПІДГОТОВКИ УЧНІВ
Гра на дитячих шумових, українських народних інструментах (доступних для дітей цього віку) відповідно до індивідуальних можливостей	<p>Уміти відтворювати прості ритми; ритмічний супровід до вивчених пісень (доступні інструменти). Для дітей з порушеннями слуху</p> <p>Залежно від ступеня зниження слуху (проявів первинного розладу у дітей з порушеннями опорно-рухового апарату) – матеріал і діяльність, доступні для сприйняття і виконання, вправи для розвитку дрібної моторики</p>
Драматизація пісень, дитячих ігор	<p>Мати уявлення про єдність художнього слова, музики, пантомімічних рухів у процесі драматизації. Уміти емоційно, образно передавати у рухах найпростіші характери персонажів.</p> <p>Для дітей з порушеннями слуху, для дітей з порушеннями зору</p> <p>Залежно від ступеня зниження слуху, зору (проявів первинного розладу у дітей з порушеннями опорно-рухового апарату) – матеріал і діяльність, доступні для сприйняття і виконання</p>
Корекційно-розвивальна лінія	
Сенсомоторний розвиток	<p>Уміти користуватися збереженими аналізаторами (слухом, дотиком, нюхом, залишковим зором, кінестетичним відчуттям) у процесі опанування навчального матеріалу.</p> <p>Уміти передавати рухами, голосом емоційно-образні характеристики певного персонажу відповідно до мелодії.</p> <p>Засвоєння всіх типів корекційно-оздоровчих вправ, самостійне їх виконання.</p> <p>Для дітей з порушеннями зору</p> <p>Уміти розрізняти на слух (вібраційно) музичні звуки, шуми, звуки живої і неживої природи.</p> <p>Музично-звукова стимуляція слухового аналізатора та слухової пам'яті музично-терапевтичними засобами.</p> <p>Для дітей з порушеннями слуху</p> <p>Сприймати музичні звернення, ритм мелодій</p>
Корекція просторових уявлень, координація рухів	<p>Самостійно виконувати вправи на розвиток координації рухів, просторової пам'яті. Уміти орієнтуватися у репетиційному (сценічному) просторі.</p> <p>Для дітей з порушеннями зору</p> <p>Уміти візуально-дотиково орієнтуватись у мікропросторі та обстежувати наочні об'єкти.</p> <p>Для дітей з порушенням опорно-рухового апарату</p>

ЗМІСТ ОСВІТИ	ВИМОГИ ДО РІВНЯ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ПІДГОТОВКИ УЧНІВ
	Уміти виконувати комплекси релаксаційних вправ, вправ на розвиток дрібної моторики, координацію рухів
Пізнавальна діяльність. Розумовий розвиток	Усунення прогалин у знаннях і уявленнях; стимуляція мисленнєвої діяльності музично-звуковими засобами та комплексним впливом музично-естетичної діяльності. Уміти свідомо зачувати пісні, рухи (під час інсценізацій). Аналізувати нескладні музичні твори. Для дітей з порушеннями слуху, для дітей з порушеннями опорно-рухового апарату Відтворювати різні види рухів, узгоджувати їх з ритмічною пульсацією музики
Мовленнєвий розвиток	Уміти виконувати під музику логопедичні вправи та вправи для удосконалення дикційних і вокальних навичок. Для дітей з порушеннями слуху Розуміти інструкції педагога
Особистісний розвиток	Виявляти позитивне емоційне ставлення до сприймання музичних творів

ОБРАЗОТВОРЧЕ МИСТЕЦТВО

Образотворче мистецтво – особлива форма пізнання та відображення навколишньої дійсності у процесі сприймання, емоційного переживання, осмислення та художнього відтворення. Воно поєднує різні види художньої діяльності: графіку, живопис, скульптуру, архітектуру, декоративно-прикладне мистецтво.

Важливість образотворчого мистецтва для інтелектуального та сенсорного розвитку дитини з особливостями психофізичного розвитку полягає в тому, що під час художньо-зображувальної діяльності формуються прийоми спостереження, детального аналізу предметів та явищ, відтворення їх у малюнках, скульптурі, макетах тощо, розвиваються взаємокоординованість зору і рухів, пам'ять, просторові уявлення, естетичні смаки.

Специфічність образотворчого мистецтва для дітей з особливостями психофізичного розвитку визначається широкими можливостями цього навчального предмета щодо корекції та компенсації пізнавальної, емоційно-вольової та рухової сфер учнів, формування їхнього мислення та мовлення.

Мета курсу “Образотворче мистецтво” полягає у розвитку естетичних почуттів, розуміння прекрасного в мистецтві та навколишній дійсності; використанні на практиці засвоєних образотворчих знань, умінь і навичок для творчої самореалізації.

У процесі вивчення курсу “Образотворче мистецтво” розв’язуються такі

навчально-виховні завдання: вивчення основ художньо-образного відображення дійсності засобами графіки, живопису, скульптури, декоративно-прикладного мистецтва; розвиток мислення, мовлення, емоційно-вольової та рухової сфер учнів у процесі творчої діяльності; розвиток творчих здібностей, художнього смаку, спостережливості, творчої уяви та образного мислення, формування практичних образотворчих навичок; корекція і розвиток пізнавальної діяльності учнів, формування сенсорних умінь і навичок.

Відповідно у змісті галузі виділено такі змістові лінії: понятійно-естетичну, діяльнісну, корекційно-розвивальну.

Понятійно-естетична лінія спрямована на засвоєння учнями доступних понять з галузі, вироблення вмінь сприймати, аналізувати та оцінювати твори різних жанрів образотворчого мистецтва, збагачення знань про світове й національне образотворче мистецтво, формування загальнокультурного досвіду, гармонізації особистості, позитивних особистісних якостей.

Діяльнісна лінія забезпечує опанування основ образотворчої діяльності, обсяг і рівень знань, умінь і навичок (доступний для дітей з особливостями психофізичного розвитку, враховуючи ступінь порушення тих чи інших функцій), розвиток здібностей, реалізацію творчих потенцій, залежно від потреб і можливостей особистості.

Корекційно-розвивальна лінія виконує коригуючу, стимулюючу, розвивальну, профілактичну, оздоровчо-терапевтичну функції і спрямована на розвиток вторинно ушкоджених психічних сфер.

На заняттях з образотворчого мистецтва дітей з особливостями психофізичного розвитку слід спеціально навчати аналізуючого обстеження предметів та їх замінників, спостереження предметів, процесів і явищ довкілля за допомогою збережених аналізаторів, розвивати розуміння форми, будови предметів; формувати уміння графічно зображувати об'єкти з натури, по пам'яті, за уявою, знання основ побудови малюнка; навчати користуватися малюнком під час вивчення різних предметів, у процесі трудового навчання, практичної діяльності; вчити сприймати зображення і співвідносити їх із натурою; ознайомлювати з видатними творами живопису, графіки, скульптури, архітектури та прикладного мистецтва (з урахуванням своєрідності сприймання).

Для дітей із затримкою психічного розвитку у корекційно-розвивальній лінії враховано типові порушення пізнавальної активності, особливості розумової та мовленнєвої діяльності, емоційно-вольової сфери, а відтак, корекційні заходи педагог має спрямовувати на розвиток умінь зосереджуватися, визначати послідовність дій та кінцевий результат; контролювати свою діяльність та усно коментувати її.

Для дітей з розладами мовлення важливим є розвиток дрібної моторики, формування навичок мовленнєвого супроводу діяльності (на різних її стадіях), розширення словникового запасу за рахунок нової термінології.

Для дітей з порушеннями слуху корекційно-розвивальною лінією передбачається формування й удосконалення мовленнєвих умінь і навичок, засвоєння відповідної термінології, розвиток слухового сприймання, конкретизацію уявлень про певні об'єкти.

Для дітей з порушеннями зору важливими корекційно-розвивальними завданнями є розвиток слуху, дотикових і м'язових відчуттів, використання залишкового зору під час сприймання художніх творів і створення власних; конкретизація уявлень про об'єкти, які сприймаються; формування навичок просторового орієнтування для виконання відповідних дій образотворчого характеру.

Для дітей з порушеннями опорно-рухового аналізатора, які крім розладів рухової сфери мають порушення слухового, зорового, тактильного, кінестетичного сприймання, зорово-моторної координації, просторового орієнтування, недостатність мовленнєвої діяльності необхідні корекційно-розвивальні заходи, спрямовані на розвиток загальної і дрібної моторики; уміння визначати властивості об'єктів, спираючись на зорові, тактильні, слухові відчуття, вироблення навичок орієнтуватися у просторі, корекцію та розвиток мовлення.

ЗМІСТ ОСВІТИ	ВИМОГИ ДО РІВНЯ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ПІДГОТОВКИ УЧНІВ
Понятійно-естетична лінія	
<p>Художньо-естетичне сприймання дійсності. Сприймання творів образотворчого мистецтва (українського та світового). Особливості образотворчого мистецтва. Значення образотворчого мистецтва в житті людей</p>	<p>Виявляти емоційне ставлення до естетичного у навколишньому світі, творах мистецтва; мати уявлення про особливості образотворчого мистецтва, роль та місце мистецтва у житті людей, особливості роботи художника; знати найвидатніших митців та їхні твори. Для дітей з порушеннями зору Уміти, використовуючи залишковий зір, або одночасно дотиково та з допомогою слова вчителя сприймати різні види образотворчого мистецтва, уявляти і називати зображені предмети, процеси, явища</p>
<p>Аналіз творів образотворчого мистецтва</p>	<p>Аналізувати на елементарному рівні твори мистецтва, визначати емоційне забарвлення, виявляти емоційне ставлення до них. Для дітей з порушеннями зору Уміти на елементарному рівні аналізувати кольорові, контурні, силуетні малюнки, схеми, графічну символіку, твори мистецтва, здійснювати сенсорну та інструментальну оцінку об'єктів зображення, аргументовано висловлювати своє емоційно-оцінне ставлення</p>

ЗМІСТ ОСВІТИ	ВИМОГИ ДО РІВНЯ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ПІДГОТОВКИ УЧНІВ
<p>Основні види візуального мистецтва: живопис, графіка, скульптура, архітектура, декоративно-прикладне мистецтво. Основні жанри образотворчого мистецтва. Художня творчість</p>	<p>Знати назви основних жанрів візуального мистецтва, мати уявлення про їх властивості; самостійне творче самовираження у різних видах візуального мистецтва. Для дітей порушеннями зору Уміти на елементарному рівні аналізувати кольорові, контурні, силуетні малюнки, схеми, графічну символіку, твори мистецтва, здійснювати сенсорну та інструментальну оцінку об'єктів зображення, аргументовано висловлювати своє емоційно-оцінне ставлення до них</p>
Діяльнісна лінія	
<p>Навчально-репродуктивні та творчі роботи в об'ємі, на площині; декоративно-прикладна діяльність. Основні техніки образотворчого мистецтва</p>	<p>Опанувати на елементарному рівні образотворчу грамоту. Самостійно виконувати практичні завдання по пам'яті, за уявою, за зразком та з натури, на площині, в об'ємі; знати основні техніки та засоби виразності в образотворчому мистецтві.</p>
<p>Сприймання і розуміння кольорових, контурних, силуетних малюнків, схем, ілюстрацій, різних зображень предметів у певній послідовності</p>	<p>Розрізняти зображення, виконані на основі геометричних фігур і простих плоских предметів, уявляти і називати за малюнком предмет, процес, явище. Знати елементарні закони перспективи і зображувальні правила. Для дітей з порушеннями зору Уміти орієнтуватися на площині, розрізняти крапки за кольором і величиною, візуально і дотиком визначати типи ліній (вертикальні, горизонтальні, паралельні, похилі), диференціювати їх за довжиною, шириною, формою (прямі, ламані, хвилясті, спіральні, замкнені, дугоподібні).</p>
<p>Художній образ і дійсність</p>	<p>Застосовувати засоби виразності у творчій роботі, використовувати у практичній діяльності основні техніки образотворчого мистецтва. З допомогою вчителя створювати художній образ у різних видах і жанрах образотворчого мистецтва. Для дітей з порушеннями зору Уміти застосовувати засоби виразності у самостійній і творчій роботі, окомірну та дотикову оцінку предметів,</p>

ЗМІСТ ОСВІТИ	ВИМОГИ ДО РІВНЯ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ПІДГОТОВКИ УЧНІВ
	їх зображень, використовувати у практичній діяльності основні техніки образотворчого мистецтва
Корекційно-розвивальна лінія	
Сенсомоторний розвиток	<p>Вміти активно та усвідомлено сприймати твори образотворчого мистецтва, їх колір, форму, матеріал, текстуру використовуючи всі збережені аналізатори. Вправлятися у розвиткові дрібної моторики пальців та кисті руки. Вміти орієнтуватися у творчому просторі. Уміти користуватися усіма збереженими аналізаторами під час сприймання творів мистецтва та їх відтворення.</p> <p>Для дітей з порушеннями зору Активно обстежувати об'єкти зображуваної діяльності за допомогою дотику, збереженого зору; здійснювати візуально і дотиково обстеження об'єктів, зображення предметів, окомірну і дотикову оцінку довжини, розміру, відстані тощо; уміти точно, повно, самостійно виконувати всі рухові дії, застосувати технічні і зображувальні прийоми образотворчої діяльності, дотримуватися пропорцій; уміти фіксувати погляд на обстежуваному об'єкті, виділяти його елементи, диференціювати розпізнавальні ознаки, просторове розташування</p>
Розвиток пізнавальної діяльності	Виявляти пізнавальний інтерес до творів образотворчого мистецтва. Вміти аналізувати їх, виділяти в них основні змістові чи конструктивні частини, вміти порівнювати їх на полісенсорній основі. Розвивати образну та асоціативну пам'яттю, мислення
Мовленнєвий розвиток	<p>Уміти правильно та з дотриманням мовних норм висловити свої думки, переживання, враження, наміри щодо сприймання чи виготовлення творів образотворчого мистецтва. Виразити за допомогою мовлення послідовність виконання дій перед, у момент чи після здійснення образотворчої діяльності.</p> <p>Для дітей з порушеннями зору Правильно називати об'єкти образотворчої діяльності; мати про них конкретні уявлення, співвідносити слово з реальним об'єктом.</p> <p>Для дітей з порушеннями слуху Знати слова словосполучення, терміни, фрази, які відображають специфіку курсу, використовувати її у процесі творчої діяльності, словесно позначати свої дії, планувати діяльність</p>

Особистісний розвиток	Виявляти позитивне емоційне ставлення до творів образотворчого мистецтва. Виявляти акуратність, старанність та наполегливість в оволодінні образотворчою технікою та художньо-естетичними знаннями
-----------------------	--

РИТМІКА

Ритміка (хореографічне мистецтво) — один з курсів комплексної освітньої галузі “Мистецтво”. Оскільки в основу цієї галузі покладено принцип поєднання різних видів мистецтв, опанування знань про які є підґрунтям формування цілісної картини культурного простору, мета, зокрема, предмету “Ритміка” полягає у розвитку особистісно-ціннісного ставлення до хореографічного мистецтва, розумінні і створенні художніх образів засобами руху і танцю, творчій самореалізації.

Для дітей з особливостями психофізичного розвитку, які навчаються в загальноосвітніх закладах, заняття з ритміки мають дещо більше значення, ніж для їхніх здорових ровесників. Фізичний стан організму є першоосновою успішного загального розвитку дитини. У процесі рухової діяльності дитина пізнає світ і саму себе, удосконалює функціонування всіх збережених аналізаторів, розвиває вміння користуватися залишковими (слухом, зором). Рухи, у музичному супроводі, сприяють формуванню і розвитку психічних функцій, через них здійснюється практичний зв'язок із навколишнім світом, вони справляють значний вплив на становлення певних структур мозку. Скорочення м'язів покращує кровообіг і в кору головного мозку надходять нервові імпульси, що підвищують її тонус. Ритмічні вправи забезпечують оперативність мислення, активізацію сприймання, пам'яті, мислення, пластичність нервової системи; гармонійний розвиток усіх фізіологічних систем (серцево-судинної, дихальної, нервової, опорно-рухового та артикуляційного апарату), просторової орієнтації, дрібної моторики; підвищення опірності організму різноманітним захворюванням.

Окрім цього на заняттях ритмікою (хореографічним мистецтвом) виховуються естетичні почуття, вміння мовою рухів і танцю висловлювати почуття, розвивається артистизм, творча уява. Все вищезазначене є завданнями, які розв'язуються під час занять ритмікою.

Виходячи з мети і завдань у змісті предмету “Ритміка” виділено такі змістові лінії: понятійну, діяльнісну, корекційно-розвивальну.

Понятійно-естетична лінія передбачає ознайомлення учнів з відповідними поняттями і термінами, які необхідні для виконання інструкцій вчителя під час музично-ритмічної діяльності, розкриває своєрідність хореографічного мистецтва, практичне використання слів-понять та мистецьких термінів у навчальних висловлюваннях.

Діяльнісна лінія забезпечує знання, вміння і навички, передбачені у змісті галузі, розвиток і демонстрацію творчих здобутків (у межах психофізичних можливостей дітей).

Корекційно-розвивальна лінія ґрунтується на взаємодії музики, рухів у спеціально розробленій системі заходів корекційно-попереджувального та розвивального впливів.

Для дітей з порушеннями мовлення предмет “Ритміка” має особливе значення, оскільки він охоплює й логоритміку, спрямовану на формування темпоритмічних та артикуляційних навичок (виконання спеціальних мовно-рухових вправ), корекцію та розвиток просторових уявлень, дихальної та серцево-судинної систем, координованості рухів, синхронності у роботі різних систем організму (рухової, мовленнєвої, дихальної).

Для дітей з порушеннями слуху музично-ритмічні заняття мають важливе корекційно-розвивальне значення. Під час занять відбувається естетичне виховання дітей, розвиток слухового та вібраційного сприймань, звуковимовних навичок, удосконалюються рухові здібності. Особливе місце відводиться фонетичній ритміці – системі рухових вправ на основі взаємодії слухового, мовно-рухового та рухового аналізаторів, що спрямовані на нормалізацію мовленнєвого дихання. Це сприяє плавності та виразності мовлення, автоматизації звуковимовних навичок.

Для дітей з порушеннями опорно-рухового апарату у корекційно-розвивальній лінії закладено коригуючу, стимулюючу, профілактичну та оздоровчо-лікувальну функції. Особливості розвитку цих дітей (порушення психомоторних функцій, загальної, дрібної моторики; мовленнєвих функцій; сенсорно-перцептивних функцій (утруднення просторової орієнтації) потребують певних заходів щодо усунення цих явищ та розвитку відповідних умінь і навичок. Реабілітолог та інструктор ЛФК добирають спеціальні вправи, які виконуються на заняттях з ритміки.

Для дітей з порушеннями зору заняття з ритміки розкривають можливості розвитку просторової орієнтації, усувають відчуття скутості і боязні простору, власних рухів, запобігають гіподинамії, дають відчуття причетності до колективу і творчості. Вправи, які мають виконуватися на заняттях, повинні призначатися лікарем-офтальмологом (з огляду на охоронних режим для зору).

Для дітей із затримкою психічного розвитку заняття з ритміки виконують ще й релаксаційну роль, розвивають емоційно-вольову сферу, стимулюють психічні процеси, розумовий розвиток, усувають почуття меншовартості.

ЗМІСТ ОСВІТИ	ВИМОГИ ДО РІВНЯ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ПІДГОТОВКИ УЧНІВ
Понятійно-естетична лінія	
Терміни і поняття хореографічного мистецтва. Мовлення	Знати ключові слова і терміни. Для дітей порушеннями мовлення Уміти зосереджувати увагу, розуміти словесні інструкції та персональні методичні поради щодо засвоєння теоретичних знань і практичних умінь.

ЗМІСТ ОСВІТИ	ВИМОГИ ДО РІВНЯ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ПІДГОТОВКИ УЧНІВ
	<p>Знати правила і прийоми виконання різних рухів, ритмічних вправ. Володіти мовленнєвими уміннями (орфоепічними, артикуляційними, лексичними, граматичними, просодичними тощо), пов'язаними з ритмічно-руховою діяльністю</p> <p>Для дітей з порушеннями слуху</p> <p>Сприймати специфічні терміни на слухо-зоровій основі.</p> <p>Виконувати за словесною інструкцією учителя вправи, запам'ятовувати їх послідовність, називати їх; узгоджувати рухи тіла, міміку, пантоміміку з вимовою слів.</p>
Роль і місце хореографії та ритміки в житті людини	<p>Мати уявлення про значення і корисність танцювальної та ритмічно-рухової діяльності у житті людей;</p> <p>використовувати музично-рухові навички під час культурних заходів у школі. Уміти закріплювати отримані рухові навички і за необхідності використовувати їх у різних сферах життєдіяльності</p>
Правила гігієни, правила поведінки на заняттях з ритміки	<p>Знати й дотримуватися правил гігієни, вміти одягати відповідний костюм, знати правила поведінки на ритміко-рухових заняттях</p>
Особливості українського національного танцю, танців інших народів	<p>Мати уявлення про особливості українського фольклору, зокрема, танцю; інших національних танців</p>
Зв'язок хореографічного мистецтва з іншими видами мистецтва	<p>Мати уявлення про зв'язок танцю з іншими видами мистецтва</p>
Діяльнісна лінія	
Орієнтація у просторі	<p>Уміти самостійно орієнтуватись у залі в процесі рухової діяльності Для дітей з порушеннями слуху, для дітей з порушеннями зору. Визначати локалізацію джерела звуку на слухо-вібраційній основі</p>
Елементарні відомості про будову тіла; назви частин тіла; напрями руху	<p>Знати будову тіла, назви частин тіла; напрями, руху.</p>

ЗМІСТ ОСВІТИ	ВИМОГИ ДО РІВНЯ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ПІДГОТОВКИ УЧНІВ
Специфіка дихання під час виконання різних ритмічно-рухових вправ	Уміти керувати диханням під час виконання рухів різної складності, у різному темпі (під час ритмодекламації, складних рухових комбінацій).
Загальнорозвивальні вправи на зміцнення і розслаблення певної групи м'язів; розвиток пластичності, сили, рівноваги, комплексні вправи з предметами, знаряддям, дитячими шумовими інструментами; мовно-ритмічні і музично-ритмічні ігри; ритміко-гімнастичні вправи; імпровізація рухів під музику; хореографічні рухи, танці. Практичне засвоєння їх у процесі сприймання і виконання	Уміти виконувати (в межах програми) будь-які рухи, вправи, ігри, танці, передаючи настрій твору, зміни в характері, темпі, ритмічному малюнку, динаміці; відтворювати ритмічний малюнок нескладних музичних творів знайомими засобами. Вміти виконувати комбіновані рухові дії (ритмодекламацію з маршируванням, ритмодекламацію (спів) з грою на дитячих шумових інструментах). Передавати характерними рухами образи.
Танцювальна культура. Прості жанрові танці та танцювальні ігри	Знати елементи танців різного жанру та хореографічні етюди, основні елементи класичного, народного, сучасних бальних танців.
Коллективно-порядкові та ритмічно-рухові вправи	Знати правила та самостійно виконувати колективно-порядкові та ритмічно-рухові вправи; узгоджувати рухи із засобами музичної виразності, розслабляти і напружувати м'язи; дотримуватися правильної постави.
Ритміко-гімнастичні вправи, ігри	Виконувати вивчені ритміко-гімнастичні вправи (з предметами та без них), ігри.

ЗМІСТ ОСВІТИ	ВИМОГИ ДО РІВНЯ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ПІДГОТОВКИ УЧНІВ
Формування і розвиток цілісного сприймання рухових дій: гімнастичних, хореографічних, пантомімічних; злагодженість їх виконання під музику.	Уміти цілісно сприймати різноманітні рухові композиції. Для дітей з порушеннями зору Використовувати знайомі рухи під час виконання ритмічно-рухових імпровізацій відповідно до темпу і характеру музики.
Корекційно-розвивальна лінія	
Сенсомоторний розвиток	Сприймати музичні звернення, ритм мелодій
Розвиток пізнавальної діяльності	Відтворювати різні види рухів, узгоджувати їх із метроритмічною пульсацією музики та рухами інших учнів
Мовленнєвий розвиток	Розуміти інструкції педагога
Особистісний розвиток	Виявляти наполегливість і старанність в осолодінні ритмічною діяльністю, емоційно-позитивне ставлення до занять з ритміки

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ З ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ ”МИСТЕЦТВО”

Окремі предмети освітньої галузі “Мистецтво” у початковій школі мають, здебільшого, розвивально-виховне спрямування. Відповідно оцінювання виконує переважно стимулюючо-мотиваційну функцію. Вчитель має, насамперед, сприяти формуванню в учнів навичок осмисленого сприймання довкілля, розвиткові естетичних смаків, зростанню інтересу до різних видів мистецтв, виробленню здібності емоційно реагувати на твори мистецтва, стимулювати потребу у творчій самореалізації. Запобігання та подолання специфічних труднощів сприймання, формування відповідних уявлень, образної пам’яті - основні корекційні завдання курсу.

Система оцінювання навчальних досягнень учнів у цій освітній галузі ґрунтується винятково на позитивному ставленні до кожного учня, незалежно від його природних здібностей до того чи іншого виду мистецтва. Оцінюється не рівень невдач, недоліків, прорахунків, а рівень досягнень, компетенції як інтегрованого результату порівняно з попередніми досягненнями учня. До складу компетенцій у галузі мистецтва належать: ціннісно-інформаційна та

комунікативна компетенції (уявлення та знання, ставлення та оцінки); діяльнісно-креативна (художньо-практичні вміння та навички, здатність застосовувати отримані знання, досвід практичної, зокрема й художньо-творчої діяльності).

Об'єктами перевірки та оцінювання є:

- обізнаність у сфері мистецтв - елементарні знання та уявлення про мистецтво, його види та жанри, основні поняття, терміни, творчість митців (мистецтвознавча пропедевтика);

- вміння і навички з практичної, художньої, творчої, музично-ритмічної діяльності (для дітей з порушеннями слуху);

- вміння сприймати і розуміти (емоційно відчувати та усвідомлювати) твори мистецтв, висловлювати власне естетичне ставлення.

- вміння слухо-зоро-вібраційно сприймати, емоційно відчувати, супроводжувати елементарними рухами та мовленням музичні твори (для дітей з порушеннями слуху); аналізувати твори мистецтва.

В оцінюванні досягнень учнів перевагу слід надавати перевірці практичних умінь і навичок. Основними видами оцінювання є тематичне (відповідно до тем конкретної програми, за якою працює педагог) і підсумкове (наприкінці навчального року). Поточне оцінювання не є обов'язковим, а заохочувальним.

При оцінюванні використовують індивідуальне опитування, групові та індивідуальні практичні завдання, ігрові ситуації. Засвоєння навчального тематичного матеріалу й оволодіння різними видами діяльності у галузі мистецтв мають різнорівневий характер. У підготовчому, 1-2 класах педагог визначає лише рівні засвоєння учнями матеріалу - початковий, середній, достатній, високий (безбальне оцінювання).

Введення оцінювання навчальних досягнень учнів за 12-бальною шкалою доцільно починати з 3 класу. У 3-4 класах, якщо знання та вміння учня повністю відповідають певному рівневі, ставиться найвищий бал цього рівня, за наявності окремих недоліків - оцінка знижується відповідно на 1-2 бали.

■ ДЛЯ УЧНІВ ІЗ ЗАТРИМКОЮ ПСИХІЧНОГО РОЗВИТКУ*

ОБРАЗОТВОРЧЕ МИСТЕЦТВО

Рівні	Бали	Критерії оцінювання навчальних досягнень учнів
Початковий	1-3	Учень знає незначний обсяг тематичного матеріалу. Під керівництвом вчителя сприймає та відтворює окремі фрагменти художніх образів. В образотворчій діяльності демонструє елементарні вміння та

* Можуть використовуватися для оцінювання навчальних досягнень учнів з ДЦП та порушеннями мовлення.

		навички; потребує постійної допомоги вчителя у вигляді детального, кількарядового пояснення. Художньо-образне мислення розвинуте на елементарному рівні
Середній	4-6	Учень здатний емоційно відчувати та усвідомлювати до половини обсягу художнього тематичного матеріалу. Матеріал в основному розуміє, але під час виділення та узагальнення істотних ознак потребує значної допомоги вчителя. Розуміння художньо-образотворчих завдань і кінцевого результату майбутньої образотворчої діяльності потребує зразка і планування. За допомогою вчителя здатний частково відтворювати тематичний матеріал в образотворчій діяльності. Правильність та свідомість графічних навичок недостатні. Художньо-образне мислення розвинуте недостатньо
Достатній	7-9	Учень здатний емоційно відчувати та усвідомлювати більшу частину художнього тематичного матеріалу. Матеріал розуміє, може виділити істотні ознаки, узагальнити. Виконує аналогічні художньо-образотворчі завдання. В окремих випадках потребує незначної допомоги вчителя. Має задовільний рівень правильності та свідомості графічних навичок
Високий	10-12	Учень здатний емоційно відчувати та усвідомлювати художній тематичний матеріал у межах навчальної програми. В змозі використовувати набуті знання й уміння для виконання художньо-образотворчих завдань (з елементами творчості). Вміє узагальнювати, робити висновки. Нові завдання виконує самостійно. Має достатній рівень правильності та свідомості графічних навичок, розвинуте художньо-образне мислення

МУЗИЧНЕ МИСТЕЦТВО

Рівні	Бали	Критерії оцінювання навчальних досягнень учнів
Початковий	1	Учень сприймає музичні твори на частковому рівні, не може їх характеризувати, відсутні елементарні навички та вміння у практичній музичній діяльності
	2	Учень володіє незначним обсягом тематичного матеріалу, розуміє елементарну музичну термінологію, небагатослівно її характеризує
	3	Учень сприймає та виконує окремі фрагменти простих музичних творів, недостатньо сформоване художньо-образне мислення, відтворює незначний обсяг тематичного матеріалу

Середній	4	Учень сприймає та частково виконує музичні твори на елементарному рівні, застосовує обмежений термінологічний та словниковий запас, використовує деякі знання спеціальної музичної термінології на практиці
	5	Учень відтворює деякі тематичні знання й уміння у знайомих ситуаціях. Частково володіє спеціальною музичною термінологією
	6	Учень володіє деякими навичками та уміннями, вміє проаналізувати чи виконати окремі знайомі музичні твори, недостатньо знає спеціальну музичну термінологію
Достатній	7	Учень сприймає та відтворює основний обсяг музичного матеріалу, має недостатнє художнє мислення, непослідовно характеризує музичні твори, не вміє самостійно зробити аналіз музичного твору
	8	Учень сприймає та виконує знайомі музичні твори, допускає термінологічні помилки, володіє значним обсягом тематичного матеріалу, непослідовно викладає свої думки, знання нестійкі
	9	Учень вміє виконувати музичні твори, дає неповну характеристику змісту художньо-образного твору, бракує власних висновків, не завжди вміє поєднувати музичні твори та життєві явища, недостатньо володіє спеціальною музичною термінологією
Високий	10	Учень володіє тематичним музичним матеріалом, але допускає неточності у використанні спеціальної музичної термінології і помилки при відтворенні музичного твору, потребує допомоги при аналізі
	11	Учень володіє тематичним матеріалом у межах програми, використовує набуті знання й уміння у знайомих ситуаціях, має деякі неточності в знаннях спеціальної музичної термінології, застосовує здобуті знання у деяких нових музичних завданнях
	12	Учень має добрі знання й уміння з тематичного музичного матеріалу, усвідомлює та демонструє знання спеціальної музичної термінології, самостійно використовує знання в певних нових ситуаціях

■ ДЛЯ УЧНІВ З ПОРУШЕННЯМИ СЛУХУ

ОБРАЗОТВОРЧЕ МИСТЕЦТВО

Рівні	Бали	Критерії оцінювання навчальних досягнень учнів
Початковий	1-3	Учень під керівництвом учителя здатний на елементарному рівні розуміти, емоційно відчувати незначний обсяг тематичного матеріалу; може частково відтворювати його у практичній діяльності (знати основні кольори, добирати необхідні інструменти та матеріал)
Середній	4-6	Учень з частковою допомогою вчителя здатний розуміти, емоційно відчувати частину тематичного матеріалу; може із частковою допомогою вчителя (за зразком) відтворювати тематичний матеріал у практичній діяльності
Достатній	7-9	Учень з епізодичною допомогою вчителя здатний повністю розуміти, емоційно відчувати та узагальнювати тематичний матеріал; може свідомо застосувати його у практичній діяльності. Самостійно використовує необхідні матеріали та інструменти для практичної діяльності. Художньо-образне мислення розвинуто достатньо
Високий	10-12	Учень самостійно здатний емоційно відчувати, узагальнювати тематичний матеріал; засвоїв грамоту малювання і використовує її у практичній діяльності; знає і свідомо застосовує відповідні правила образотворчої діяльності; знає видатні твори національного та характерні риси художньо-образного відображення дійсності

*МУЗИЧНЕ МИСТЕЦТВО ТА РИТМІКА**

Рівні	Бали	Критерії оцінювання навчальних досягнень учнів
Початковий	1-3	Учень володіє незначним обсягом тематичного матеріалу. За допомогою вчителя: може передати пантомімічно елементи музичних творів; відтворити музичні розміри за наслідуванням. Учень наслідує з допомогою вчителя елементарні рухи. Виявляє недостатньо сформовані творчі вміння та навички
Середній	4-6	Учень з частковою допомогою вчителя декламує елементи пісні під музику та може висловлювати мовленнєвий (усно, жестово) матеріал у помірному темпі. Передає пантомімічними рухами доступні образи програмних музичних творів за зразком. Орієнтується на найгучніше звучання та вібраційне відчуття; знає деякі музичні інструменти

Достатній	7-9	Учень здатний сприймати, за епізодичної допомоги вчителя, музичні характеристики: (темп, динаміка звучання, звуки); допускає незначні термінологічні помилки; знає і вміє використовувати найважливіший тематичний матеріал. Самостійно впізнає та розрізняє види музичного виконання: спів, оркестр. Уміє співвідносити темпоритмічні особливості музики з власними рухами та мовленням (від окремих звуків до цілісних висловлювань)
Високий	10-12	Учень володіє теоретичними знаннями і здатний самостійно відтворювати різними засобами зразки ритмічних малюнків. Розрізняє засоби музичної виразності, сприймає та адекватно реагує. Виразно декламує пісні (усно та жестово) під музику з використанням фонетичної ритміки

* Див. особливості вивчення курсів “Музичне мистецтво” та “Ритміка” дітьми з порушеннями слуху.

■ ДЛЯ УЧНІВ З ПОРУШЕННЯМИ ЗОРУ

МУЗИЧНЕ МИСТЕЦТВО

Класи	Рівні	Бали	Критерії оцінювання навчальних досягнень учнів
1-2 3-4	ПОЧАТКОВИЙ	— 1	Учень частково сприймає, розуміє, емоційно відчуває деяку частину музично-теоретичного матеріалу, має збіднений понятійний і термінологічний запас, демонструє недостатньо розвинений музичний слух, художньо-образне мислення, погано розвинені навички та вміння музично-виконавської діяльності
1-2 3-4		— 2	Учень володіє незначною частиною теоретичного матеріалу, недостатньо розуміє характер і художні образи музичних творів, виявляє вміння і навички музично-виконавської діяльності зумовлені малорозвиненим музичним слухом, голосовим апаратом; може частково чисто інтонувати пісню, відтворювати ритмічні малюнки простих творів на дитячих шумових і звуковисотних інструментах. Спроможний оцінювати твори так: подобаються – не подобаються. Термінологічний і словниковий запас дає змогу викласти думку на елементарному рівні Учень здатний правильно сприймати і виконувати,

1-2 3-4		— 3	відтворювати в рухах прості за будовою, художньо-образним задумом музичні твори. Користується обмеженим понятійно-термінологічним словником. Знає незначну частину навчального матеріалу
1-2 3-4	СЕРЕДНІЙ	— 4	Учень здатний неповністю сприймати і відтворювати більшу частину навчального матеріалу (за зразком учителя). Навчальний матеріал засвоює без особливих труднощів. Демонструє теоретичні знання і виконавські навички на задовільному рівні. Недостатньо розвинена художньо-образна. Не може достатньою мірою актуалізувати понятійно-термінологічний словник.
1-2 3-4		— 5	Учень має певний обсяг музичних знань, навичок, умінь, які дають йому змогу на середньому рівні сприймати і виконувати нескладні за будовою та змістом музичні твори. Не завжди може аналізувати та передавати у виконавській діяльності художньо-образні задуми автора, характер твору. Музичний слух піддатливий для розвитку. Понятійно-термінологічні знання використовує частково
1-2 3-4		— 6	Учень виявляє знання і розуміння основних художньо-тематичних положень, але не завжди вміє самостійно зробити аналіз, порівняння, висновок. Може сприймати та відтворювати за зразком значну частину тематичного матеріалу. Має недостатньо сформоване художньо-образне мислення, не завжди послідовно та логічно характеризує музичні твори, розповідь потребує уточнення, додаткових запитань; має збіднений словниково-термінологічний запас
1-2 3-4		ДОСТАТНІЙ	— 7
1-2 3-4	— 8		Учень навчається відповідно до програмних вимог, виконує й аналізує музичні твори, демонструє достатній обсяг музичних знань і навичок, але має стереотипне мислення, не завжди може порівнювати аналогічний тематичний матеріал із іншими видами мистецтва; художньо-образне мислення недостатньо розвинене.

			Знижено асоціативне мислення (відшукування подібного в особистому досвіді, оточуючому середовищі). Недостатньо володіє понятійно-термінологічним словником, використовує його з нагадування вчителя
1-2 3-4		— 9	Учень має міцні знання, але під час відтворення навчального матеріалу допускає поодинокі неточності, які потребують несуттєвого виправлення, доповнення. Припускається незначних помилок (звуківисотних, ритмічних) у процесі виконання музичних творів, під час аналізу, узагальнення навчального матеріалу. Потребує підтримки з боку вчителя. Охоче займається музичними видами діяльності, бере участь у святах, концертах
1-2 3-4		— 10	Учень своєчасно опановує програмний матеріал, добре розуміє засоби музичної виразності в процесі слухання-сприймання музичних творів. Аргументовано висловлює свою думку, користуючись відповідною термінологією. Грає на якомусь музичному інструменті (навчається у гуртках, музичній студії), співає, має здібності до музичного виконавства. Самостійно переносить здобуті на уроці музичні досягнення в інші умови виконання (позашкільні, дозвілля). Емоційно демонструє свої творчі досягнення (під час співу, гри на інструментах, драматизації)
1-2 3-4	ВИСОКИЙ	— 11	Учень своєчасно опановує програмний матеріал. Може самостійно розучувати нові твори, використовуючи засвоєні знання і музичні здібності. Має довготривалу музичну пам'ять, адекватно сприймає та аналізує музичні твори. У відповідях користується відповідною музичною термінологією та словами-поняттями, пов'язаними зі змістом творів. Добре грає, співає, точно виконуючи вказівки автора. Має перспективні музичні здібності до виконавської діяльності. Учень самостійно порівнює зміст музичних творів із творами інших видів мистецтва, подіями з особистого досвіду, може самостійно переносити музичні знання, навички, вміння в культурне проведення дозвілля
1-2		—	Учень активно й успішно навчається музики, творчо виконує завдання різного виду. Систематично розвиває свої музичні здібності в повному обсязі програми, володіє теоретичними і практичними навичками з усіх видів діяльності. Самостійно цікавиться новими музичними творами, виконуючи всі вимоги автора,

3-4	12	<p>користується додатковою літературою. Загальні знання з музикознавства перебільшують обсяг програми за рахунок інтересу до музичних засобів масової інформації, відвідування концертів, колекціювання творів музичної літератури. Учень адекватно сприймає та оцінює твори, використовуючи знання з елементарної теорії музики, знання з інших предметів. Володіє художньо-образним мисленням, узагальнює засоби виразності у процесі аналізу музичного матеріалу. Спроможний розв'язувати творчо-пошукові ситуації. Вільно володіє та доречно вживає музичну термінологію, слова-поняття. Зіставляє зміст музичного матеріалу з іншими видами мистецтв, діяльностей (літератури, образотворчого мистецтва, театру, ритміки, природознавства тощо), встановлює асоціативні зв'язки з особистим досвідом. Емоційно демонструє свої творчі досягнення, дає повну відповідь на поставлені запитання. Самостійно переносить здобуті на уроках музики знання в інші умови виконання (позашкільні, дозвілля)</p>
-----	----	--

ОБРАЗОТВОРЧЕ МИСТЕЦТВО

Рівні	Бали	Критерії оцінювання навчальних досягнень учнів
Початковий	1-3	<p>Учень здатний на елементарному рівні сприймати й усвідомити деяку частину характерних особливостей предметів (форми або величини, кольору, світлотіні, фактури, розташування в просторі); візуально або візуально-тактильно впізнає і називає об'єкт зображення; користується обмеженим понятійно-термінологічним запасом; читає зображення невпевнено, припускаючись багатьох неточностей; зображує деякі фрагменти або функціональні деталі малюнка за зразком, потребуючи при цьому значної допомоги вчителя; обмежено володіє найпростішими прийомами малювання (олівцем, крейдою, фарбами), ліплення, аплікації (за зразком і з готових елементів); самоконтроль і регуляція графічних рухів перебуває у стані становлення</p>
Середній	4-6	<p>Учень адекватно розуміє (емоційно сприймає та робить спроби усвідомити) значну кількість (близько половини) характерних особливостей предметів і знайомих природних явищ (дощ, сніг, пори року, поле, гори, ліс, тощо); легко впізнає і правильно називає об'єкт малювання; читає зображення з окремими неточностями, потребує деякої допомоги з боку вчителя;</p>

		використовує знайому понятійно-термінологічну лексику; правильно зображує за зразком, словесним описом (виліплює, конструює) предмети, явища довкілля, припускаючись окремих неточностей; володіє найпростішими прийомами малювання (кольоровими олівцями, фарбами), ліплення, аплікації, застосовуючи з деякою допомогою вчителя прийоми різних мистецьких технік і засоби оздоблення виробів; має нечіткі уявлення про ритм, симетрію, пластику зображувальної діяльності; художньо-образне мислення розвинуто недостатньо; намагається контролювати власну діяльність, яка зрідка спричинює в учня естетичні переживання (задоволення й ін.).
Достатній	7-9	Учень здатний достатньо повно розуміти (адекватно сприймати й усвідомлювати, емоційно відчувати) тематичний матеріал, аналізувати, порівнювати й узагальнювати його; може пояснити етапність сприймання й читання зображення; користується вибіркоким сприйманням й аналізом фрагментів зображеного чи зразка виробу; має достатній запас понятійно-термінологічної лексики, в цілому правильно її використовує; правильно зображує предмети, явища довкілля в малюнку, ліпленні, аплікації, орнаменті під керівництвом учителя, застосовуючи при цьому засвоєні прийоми і техніки, засоби оздоблення виробів; художньо-образне мислення достатньо розвинуте; вміє аргументувати власну думку, знаходити творчі підходи до процесу виконання завдань; загалом контролює власну образотворчу діяльність, виявляє в ній ритмічність рухів, симетрію форми, пластику
Високий	10-12	Учень достатньо глибоко розуміє (емоційно сприймає, відчуває й усвідомлює) тематичний матеріал і художні твори, здатний до їхнього аналізу-інтерпретації; виявляє й аргументує власне естетичне ставлення та дає естетичну оцінку, наводить приклади на їх підтвердження; вміє знаходити потрібну інформацію, аналізувати її та використовувати у різних видах образотворчої діяльності (малюнок, ліплення, декоративно-прикладна діяльність); учень користується адекватною термінологією, має поняття про читання зображень предметів довкілля; розрізняє і порівнює зображення предметів за формою, побудовою, величинними і просторовими відношеннями; самостійно малює і працює з палітрою (добирає потрібний колір і тон, відтінки кольору), виконує інші види образотворчої діяльності (ліпить, складає орнаменти, виконує аплікації, різні узорі тощо) за власним задумом, використовуючи різні художні матеріали та інструменти, техніки малювання, скульптури, декоративно-прикладного мистецтва; художньо-образне мислення високорозвинене (з елементами творчого ставлення), що дає учневі змогу використовувати асоціативні зв'язки і порівняння з різними видами мистецтв, знайомими художніми творами, життєвими явищами, логічно аргументує власну думку; учень є учасником шкільних виставок мистецьких виробів, учнівських конкурсів і олімпіад з образотворчого і декоративно-прикладного мистецтва.

■ ДЛЯ УЧНІВ З ПОРУШЕННЯМИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО РОЗВИТКУ

Об'єктом контролю та оцінювання з образотворчого мистецтва учнів 1 – 4-х класів є структурні компоненти їх навчально-практичної діяльності, а саме:

1. Змістовий компонент — знання, обсяг яких визначений програмою з образотворчого мистецтва для 1-х – 4-х класів допоміжної школи:

*художньо-естетичні знання (певні елементарні естетичні уявлення і поняття; знання про форму зображувальних предметів; знання про композицію, симетрію, ритм, про просторові і тональні відношення; знання кольорів; знання матеріально-технічних та образотворчих засобів);

*знання про графічні дії та послідовність їх виконання.

Знання оцінюються за усвідомленістю, повнотою, міцністю.

2. Операційно-організаційний компонент — інтелектуальні дії та графічно-практичні уміння й навички. Оцінці підлягають:

а) рівень оволодіння прийомами розумової діяльності:

- аналіз сприйнятого тематичного художнього матеріалу,
- порівняння об'єктів, предметів за подібністю і відмінністю,
- виділення та узагальнення істотних ознак художнього образу,
- встановлення причинно-наслідкових зв'язків,
- асоціювання творів образотворчого мистецтва з життєвими явищами,
- вербалізація.

б) ступінь сформованості вмінь виконувати інтелектуальні операції в процесі сприймання та відтворення художніх образів:

- осмислення художньо-образотворчих завдань і кінцевого результату майбутньої роботи,
- розуміння різного роду інструкцій,
- попереднє осмислення особливостей наочно сприйнятого об'єкта (натури або зразка),
- цілеспрямованість і планування образотворчої діяльності,
- здійснення контролю за своєю роботою,
- самооцінка образотворчої діяльності та її результатів (неадекватна; адекватна, мотивується однією або декількома істотними ознаками);

в) рівень сформованості навичок та вмінь при виконанні художньо-образотворчих завдань:

- новизна умов завдання (за зразком, аналогічне, відносно нове),
- самостійність виконання (контроль, допомога: практична - спільне виконання дії з вчителем, показ дії; вербальна - повторний інструктаж, аналіз, пояснення завдання, запитання, підказка, вказівка; загальна – стимулювання, підтримка, схвалення, активізація уваги),

- уміння проявити елементи творчості, уяви.

г) рівень сформованості графічних і живописних навичок:

- користування матеріально-технічними засобами (правильність),
- уміння володіти рукою і підкоряти рух руки контролю ока (свідомість,

точність, узгодженість рухів).

3. Емоційно-мотиваційний компонент — ставлення до навчально-практичної діяльності.

Ставлення оцінюється за:

а) характером і силою (байдуже, недостатньо виразно позитивне, зацікавлене, виразне позитивне, творче);

б) дійовістю (від споглядального (пасивного) до дійового);

в) сталістю (від епізодичного до сталого).

Характеристики змістового, операційно-організаційного та емоційно-мотиваційного компонентів навчально-практичної діяльності учня покладаються в основу визначення рівнів навчальних досягнень з образотворчого мистецтва (I - початковий, II - середній, III - достатній, IV - високий) та критеріїв оцінювання навчальних досягнень, відповідних їм оцінок у балах (див. таблицю).

Враховуючи мінімальну кількість годин на предмет образотворчого мистецтва у навчальному плані (1 година на тиждень), в основу критеріїв і норм оцінювання досягнень учнів 1-х – 4-х класів допоміжної школи з образотворчого мистецтва покладено таке співвідношення оцінювання структурних компонентів навчально-практичної діяльності школярів, за якого пріоритетним є оцінка практичних умінь і навичок.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РІВНІВ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ

I рівень — початковий. Учень під безпосереднім керівництвом учителя фрагментарно сприймає та відтворює окремі фрагменти художніх образів. Допомогу не може сприйняти одразу, потребує детального кількаразового пояснення та стимулювання діяльності. В образотворчій діяльності демонструє елементарні вміння й навички. Має байдуже або слабковиразне позитивне ставлення до навчально-практичної діяльності.

II рівень — середній. Учень за допомогою вчителя здатний емоційно відчувати та усвідомлювати до половини обсягу художнього тематичного матеріалу. Матеріал в основному розуміє, але виділити та узагальнити істотні ознаки і встановити причинно-наслідкові зв'язки ще не може. Розуміння художньо-образотворчих завдань і кінцевого результату майбутньої роботи потребує додаткового аналізу умов завдання (зразка) і планування образотворчої діяльності. Потребує постійного контролю та стимулювання діяльності з боку вчителя. За допомогою вчителя здатний частково відтворювати тематичний матеріал в образотворчій діяльності. Правильність та свідомість графічних навичок недостатні. Самооцінка результатів образотворчої діяльності неадекватна. Ставлення до навчально-практичної діяльності позитивне, але недостатньо виразне, стає та дійове.

III рівень — достатній. Учень здатний емоційно відчувати та усвідомлювати більшу частину художнього тематичного матеріалу, але знання недостатньо міцні. Матеріал розуміє, може виділити окремі істотні ознаки,

частково встановити причинно-наслідкові зв'язки. Виконує аналогічні художньо-образотворчі завдання, відтворює (переказує) кілька основних етапів їх виконання, здійснює контроль за своєю роботою. В окремих випадках потребує контролю та допомоги з боку вчителя. Має задовільний рівень правильності та свідомості графічних навичок. Самооцінка результатів образотворчої діяльності адекватна, мотивується однією істотною ознакою. Достатньо стійке зацікавлене ставлення до навчально-практичної діяльності.

IV рівень — високий. Учень здатний емоційно відчувати та усвідомлювати художній тематичний матеріал у межах вимог навчальної програми. Здатний використовувати набуті знання і уміння для виконання аналогічних художньо-образотворчих завдань (з елементами творчості). Володіє прийомами розумової діяльності, вміє робити висновки. Відносно нові завдання виконує за допомогою вчителя. Контролює власну образотворчу діяльність відповідно до засвоєних структур побудови малюнка, виправляє помічені та вказані помилки. Має достатній рівень правильності та свідомості графічних навичок. Самооцінка результатів образотворчої діяльності адекватна, мотивується декількома істотними ознаками. Стійке, виразно позитивне ставлення до навчально-практичної діяльності.

Рівень	Бал	Критерії оцінювання навчальних досягнень
I – початковий	1	Учень під безпосереднім керівництвом учителя фрагментарно сприймає окремі фрагменти художніх образів. В образотворчій діяльності спільно з учителем виконує окремі графічні дії. Допомогу сприймає не одразу, а після детального кількарядового пояснення. Проявляє байдуже ставлення до навчально-практичної діяльності.
	2	Учень за допомогою вчителя фрагментарно сприймає та на частковому рівні відтворює деякі художні образи. В образотворчій діяльності демонструє окремі елементарні вміння й навички. Потребує постійної значної допомоги, стимулювання діяльності з боку вчителя. Ставлення до навчально-практичної діяльності байдуже.
	3	Учень за допомогою вчителя фрагментарно сприймає та відтворює окремі художні образи, однозначно їх характеризує. В образотворчій діяльності демонструє елементарні вміння й навички. Потребує постійної значної допомоги та стимулювання діяльності з боку вчителя. Має байдуже або слабо виразне позитивне ставлення до навчально-практичної діяльності.
	4	Учень за допомогою вчителя здатний емоційно відчувати та відтворювати незначну частину художнього тематичного матеріалу. Матеріал в основному розуміє, але виділити та узагальнити істотні ознаки, встановити причинно-наслідкові

II – середній

	<p>зв'язки ще не може. Розуміння художньо-образотворчих завдань і кінцевого результату майбутньої роботи потребує спільного з учителем детального аналізу умов завдання (зразка) і планування образотворчої діяльності. За значною допомогою вчителя здатний частково відтворювати тематичний матеріал в образотворчій діяльності (на основі показу графічних дій). Потребує постійного контролю та стимулювання діяльності з боку вчителя. Рівень правильності, точності, свідомості графічних навичок дуже низький. Самооцінка результатів образотворчої діяльності неадекватна. Має позитивне, але недостатньо виразне, стійке та дійове ставлення до навчально-практичної діяльності.</p>
<p>5</p>	<p>Учень за допомогою вчителя здатний емоційно відчувати та відтворювати до половини обсягу художнього тематичного матеріалу. Матеріал в основному розуміє, але виділити та узагальнити істотні ознаки, встановити причинно-наслідкові зв'язки ще не може. Розуміння художньо-образотворчих завдань і кінцевого результату майбутньої роботи потребує додаткового аналізу умов завдання (зразка) і планування образотворчої діяльності. Під керівництвом вчителя учень здатний частково відтворювати тематичний матеріал в образотворчій діяльності (на основі показу графічних дій чи за вербальною допомогою). Потребує постійного контролю та стимулювання діяльності з боку вчителя. Правильність та свідомість графічних навичок низького рівня. Самооцінка результатів образотворчої діяльності неадекватна. Має позитивне, але недостатньо виразне, стійке та дійове ставлення до навчально-практичної діяльності.</p>
<p>6</p>	<p>Учень емоційно відчуває та відтворює до половини обсягу художнього тематичного матеріалу. Матеріал в основному розуміє, але виділити та узагальнити істотні ознаки, встановити причинно-наслідкові зв'язки ще не може. Розуміння художньо-образотворчих завдань і кінцевого результату майбутньої роботи потребує додаткового аналізу умов завдання (зразка) і планування образотворчої діяльності. Здатний елементарно відтворювати тематичний матеріал в образотворчій діяльності (за вербальною допомогою вчителя). Потребує постійного контролю та стимулювання діяльності з боку вчителя. Правильність та свідомість графічних навичок недостатні. Власні дії контролює частково. Самооцінка результатів образотворчої діяльності неадекватна. Має позитивне, але недостатньо виразне, стійке та дійове ставлення до навчально-практичної діяльності.</p>

III – достатній	7	Учень здатний емоційно відчувати та усвідомлювати більшу частину художнього тематичного матеріалу, але знання недостатньо міцні. Матеріал розуміє, може виділити окремі істотні ознаки, частково встановити причинно-наслідкові зв'язки. В основному правильно, під керівництвом учителя, виконує аналогічні художньо-образотворчі завдання, відтворює (переказує) кілька основних етапів їх виконання та здійснює контроль за своєю роботою. В окремих випадках потребує допомоги з боку вчителя. Має задовільний рівень правильності та свідомості графічних навичок. Самооцінка результатів образотворчої діяльності адекватна, мотивується однією істотною ознакою. Достатньо стійке зацікавлене ставлення до навчально-практичної діяльності.
	8	Учень здатний емоційно відчувати та усвідомлювати більшу частину художнього тематичного матеріалу, але знання недостатньо міцні. Матеріал розуміє, може виділити окремі істотні ознаки, частково встановити причинно-наслідкові зв'язки. Правильно виконує за інструкцією аналогічні художньо-образотворчі завдання, відтворює (переказує) кілька основних етапів їх виконання та здійснює контроль за своєю роботою. В окремих випадках потребує контролю та допомоги з боку вчителя. Має задовільний рівень правильності та свідомості графічних навичок. Самооцінка результатів образотворчої діяльності адекватна, мотивується однією істотною ознакою. Достатньо стійке зацікавлене ставлення до навчально-практичної діяльності.
	9	Учень здатний емоційно відчувати та усвідомлювати більшу частину художнього тематичного матеріалу, але знання недостатньо міцні. Матеріал розуміє, може виділити окремі істотні ознаки, частково встановити причинно-наслідкові зв'язки. Правильно виконує аналогічні художньо-образотворчі завдання, відтворює (переказує) кілька основних етапів їх виконання та здійснює контроль за своєю роботою. В окремих випадках потребує контролю та допомоги з боку вчителя. Має задовільний рівень правильності та свідомості графічних навичок. Самооцінка результатів образотворчої діяльності адекватна, мотивується однією істотною ознакою. Достатньо стійке зацікавлене ставлення до навчально-практичної діяльності.
	10	Учень здатний емоційно відчувати та усвідомлювати художній тематичний матеріал у межах вимог навчальної програми. Тематичний художній матеріал розуміє, може виділити істотні ознаки, встановити причинно-наслідкові зв'язки, але не завжди

	<p>вміє відтворити окремі фрагменти художніх образів. Не завжди обгрунтовано робить висновки та узагальнення. Вміє використовувати набуті знання та уміння для виконання аналогічних художньо-образотворчих завдань. Вказані неточності може виправляти самостійно. Відносно нові завдання у різних видах образотворчої діяльності виконує за допомогою вчителя. Контролює власну образотворчу діяльність відповідно до засвоєних структур побудови малюнка. Має достатній рівень правильності та свідомості графічних навичок. Самооцінка результатів образотворчої діяльності адекватна, мотивується декількома істотними ознаками. Має виразне стійке позитивне ставлення до навчально-практичної діяльності.</p>
11	<p>Учень в основному повністю відтворює матеріал, визначений навчальною програмою. Тематичний художній матеріал усвідомлює та емоційно відчуває. Може виділити істотні ознаки, встановити причинно-наслідкові зв'язки, виявити асоціативні зв'язки з життєвими явищами, мотивовано аргументувати власне естетичне ставлення. Вміє самостійно й адекватно (з елементами творчості) використовувати в аналогічних умовах набуті знання та уміння у різних видах образотворчої діяльності. Відносно нові завдання виконує за допомогою вчителя. Контролює власну образотворчу діяльність відповідно до засвоєних структур побудови малюнка, виправляє помічені та вказані помилки. Має достатньо високий рівень правильності та свідомості графічних навичок. Самооцінка результатів образотворчої діяльності адекватна, мотивується декількома істотними ознаками. Має виразне стійке позитивне ставлення до навчально-практичної діяльності.</p>
12	<p>Учень здатний емоційно відчувати та усвідомлювати художній тематичний матеріал у межах вимог навчальної програми. Тематичний художній матеріал повністю розуміє, може виділити істотні ознаки, встановити причинно-наслідкові зв'язки, виявити асоціативні зв'язки і порівняння з життєвими явищами (іншими видами мистецтв), мотивовано аргументувати власне естетичне ставлення. Вміє самостійно й адекватно (з елементами творчості) використовувати в аналогічних та відносно нових умовах набуті знання та уміння у різних видах образотворчої діяльності. Контролює власну образотворчу діяльність відповідно до засвоєних структур побудови малюнка. Має достатньо високий рівень правильності та свідомості графічних навичок.</p>

	Самооцінка результатів образотворчої діяльності адекватна, мотивується декількома істотними ознаками. Має виразне стійке позитивне ставлення до навчально-практичної діяльності.
--	--

Система оцінювання навчальних досягнень учнів 1-х – 4-х класів допоміжної школи ґрунтується винятково на позитивному ставленні до кожного учня, незалежно від його природних здібностей до образотворчої діяльності. Оцінюється не рівень недоліків, а рівень досягнень учня.

Основними видами оцінювання є *тематичне* (відповідно до тем навчальної програми, за якою працює вчитель) та *підсумкове* (наприкінці семестру і навчального року). *Поточне* оцінювання є не обов'язковим, а доцільним, заохочувальним.

Основною одиницею оцінювання є навчальна тема. Принцип тематичності забезпечує систематичність оцінювання навчальних досягнень. Тематичному оцінюванню підлягають основні результати вивчення теми малювання з натури, тематичного малювання, декоративного малювання, бесіди про образотворче мистецтво (4 клас).

Кожну оцінку вчитель повинен мотивувати, доводити до відома учня, та оголошувати перед класом (групою), виділяючи при цьому стимулюючі фактори успіхів і шляхи подолання окремих недоліків.

Якщо знання та вміння учня повністю відповідають певному рівню, ставиться найвищий бал даного рівня, у разі наявності окремих недоліків – оцінка знижується відповідно до їх кількості на 1-2 бали.

Підсумкову оцінку, що виставляється учневі на підставі поточного і тематичного оцінювання, варто розглядати як оцінку, що відбиває *кінцевий результат* роботи учня протягом семестру (навчального року), а не середньоарифметичний бал, виведений суто механічно.

У першому класі допоміжної школи оцінювання навчальних досягнень учнів повною мірою за пропонованою системою не проводиться. Учень переводиться до 2-го класу на підставі підготовленої вчителем психолого-педагогічної характеристики, в якій визначається у вербальній формі загальний рівень засвоєння навчального матеріалу (загальний рівень навчальних досягнень), тобто бальна оцінка не виставляється.

IV.5. ОСВІТНЯ ГАЛУЗЬ «ТЕХНОЛОГІЇ»

Освітня галузь має загальношкільний, загальнотехнічний характер і виконує пропедевтичну функцію щодо подальшого професійно-трудового навчання.

Державні вимоги до підготовки учнів з освітньої галузі «Технології» в початковій школі конкретизуються у змісті курсу «Трудове навчання». Цей курс є невід'ємною складовою трудового навчання і виховання учнів початкової школи, у тому числі дітей з особливостями психофізичного розвитку, які навчаються в інтегрованому класі, спрямований на виховання звички до праці, ставлення до праці як життєвої необхідності.

В умовах інтегрованого навчання засвоєння курсу базується на таких засадах: врахування індивідуальних особливостей і потенційних можливостей молодших школярів з особливостями психофізичного розвитку; комплексний підхід до їх трудового навчання, профорієнтації; корекційно-розвивальна та компенсаторно-реабілітаційна спрямованість трудового навчання.

Зміст трудового навчання в інтегрованому класі охоплює ознайомлення учнів з основами виробництва, доступну продуктивну працю, творчу діяльність, професійну орієнтацію та трудове виховання учнів. Ці знання та вимоги до їх засвоєння конкретизуються в основних змістових лініях курсу: предметної (основи виробництва, продуктивна праця, творча праця, професійна орієнтація, трудове виховання) та корекційно-розвивальної.

В умовах інтегрованого середовища у початковій школі доступними для дітей з особливостями психофізичного розвитку є наступні **загальні завдання**:

- засвоєння елементарних прикладних знань і вмінь застосовувати їх на практиці з таких видів діяльності як технічна, побутова, господарська, творча праця;
- оволодіння елементарними знаннями про основні властивості деяких матеріалів, способи їх ручної обробки (папір, картон, текстиль, деревина, пластилін, глина та ін.);
- засвоєння основних понять про будову і застосування робочих та вимірювальних інструментів, комп'ютера, умінь користуватися ними;
- практичне опанування знань про міри довжини і ваги, прийоми вимірювання, розрахунків, умінь за потреби застосовувати їх у процесі виготовлення об'єктів праці;
- володіння елементарними знаннями й уміннями з побутової та господарської праці (самообслуговування, доведення, вирощування рослин, догляд за тваринами);
- пропедевтична орієнтація у різних видах праці (фізичній, розумовій, художньо-декоративній, інформаційній);
- оволодіння раціональними трудовими рухами, навичками культури праці, прийомами орієнтації на робочому місці, його організації, контролю та обліку виконуваної роботи;
- виховання любові до праці, поваги до людей праці, бережливого ставлення до матеріалів, обладнання та довкілля.

В умовах інтегрованого навчання важливою складовою змісту курсу виступає його корекційно - розвивальний компонент (особливо на початку навчання) — як головний чинник формування учбової діяльності учнів з особливостями психофізичного розвитку. Оскільки саме уроки праці сприяють створенню умов, за яких учні діють в системі найбільш розгорнутих і зовнішньо фіксованих вимог. Важливою є й та обставина, що зважаючи на особливості розвитку пізнавальної сфери аномальних дітей, ці уроки дозволяють формувати у них перехід від наочно-практичної дії до мислительних операцій, тобто, йти шляхом поступового згортання, скорочення дій з реальними предметами через етап зовнішньо мовленнєвого і мовленнєвого опосередкування до дій в умі.

До **корекційно-розвивальних завдань**, які розв'язує освітня галузь “Технології” у процесі навчання дітей з особливостями психофізичного розвитку належить загальні:

- розвиток пізнавальної сфери: уміння визначати властивості предметів на основі чутливості (зорової, тактильної, слухової, та ін.), аналізувати, порівнювати, класифікувати предмети та засоби праці; шукати раціональні прийоми розв'язання учбової задачі; відповідно до висунених вимог давати адекватну оцінку результатів власної роботи.

- розвиток мовлення: використовувати слова-назви предметів праці та їх властивостей, засобів, трудових операцій; давати вербальний звіт про власну діяльність у вигляді фіксуєчого, супроводжуючого та плануючого мовлення.

- формування соціально цінних рис особистості, які виявляються у ставленні до навколишнього соціального оточення, до результатів своєї діяльності, у прагненні досягти найвищих можливих результатів праці.

Загальні корекційно-розвивальні завдання курсу конкретизуються відповідно до особливостей пізнавальної, емоційно-вольової сфери учнів з особливостями психофізичного розвитку різних категорій.

Специфіка корекційно-розвивального компонента курсу трудового навчання **учнів із ЗПР** враховує характерні для затримки психічного розвитку порушення працездатності, саморегуляції, пізнавальної активності, особливості розумової та мовленнєвої діяльності, тому специфічними корекційними завданнями виступають наступні:

- розвиток уміння зосереджуватися впродовж виконання трудового завдання; уявляти послідовність та результати поетапного виготовлення виробу;

- утримувати в пам'яті мету діяльності та вимоги до виробу в процесі його виготовлення;

- здійснювати контроль та регуляцію власних рухів і дій;

- давати вербальний звіт про власну діяльність у вигляді фіксуєчого, супроводжуючого та плануючого мовлення.

Специфічними корекційними завданнями для **учнів з порушеннями мовлення є:**

- розвиток дрібної моторики пальців і кистей рук, що сприяє формуванню моторної сторони мовлення та графічних навичок;

- розвиток і корекція навичок планування діяльності (зокрема у мовленнєвій формі);

- корекція та розвиток мовлення на основі мовленнєвого супроводу діяльності на етапах планування, поточного виконання послідовних дій та підведення підсумків; уміння виконувати словесну інструкцію з декількома завданнями; дотримуватися послідовного виконання етапів діяльності (аналіз, планування та організація, виготовлення виробу); поетапно перевіряти правильність виконання завдання.

Корекційно-розвивальний зміст курсу трудового навчання дітей з порушеннями слуху полягає у можливостях формувати і вдосконалювати мовленнєві вміння та навички. У процесі колективної праці виникає потреба звернутися із запитаннями, проханнями до товариша чи вчителя, розповісти, дати звіт щодо виконаних завдань. Це передбачає використання знайомого мовленнєвого матеріалу та засвоєння нового, який відповідає змістові роботи, що виконується.

Специфічними корекційними завданнями для учнів з порушеннями слуху є:

- розвиток та вдосконалення мовленнєвих умінь та навичок, які опосередковують конкретні трудові знання і навички;
- засвоєння назв предметів праці, їх властивостей, трудових операцій;
- розвиток слуху, м'язового відчуття під час виконання різних трудових процесів, конкретизація уявлень про лексичне значення об'єктів і знарядь праці.

Особливості трудового навчання сліпих і дітей з порушеннями зору полягають у тому, що трудові процеси здійснюються учнями за відсутності зорового самоконтролю. Це ускладнює їх орієнтацію в просторі та формування способів праці. Використання дотикового і слухового самоконтролю трудових рухів пов'язане зі значною витратою часу, а відсутність зору обмежує явлення учні про об'єкти та знаряддя праці, трудові процеси. Все це зумовлює специфіку змісту, видів праці, методів трудового навчання та вимог до результатів трудового навчання.

Специфічними корекційними завданнями для учнів з порушеннями зору є:

- розвиток дотику, слуху, м'язового відчуття, залишкового зору під час виконання різних трудових процесів;
- конкретизація уявлень про види, об'єкти та знаряддя праці;
- формування навичок просторового орієнтування;
- виконання рухових дій під контролем збережених аналізаторів залишкового зору;

Особливості трудового навчання дітей із ДЦП обумовлені первинною структурою дефекту, яка виявляється у рухових порушеннях, основними з яких є паралічі і парези, порушення м'язового тону. Саме через враженнями рухової сфери у цієї категорії дітей спостерігається порушення зорових, слухових, тактильних, кінестетичних відчуттів та сприймань, що негативно позначається на формуванні зорових образів уявлень, впізнанні знайомих предметів. З порушеннями зорово-моторної координації тісно пов'язані порушення просторових уявлень і просторового орієнтування — співвіднесення елементів у

просторі, розуміння пропорції і перспективи. У значної частини учнів із ДЦП спостерігається недостатність мовленнєвої діяльності.

Специфічними корекційними завданнями для учнів із ДЦП є:

- розвиток загальної і дрібної моторики;
- уміння визначати властивості предметів на основі чутливості (зорової, тактильної, слухової); визначати форму, розмір, колір предметів;
- розвиток просторових функцій: взаємне розміщення предметів у просторі; орієнтування у полі діяльності; орієнтування в навколишньому просторі;
- здійснювати контроль за регуляцією власних дій;
- розв'язувати в процесі трудової діяльності мислительні завдання в наочно-дійовому та в наочно-образному плані;
- орієнтуватися у довкіллі.
- корекція та розвиток мовлення: співвідносити слова з реальними образами; знати та оперувати назвами предметів праці у побуті; мовленнєво опосередковувати етапи діяльності: планування, поточного виконання дій, підведення підсумків виконаного.

ЗМІСТ ОСВІТИ	ВИМОГИ ДО РІВНЯ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ПІДГОТОВКИ УЧНІВ
Понятійно-естетична лінія	
Терміни і поняття хореографічного мистецтва. Мовлення	<p>Знати ключові слова і терміни.</p> <p>Для дітей порушеннями мовлення</p> <p>Уміти зосереджувати увагу, розуміти словесні інструкції та персональні методичні поради щодо засвоєння теоретичних знань і практичних умінь. Знати правила і прийоми виконання різних рухів, ритмічних вправ. Володіти мовленнєвими уміньми (орфоепічними, артикуляційними, лексичними, граматичними, просодичними тощо), пов'язаними з ритмічно-руховою діяльністю</p> <p>Для дітей з порушеннями слуху</p> <p>Сприймати специфічні терміни на слухо-зоровій основі.</p> <p>Виконувати за словесною інструкцією учителя вправи, запам'ятовувати їх послідовність, називати їх; узгоджувати рухи тіла, міміку, пантоміміку з вимовою слів.</p>
Роль і місце хореографії та ритміки в житті людини	<p>Мати уявлення про значення і корисність танцювальної та ритмічно-рухової діяльності у житті людей;</p> <p>використовувати музично-рухові навички під час культурних заходів у школі. Уміти закріплювати отримані рухові навички і за необхідності використовувати їх у різних сферах життєдіяльності</p>

ЗМІСТ ОСВІТИ	ВИМОГИ ДО РІВНЯ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ПІДГОТОВКИ УЧНІВ
Правила гігієни, правила поведінки на заняттях з ритміки	Знати й дотримуватися правил гігієни, вміти одягати відповідний костюм, знати правила поведінки на ритміко-рухових заняттях
Особливості українського національного танцю, танців інших народів	Мати уявлення про особливості українського фольклору, зокрема, танцю; інших національних танців
Зв'язок хореографічного мистецтва з іншими видами мистецтва	Мати уявлення про зв'язок танцю з іншими видами мистецтва
Діяльнісна лінія	
Орієнтація у просторі	Уміти самостійно орієнтуватись у залі в процесі рухової діяльності Для дітей з порушеннями слуху, для дітей з порушеннями зору. Визначати локалізацію джерела звуку на слухо-вібраційній основі
Елементарні відомості про будову тіла; назви частин тіла; напрями руху	Знати будову тіла, назви частин тіла; напрями, руху.
Специфіка дихання під час виконання різних ритмічно-рухових вправ	Уміти керувати диханням під час виконання рухів різної складності, у різному темпі (під час ритмодекламації, складних рухових комбінацій).
Загальнорозвивальні вправи на зміцнення і розслаблення певної групи м'язів; розвиток пластичності, сили, рівноваги, комплексні вправи з предметами, знаряддям, дитячими шумовими інструментами; мовно-ритмічні і музично-ритмічні ігри;	Уміти виконувати (в межах програми) будь-які рухи, вправи, ігри, танці, передаючи настрій твору, зміни в характері, темпі, ритмічному малюнку, динаміці; відтворювати ритмічний малюнок нескладних музичних творів знайомими засобами. Вміти виконувати комбіновані рухові дії (ритмодекламацію з маршируванням, ритмодекламацію (спів) з грою на дитячих шумових інструментах). Передавати характерними рухами образи.

ЗМІСТ ОСВІТИ	ВИМОГИ ДО РІВНЯ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ПІДГОТОВКИ УЧНІВ
ритміко-гімнастичні вправи; імпровізація рухів під музику; хореографічні рухи, танці. Практичне засвоєння їх у процесі сприймання і виконання	
Танцювальна культура. Прості жанрові танці та танцювальні ігри	Знати елементи танців різного жанру та хореографічні етюди, основні елементи класичного, народного, сучасних бальних танців.
Колективно-порядкові та ритмічно-рухові вправи	Знати правила та самостійно виконувати колективно-порядкові та ритмічно-рухові вправи; узгоджувати рухи із засобами музичної виразності, розслабляти і напружувати м'язи; дотримуватися правильної постави.
Ритміко-гімнастичні вправи, ігри	Виконувати вивчені ритміко-гімнастичні вправи (з предметами та без них), ігри.
Формування і розвиток цілісного сприймання рухових дій: гімнастичних, хореографічних, пантомімічних; злагодженість їх виконання під музику.	Уміти цілісно сприймати різноманітні рухові композиції. Для дітей з порушеннями зору Використовувати знайомі рухи під час виконання ритмічно-рухових імпровізацій відповідно до темпу і характеру музики.
Корекційно-розвивальна лінія	
Сенсомоторний розвиток	Сприймати музичні звернення, ритм мелодій
Розвиток пізнавальної діяльності	Відтворювати різні види рухів, узгоджувати їх із метроритмічною пульсацією музики та рухами інших учнів
Мовленнєвий розвиток	Розуміти інструкції педагога
Особистісний розвиток	Виявляти наполегливість і старанність в осолодінні ритмічною діяльністю, емоційно-позитивне ставлення до занять з ритміки

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ З ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ „ТЕХНОЛОГІЇ”

■ ДЛЯ УЧНІВ ІЗ ЗАТРИМКОЮ ПСИХІЧНОГО РОЗВИТКУ*

Рівні	Бали	Критерії оцінювання навчальних досягнень учнів
ПОЧАТКОВИЙ	1	Учень за допомогою вчителя впізнає об'єкт вивчення. Трудове завдання не розуміє. Трудові дії не виконує. Ставлення до навчально-практичної діяльності байдуже. Потребує стимуляції та постійної значної допомоги щодо виконання трудових дій, завдання, організації робочого місця, виконання вимог техніки безпеки та санітарної гігієни.
	2	Учень має уявлення про об'єкт вивчення. За допомогою вчителя називає його. Спільно з учителем виконує окремі трудові дії. Ставлення до навчально-практичної діяльності байдуже. Потребує стимуляції та постійної значної допомоги щодо виконання трудових дій, завдання, організації робочого місця, виконання вимог техніки безпеки та санітарної гігієни.
	3	Учень має уявлення про об'єкт вивчення. За допомогою вчителя називає його. Фрагментарно і не завжди правильно відтворює його ознаки. Трудове завдання розуміє після спільного з учителем аналізу його умов (зразка та ін.) та пояснення. Спільно з учителем виконує окремі трудові дії, прості завдання.
		Має байдуже або слабо виразне позитивне ставлення до навчально-практичної діяльності. Потребує стимуляції та постійної значної допомоги щодо виконання трудових дій, завдання, організації робочого місця, виконання вимог техніки безпеки та санітарної гігієни.
СЕРЕДНІЙ	4	Учень називає об'єкт вивчення. За допомогою вчителя відтворює (не завжди правильно) до половини обсягу навчального матеріалу, але визначити в ньому головне ще не може. Розуміння трудового завдання потребує спільного з учителем аналізу умов завдання (зразка та ін.). Виконує прості трудові завдання на основі показу вчителем. Правильність і швидкість виконання окремих трудових дій – недостатні. Виготовлений виріб (виконана робота) має низький рівень якості. Має позитивне, але недостатньо виразне, пасивне та епізодичне ставлення до навчально-практичної діяльності. Потребує періодичної допомоги щодо цілеспрямованого поетапного виконання трудового завдання, організації робочого місця, виконання вимог техніки безпеки та санітарної гігієни.

*Можуть використовуватися при оцінюванні навчальних досягнень учнів із ДЦП та порушеннями мовлення.

	<p>5 Учень називає об'єкт вивчення. Відтворює в основному правильно до половини обсягу навчального матеріалу, але визначити в ньому головне не може. Розуміння трудового завдання потребує додаткового аналізу умов завдання (зразка та ін.). Виконує прості аналогічні трудові завдання за вербальною допомогою вчителя. Правильність і швидкість виконання окремих трудових дій – недостатні. Виготовлений виріб (виконана робота) має низький рівень якості. За допомогою вчителя відтворює (переказує) спосіб виконання трудового завдання. Має позитивне, але недостатньо виразне, стале та дійове ставлення до навчально-практичної діяльності. Потребує періодичної допомоги щодо цілеспрямованого поетапного виконання трудового завдання, організації робочого місця, виконання вимог техніки безпеки та санітарної гігієни.</p>
	<p>6 Учень правильно відтворює до половини обсягу навчального матеріалу, але визначити в ньому головне не може. Розуміння трудового завдання потребує додаткового аналізу умов завдання (зразка та ін.). Виконує прості аналогічні трудові завдання за вербальною допомогою вчителя. Правильність і швидкість виконання окремих трудових дій – недостатні. Виготовлений виріб (виконана робота) має низький рівень якості, недоліки якого підлягають виправленню. За допомогою вчителя відтворює (переказує) спосіб виконання трудового завдання. Має позитивне, але недостатньо виразне, стале та дійове ставлення до навчально-практичної діяльності. Потребує періодичної допомоги щодо цілеспрямованого поетапного виконання трудового завдання, організації робочого місця, виконання вимог техніки безпеки та санітарної гігієни.</p>
ДОСТАТНІЙ	<p>7 Учень своєчасно опановує програмний матеріал, добре розуміє засоби музичної Учень в основному правильно відтворює більшу частину навчального матеріалу. З допомогою вчителя може визначити в ньому головне, пояснити. Трудове завдання в основному розуміє. В основному правильно виконує аналогічне трудове завдання, відтворює (переказує) спосіб його виконання. Має задовільний рівень правильності та швидкості виконання окремих трудових дій. Виготовлений виріб (виконана робота) має достатній для використання за призначенням рівень якості. Достатньо стале зацікавлене ставлення до навчально-практичної діяльності. Цілеспрямованість, поетапність виконання завдання, організація робочого місця, дотримання правил техніки безпеки та санітарної гігієни в основному відповідають вимогам, але в окремих випадках потребують контролю.</p>

	<p>8 Учень правильно відтворює більшу частину навчального матеріалу. Може визначити в ньому головне, частково пояснити. Трудове завдання розуміє. Правильно виконує аналогічне трудове завдання та відтворює (переказує) спосіб його виконання. Має задовільний рівень правильності та швидкості виконання окремих трудових дій. Виготовлений виріб (виконана робота) має достатній рівень якості. Достатньо стале зацікавлене ставлення до навчально-практичної діяльності. Цілеспрямованість, поетапність виконання завдання, організація робочого місця, дотримання правил техніки безпеки та санітарної гігієни в основному відповідають вимогам. Щодо них в окремих випадках потребують контролю.</p>
	<p>9 Учень правильно відтворює більшу частину навчального матеріалу. Може визначити в ньому головне, пояснити. Трудове завдання розуміє. Правильно виконує аналогічне трудове завдання, відтворює (переказує) та за допомогою вчителя пояснює спосіб його виконання. Має задовільний рівень правильності та швидкості виконання окремих трудових дій. Виготовлений виріб (виконана робота) має достатній рівень якості. Достатньо стале зацікавлене ставлення до навчально-практичної діяльності. Цілеспрямованість, поетапність виконання завдання, організація робочого місця, дотримання правил техніки безпеки та санітарної гігієни в основному відповідають вимогам. Щодо них в окремих випадках потребують контролю.</p>
<p style="writing-mode: vertical-rl; transform: rotate(180deg);">ВИСОКИЙ</p>	<p>10 Учень правильно та в основному повно відтворює матеріал, визначений навчальною програмою. Може пояснити, визначити в ньому головне. Трудове завдання розуміє. Виконує аналогічні трудові завдання, пояснює спосіб їх виконання. Відносно нові трудові завдання виконує за допомогою вчителя. Правильно та достатньо швидко виконує окремі трудові дії. Виготовлений виріб (виконана робота), при наявності незначних відхилень, має хороший рівень якості. Цілеспрямованість трудового завдання, організація робочого місця, дотримання правил техніки безпеки та санітарної гігієни відповідають вимогам. Виразне стійке позитивне ставлення до навчально-практичної діяльності.</p>
	<p>11 Учень правильно та повно відтворює матеріал, визначений навчальною програмою. Може пояснити, визначити в ньому головне. Трудове завдання розуміє. Виконує аналогічні трудові завдання, пояснює спосіб їх виконання. Відносно нові трудові завдання виконує за допомогою вчителя. Може відтворити (переказати) спосіб його виконання. Має достатньо високий рівень виконання окремих трудових дій. Виготовлений виріб (виконана робота) має хороший рівень якості.</p>

ВИСОКИЙ		Цілеспрямованість трудового завдання, організація робочого місця, дотримання правил техніки безпеки та санітарної гігієни відповідають вимогам. Виразне стійке позитивне ставлення до навчально-практичної діяльності.
	12	Учень правильно та повно відтворює матеріал, визначений навчальною програмою. Може пояснити, визначити в ньому головне. Трудове завдання розуміє. Виконує аналогічні та відносно нові трудові завдання, пояснює спосіб їх виконання. Має достатньо високий рівень виконання окремих трудових дій. Виготовлений виріб (виконана робота) має високий рівень якості. Цілеспрямованість трудового завдання, організація робочого місця, дотримання правил техніки безпеки та санітарної гігієни відповідають вимогам. Виразне стійке позитивне ставлення до навчально-практичної діяльності.

■ ДЛЯ УЧНІВ З ПОРУШЕННЯМИ СЛУХУ

Рівні	Бали	Критерії оцінювання навчальних досягнень учнів
Інтелектуальні вміння і навички		
Початковий	1-3	Діє за зразком під час роботи; під керівництвом учителя обстежує предмети, користується інструментами, добирає матеріали; має окремі нечіткі уявлення про предмети, що оточують, та їх функціональне призначення
Середній	4-6	Планує діяльність із частковою допомогою вчителя; за зразком обстежує предмети, виділяє ознаки та порівнює їх; дотримується логічної послідовності операцій, діючи за зразком; використовує підказки у доборі інструментів та матеріалів; має нечіткі уявлення про предмети навколишньої дійсності
Достатній	7-9	Планує діяльність з мінімальною допомогою вчителя; демонструє правильні уявлення про основні ознаки та призначення інструментів, матеріалів, передбачених програмою для використання; з мінімальною допомогою вчителя користується ними; виправляє помилки, використовуючи підказки вчителя; порівнює за розміром, кольором, формою, розрізняє частини предметів; володіє способами поєднання деталей, добирає їх з мінімальною допомогою вчителя; в цілому утримує в пам'яті інформацію, необхідну для подальшої роботи; складає звіт та заявку, використовуючи образні та вербальні опори

Високий	10-12	Демонструє повні на чіткі уявлення про предмети, самостійно планує діяльність; виділяє ознаки предметів (матеріалів, виробів тощо) – розмір, форму, колір; розуміє функціональне призначення інструментів та способи дії з ними; самостійно поєднує деталі; вміє порівнювати, аналізувати; виділяє частини предметів; утримує в оперативній пам'яті інформацію, необхідну для продовження і завершення роботи; дотримується логічної послідовності дій та операцій під час роботи; засвоєною під час ППД інформацією користується на інших уроках і у повсякденному житті; користується різними видами (образні та вербальні) опор при відтворенні (звітуванні)
Мовленнєві вміння і навички		
Початковий	1-3	Володіє обмеженим словниковим запасом “життєвих понять”, може назвати окремі дії, інструменти та матеріали (усно, дактильно чи жестовою мовою)
Середній	4-6	Називає (усно, дактильно або жестовою мовою) інструменти та матеріали, дії з ними, користується обмеженою кількістю “життєвих” понять; зі значною допомогою вчителя за зразком складає заявку і звітує про виконану роботу; підтримує діалог під час співпраці в основному жестовою мовою з елементами усного мовлення
Достатній	7-9	В цілому володіє “життєвими” поняттями; з мінімальною допомогою вчителя вміє звернутися за допомогою, зробити заявку; називає інструменти і матеріали, дії з ними; переважно усно звертається до вчителя і товаришів; в цілому розуміє репліки товаришів під час співпраці з мінімальною допомогою вчителя робить заявку та звітує про роботу.
Високий	10-12	Доцільно використовує у власних мовленнєвих висловлюваннях “життєві” поняття, називає ознаки предметів, матеріалів, звертається до вчителя і товаришів, розповідає про виконану роботу, користуючись переважно усним мовленням (3-4 фрази); Оцінює результат роботи; розуміє репліки товаришів
Загальнотрудові вміння і навички, особистісні риси		
Початковий	1-3	Під керівництвом вчителя виконує операції; розуміє кінцеву мету діяльності; за зразком (малюнком, описом) добирає потрібні матеріали та інструменти, користується ними; під керівництвом учителя готує робоче місце, дотримується порядку на робочому місці та правил техніки безпеки; працює у невисокому темпі, приймає допомогу товаришів

Середній	4-6	З частковою допомогою учителя добирає необхідні для роботи матеріали й інструменти та користується ними; розуміє кінцевий результат діяльності і основні способи її здійснення; готує робоче місце, дотримується порядку і правил безпеки; працює у темпі, заданому вчителем та робочою групою; в цілому узгоджує свої дії з діями товаришів; виділяє основні ознаки матеріалу, частини, форму, розміри виробу
Достатній	7-9	З мінімальною допомогою вчителя виконує послідовно операції діяльності; добирає інструменти та матеріали, використовує їх за призначенням; легко сприймає і користується підказками; усвідомлює кінцевий результат діяльності і способи її виконання; надає за необхідності допомогу товаришам, узгоджує свої дії з діями інших
Високий	10-12	Самостійно чітко та послідовно виконує діяльність, добирає матеріали і інструменти та правильно використовує їх; у роботі доцільно використовує різні способи виконання операцій; керує групою товаришів під час роботи; працює у власному високому темпі, акуратно і цілеспрямовано, з дотриманням правил безпеки; продуктивно працює індивідуально, у парі, бригаді, колективі; економічно витрачає матеріали; самостійно планує діяльність, розподіляє зусилля та час; правильно оцінює результати власної діяльності

■ ДЛЯ УЧНІВ З ПОРУШЕННЯМИ ЗОРУ

Клас	Рівні	Бали	Критерії та їх орієнтовні показники
1-3 4	ПОЧАТКОВИЙ	—	Учень виявляє індіферентне ставлення до праці. До виконання трудових дій приступає лише під повним керівництвом учителя. Виконує трудові дії та дотримується їх послідовності лише з допомогою вчителя. Трудові завдання виконує з опорою на додаткові запитання вчителя. Уміє звернутися за допомогою, але не завжди її адекватно використовує. Володіє прийомами роботи з окремими інструментами. Вироби виготовляє частково (менше половини), які віддалено схожі на зразок-аналог. З допомогою вчителя організовує і прибирає робоче місце. Має елементарне уявлення про техніку безпеки. Загальна і дрібна моторика знаходиться в стані становлення. В процесі трудових дій, операцій використовує не всі збережені аналізатори. Не завжди дисциплінований під час роботи, інші особистісні якості знаходяться у стані розвитку; інтересу до художньої праці, догляду за рослинами, тваринами не виявляє.
		1-3	

<p>1-3 4</p>	<p>СЕРЕДНІЙ</p>	<p>— 4-6</p>	<p>Учень виявляє позитивне ставлення до праці, інтерес до суспільно корисної діяльності. Бере участь у побутовій праці. Учень схильний до індивідуальної форми організації праці. За допомогою до вчителя звертається зрідка. Утруднюється словесно формулювати послідовність виконання трудових завдань, потребує опори на графічні зображення, повторне пояснення завдання. З допомогою учителя вибирає масштаб макету, моделі, композиції. Послідовність трудових дій виконує з меншою допомогою вчителя. Використовує найпростіші прийоми роботи з інструментами і устаткуванням. Вироби виготовляє не в повному обсязі (більше половини). Має уявлення про окремі сфери професійної діяльності дорослих. Правил безпеки праці не порушує. Має уявлення про технологію обробки деяких матеріалів, оздоблення виробів частково естетичне. Правильно організовує і прибирає робоче місце. Дотримується безпечних прийомів роботи з інструментами. Під час трудових дій та для самоконтролю використовує не всі збережені аналізатори. Правильну позу під час роботи зберігає лише після нагадування вчителя. Дрібна моторика (точність, координованість тощо) достатньо не розвинена. Не завжди відповідально ставиться до виконання трудових завдань, хоча виявляє готовність до різних видів трудової діяльності.</p>
<p>1-3 4</p>	<p>ДОСТАТНІЙ</p>	<p>— 7-9</p>	<p>Вироби доводить до завершення, естетично оформлює їх. Досягає запланованих результатів праці. Учень позитивно ставиться до праці за наявності завдань, що відповідають його інтересам. Дбайливо ставиться до використання матеріалів і засобів праці. Словесно формулює раціональні пропозиції щодо естетичного оформлення виробів. З допомогою вчителя користується технологічними картками виготовлення виробів, вносить незначні зміни у план роботи. Дотримується раціональних прийомів роботи з інструментами і правил безпечної праці, попереджає їх порушення іншими. Пошукові конструкції (макети, моделі) і композиції може виготовляти у різних техніках, з різних матеріалів. Виявляє інтерес до конструювання моделей і макетів. Бере участь у гуртках художньої творчості. Має уявлення про деякі сфери професійної діяльності дорослих. Загальна і дрібна моторика достатньо розвинені.</p>

			Під час роботи самостійно користується майже усіма збереженими аналізаторами, здатний до самоконтролю. Виявляє працелюбство і відповідальність у всіх видах трудової діяльності, повагу до людей праці, бережливе ставлення до використовуваних матеріалів та інструментів.
1-3 4	ВИСОКИЙ	— 10-12	Учень виявляє позитивне ставлення до праці за наявності завдань пошукового типу з технічного і художнього конструювання, естетичне ставлення до предметного довкілля. Мотивація трудових дій визначається внутрішніми потребами. Складає зв'язні розповіді з використанням технічної лексики, в тому числі і з додаткових інформаційних джерел. У розповідях відображає розуміння значення виробів і професій, які з ними пов'язані. Відзначається технологічною грамотністю. Вироби виготовляє за власним задумом або з додаткових джерел за темою занять. Надає великого значення естетичному зовнішньому вигляду виробів. Втілює у різних матеріалах задуми, пов'язані із самостійно розробленим словесним проектом. Використовує інструменти за призначенням, в тому числі в процесі гурткової роботи. Дотримується раціональних способів обробки матеріалів. Має улюблені техніки роботи з матеріалами. Здатний самостійно планувати послідовність трудових дій. За допомогою вчителя виконує завдання за ескізом, словесним описом. Уміє переносити способи трудових дій у типові ситуації. Має уявлення про різні види технічної творчості, професії у різних сферах діяльності. Використовує знання з інших предметів та різних інформаційних джерел для художньої праці (проекування і виготовлення моделей, макетів, композицій). Часто є учасником шкільних виставок виробів художньої творчості. Має достатньо розвинену загальну і дрібну моторику. Розуміє значення праці як життєвої потреби людини і суспільної необхідності. Виявляє дисциплінованість, відповідальність перед колективом, бережливе відношення до матеріалів і устаткування.

■ ДЛЯ УЧНІВ З ПОРУШЕННЯМИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО РОЗВИТКУ

Об'єктом оцінювання в процесі трудового навчання учнів 1-3 класів допоміжної школи є структурні компоненти їх *навчально-практичної діяльності*, а саме:

1. Змістовий компонент – техніко-технологічні знання, обсяг яких визначений програмою з трудового навчання для допоміжної школи:

- знання про результат праці (вироби, їхні деталі та ін.);
- знання про предмет праці: матеріали (пластилін, папір та картон, природні, текстильні матеріали, дріт), заготовки, напівфабрикати та ін.;
- знання про засоби праці: інструменти робочі (стека, ножиці, гладилка, шило, голка, кусачки та ін.), контрольно-вимірювальні (мірка, лінійка, циркуль), допоміжні (підкладна дошка, наперсток та ін.), та ін.;
- знання про трудові дії (розклати, примазати, відрізати, розмітити, вирізати та ін.) та послідовність їх виконання.

Знання оцінюються за: а) повнотою, б) правильністю, в) усвідомленістю (розуміння та виділення головного; вербалізація у вигляді відтворення (переказ) чи пояснення).

2. Операційно-організаційний компонент: виконання трудових дій, трудових завдань.

Оцінці підлягають:

- 1) при виконанні трудових дій -
 - а) правильність,
 - б) швидкість;
- 2) при виконанні трудових завдань -
 - а) розуміння завдання;
 - б) новизна умов завдання (за зразком, аналогічне, відносно нове);
 - в) самостійність виконання (контроль, допомога: *практична* – спільне виконання дії з учителем, показ дії; *вербальна* – повторний інструктаж, аналіз, пояснення завдання, запитання, підказка, вказівка; *загальна* – стимулювання, підтримка, схвалення, активізація уваги;
 - г) усвідомленість способу виконання завдання (відтворення (переказ), пояснення);
 - д) якість виробу (виконаної роботи);
 - є) цілеспрямованість, поетапність виконання;
- 3) вміння організувати робоче місце і підтримувати порядок на ньому під час занять;
- 4) вміння дотримуватись правил безпечної праці та санітарно-гігієнічних вимог.

3. Емоційно-мотиваційний компонент – ставлення до навчально-практичної діяльності.

Ставлення оцінюється за:

- а) характером і силою (байдуже, недостатньо виразне позитивне,

зацікавлене, виразне позитивне);

б) дійовістю (від споглядального (пасивного) до дійового);

в) сталістю (від епізодичного до сталого).

Характеристики змістового, операційно-організаційного та емоційно-мотиваційного компонентів навчально-практичної діяльності дитини покладаються в основу визначення рівнів досягнень з трудового навчання (I – початковий, II – середній, III – достатній, IV – високий) та критеріїв оцінювання навчальних досягнень, відповідних їм оцінок у балах.

Визначенню в учня рівня навчальних досягнень (та оцінки у балах) сприятиме з'ясування міри прояву характеристик об'єктів оцінювання – змістового, операційно-організаційного та емоційно-мотиваційного компонентів навчально-практичної діяльності.

Об'єкт та показник оцінювання	Рівень (та бали)			
	I	II	III	IV
1. Змістовий компонент (знання)		відтворення до половини обсягу матеріалу	відтворення більшої частини матеріалу	відтворення повного обсягу матеріалу
а) повнота	Фрагментарне відтворення	4 – не завжди точно	7 - не завжди точно	10 - не завжди точно
б) правильність	-	5 – в основному правильно	8 –в основному правильно	11 –в основному правильно
в) усвідомленість	-	6 - правильно матеріал в основному розуміє	9 - правильно матеріал розуміє, може виділити головне, частково пояснити	12 - правильно матеріал розуміє, може виділити головне, пояснити
2. Операційно-організаційний компонент 1) Виконання дій				

а) правильність	-	зі значними похибками	в основному правильно	правильно
б) швидкість (норми часу визначає вчитель)	-	занадто повільно	повільно	відповідно до норми часу
2) Виконання завдань				
а) розуміння завдання	—	з допомогою	в основному	розуміє
б) новизна умов завдання	—	за зразком	аналогічні завдання	аналогічні, відносно нові завдання
в) самостійність виконання	постійний контроль, значна допомога	постійний контроль, допомога за ситуацією	контроль та допомога в окремих випадках	допомога в окремих випадках
г) усвідомленість способу виконання	—	переказує	переказує та частково пояснює	пояснює
д) якість виробу	—	недостатня	задовільна	достатньо висока
є) цілеспрямованість виконання	—	недостатньо цілеспрямоване	в основному відповідає вимогам	відповідає вимогам
3) Організація робочого місця	—	недостатньо відповідає вимогам	в основному відповідає вимогам	відповідає вимогам
4) Дотримання правил безпечної праці та сан.-гігієнічних вимог	—	недостатньо відповідає вимогам	в основному відповідає вимогам	відповідає вимогам
3. Емоційно-мотиваційний компонент (ставлення до діяльності)	байдуже чи слабковиражене позитивне	позитивне, але недостатньо виразне, дійове, стале	достатньо стале зацікавлене	стале, виразно позитивне

а) характер і сила				
б) дійовість				
в) сталість				

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РІВНІВ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ

I рівень – початковий. Учень з допомогою вчителя впізнає та називає об'єкт вивчення, фрагментарно відтворює окремі його ознаки. Трудове завдання розуміє лише після спільного з учителем аналізу умов завдання (зразка та ін.), його пояснення. Виконує трудові дії, прості трудові завдання спільно з учителем. Ставлення до навчально-практичної діяльності байдуже чи слабковиразне позитивне. Потребує стимуляції, постійного контролю та значної допомоги щодо виконання трудового завдання, організації робочого місця, виконання санітарно-гігієнічних вимог та вимог техніки безпеки.

II рівень – середній. Учень називає об'єкт вивчення. Відтворює до половини обсягу навчального матеріалу. Матеріал в основному розуміє, але визначити в ньому головне ще не може. Розуміння трудового завдання потребує додаткового аналізу умов (зразка та ін.). Виконує за зразком прості завдання (на основі показу дій). За допомогою вчителя відтворює (переказує) спосіб виконання трудового завдання. Правильність та швидкість виконання трудових дій недостатня. Виготовлений виріб (виконана робота) має низький рівень якості. Ставлення до навчально-практичної діяльності позитивне, але недостатньо виразне, дійове, стає. Потребує постійного контролю та допомоги за потребою щодо цілеспрямованого поетапного виконання трудового завдання, організації робочого місця, виконання санітарно-гігієнічних вимог та вимог техніки безпеки.

III рівень – достатній. Учень відтворює більшу частину навчального матеріалу. Матеріал розуміє, може визначити в ньому головне, частково пояснити. Трудове завдання в основному розуміє. Виконує аналогічні трудові завдання та відтворює (переказує) спосіб його виконання. Трудові дії виконує в основному правильно, але повільно. Виготовлений виріб (виконана робота) має достатній для використання за призначенням рівень якості. Ставлення до навчально-практичної діяльності достатньо стає зацікавлене. Цілеспрямованість, поетапність виконання завдання, організація робочого місця, дотримання санітарно-гігієнічних правил та техніки безпеки в основному відповідають вимогам. В окремих випадках потребують контролю та допомоги.

IV рівень – високий. Учень відтворює матеріал, визначений навчальною програмою. Матеріал розуміє, може визначити в ньому головне, пояснити. Трудове завдання розуміє. Виконує аналогічні трудові завдання, пояснює спосіб їх виконання. Відносно нові трудові завдання виконує з допомогою вчителя. Трудові дії виконує правильно та відповідно до норм часу. Виготовлений виріб має достатньо високий рівень якості. Цілеспрямованість

трудового завдання, організація робочого місця, дотримання санітарно-гігієнічних правил та техніки безпеки відповідають вимогам. Стале, виразно-позитивне ставлення до навчально-практичної діяльності.

Рівень	Бал	Критерії оцінювання навчальних досягнень учнів
I – початковий	1	Учень за допомогою вчителя впізнає об'єкт вивчення. Ставлення до навчально-практичної діяльності байдуже. Потребує стимуляції та постійної значної допомоги щодо виконання трудових дій, завдання, організації робочого місця, виконання санітарно-гігієнічних вимог та техніки безпеки.
	2	Учень має уявлення про об'єкт вивчення і за допомогою вчителя називає його. Спільно з учителем виконує окремі трудові дії. Ставлення до навчально-практичної діяльності байдуже. Потребує стимуляції та постійної значної допомоги щодо виконання трудових дій, завдання, організації робочого місця, виконання санітарно-гігієнічних вимог та техніки безпеки.
	3	Учень має уявлення про об'єкт вивчення і за допомогою вчителя називає його. Фрагментарно відтворює його ознаки. Спільно з учителем виконує окремі трудові дії, прості завдання. Має байдуже або слабковиразне позитивне ставлення до навчально-практичної діяльності. Потребує стимуляції та постійної значної допомоги щодо виконання трудових дій, завдання, організації робочого місця, виконання санітарно-гігієнічних вимог та техніки безпеки.
II – середній	4	Учень називає об'єкт вивчення. За допомогою вчителя відтворює (не завжди правильно) до половини обсягу навчального матеріалу. Матеріал в основному розуміє, але визначити в ньому головне ще не може. Розуміння завдання потребує спільного з учителем аналізу та пояснення. Виконує за зразком прості трудові завдання (на основі показу дій). Правильність і швидкість виконання окремих трудових дій – недостатні. Виготовлений виріб (виконана робота) має низьку якість, його недоліки виправленню не підлягають. Має позитивне, але недостатньо виразне, стале та дійове ставлення до навчально-практичної діяльності. Потребує постійного контролю та своєчасної допомоги щодо цілеспрямованого поетапного виконання трудового завдання, організації робочого місця, виконання санітарно-гігієнічних вимог та техніки безпеки.

5	<p>Учень називає об'єкт вивчення. Відтворює в основному правильно до половини обсягу навчального матеріалу. Матеріал в основному розуміє, але визначити в ньому головне ще не може. Розуміння завдання потребує його додаткового аналізу. Виконує за зразком прості трудові завдання (на основі показу дій чи за вербальною допомогою). Правильність і швидкість виконання окремих трудових дій – недостатні. Виготовлений виріб (виконана робота) має низьку якість, його недоліки виправленню не підлягають. За допомогою вчителя відтворює (переказує) спосіб виконання трудового завдання. Має позитивне, але недостатньо виразне, стале та дійове ставлення до навчально-практичної діяльності. Потребує постійного контролю та своєчасної допомоги щодо цілеспрямованого поетапного виконання трудового завдання, організації робочого місця, виконання санітарно-гігієнічних вимог та техніки безпеки.</p>
6	<p>Учень правильно відтворює до половини обсягу навчального матеріалу. Матеріал в основному розуміє, але визначити в ньому головне ще не може. Розуміння трудового завдання потребує додаткового аналізу умов завдання (зразка та ін.). Виконує за зразком прості трудові завдання за вербальною допомогою вчителя. Правильність і швидкість виконання окремих трудових дій – недостатні. Виготовлений виріб (виконана робота) має низьку якість, але його недоліки підлягають виправленню. За допомогою вчителя відтворює (переказує) спосіб виконання трудового завдання. Має позитивне, але недостатньо виразне, стале та дійове ставлення до навчально-практичної діяльності. Потребує постійного контролю та своєчасної допомоги щодо цілеспрямованого поетапного виконання трудового завдання, організації робочого місця, виконання санітарно-гігієнічних вимог та техніки безпеки.</p>
7	<p>Учень не завжди правильно відтворює більшу частину навчального матеріалу. Матеріал розуміє. За допомогою вчителя може визначити в ньому головне, частково пояснити. Трудове завдання в основному розуміє. В основному правильно виконує аналогічне трудове завдання, відтворює (переказує) спосіб його виконання. В основному правильно, але повільно виконує окремі трудові дії. Виготовлений виріб (виконана робота) має достатню для використання за призначенням якість. Достатньо стале зацікавлене ставлення до навчально-практичної діяльності. Цілеспрямованість, поетапність виконання завдання, організація робочого місця, дотримання санітарно-гігієнічних правил та техніки безпеки в основному</p>

III – достатній		відповідають вимогам. В окремих випадках потребують контролю та допомоги.
	8	Учень в основному правильно відтворює більшу частину навчального матеріалу. Матеріал розуміє, може визначити в ньому головне, частково пояснити. Трудове завдання в основному розуміє. Правильно виконує аналогічне трудове завдання та відтворює (переказує) спосіб його виконання. Окремі трудові дії виконує в основному правильно, але повільно. Виготовлений виріб (виконана робота) має задовільну якість. Достатньо стале зацікавлене ставлення до навчально-практичної діяльності. Цілеспрямованість, поетапність виконання завдання, організація робочого місця, дотримання санітарно-гігієнічних правил та техніки безпеки в основному відповідають вимогам. В окремих випадках потребують контролю та допомоги.
	9	Учень правильно відтворює більшу частину навчального матеріалу. Матеріал розуміє, може визначити в ньому головне, частково пояснити. Трудове завдання в основному розуміє. Правильно виконує аналогічне трудове завдання, відтворює (переказує) спосіб його виконання. Окремі трудові дії виконує в основному правильно, але повільно. Виготовлений виріб (виконана робота) має достатню якість. Достатньо стале зацікавлене ставлення до навчально-практичної діяльності. Цілеспрямованість, поетапність виконання завдання, організація робочого місця, дотримання санітарно-гігієнічних правил та техніки безпеки в основному відповідають вимогам. В окремих випадках потребують контролю та допомоги.
	10	Учень не завжди точно відтворює матеріал, визначений навчальною програмою. Може пояснити, визначити в ньому головне. Трудове завдання розуміє. Виконує аналогічні трудові завдання, пояснює спосіб їх виконання. Відносно нові трудові завдання виконує за допомогою вчителя. Правильно та достатньо швидко виконує окремі трудові дії. Виготовлений виріб (виконана робота), при наявності незначних відхилень, має достатньо високу якість. Цілеспрямованість, поетапність виконання трудового завдання, організація робочого місця, дотримання санітарно-гігієнічних правил та техніки безпеки відповідають вимогам. Виразне стійке позитивне ставлення до навчально-практичної діяльності.
	11	Учень в основному правильно відтворює матеріал, визначений навчальною програмою. Може пояснити, визначити в ньому головне. Трудове завдання розуміє. Виконує аналогічні трудові завдання, пояснює спосіб їх виконання. Відносно нові трудові завдання виконує за допомогою вчителя.

IV – високий		Може відтворити (переказати) спосіб його виконання. Окремі трудові дії виконує правильно та відповідно до норм часу. Виготовлений виріб (виконана робота) має достатньо високу якість. Цілеспрямованість, поетапність виконання трудового завдання, організація робочого місця, дотримання санітарно-гігієнічних правил та техніки безпеки відповідають вимогам. Виразне стійке позитивне ставлення до навчально-практичної діяльності.
	12	Учень правильно відтворює матеріал, визначений навчальною програмою. Може пояснити, визначити в ньому головне. Трудове завдання розуміє. Виконує аналогічні та відносно нові трудові завдання, пояснює спосіб їх виконання. Окремі трудові дії виконує правильно та відповідно до норм часу. Виготовлений виріб (виконана робота) має високу якість. Цілеспрямованість, поетапність виконання трудового завдання, організація робочого місця, дотримання санітарно-гігієнічних правил та техніки безпеки відповідають вимогам. Виразне стійке позитивне ставлення до навчально-практичної діяльності.

Обов'язковими **видами оцінювання** навчальних досягнень учнів допоміжної школи є *поточне, тематичне та підсумкове*.

Враховуючи особливості навчальної діяльності учнів допоміжної школи, тематична оцінка виставляється за результатами поточного оцінювання. При цьому поточне оцінювання виконує діагностико-коригуючу, стимулюючу функції та передбачає виставлення оцінок у класному журналі.

Тематичному оцінюванню навчальних досягнень учнів підлягають основні результати вивчення теми (розділу), які визначає вчитель на основі вимог навчальної програми. Вони мають бути відомі учням від самого початку опрацювання, слугуючи орієнтиром у процесі роботи над темою. Тематична оцінка може виставлятися й автоматично на підставі результатів опанування учнем матеріалу теми упродовж її вивчення, з урахуванням поточних оцінок, а також після виконання відповідних підсумкових завдань з теми. Кожну оцінку вчитель повинен мотивувати, доводити до відома учня та оголошувати перед класом (групою). Протягом вивчення значних за обсягом тем доцільно проводити кілька проміжних тематичних оцінювань. Підсумкова оцінка за семестр виставляється за результатами тематичного оцінювання, а за рік – на основі семестрових оцінок.

У першому класі допоміжної школи оцінювання навчальних досягнень учнів повною мірою за пропонованою системою не проводиться. Учень переводиться до другого класу на підставі підготовленої вчителем психолого-педагогічної характеристики, в якій визначається у вербальній формі загальний рівень засвоєння навчального матеріалу (загальний рівень навчальних досягнень), тобто бальна оцінка не виставляється.

IV.6. ОСВІТНЯ ГАЛУЗЬ «ЗДОРОВ'Я І ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА»

Зміст освітньої галузі „Здоров'я і фізична культура” для учнів з психофізичними порушеннями в умовах інтегрованого навчання визначає оптимальний рівень їхньої фізичної освіти, в тому числі здоровий спосіб життя, фізичного розвитку, корекції та реабілітації рухової сфери. Його розробку здійснено на основі врахування особливостей психічного і фізичного розвитку кожної категорії дітей, компенсаторних можливостей організму, насамперед, центральної нервової системи, характеру і глибини патологічного стану.

Для всіх учнів з психофізичними порушеннями характерними є зниження фізичної і розумової працездатності, швидка втомлюваність, різноманітні порушення рухової сфери, які обумовлені ураженням центральної нервової системи (при затримці психічного розвитку, вадах мовлення), сенсорними (при порушеннях слуху, зору) та фізичними (при порушеннях опорно-рухового апарату) розладами.

Фізичний розвиток цих учнів відстає від норми з усіх основних показників: будови тіла, зросту і ваги, стану здоров'я, витривалості, швидкості, гнучкості, сили рухових якостей, координації рухових дій тощо. У кожного з них мають місце й різні клінічні форми порушень, від чого залежать протипоказання окремих фізичних вправ та навантажень. Через це такі учні потребують регулярних медичних оглядів і спостережень лікарів (отоларинголога, офтальмолога, ортопеда, невропатолога) відповідно до виду порушення.

Для учнів з особливими потребами типовими є різноманітні порушення рухових дій (їх уповільненість, в'ялість, розслабленість або занадто м'язова напруженість, некоординованість, неузгодженість, невелика амплітуда рухів тощо), просторового орієнтування, зокрема у дітей з вадами слуху або зору. Досить низькі рухові можливості у дітей з порушеннями опорно-рухового апарату через наявність парезів верхніх і нижніх кінцівок, гіперкінезів. Це утруднює виконання ними фізичних вправ і потребує спеціальної корекції засобами індивідуальних комплексів лікувальної фізкультури, лікувального масажу, загартування, різних видів гімнастики, фізкультурних заходів.

Освітня галузь „Здоров'я і фізична культура” для дітей з особливими потребами, як і для учнів з нормальним фізичним розвитком, складається з базового і шкільного компонентів. До базового належить необхідний для кожного учня обов'язковий рівень фізкультурної освіти, включаючи здоровий спосіб життя, профілактики захворювань, травматизму, умінь і навичок особистої гігієни та фізичної підготовки, без яких неможлива повноцінна життєдіяльність. Цей компонент є основою Державного стандарту з даної освітньої галузі і не залежить від індивідуальних особливостей учнів.

Шкільний компонент освітньої галузі „Здоров'я і фізична культура” враховує запити та інтереси учнів з особливими потребами, стан їхнього здоров'я і фізичного розвитку, рухові можливості, регіональні особливості, матеріальну базу школи. Його реалізація відбувається на основі результатів поглибленого медичного обстеження учнів, медичних спостережень за процесом занять фізичною культурою, постійного врахування вчителем індивідуальних

особливостей учнів, пов'язаних зі станом здоров'я, клінічними проявами наявних порушень, призначень лікарів. При цьому перевага надається природним видам рухів, рухливим іграм, які добираються з урахуванням їх корекційно-розвивальної сутності, цікавим і доступним для учнів вправам ритмічної, художньої та атлетичної гімнастики, посильним видам спорту чи елементам спортивних ігор тощо. Значну частину змісту цього компоненту становлять загальнорозвивальні та корекційні фізичні вправи і доступні види спорту, які традиційно проводяться або поглиблено вивчаються в школі. Шкільний компонент передбачає один додатковий урок з фізичної культури на тиждень у всіх класах.

Поряд з уроками фізичної культури, для дітей з психофізичними порушеннями, які того потребують, проводяться заняття з лікувальної фізкультури, використовуються елементи ритміки, логоритміки, корекційно-оздоровчі ігри та вправи на перервах, фізкультпаузи, застосовуються профілактичні та корекційні вправи з розвитку дрібної моторики, координації рухів, рівноваги, просторового орієнтування на всіх інших уроках. Вони є корисними й для фізичного розвитку інших учнів класу. Учні з особливими потребами мають брати посильну участь й у загальношкільних спортивних святах, спортивних змаганнях, секціях загальнофізичної підготовки, туризму та ін.

Все це дає змогу значно підвищити ефективність системи фізичного виховання учнів з психофізичними порушеннями в умовах інтегрованого навчання, щоб досягти основної мети навчального курсу, сформувати у них звичку до здорового способу життя, допомогти в пізнанні своїх рухових можливостей та фізичному самовдосконаленні.

Загальними, обов'язковими для всіх учнів у нормі та з психофізичними порушеннями, навчальними завданнями освітньої галузі є наступні:

- зміцнення здоров'я і фізичний розвиток учнів;
- засвоєння теоретичних знань про здоров'я і фізичну культуру та гігієнічних навичок;
- формування інтересу до фізичної культури та спорту, бажання удосконалювати спортивну майстерність;
- виховання морально-вольових якостей особистості.

Специфічними **корекційно-розвивальними завданнями** галузі є такі:

- розвиток в учнів моторно рухової сфери, рухових і силових якостей;
- використання компенсаторних функцій збережених аналізаторів;
- розвиток просторових уявлень, просторового мислення, навичок орієнтування в просторі;
- розвиток довільної уваги, довготривалої рухової пам'яті;
- збагачення словникового запасу спортивною термінологією, формування умінь адекватно користуватися нею під час спілкування;
- розвиток умінь правильно сприймати (на візуально-слуховій основі) словесні інструкції та команди вчителя, діяти адекватно їх змісту;
- засвоєння знань про способи підтримки власної працездатності під час занять фізичною культурою та спортом, навчання учнів самостійно застосовувати, користуватися ними.

Загальні навчальні та специфічні корекційно-розвивальні завдання реалізуються у змістових лініях Державного стандарту освітньої галузі „Здоров’я і фізична культура”: основи знань, уміння і навички, корекційно-розвивальна лінія, яка є наскрізною стосовно двох перших ліній. Змістова лінія „Основи знань” містить доступні теоретичні знання з фізичної культури та здорового способу життя, з історії фізичної культури і спорту, які є обов’язковими для всіх категорій учнів з психофізичними порушеннями.

Змістова лінія „Уміння і навички”, на відміну від стандартних вимог для учнів початкової школи з нормальним зором, містить посилені та безпечні для здоров’я дітей види фізичних вправ, які вони спроможні опанувати, маючи ті чи інші психофізичні порушення. При цьому всі якісні показники їх виконання є індивідуальними, отож їх не можна оцінювати за нормативами для здорових дітей.

Корекційно-розвивальна лінія окреслює основні сфери (сенсорну, пізнавальну, мовленнєву, особистісну), які у дітей вторинно ушкоджені й потребують пильної уваги до їх розвитку і корекції з боку вчителя фізичної культури або додаткових корекційних занять (з лікувальної фізкультури, логопедії, лікувального масажу, розвитку залишків слуху, зору тощо). Ця лінія є наскрізною щодо змісту попередніх, тобто, реалізується в процесі опанування знань і вмінь з навчального курсу.

ЗМІСТ ОСВІТИ	ВИМОГИ ДО РІВНЯ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ПІДГОТОВКИ УЧНІВ
Основи знань	
Основи теоретичних знань	Знати сутність поняття „здоров’я” та чинники його формування, назви фізичних вправ, що вивчалися, вплив фізичних вправ на організм, засоби та правила загартування організму, правила гігієни, занять фізичними вправами, розпорядок дня та руховий режим учня
Історія фізичної культури і спорту	Знати історію виникнення і розвитку національних рухливих ігор та народних забав у Київській Русі, зміст тестів і нормативів оцінки фізичної підготовки учнів
Здоровий спосіб життя	Мати поняття про здоровий спосіб життя і правильну поставу, знати засоби гігієни тіла, рук, ніг, органів зору, слуху, ротової порожнини, правила дорожнього руху, протипожежної безпеки, поведінки в екстремальних ситуаціях
Уміння і навички	
Загальні уміння і навички	Уміти самостійно виконувати комплекси вправ ранкової гімнастики, загартувальні процедури, фізкультпаузи під час уроків, виконання домашніх завдань; використовувати

ЗМІСТ ОСВІТИ	ВИМОГИ ДО РІВНЯ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ПІДГОТОВКИ УЧНІВ
	<p>рухливі ігри та вивчені фізичні вправи для зміцнення здоров'я, формування правильної постави, корекції склепінь ступнів, орієнтування у просторі та поліпшення свого фізичного стану; дотримуватися свідомої дисципліни, правил виконання фізичних вправ і вимог щодо самострахування</p> <p>Для учнів з порушеннями слуху: Виконувати комплекси вправ з розвитку вестибулярного апарату</p> <p>Для учнів з порушеннями опорно-рухового апарату: Уміти самотійно виконувати фізичні вправи для зміцнення рук і плечового поясу, ніг, тулуба, розслаблення м'язів, з координації та точності рухів, рухливості та опороздатності стоп, розвитку дрібних рухів пальців рук</p>
Легка атлетика	<p>Уміти долати дистанцію "човникового" бігу, бігати у повільному темпі; стрибати у довжину з місця, з розбігу способом „зігнувши ноги”, у висоту з розбігу способом „переступання”, метати малий м'яч в ціль та на дальність</p> <p>Для учнів з порушеннями зору: Біг на посильну відстань, човниковий біг, біг у повільному темпі, стрибки у довжину з місця, з розбігу способом “зігнувши ноги”, вгору з розбігу способом “переступання”, метання м'яча в ціль і на дальність (з врахуванням стану зору)</p> <p>Для учнів з порушеннями опорно-рухового апарату: Всі види легкої атлетики для дітей молодшого шкільного віку з порушенням опорно-рухового апарату недоступні</p>
Кросова підготовка	<p>Уміти бігати в посильному темпі слабо пересіченою місцевістю, бігати у перемінному темпі згідно з програмними вимогами</p> <p>Для учнів з порушеннями зору: Біг у повільному темпі слабо пересіченою місцевістю, біг у перемінному темпі (у чергуванні з ходьбою)</p> <p>Для учнів з порушеннями слуху: Бігати в посильному темпі</p>

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ З ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ “ЗДОРОВ’Я І ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА”

■ ДЛЯ УЧНІВ З ПОРУШЕННЯМИ ЗОРУ*

Вік – 7 років

ВИДИ ВИПРОБУВАНЬ	СТА ТЬ	РІВНІ, БАЛИ, НОРМАТИВИ			
		ВИСО- КИЙ	ДОСТА- ТНІЙ	СЕРЕД- НІЙ	ПОЧАТ- КОВИЙ
		12-10	9-7	6-4	3-1
Швидкість.	Х	16	14	11	8
Частота рухів ніг за 5 секунд (разів)	Д	16	14	11	8
Витривалість	Х	625	550	475	400
Біг за 5 хвилин (м)	Д	625	550	475	400
Гнучкість	Х	+2	0	-5	-15
Нахил тулуба вперед (см)	Д	+5	+2	-3	-12
Сила	Х	22	17	15	12
Піднімання в сід за 1 хвилину (разів)	Д	22	17	15	12
Спритність. Метання малого м’яча в ціль з відстані 4 м (очки)	Х Д	10	8	5	2
Швидкісно–силові якості	Х	110	106	100	70
Стрибок у довжину з місця (см)	Д	110	106	90	80

Спеціальне тестування

ВИДИ ВИПРОБУВАНЬ	СТА ТЬ	РІВНІ, БАЛИ, НОРМАТИВИ			
		ВИСОК ИЙ	ДОСТАТ НІЙ	СЕРЕДН ІЙ	ПОЧАТКО ВИЙ
		12-10	9-7	6-4	3-1
Теоретичні знання		12-10	9-7	6-4	3-1
Точність відтворення часового параметру (с)	Х Д	1,2	1,7	2,3	3
Рівновага (с)	Х Д	10	7	4	1
Точність рухів (с)	Х Д	1,5	4	7	10

Ходьба до цілі (см)	Х	100	110	130	150
	Д	100	110	130	150
Вправи за вибором школи	Х	12-10	9-7	6-4	3-1
	Д	12-10	9-7	6-4	3-1

* Показники наводяться лише для дітей з порушеннями зору, оскільки аналогічні показники для решти категорій дітей з особливими потребами (окрім дітей із ДЦП) визначаються за усталеними нормами.

Вік – 8 років

ВИДИ ВИПРОБУВАНЬ	СТА ТЬ	РІВНІ, БАЛИ, НОРМАТИВИ			
		ВИСО- КИЙ	ДОСТА- ТНІЙ	СЕРЕД- НІЙ	ПОЧАТ- КОВИЙ
		12-10	9-7	6-4	3-1
Швидкість.	Х	16	14	12	10
Частота рухів ніг за 5 секунд (разів)	Д	16	14	12	10
Витривалість	Х	675	600	525	450
Біг за 5 хвилин (м)	Д	675	600	525	450
Гнучкість	Х	0	-2	-7	-17
Нахил тулуба вперед (см)	Д	+2	0	-5	-15
Сила	Х	24	20	18	16
Піднімання в сід за 1 хвилину (разів)	Д	24	19	17	14
Спритність. Метання малого м'яча в ціль з відстані 4,5 м (очки)	Х	10	8	5	2
	Д				
Швидкісно–силові якості	Х	112	110	105	85
Стрибок у довжину з місця (см)	Д	112	110	100	80

Спеціальне тестування

ВИДИ ВИПРОБУВАНЬ	СТА ТЬ	РІВНІ, БАЛИ, НОРМАТИВИ			
		ВИСО- КИЙ	ДОСТА- ТНІЙ	СЕРЕД- НІЙ	ПОЧАТ- КОВИЙ
		12-10	9-7	6-4	3-1
Теоретичні знання		12-10	9-7	6-4	3-1
Точність відтворення часового параметру (с)	Х	1,1	1,6	2,2	2,9
	Д	1,1	1,6	2,2	2,9
Рівновага (с)	Х	30	17	8	2
	Д	30	18	13	5

Точність рухів (є)	Х	1,4	3,5	6,5	9,5
	Д	1,4	3,5	6,5	9,5
Ходьба до цілі (см)	Х	90	100	120	140
	Д	90	100	120	140
Вправи за вибором школи	Х	12-10	9-7	6-4	3-1
	Д	12-10	9-7	6-4	3-1

Вік –9 років

ВИДИ ВИПРОБУВАНЬ	СТА- ТЬ	РІВНІ, БАЛИ, НОРМАТИВИ			
		ВИСО- КИЙ	ДОСТА- ТНІЙ	СЕРЕД- НІЙ	ПОЧАТ- КОВИЙ
		12-10	9-7	6-4	3-1
Швидкість. Частота рухів ніг за 5 секунд (разів)	Х	16	15	13	10
	Д	16	15	13	10
Витривалість Біг за 5 хвилин (м)	Х	750	650	575	500
	Д	00	625	550	450
Гнучкість Нахил тулуба вперед (см)	Х	-2	-4	-9	-19
	Д	0	-2	-7	-17
Сила Піднімання в сід за 1 хвилину (разів)	Х	31	24	19	15
	Д	27	22	18	14
Спритність. Метання малого м'яча в ціль з відстані 5 м (очки)	Х	10	8	5	2
	Д				
Швидкісно–силові якості Стрибок у довжину з місця (см)	Х	120	118	110	80
	Д	114	112	105	90

Спеціальне тестування

ВИДИ ВИПРОБУВАНЬ	СТА- ТЬ	РІВНІ, БАЛИ, НОРМАТИВИ			
		ВИСО- КИЙ	ДОСТА- ТНІЙ	СЕРЕД- НІЙ	ПОЧАТ- КОВИЙ
		12-10	9-7	6-4	3-1
Теоретичні знання		12-10	9-7	6-4	3-1
Точність відтворення часового параметру (с)	Х	1	1,5	2,1	2,8
	Д	1	1,5	2,1	2,8
Рівновага (с)	Х	35	18	8	2
	Д	30	19	14	8
Точність рухів (є)	Х	1,3	2,8	6	9
	Д	1,3	2,8	6	9

Ходьба до цілі (см)	Х	85	95	115	130
	Д	85	95	115	130
Вправи за вибором школи	Х	12-10	9-7	6-4	3-1
	Д	12-10	9-7	6-4	3-1

Вік – 10 років

ВИДИ ВИПРОБУВАНЬ	СТА ТЬ	РІВНІ, БАЛИ, НОРМАТИВИ			
		ВИСО- КИЙ	ДОСТА- ТНІЙ	СЕРЕД- НІЙ	ПОЧАТ- КОВИЙ
		12-10	9-7	6-4	3-1
Швидкість.	Х	18	17	15	12
Частота рухів ніг за 5 секунд	Д	18	17	15	12
Витривалість	Х	850	750	650	500
Біг за 5 хвилин (м)	Д	750	650	575	500
Гнучкість	Х	0	-2	-7	-17
Нахил тулуба вперед (см)	Д	+2	0	-5	-15
Сила	Х	32	28	23	18
Піднімання в сід за 1 хвилину	Д	30	25	20	16
Спритність. Метання малого м'яча в ціль з відстані 5,5 м	Х	126	124	120	105
	Д	118	116	110	95
Швидкісно–силові якості	Х	10	8	5	2
Стрибок у довжину з місця (см)	Д				

Спеціальне тестування

ВИДИ ВИПРОБУВАНЬ	СТА ТЬ	РІВНІ, БАЛИ, НОРМАТИВИ			
		ВИСО- КИЙ	ДОСТА- ТНІЙ	СЕРЕД- НІЙ	ПОЧАТ- КОВИЙ
		12-10	9-7	6-4	3-1
Теоретичні знання		12-10	9-7	6-4	3-1
Точність відтворення часового параметру (с)	Х	0,9	1,4	2,0	2,7
	Д	0,9	1,4	2,0	2,7
Рівновага (с)	Х	35	20	8	2
	Д	33	20	14	8
Точність рухів (є)	Х	1,2	2,4	5,5	8,5
	Д	1,2	2,4	5,5	8,5
Ходьба до цілі (см)	Х	80	90	110	120
	Д	80	90	110	120
Вправи за вибором школи	Х	12-10	9-7	6-4	3-1
	Д	12-10	9-7	6-4	3-1

■ ДЛЯ УЧНІВ З ПОРУШЕННЯМИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО РОЗВИТКУ

В основу критеріїв оцінювання навчальних досягнень учнів з фізичної культури покладено структурні компоненти навчально-практичної діяльності: *змістовий* (знання), *операційно-організаційний* (навички, вміння), конкретизовані до вимог навчальної програми допоміжної школи, та *емоційно-мотиваційний* – ставлення до навчання.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ

1 клас

Рівень	Критерії оцінювання навчальних досягнень
I – початковий	Учень володіє теоретичним матеріалом на елементарному рівні засвоєння. За допомогою вчителя називає правила поведінки на заняттях. Учень спільно з учителем може виконувати найпростіші вихідні положення; вправи на гімнастичній лаві; метання малого м'яча; відштовхування однією ногою при стрибках. За допомогою вчителя може підкорятися правилам рухливих ігор, бути дисциплінованим. Потребує постійної допомоги, стимулювання діяльності з боку вчителя. Ставлення до навчання байдуже, або слабо виразне позитивне.
II – середній	Учень знає: до половини обсягу навчального матеріалу. Зокрема знає своє місце в строю; як виконувати команди “Рівняйся!”, “Струнко!”, хто такий “ведучий” і “заключний”; правила поведінки на заняттях. Учень із значними помилками, які дещо порушують раціональну техніку і структуру рухової дії, вміє виконувати найпростіші вихідні положення за словесною інструкцією вчителя; дотримуватися правильної постави в основній стійці; не затримувати дихання під час виконання вправ; метати малий м'яч; відштовхуватися однією ногою при стрибках; зберігати рівновагу при русі по гімнастичній лаві; додержуватись правил рухливих ігор; бути дисциплінованим. Потребує допомоги, стимулювання діяльності з боку вчителя. Має позитивне, але недостатньо виразне, дійове, стає ставлення до навчання.
III – достатній	Учень знає більше половини обсягу навчального матеріалу та розуміє його. Зокрема, знає, як підготуватися до уроку фізкультури; шиккування в шеренгу, рівняння по рисці; шиккування в колону по одному; рівняння в коло, тримаючись за руки; розмикання на витягнуті руки; повороти за орієнтирами; що таке шеренга, ходьба, біг, стрибки; як поводитись на заняттях. Учень в основному вміє ходити в колоні по одному;

	чергувати біг з ходьбою; виконувати загально розвиваючі вправи; виконувати завдання за словесною інструкцією вчителя; не хитатися, не сутулитися під час ходьби; підстрибувати на двох ногах або на одній; правильно брати контрастні за формою і величиною предмети, передавати і переносити їх; метати тенісний м'яч однією рукою з місця; діяти цілеспрямовано у рухливих іграх під керівництвом учителя. Має достатньо стале зацікавлене ставлення до навчання.
IV – високий	Учень знає, розуміє, може пояснити весь обсяг навчального матеріалу. Знає, як підготуватися до уроку фізкультури, своє місце в строю; шиккування в шеренгу; рівняння по рисці; шиккування в колону по одному, рівняння один за одним; перешиковування з однієї шеренги в коло, тримаючись за руки; розминання на витягнуті руки; повороти за орієнтирами; що таке шеренга, ходьба, біг, стрибки; як поводитись на заняттях. Учень уміє шикуватися в шеренгу; ходити в колоні по одному; чергувати біг з ходьбою; виконувати загально розвиваючі вправи у певному ритмі; виконувати завдання за словесною інструкцією вчителя; не хитатися, не сутулитися під час ходьби; підстрибувати на двох ногах і на одній, м'яко приземлятися у стрибках; правильно брати контрастні за формою і величиною предмети, передавати і переносити їх; метати тенісний м'яч однією рукою з місця; діяти цілеспрямовано у рухливих іграх під керівництвом учителя; бути дисциплінованим. Виразне, стійке позитивне ставлення до навчання.

2 клас

Рівень	Критерії оцінювання навчальних досягнень
I – початковий	Учень за допомогою вчителя показує знання: як підготуватися до уроку; шиккування в шеренгу і колону по одному; як поводитись на заняттях. Учень за допомогою вчителя може виконувати: шиккування в колону по одному; загально розвиваючі вправи; підстрибування на двох ногах і на одній, метання м'яча. За допомогою вчителя може брати участь у рухливих іграх, бути дисциплінованим. Потребує постійної допомоги, стимулювання діяльності з боку вчителя. Ставлення до навчання байдуже або слабо виразне позитивне.
II – середній	Учень знає до половини обсягу навчального матеріалу. За допомогою вчителя вміє: ходити в колоні по одному; чергувати біг з ходьбою; виконувати загально розвиваючі вправи; не хитатися, не сутулитися під час ходьби; підстрибувати на двох ногах і на одній; метати тенісний м'яч однією рукою з місця; брати участь у рухливих іграх; бути дисциплінованим.

	Потребує допомоги, стимулювання діяльності з боку вчителя. Має позитивне, але недостатньо стале, дійове, виразне ставлення до навчання.
III – достатній	Учень знає більшу частину обсягу навчального матеріалу, розуміє його. Знає своє місце в строю; як виконуються команди “Рівняйся!”, “Струнко!”; хто такий “ведучий” та “заклучний”; як правильно дихати під час ходьби і бігу; правила поведінки на заняттях. Учень в основному вміє: виконувати найпростіші вихідні положення за словесною інструкцією вчителя; дотримуватись правильної постави в основній стійці, під час ходьби, а також сидячи, лежачи; не затримувати дихання при виконанні вправ; метати м'яч; відштовхуватися однією ногою при стрибках і м'яко приземлятися; зберігати рівновагу при русі по гімнастичній лаві; додержуватись правил рухливих ігор; бути дисциплінованим. Нове завдання виконує за допомогою вчителя. Достатньо стале зацікавлене ставлення до навчання.
IV – високий	Учень знає, розуміє та пояснює теоретичний матеріал програми. Зокрема, знає своє місце в строю; як виконуються команди “Рівняйся!”, “Струнко!”; хто такий “ведучий” та “заклучний”; як правильно дихати під час ходьби і бігу; правила поведінки на заняттях. Учень вміє самостійно і правильно: виконувати найпростіші вихідні положення за словесною інструкцією вчителя; дотримуватись правильної постави в основній стійці, під час ходьби, а також сидячи, лежачи; не затримувати дихання при виконанні вправ; метати м'яч; відштовхуватися однією ногою при стрибках і м'яко приземлятися; зберігати рівновагу при русі по гімнастичній лаві; додержуватись правил рухливих ігор; бути дисциплінованим. Нове завдання виконує самостійно. Виразне, стійке позитивне ставлення до навчання.

3 клас

Рівень	Бал	Критерії оцінювання навчальних досягнень учнів
I – початковий	1	Учень за допомогою вчителя показує знання про своє місце в строю, правила поведінки на заняттях. Ставлення до навчання байдуже. Потребує постійної допомоги, стимулювання діяльності з боку вчителя.
	2	Учень за допомогою вчителя показує знання про своє місце в строю, правила поведінки на заняттях. Спільно з учителем може виконувати найпростіші фізичні вправи, стройові команди, повороти ліворуч, праворуч, високий старт, бігати, метати малий м'яч, лазити по гімнастичній драбині, зберігати рівновагу

		при русі по гімнастичній лаві. Ставлення до навчання байдуже. Потребує постійної допомоги, стимулювання діяльності з боку вчителя.
	3	Учень знає своє місце в строю, правила поведінки на заняттях. За допомогою вчителя уміє виконувати стройові команди, повороти ліворуч, праворуч (переступанням); найпростіші вихідні положення за словесною інструкцією вчителя. Спільно з вчителем виконує елементи техніки високого старту, бігу, метання малого м'яча з місця, відштовхування при стрибках; зберігає рівновагу при русі по гімнастичній лаві. Має байдуже або слабковиразне позитивне ставлення до навчання. Потребує постійної допомоги, стимулювання діяльності з боку вчителя.
II – середній	4	Учень проявляє знання до половини обсягу теоретичного матеріалу програми. В основному знає стройові команди; що входить до лижного інвентаря, як повинен одягатися лижник, правила поведінки на заняттях. Учень з грубими помилками, які порушують структуру рухової дії або її окремих аспектів, уміє: виконувати стройові команди вчителя; зберігати рівновагу на гімнастичній лаві з предметом в руках; виконувати повороти ліворуч, праворуч (переступанням); лазити з опорою на ступні й кисті рук по похилій площині; лазити по гімнастичній драбині; колективно переносити гімнастичні прилади; виконувати високий старт; бігати на 30 м; пересуватися на лижах. Потребує допомоги та стимулювання діяльності з боку вчителя. Має позитивне, але недостатньо виразне, стале та дійове ставлення до навчання.
	5	Учень проявляє знання до половини обсягу теоретичного матеріалу програми. В основному знає: стройові команди; як відштовхуватися при зіскакуванні з гімнастичної драбини; що входить до лижного інвентаря, як повинен одягатися лижник, правила поведінки на заняттях; зміст однієї-двох вивчених ігор. Учень із значними помилками, що порушують раціональну техніку і структуру рухової дії, вміє: виконувати стройові команди вчителя; зберігати рівновагу на гімнастичній лаві з предметом у руках; повороти ліворуч, праворуч (переступанням); відштовхуватися від гімнастичного містка; лазити з опорою на ступні й кисті рук вгору й униз по похилій площині; лазити по гімнастичній драбині; колективно переносити гімнастичні прилади; виконувати високий старт; бігати на 30 м; виконувати поворот на лижах, на місці на п'ятках; долати на лижах 0,5-1,0 км. Потребує допомоги та стимулювання діяльності з боку вчителя. Має позитивне, але недостатньо виразне, стале та дійове ставлення до навчання.

	6	<p>Учень проявляє знання до половини теоретичного матеріалу програми. В основному знає: стройові команди; як відштовхуватися при зіскакуванні з гімнастичної драбини; що входить до лижного інвентаря, як повинен одягатися лижник, правила поведінки на заняттях; зміст однієї-двох вивчених ігор.</p> <p>Учень із значними помилками, що порушують раціональну техніку і структуру рухової дії, вміє: виконувати стройові команди вчителя; зберігати рівновагу на гімнастичній лаві з предметом в руках; повороти ліворуч, праворуч (переступанням); відштовхуватися від гімнастичного містка; лазити з опорою на ступні й кісті рук вгору й вниз по похилій площині; лазити по гімнастичній драбині; колективно переносити гімнастичні прилади; виконувати високий старт; бігати на 30 м; стрибати у довжину і висоту, відштовхуючись однією ногою, приземлятися на дві; метати малий м'яч з місця; підбирати лижі і палиці до занять; виконувати поворот на лижах, на місці на п'ятках; долати на лижах 0,5-1,0 км. Потребує допомоги та стимулювання діяльності з боку вчителя. Має позитивне, але недостатньо виразне, стале та дійове ставлення до навчання.</p>
III – достатній	7	<p>Учень виявляє знання та розуміння більшої частини обсягу матеріалу програми. В основному знає: стройові команди; як відштовхуватися при зіскакуванні з гімнастичної драбини, як приземлятися; положення частин тіла під час ходьби і бігу; що входить до лижного інвентаря, як повинен одягатися лижник, правила поведінки на заняттях; зміст однієї-двох вивчених ігор.</p> <p>Учень із значними помилками, що порушують раціональну техніку і структуру рухової дії, вміє: виконувати стройові команди вчителя; зберігати рівновагу на гімнастичній лаві з предметом в руках; повороти ліворуч, праворуч (переступанням); відштовхуватися від гімнастичного містка; лазити з опорою на ступні й кісті рук угору й униз по похилій площині; узгоджувати рухи рук і ніг у лазінні по гімнастичній драбині; колективно переносити гімнастичні прилади; виконувати високий старт; бігати на 30 м; стрибати у довжину і висоту, відштовхуючись однією ногою, приземлятися на дві; метати малий м'яч з місця; підбирати лижі і палиці до занять; виконувати поворот на лижах, на місці на п'ятках; долати на лижах 0,5-1,0 км; додержуватись правил гри, бути дисциплінованим. Аналогічні завдання виконує за допомогою вчителя. Достатньо стале зацікавлене ставлення до навчання.</p>
	8	<p>Учень проявляє знання та розуміння більшої частини матеріалу програми. Знає: стройові команди; як відштовхуватися при зіскакуванні з гімнастичної драбини; положення частин тіла під</p>

	<p>час ходьби і бігу; що входить до лижного інвентаря, як повинен одягатися лижник, правила поведінки на заняттях; зміст однієї-двох рухливих ігор. Учень із незначними помилками, що не порушують раціональну техніку і структуру рухової дії, вміє: виконувати стройові команди вчителя; зберігати рівновагу на гімнастичній лаві з предметом в руках; повороти ліворуч, праворуч (переступанням); відштовхуватися від гімнастичного містка; лазити з опорою на ступні й кісті рук угору й униз по похилій площині; узгоджувати рухи рук і ніг у лазінні по гімнастичній драбині; колективно переносити гімнастичні прилади; виконувати високий старт; бігати у швидкому темпі на 30 м; стрибати у довжину і висоту, відштовхуючись однією ногою, приземлятися на дві; метати малий м'яч з місця; підбирати лижі і палиці до занять; виконувати поворот на лижах, на місці на п'ятках; долати на лижах 0,5-1,0 км; додержуватись правил гри, бути дисциплінованим. Самостійно виконує аналогічні завдання. Достатньо stále зацікавлене ставлення до навчання.</p>
9	<p>Учень проявляє знання та розуміння більшої частини матеріалу програми. Знає: стройові команди; як відштовхуватися при зіскакуванні з гімнастичної драбини, як приземлятися; положення частин тіла під час ходьби, бігу, метання; що входить до лижного інвентаря, як повинен одягатися лижник, правила поведінки на заняттях; зміст однієї-двох рухливих ігор. Учень вміє в основному правильно: виконувати стройові команди вчителя; зберігати рівновагу на гімнастичній лаві з предметом у руках; повороти ліворуч, праворуч (переступанням); відштовхуватися від гімнастичного містка; лазити з опорою на ступні й кісті рук угору й униз по похилій площині; узгоджувати рухи рук і ніг у лазінні по гімнастичній драбині; колективно переносити гімнастичні прилади; виконувати високий старт; бігати у швидкому темпі на 30 м; стрибати у довжину і висоту, відштовхуючись однією ногою, приземлятися на дві; метати малий м'яч з місця; підбирати лижі і палиці до занять; виконувати поворот на лижах на місці на п'ятках, спуск в основній стійці, долаючи 0,5-1,0 км; додержуватись правил гри, бути дисциплінованим. Самостійно виконує аналогічні завдання. Достатньо stále зацікавлене ставлення до навчання.</p>
10	<p>Учень знає, розуміє теоретичний матеріал програми, за допомогою вчителя може пояснити, виокремити головне та другорядне. Знає: стройові команди; як відштовхуватися при зіскакуванні з гімнастичної драбини, як приземлятися; положення частин тіла під час ходьби, бігу, метання;</p>

IV – високий

		<p>що входить до лижного інвентаря, як повинен одягатися лижник, правила поведінки на заняттях; зміст однієї-двох рухливих ігор. Учень вміє правильно: виконувати стройові команди вчителя; зберігати рівновагу на гімнастичній лаві з предметом у руках; повороти ліворуч, праворуч (переступанням); відштовхуватися від гімнастичного містка; лазити з опорою на ступні й кісті рук угору й униз по похилій площині; узгоджувати рухи рук і ніг у лазінні по гімнастичній драбині; колективно переносити гімнастичні прилади; виконувати високий старт; бігати у швидкому темпі на 30 м; стрибати у довжину і висоту, відштовхуючись однією ногою, приземлятися на дві; метати малий м'яч з місця; підбирати лижі і палиці до занять; виконувати поворот на лижах на місці на п'ятках, спуск в основній стійці, долаючи 0,5-1,0 км; додержуватись правил гри, бути дисциплінованим. Може пояснити спосіб виконання аналогічного завдання. Виразне та стійке позитивне ставлення до навчання.</p>
	11	<p>Учень знає, розуміє та пояснює теоретичний матеріал програми. Знає: стройові команди; як відштовхуватися при зіскакуванні з гімнастичної драбини, як приземлятися; положення частин тіла під час ходьби, бігу, метання; що входить до лижного інвентаря, як повинен одягатися лижник, правила поведінки на заняттях; зміст однієї-двох рухливих ігор. Учень вміє правильно: виконувати стройові команди вчителя; зберігати рівновагу на гімнастичній лаві з предметом у руках; повороти ліворуч, праворуч (переступанням); відштовхуватися від гімнастичного містка; лазити з опорою на ступні й кісті рук угору й униз по похилій площині; узгоджувати рухи рук і ніг у лазінні по гімнастичній драбині; колективно переносити гімнастичні прилади; бігати у швидкому темпі на 30 м; стрибати у довжину і висоту, відштовхуючись однією ногою, приземлятися на дві; метати малий м'яч з місця; підбирати лижі і палиці до занять; виконувати поворот на лижах на місці на п'ятках, спуск в основній стійці, долаючи 0,5-1,0 км; бути дисциплінованим, додержуватись правил гри. Може пояснити спосіб виконання аналогічного та відносно нового завдання. Виразне та стійке позитивне ставлення до навчання.</p>
	12	<p>Учень знає, розуміє та пояснює теоретичний матеріал програми. Знає: стройові команди; як відштовхуватися при зіскакуванні з гімнастичної драбини, як приземлятися; положення частин тіла під час ходьби, бігу, метання; що входить до лижного інвентаря, як повинен одягатися лижник, правила поведінки на заняттях; зміст однієї-двох рухливих ігор. Учень вміє самостійно, правильно й якісно: виконувати стройові команди вчителя;</p>

		зберігати рівновагу на гімнастичній лаві з предметом у руках; повороти ліворуч, праворуч (переступанням); відштовхуватися від гімнастичного містка; лазити з опорою на ступні й кісті рук угору й униз по похилій площині; узгоджувати рухи рук і ніг у лазінні по гімнастичній драбині; колективно переносити гімнастичні прилади; виконувати високий старт; бігати у швидкому темпі на 30 м; стрибати у довжину і висоту, відштовхуючись однією ногою, приземлятися на дві; метати малий м'яч з місця; підбирати лижі і палиці до занять; виконувати поворот на лижах на місці на п'ятках, спуск в основній стійці, долаючи 0,5-1,0 км; додержуватись правил гри, бути дисциплінованим. Самостійно застосовує набуті знання, вміння й навички в аналогічних та відносно нових умовах, самостійно й правильно виконує нові фізичні вправи, може пояснити спосіб їх виконання. Виразне та стійке позитивне ставлення до навчання.
--	--	---

4 класу

Рівень	Бал	Критерії оцінювання навчальних досягнень
I – початковий	1	Учень за допомогою вчителя показує знання про своє місце в строю, правила поведінки на заняттях. Ставлення до навчання байдуже. Потребує постійної допомоги, стимулювання діяльності з боку вчителя.
	2	Учень за допомогою вчителя показує знання про своє місце в строю, правила поведінки на заняттях. Учень спільно з учителем може виконувати: команди при здаванні рапорту й окремі елементи низького старту, метання малого м'яча, стрибків у висоту і довжину. За допомогою вчителя може зберігати рівновагу під час виконання вправ на гімнастичній лаві, ловити та передавати м'яч. Ставлення до навчання байдуже. Потребує постійної допомоги, стимулювання діяльності з боку вчителя.
	3	Учень володіє теоретичним матеріалом на рівні окремих фрагментів. За допомогою вчителя називає правила поведінки на заняттях. Учень за допомогою вчителя фрагментарно, не завжди правильно розрізняє елементи техніки виконання фізичних вправ. Спільно з учителем виконує: команди при здаванні рапорту; повороти на місці й елементи низького старту; метання малого м'яча з місця на дальність; приземлення під час стрибків у довжину і висоту. За допомогою вчителя зберігає рівновагу під час виконання вправ на гімнастичній лаві, ловить та передає м'яч, пересувається на лижах. Потребує постійної допомоги, стимулювання діяльності з боку вчителя. Має байдуже або слабковиразне позитивне ставлення до навчання.

II – середній	4	<p>Учень проявляє знання до половини обсягу теоретичного матеріалу програми. В основному знає: правила техніки безпеки на заняттях, стройові команди. Учень з грубими помилками, які порушують структуру рухової дії або її окремих аспектів, уміє: подавати команди при здаванні рапорту; виконувати повороти на місці; за допомогою вчителя виконувати наскок на козла в упор, стоячи на колінах; зберігати рівновагу на гімнастичній лаві у вправах з предметами; ходити у різному темпі; виконувати елементи низького старту; бігати у повільному темпі до 3 хв.; приземлятися під час стрибків у довжину і висоту; метати тенісний м'яч на дальність з одного кроку; долати на лижах 1-2 км; ловити м'яч, виконувати передачу м'яча від грудей. Потребує допомоги та стимулювання діяльності з боку вчителя. Має позитивне, але недостатньо виразне, стале та дійове ставлення до навчання.</p>
	5	<p>Учень проявляє знання до половини обсягу теоретичного матеріалу програми. В основному знає: правила техніки безпеки на заняттях; рапорт чергового; стройові команди; правила догляду за лижами і взуттям; спрощені правила гри в піонербол. Учень із значними помилками, що порушують раціональну техніку і структуру рухової дії, уміє: подавати команди при здачі рапорту; виконувати повороти на місці; дотримуватись дистанцій при перешиковуваннях; за допомогою вчителя виконувати наскок на козла в упор, стоячи на колінах; зберігати рівновагу на гімнастичній лаві у вправах з предметами; виконувати вис на канаті; ходити у різному темпі; виконувати біг з низького старту; бігати у повільному темпі до 3 хв.; приземлятися під час стрибків у довжину і висоту; метати тенісний м'яч на дальність з одного кроку; виконувати вивчені стройові команди з лижами в строю; виконувати спуск у високій стійці; долати на лижах 1-2 км; ловити м'яч, виконувати передачу м'яча від грудей, подачу м'яча однією рукою знизу. Потребує допомоги та стимулювання з боку вчителя. Має позитивне, але недостатньо виразне, стале та дійове ставлення до навчання.</p>
	6	<p>Учень проявляє знання до половини обсягу теоретичного матеріалу програми. В основному знає: правила техніки безпеки на заняттях; рапорт чергового; стройові команди; що таке дистанція; правила догляду за лижами і взуттям; як допомагати один одному в разі обмороження; спрощені правила гри в піонербол. Учень із значними помилками, які дещо порушують раціональну техніку і структуру рухової дії, уміє: подавати команди при здаванні рапорту; виконувати повороти на місці; дотримуватись дистанцій при перешиковуваннях; за допомогою</p>

		<p>вчителя виконувати наскок на козла в упор, стоячи на колінах; зберігати рівновагу на гімнастичній лаві у вправах з предметами і в парах; виконувати вис на канаті; ходити у різному темпі; виконувати біг з низького старту; бігати у повільному темпі до 3 хв.; м'яко приземлятися під час стрибків у довжину і висоту; метати тенісний м'яч на дальність з одного кроку; виконувати вивчені стройові команди з лижами в строю; координувати рухи рук і ніг у поперемінному двокроковому ході; виконувати спуск у високій стійці; долати на лижах 1-2 км; ловити м'яч, виконувати передачу м'яча від грудей, подачу м'яча однією рукою знизу. Потребує допомоги та стимулювання діяльності з боку вчителя. Має позитивне, але недостатньо виразне, стале та дійове ставлення до навчання.</p>
III – достатній	7	<p>Учень проявляє знання та розуміння більшої частини обсягу матеріалу програми. В основному знає: правила техніки безпеки на заняттях; рапорт чергового; стройові команди; що таке дистанція; правила догляду за лижами і взуттям; як допомагати один одному в разі обмороження; спрощені правила гри в піонербол. Учень з незначними помилками, які дещо порушують раціональну техніку і структуру рухової дії, вміє: виконувати комплекс ранкової гігієнічної гімнастики; подавати команди при здаванні рапорту; виконувати повороти на місці; за допомогою вчителя виконувати наскок на козла в упор, стоячи на колінах; зберігати рівновагу на гімнастичній лаві у вправах з предметами і в парах; виконувати вис на канаті; ходити в різному темпі; виконувати біг з низького старту; бігати у повільному темпі до 3 хв.; м'яко приземлятися під час стрибків у довжину і висоту; метати тенісний м'яч на дальність з одного кроку; виконувати вивчені стройові команди з лижами в строю; координувати рухи рук і ніг у поперемінному двокроковому ході; виконувати спуск у високій стійці; долати на лижах 1-2 км; ловити м'яч, виконувати передачу м'яча від грудей, подачу м'яча однією рукою знизу. Аналогічні завдання виконує за допомогою вчителя. Достатньо стале зацікавлене ставлення до навчання.</p>
	8	<p>Учень проявляє знання та розуміння більшої частини теоретичного матеріалу програми. Знає: правила техніки безпеки на заняттях; рапорт чергового; стройові команди; що таке дистанція; правила догляду за лижами і взуттям; як допомагати один одному в разі обмороження; спрощені правила гри в піонербол. Учень з незначними помилками, які дещо порушують раціональну техніку і структуру рухової дії, вміє: виконувати комплекс ранкової гігієнічної гімнастики; подавати команди при здаванні рапорту; дотримуватися дистанції при перешиковуванні; виконувати повороти на місці; за допомогою</p>

		вчителя виконувати наскок на козла в упор, стоячи на колінах; зберігати рівновагу на гімнастичній лаві у вправах з предметами і в парах; виконувати вис на канаті; ходити в різному темпі; виконувати біг з низького старту; бігати у повільному темпі до 3 хв.; м'яко приземлятися під час стрибків у довжину і висоту; метати тенісний м'яч на дальність з одного кроку; виконувати вивчені стройові команди з лижами в строю; координувати рухи рук і ніг у поперемінному двокроковому ході; виконувати спуск у високій стійці; долати на лижах 1-2 км; ловити м'яч, виконувати передачу м'яча від грудей, подачу м'яча однією рукою знизу. Самостійно виконує аналогічні завдання. Достатньо стале зацікавлене ставлення до навчання.
	9	Учень проявляє знання та розуміння більшої частини теоретичного матеріалу програми. Знає: правила техніки безпеки на заняттях; рапорт чергового; стройові команди; що таке дистанція; правила догляду за лижами і взуттям; як допомагати один одному в разі обмороження; спрощені правила гри в піонербол. Учень вміє правильно: виконувати комплекс ранкової гігієнічної гімнастики; подавати команди при здаванні рапорту; дотримуватися дистанції при перешиковуванні; виконувати повороти на місці; за допомогою вчителя виконувати наскок на козла в упор, стоячи на колінах; зберігати рівновагу на гімнастичній лаві у вправах з предметами і в парах; виконувати вис на канаті; ходити в різному темпі; виконувати біг з низького старту; бігати у повільному темпі до 3 хв.; м'яко приземлятися під час стрибків у довжину і висоту; метати тенісний м'яч на дальність з одного кроку; виконувати вивчені стройові команди з лижами в строю; координувати рухи рук і ніг у поперемінному двокроковому ході; виконувати спуск у високій стійці; долати на лижах 1-2 км; ловити м'яч, виконувати передачу м'яча від грудей, подачу м'яча однією рукою знизу. Самостійно виконує аналогічні завдання. Достатньо стале зацікавлене ставлення до навчання.
	10	Учень знає та розуміє теоретичний матеріал програми. За допомогою вчителя може пояснити, виокремити головне та другорядне. Знає: правила техніки безпеки на заняттях; рапорт чергового; стройові команди; що таке дистанція; правила догляду за лижами і взуттям; як допомагати один одному в разі обмороження; спрощені правила гри в піонербол. Учень вміє правильно: виконувати комплекс ранкової гігієнічної гімнастики; подавати команди при здаванні рапорту; дотримуватися дистанції при перешиковуванні; виконувати повороти на місці; за допомогою вчителя виконувати наскок на козла в упор, стоячи на колінах; зберігати рівновагу на

IV – високий

	<p>гімнастичній лаві у вправах з предметами і в парах; виконувати вис на канаті; ходити у різному темпі; виконувати біг з низького старту; бігати у повільному темпі до 3 хв.; м'яко приземлятися під час стрибків у довжину і висоту; метати тенісний м'яч на дальність з одного кроку; виконувати вивчені стройові команди з лижами в строю; координувати рухи рук і ніг у поперемінному двокроковому ході; виконувати спуск у високій стійці; долати на лижах 1-2 км; ловити м'яч, виконувати передачу м'яча від грудей, подачу м'яча однією рукою знизу. Може пояснити спосіб виконання аналогічного завдання. Виразне, стійке позитивне ставлення до навчання.</p>
<p>11</p>	<p>Учень знає, розуміє та пояснює теоретичний матеріал програми. Знає: правила техніки безпеки на заняттях; рапорт чергового; стройові команди; що таке дистанція; правила догляду за лижами і взуттям; як допомагати один одному в разі обмороження; спрощені правила гри в піонербол. Учень вміє правильно: виконувати комплекс ранкової гігієнічної гімнастики; подавати команди при знанні рапорту; дотримуватися дистанції при перешиковуванні; виконувати повороти на місці; за допомогою вчителя виконувати наскок на козла в упор, стоячи на колінах; зберігати рівновагу на гімнастичній лаві у вправах з предметами і в парах; виконувати вис на канаті; ходити в різному темпі; виконувати біг з низького старту; бігати у повільному темпі до 3 хв.; м'яко приземлятися під час стрибків у довжину і висоту; метати тенісний м'яч на дальність з одного кроку; виконувати вивчені стройові команди з лижами в строю; координувати рухи рук і ніг у поперемінному двокроковому ході; виконувати спуск у високій стійці; долати на лижах 1-2 км; ловити м'яч, виконувати передачу м'яча від грудей, подачу м'яча однією рукою знизу. Аналогічне і відносно нове завдання виконує самостійно і може пояснити спосіб його виконання. Виразне, стійке позитивне ставлення до навчання.</p>
<p>12</p>	<p>Учень знає, розуміє та пояснює теоретичний матеріал програми. Знає: правила техніки безпеки на заняттях; рапорт чергового; стройові команди; що таке дистанція; правила догляду за лижами і взуттям; як допомагати один одному в разі обмороження; спрощені правила гри в піонербол. Учень вміє самостійно і правильно: виконувати комплекс ранкової гігієнічної гімнастики; подавати команди при здаванні рапорту; дотримуватися дистанції при перешиковуванні; виконувати повороти на місці; за допомогою вчителя виконувати наскок на козла в упор, стоячи на колінах; зберігати рівновагу на гімнастичній лаві у вправах з предметами і в парах; виконувати вис на канаті; ходити в різному темпі; виконувати біг з низького</p>

	<p>старту; бігати у повільному темпі 3 хв.; м'яко приземлятися під час стрибків у довжину і висоту; метати тенісний м'яч на дальність з одного кроку; виконувати вивчені стройові команди з лижами в строю; координувати рухи рук і ніг у поперемінному двокроковому ході; виконувати спуск у високій стійці; долати на лижах 1-2 км; ловити м'яч, виконувати передачу м'яча від грудей, подачу м'яча однією рукою знизу. Самостійно застосовує набуті знання, вміння і навички в знайомих і відносно нових умовах, самостійно і правильно виконує нові фізичні вправи, може пояснити спосіб їх виконання. Виразне, стійке позитивне ставлення до навчання.</p>
--	---

На допомогу вчителю фізкультури

ОРІЄНТОВНИЙ КОМПЛЕКСНИЙ ТЕСТ ОЦІНКИ СТАНУ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВЛЕНОСТІ

учнів 8 років

Види випробувань	стать	Рівні, бали, нормативи			
		Високи й	достатні й	середні й	початкові й
		12-10	9-7	6-4	3-1
Швидкість: біг на 30 м, сек.	х	7,5	7,9	8,2	8,5
	д	8	8,2	8,5	9
Витривалість: біг протягом 3-х хв., м	х	400	350	300	250
	д	350	300	250	200
Гнучкість: нахили тулуба вперед із положення стоячи, см	х	+6	+4	+2	0
	д	+10	+9	+5	+1
Сила : підтягування на низькій перекладині (хлопчики) і підтягування з вису стоячи хватом знизу (дівчата), разів	х	3-2	2	2-1	1
	д	3	3-2	2	1
Спритність : “човниковий” біг 4х9, сек.	х	13,2	13,5	13,8	14,2
	д	13,5	13,8	14	14,5
Швидкісно-силові якості: стрибок у довжину з місця, см	х	100	90	70	60
	д	90	70	60	50

Спеціальне тестування

Види випробувань	Стать	Рівні, бали, нормативи			
		високий	достатній	середній	початковий
		12-10	9-7	6-4	3-1
Теоретичні знання	х	12-10	9-7	6-4	3-1
	д				
Стройові вправи	х	12-10	9-7	6-4	3-1
	д				
Хо́да з закритими очима до цілі (15 м), см	х	90	100	115	120
	д	85	95	100	115
Вправно в ціль (наприклад: збивання кеглів на відстані 10м)	х	збито всі	збито > половини	збито половину	збито < половини
	д				
Рівновага	х	6	5,5	4-3	3
	д	6	5-4	4-3	3
Вправи за вибором школи	х	12-10	9-7	6-4	3-1
	д				

учнів 9 років

Види Випробувань	Стать	Рівні, бали, нормативи			
		Високий	достатній	середній	початковий
		12-10	9-7	6-4	3-1
Швидкість: біг на 30 м, сек.	х	7,8	8,0	8,1	8,3
	д	8,2	8,4	8,6	8,9
Витривалість: біг протягом 3-х хв., м	х	400	350	300	250
	д	350	300	250	200
Гнучкість: нахили тулуба вперед із положення стоячи, см	х	+7	+5	+3	+2
	д	+11	+8	+4	+2
Сила: підтягування на низькій перекладині (хлопчики) і підтягування з вису стоячи хватом знизу (дівчата), разів	х	4-3	3-2	2	2-1
	д	3	3-2	2	1
Спритність : “човниковий” біг 4x9, сек	х	13,1	13,4	13,8	14
	д	13,2	13,6	14	14,2

Швидкісно–силові якості: стрибок у довжину з місця, см	х	130	125	110	100
	д	120	110	100	90

Спеціальне тестування

Види випробувань	Стать	Рівні, бали, нормативи			
		високий	достатній	середній	початковий
		12-10	9-7	6-4	3-1
Теоретичні знання	х	12-10	9-7	6-4	3-1
	д				
Стройові вправи	х	12-10	9-7	6-4	3-1
	д				
Хо́да з закритими очима до цілі (15 м) , см	х	85	90	105	115
	д	75	85	100	110
Вправно в ціль (наприклад: збивання кеглів на відстані 10 м)	х	збито всі	збито > половини	збито половину	збито < половини
	д				
Рівновага	х	7-6	6-5	5	5-4
	д	6	5	5-4	
Вправи за вибором школи	х	12-10	9-7	6-4	3-1
	д				

учнів 10років

Види Випробувань	Стать	Рівні, бали, нормативи			
		Високий	достатній	середній	початковий
		12-10	9-7	6-4	3-1
Швидкість: біг на 30 м, сек.	х	7,0	7,5	8	8,3
	д	7,5	7,8	8	8,5
Витривалість: біг на протягом 3-х хв., м	х	500	450	350	250
	д	450	300	250	200
Гнучкість: нахили тулуба вперед із Положення стоячи, см	х	+7	+5	+2	+1
	д	+10	+6	+5	+3

Сила: підтягування на низькій перекладині (хлопчики) і підтягування з вису стоячи хватом знизу (дівчата), разів	х	6-5	5	4	3
	д	4	4-3	3	3-2
Спритність : “човниковий” біг 4х9,сек	х	13,1	13,4	13,8	14
	д	13,2	13,6	14	14,2
Швидко–силові якості: стрибок у довжину з місця, см	х	140	135	120	110
	д	130	125	110	100

Спеціальне тестування

Види Випробувань	Стать	Рівні, бали, нормативи			
		високий	достатній	середній	початковий
		12-10	9-7	6-4	3-1
Теоретичні знання	х	12-10	9-7	6-4	3-1
	д				
Стройові вправи	х	12-10	9-7	6-4	3-1
	д				
Хода з закритими очима до цілі (15 м) , см	х	80	90	100	115
	д	75	90	95	110
Вправно в ціль (наприклад: збивання кеглів на відстані 10 м)	х	збито	збито >	збито	збито <
	д	всі	половини	половину	половини
Рівновага	х	8-7	7-6	6	5
	д	7	6-5	5	5-4
Вправи за вибором школи	х	12-10	9-7	6-4	3-1
	д				

**V. Наказ № 778 від 26.08.2008 року. Про затвердження
Типових навчальних планів спеціальних загальноосвітніх
навчальних закладів (II ступінь) для дітей, які потребують
корекції фізичного та (або) розумового розвитку**

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Н А К А З

Від 26.08.2008

№ 778

**Про затвердження Типових навчальних
планів спеціальних загальноосвітніх
навчальних закладів (II ступінь)
для дітей, які потребують корекції
фізичного та (або) розумового розвитку**

На виконання Закону України “Про загальну середню освіту”, постанов Кабінету Міністрів України від 16.11.2000 № 1717 “Про перехід загальноосвітніх навчальних закладів на новий зміст, структуру та 12-річний термін навчання” та від 05.07.2004 № 848 “Про затвердження Державного стандарту початкової загальної освіти для дітей, які потребують корекції фізичного та (або) розумового розвитку”, у зв’язку із введенням у загальноосвітніх навчальних закладах вивчення нових предметів

НАКАЗУЮ:

1. Затвердити Типові навчальні плани спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів (II ступінь) для дітей, які потребують корекції фізичного та (або) розумового розвитку (додатки 1-22).

2. Департаменту загальної середньої та дошкільної освіти (Єресько О.В.), Інституту інноваційних технологій та змісту освіти (Завалевський Ю.І.) спільно з підрозділами Академії педагогічних наук України забезпечити своєчасну підготовку та видання комплектів навчальної літератури для загальноосвітніх навчальних закладів II ступеня для дітей, які потребують корекції фізичного та (або) розумового розвитку.

3. Міністерству освіти і науки Автономної Республіки Крим, управлінням освіти і науки обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій, керівникам загальноосвітніх навчальних закладів забезпечити необхідні умови щодо реалізації Типових навчальних планів спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів (II ступінь) для дітей, які потребують корекції фізичного та (або) розумового розвитку.

4. Визнати таким, що втратив чинність, наказ Міністерства освіти України від 14.05.2007 р. № 380 “Про затвердження тимчасових Типових навчальних планів спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів (II ступінь) для дітей, які потребують корекції фізичного та (або) розумового розвитку”.

5. Типові навчальні плани опублікувати в Інформаційному збірнику Міністерства освіти і науки України, газетах “Освіта України”, “Освіта”, розмістити на сайті міністерства.

6. Контроль за виконанням наказу покласти на заступника Міністра Полянського П.Б.

Міністр

І.О.Вакарчук

Затверджено
Наказ Міністерства освіти
і науки України
від 26.08. 2008 р. № 778

Типові навчальні плани
спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів (II ступінь)
для дітей, які потребують корекції фізичного та (або)
розумового розвитку

Пояснювальна записка

Типові навчальні плани спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів II ступеня для дітей, які потребують корекції фізичного та (або) розумового розвитку, розроблені на виконання Закону України “Про загальну середню освіту”, постанов Кабінету Міністрів України від 16.11.2000 № 1717 “Про перехід загальноосвітніх навчальних закладів на новий зміст, структуру і 12-річний термін навчання”, від 14.01.2004 № 24 “Про затвердження Державного стандарту базової та повної загальної середньої освіти”, від 23.04.2003 № 585 “Про встановлення строку навчання у загальноосвітніх навчальних закладах для дітей, які потребують корекції фізичного та (або) розумового розвитку”, наказів Міністерства освіти і науки України від 23.02.2004 № 132 “Про затвердження Типових навчальних планів загальноосвітніх навчальних закладів 12-річної школи” та від 07.05.2007 № 357 “Про внесення змін до наказу Міністерства освіти і науки України р. “Про затвердження Типових навчальних планів загальноосвітніх навчальних закладів 12-річної школи”.

Перехід на нові навчальні плани основної школи спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів для дітей глухих, зі зниженим слухом, сліпих, зі зниженим зором, розумово відсталих, з тяжкими порушеннями мовлення, порушеннями опорно-рухового апарату, із затримкою психічного розвитку розпочався з 2007/2008 навчального року поступово, з 5-го класу.

У 2008/2009 навчальному році, окрім 5-х класів, за новими навчальними планами працюватимуть 6 класи зазначених вище спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів.

Інші класи спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів у 2008/2009 навчальному році працюватимуть за навчальними планами, затвердженими наказом Міністерства освіти і науки України від 02.11.2004 р. № 842 з урахуванням змін, затверджених наказом Міністерства освіти і науки України від 22.08.2005 р. № 489.

Відповідно до особливостей психофізичного розвитку дітей та мов навчання передбачено окремі варіанти Типових навчальних планів основної школи для дітей глухих (додатки 1, 2, 3), зі зниженим слухом (додатки 5, 6, 7), сліпих та зі зниженим зором (додатки 8, 9, 10), розумово відсталих (додатки 12, 13), з тяжкими порушеннями мовлення (додатки 14, 15, 16), порушеннями опорно-рухового апарату (додатки 17, 18), із затримкою психічного розвитку (додатки 20, 21, 22).

Для дітей з складними вадами розвитку (сліпі, зі зниженим зором з розумовою відсталістю, глухі, зі зниженим слухом з розумовою відсталістю, порушеннями опорно-рухового апарату з розумовою відсталістю) передбачено окремі Типові навчальні плани з урахуванням особливостей навчально-пізнавальної діяльності учнів (додатки 4, 11, 19).

Типові навчальні плани основної і старшої школи передбачають реалізацію освітніх галузей Базового навчального плану через навчальні предмети і курси. Вони охоплюють інваріантну складову (у тому числі й корекційно-розвиткові заняття), сформовану на державному рівні, обов'язкову для всіх спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів, у яких навчаються діти, які потребують корекції фізичного та (або) розумового розвитку, незалежно від їх підпорядкування, видів і форм власності, та варіативну складову, якою передбачені додаткові години на вивчення предметів інваріантної складової, курсів за вибором, факультативні, індивідуальні та групові заняття.

Предмети та курси за вибором визначаються спеціальним загальноосвітнім навчальним закладом у межах гранично допустимого навчального навантаження з урахуванням інтересів та потреб учнів, а також рівня навчально-методичного та кадрового забезпечення закладу.

Повноцінність базової і повної загальної середньої освіти дітей, які потребують корекції фізичного та (або) розумового розвитку, забезпечується через реалізацію інваріантної та варіативної частин навчального плану, які обов'язково фінансуються з відповідного бюджету.

Спеціальні загальноосвітні навчальні заклади для дітей, які потребують корекції фізичного та (або) розумового розвитку, на основі Типових навчальних

планів складають щорічні робочі навчальні плани, конкретизуючи варіативну складову з урахуванням особливостей розвитку та індивідуальних освітніх потреб учнів. Робочі навчальні плани затверджуються відповідним органом управління освітою.

Години з фізичної культури та корекційно-розвиткових занять не враховуються при визначенні гранично допустимого навантаження учнів.

Типові навчальні плани зорієнтовані на роботу за п'ятиденним навчальним тижнем.

У спеціальних загальноосвітніх навчальних закладах для дітей, які потребують корекції фізичного та (або) розумового розвитку, за необхідності дозволяється збільшувати гранично допустиме навантаження учнів до меж, встановлених “Державними санітарними правилами і нормами влаштування, утримання загальноосвітніх навчальних закладів та організації навчально-виховного процесу” (ДСанПіН 5.5.2. 008-01).

Зміст корекційно-розвиткових занять спрямований на вирішення специфічних завдань, зумовлених особливостями психофізичного розвитку учнів, і реалізується у школах II та III ступенів через навчальні предмети та курси:

- для сліпих дітей та зі зниженим зором:

“Соціально-побутове орієнтування”, “Розвиток мовлення”, “Корекція вад розвитку”, “Орієнтування у просторі”, “Ритміка”, “Лікувальна фізкультура”;

- для глухих дітей:

“Розвиток слухо-зоро-тактильного сприймання мовлення та формування вимови”, “Ритміка”;

- для дітей зі зниженим слухом:

“Розвиток слухового сприймання та формування вимови”;

- для розумово відсталих дітей:

“Розвиток мовлення”, “Соціально-побутове орієнтування”;

- для дітей з тяжкими порушеннями мовлення:

“Розвиток мовлення”, “Розвиток зв'язного мовлення”, “Лікувальна фізкультура”, “Логоритміка”;

- для дітей з порушеннями опорно-рухового апарату:

“Корекція вад розвитку”, “Лікувальна фізкультура”;

- для дітей із затримкою психічного розвитку:

“Корекція розвитку”, “Розвиток мовлення”.

У 5-6 класах вивчається етика – новий навчальний предмет про загальнолюдські моральні цінності, культурну спільність людей, толерантність у взаєминах між людьми.

У 5-6 класах також значно розширено пропедевтичний інтегрований курс “Природознавство”, який передбачає формування в учнів пізнавального інтересу до предметів природничого циклу та створення уявлення про цілісність світу.

У спеціальних загальноосвітніх навчальних закладах для дітей з тяжкими порушеннями мовлення та спеціальних загальноосвітніх навчальних закладах для дітей зі зниженим слухом у сітці годин навчального плану

виділено години для вивчення іноземної мови, яке здійснюватиметься поступово.

У спеціальних загальноосвітніх навчальних закладах для дітей з тяжкими порушеннями мовлення та для дітей зі зниженим слухом у 5-7 класах на вивчення іноземної мови рекомендується додатково використовувати години варіативної частини навчального плану.

У спеціальних школах (школах-інтернатах) для глухих дітей може вивчатися іноземна мова за бажанням учнів і батьків та наявності відповідних педагогічних кадрів за рахунок додаткових годин на освітні галузі.

У 5-10 класах запроваджено вивчення курсу “Основи здоров’я” – предмета, що інтегрує знання з валеології та безпеки життєдіяльності і має на меті навчити школярів вести здоровий спосіб життя.

У 5-10 класах спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів уперше неперервно вивчатимуться предмети, що реалізують освітню галузь “Естетична культура”, зокрема, предмет “Художня культура”.

В основній школі розпочинається вивчення “Інформатики” – навчального предмета, покликано сформувати в учнів уявлення про основні інформаційні процеси в природі, суспільстві, техніці, функціонування засобів інформаційних та комунікативних технологій, основні компоненти програмного забезпечення; виробити в школярів уміння та навички користувача інформаційних засобів. Вивчення інформатики продовжуватиметься у старшій школі.

У спеціальних загальноосвітніх навчальних закладах інтенсивної педагогічної корекції (для дітей із ЗПР) на трудове навчання у 7-9 класах виділяється по 4 години за рахунок годин варіативної частини.

Гранична наповнюваність класів, виховних груп та груп при вивченні окремих предметів у спеціальних загальноосвітніх навчальних закладах для дітей, які потребують корекції фізичного та (або) розумового розвитку, встановлюється відповідно до нормативів, затверджених наказом Міністерства освіти і науки України від 20.02.2002 № 128. Згідно з рішенням місцевих органів виконавчої влади або органів місцевого самоврядування класи можуть ділитися на групи і при наповнюваності, меншій від нормативної, за рахунок зекономлених бюджетних асигнувань та залучення додаткових коштів.

Інші питання організації навчального процесу у спеціальних загальноосвітніх навчальних закладах для дітей, які потребують корекції фізичного та (або) розумового розвитку, відображені в Пояснювальних записках до Типових навчальних планів спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів (наказ МОН України від 02.11.2004 № 842), Типових навчальних планів загальноосвітніх навчальних закладів (накази МОН України від 25.04.2001 № 342 та від 07.05.2007 № 357).

**Типовий навчальний план
спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів (II ступінь)
для глухих дітей з українською мовою навчання**

Освітні галузі	Навчальні предмети	Кількість годин на тиждень у класах					
		5	6	7	8	9	10
Мови і літератури	Українська мова	5	5	5	4	4	4
	Українська література	4	4	4	4	4	3
	Зарубіжна література	1	1	1	1	1	1
Суспільствознавство	Історія України	1	1	1	1	1	1
	Всесвітня історія	-	1	1	1	1	1
	Правознавство (практичний курс)	-	-	-	-	-	1
	Етика	1	1	-	-	-	-
Естетична культура	Образотворче мистецтво	1	1	1	-	-	-
	Художня культура	-	-	-	-	1	-
Математика	Математика	4,5	4	4	-	-	-
	Алгебра	-	-	-	2,5	2	2
	Геометрія	-	-	-	1,5	2	2
Природознавство	Природознавство	2	1	-	-	-	-
	Біологія	-	-	2	2	2	2
	Географія	-	2	2	2	2	2
	Фізика	-	-	-	2	2	2
	Хімія	-	-	-	2	2	2
Технології	Трудове навчання	4	4	4	4	4	4
	Інформатика						1
Здоров'я і фізична культура	Основи здоров'я	1	1	1	0,5	0,5	0,5
	Фізична культура	2	2	2	2,5	2,5	2,5
Разом		26,5	28	28	30	31	31
Корекційно-розвиткові заняття	Розвиток слухозоро-тактильного сприймання мовлення та формування вимови	12	6	6	6	4	4
	Музично-ритмічні заняття	2	-	-	-	-	-

Додатковий час на навчальні предмети, факультативи, індивідуальні заняття, консультації	3	4	4	5	5	5
Гранично допустиме навчальне навантаження на учня	27	30	31	32	33	33

Примітка. Години фізичної культури та корекційно-розвиткових занять не враховуються при визначенні гранично допустимого навантаження учнів.

Додаток 2

**Типовий навчальний план
спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів для глухих дітей
(II ступінь)
з навчанням російською та іншими мовами національних меншин**

Освітні галузі	Навчальні предмети	Кількість годин на тиждень у класах					
		5	6	7	8	9	10
Мови і літератури	Українська мова	2	2	2	2	1,5	1,5
	Російська чи інша мова національної меншини	4	4	4	3	3	3
	Українська література	2	2	2	2	2	2
	Зарубіжна література та література національної меншини	3	3	3	3	3	2
Суспільствознавство	Історія України.	1	1	1	1	1	1
	Всесвітня історія	-	1	1	1	1	1
	Правознавство (практичний курс)	-	-	-	-	-	1
	Етика	1	1	-	-	-	-
Естетична культура	Образотворче мистецтво	1	1	1	-	-	-
	Художня культура	-	-	-	-	1	-
Математика	Математика	4,5	4	4	-	-	-
	Алгебра	-	-	-	2,5	2	2
	Геометрія	-	-	-	1,5	2	2
Природознавство	Природознавство	1	1	-	-	-	-
	Біологія	-	-	2	2	2	2
	Географія	-	2	2	2	2	2
	Фізика	-	-	-	2	2	2
	Хімія	-	-	-	2	2	2

Технології	Трудове навчання	4	4	4	4	4	4
	Інформатика	-	-	-	-	-	1
Здоров'я і фізична культура	Основи здоров'я	1	1	1	0,5	0,5	0,5
	Фізична культура	2	2	2	2,5	2,5	2,5
Разом		26,5	29	29	31	31,5	31,5
Корекційно-розвиткові заняття	Розвиток слухо-зоро-тактильного сприймання мовлення та формування вимови	12	6	6	6	4	4
	Музично-ритмічні заняття	2	-	-	-	-	-
Додатковий час на навчальні предмети, факультативи, індивідуальні заняття, консультації		4	5	5	6	6	6
Гранично допустиме навчальне навантаження на учня		27	31	32	33	33	33

Примітка. Години фізичної культури та корекційно-розвиткових занять не враховуються при визначенні гранично допустимого навантаження учнів.

Додаток 3

Типовий навчальний план спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів (II ступінь) для глухих дітей з українською мовою навчання з вивченням російської чи іншої мови національних меншин

Освітні галузі	Навчальні предмети	Кількість годин на тиждень у класах					
		5	6	7	8	9	10
Мови і літератури	Українська мова	5	4	4	3	3	3
	Російська чи інша мова національної меншини	2	2	2	2	2	2
	Українська література	3	3	3	3	2	2
	Зарубіжна література*	2	2	2	2	2	1
Суспільство-знавство	Історія України.	1	1	1	1	1	1
	Всесвітня історія	-	1	1	1	1	1
	Правознавство (практичний курс)	-	-	-	-	-	1
	Етика	1	1	-	-	-	-

Естетична культура	Образотворче мистецтво	1	1	1	-	-	-
	Художня культура	-	-	-	-	1	-
Математика	Математика	4,5	4	4	-	-	-
	Алгебра	-	-	-	2,5	2	2
	Геометрія	-	-	-	1,5	2	2
Природознавство	Природознавство	1	1	-	-	-	-
	Біологія	-	-	2	2	2	2
	Географія	-	2	2	2	2	2
	Фізика	-	-	-	2	2	2
	Хімія	-	-	-	2	2	2
Технології	Трудове навчання	4	4	4	4	4	4
	Інформатика	-	-	-	-	-	1
Здоров'я і фізична культура	Основи здоров'я	1	1	1	0,5	0,5	0,5
	Фізична культура	2	2	2	2,5	2,5	2,5
Разом		27,5	29	29	31	31	31
Корекційно-розвиткові заняття	Розвиток слухо-зоро-тактильного сприймання мовлення та формування вимови	12	6	6	6	4	4
	Музично-ритмічні заняття	2	-	-	-	-	-
Додатковий час на навчальні предмети, факультативи, індивідуальні заняття, консультації		3	4	4	5	5	5
Гранично допустиме навчальне навантаження на учня		28	31	32	33	33	33

Примітки. 1. *У ЗНЗ з українською мовою навчання та вивченням російської чи іншої національної меншини може вивчатися інтегрований курс “Література” або окремий курс “Зарубіжна література”. Години фізичної культури та корекційно-розвиткових занять не враховуються при визначенні гранично допустимого навантаження учнів.

**Типовий навчальний план
спеціальних класів для дітей із складними вадами розвитку
(глухих та зі зниженим слухом з розумовою відсталістю)**

Освітні галузі	Навчальні предмети	Кількість годин на тиждень у класах								
		1	2	3	4	5	6	7	8	9
Мови і літератури	Українська мова	7	7	8	8	8	8	8	8	8
Суспільство знавство	Історія України.	-	-	-	-	-	-	-	2	2
Естетична культура	Образотворче мистецтво	1	1	1	1	1	1	1	-	-
Математика	Математика	4	4	4	4	5	5	5	5	5
Природознавство	Я і Україна	1	1	2	2	2	2	2	2	2
Технології	Предметно-практичне навчання	4	4	4	4	-	-	-	-	-
	Трудове навчання	-	-	-	-	4	6	7	8	8
Здоров'я і фізична культура	Основи здоров'я	1	1	1	1	1	1	1	1	1
	Фізична культура	2	2	2	2	2	3	3	3	3
Разом		20	20	22	22	23	26	27	29	29
Корекційно-розвиткові заняття	Розвиток слухозоро-тактильного сприймання мовлення та формування вимови	9	9	9	9	9	6	6	4	4
	Музично-ритмічні заняття	2	2	2	2	2	-	-	-	-
	Соціально-побутове орієнтування					2	2	2	2	2
Додатковий час на навчальні предмети, індивідуальні заняття, консультації		1	2	2	2	3	3	3	3	3
Гранично допустиме навчальне		20	20	22,5	22,	26	28	30	31	31

навантаження на учня				5					
----------------------	--	--	--	---	--	--	--	--	--

Примітка. Години фізичної культури та корекційно-розвиткових занять не враховуються при визначенні гранично допустимого навантаження учнів.

Додаток 5

**Типовий навчальний план
спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів (II ступінь)
для дітей зі зниженим слухом з українською мовою навчання**

Освітні галузі	Навчальні предмети	Кількість годин на тиждень у класах					
		5	6	7	8	9	10
Мови і літератури	Українська мова	5	5	4,5	4	4	3,5
	Українська література	3,5	3,5	3,5	3	3	3
	Іноземна мова	-	1	2	2	2	2
	Зарубіжна література	2	2	2	2	2	2
Суспільство-знавство	Історія України	1	1	1	1	1	1
	Всесвітня історія	-	1	1	1	1	1
	Правознавство (практичний курс)	-	-	-	-	1	1
	Етика	1	1	-	-	-	-
Естетична культура	Образотворче мистецтво	1	1	1	-	-	-
	Художня культура	-	-	-	-	-	1
Математика	Математика	5	4,5	4,5	-	-	-
	Алгебра	-	-	-	2,5	2,5	2
	Геометрія	-	-	-	2	2	2
Природознавство	Природознавство	2	1	-	-	-	-
	Біологія	-	-	2	2	2	1
	Географія	-	2	2	2	2	2
	Фізика	-	-	2	2	2	2
	Хімія	-	-	-	2	2	2
Технології	Трудове навчання	2	2	2	2	2	2
	Інформатика	-	-	-	-	-	1
Здоров'я і фізична культура	Основи здоров'я	1	1	1	0,5	0,5	0,5
	Фізична культура	2	2	2	2,5	2,5	2,5
Разом		25,5	28	30,5	30,5	31,5	31,5

Корекційно-розвиткові заняття	Розвиток слухового сприймання та формування вимови	14	6	6	6	4	4
	Музично-ритмічні заняття	1	1	1	1	-	-
Додатковий час на навчальні предмети, факультативи, індивідуальні заняття, консультації		3	4	4	5	5	5
Гранично допустиме навчальне навантаження на учня		27	30	32	32	33	33

Примітка. Години фізичної культури та корекційно-розвиткових занять не враховуються при визначенні гранично допустимого навантаження учнів.

Додаток 6

**Типовий навчальний план
спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів для дітей зі зниженим
слухом
(II ступінь) з українською мовою навчання з вивченням російської
чи іншої мови національних меншин**

Освітні галузі	Навчальні предмети	Кількість годин на тиждень у класах					
		5	6	7	8	9	10
Мови і літератури	Українська мова	4	4	3,5	3	3	3
	Іноземна мова	-	1	2	2	2	2
	Російська чи інша мова національної меншини	2	2	2	2	2	2
	Українська література	3	3	3	3	3	2,5
	Зарубіжна література*	2	2	2	2	2	2
Суспільство-знавство	Історія України.	1	1	1	1	1	1
	Всесвітня історія	-	1	1	1	1	1
	Правознавство (практичний курс)	-	-	-	-	1	1
	Етика	1	1	-	-	-	-
Естетична культура	Образотворче мистецтво	1	1	1	-	-	-
	Художня культура	-	-	-	-	-	1
Математика	Математика	5	4,5	4,5	-	-	-
	Алгебра	-	-	-	2,5	2,5	2
	Геометрія	-	-	-	2	2	2

Природо- знавство	Природознавство	2	1	-	-	-	-
	Біологія	-	-	2	2	2	1
	Географія	-	2	2	2	2	2
	Фізика	-	-	2	2	2	2
	Хімія	-	-	-	2	2	2
Технології	Трудове навчання	2	2	2	2	2	2
	Інформатика	-	-	-	-	-	1
Здоров'я і фізична культура	Основи здоров'я	1	1	1	0,5	0,5	0,5
	Фізична культура	2	2	2	2,5	2,5	2,5
Разом		26	28,5	31	31,5	32,5	32,5
Корекційно- розвиткові заняття	Розвиток слухового сприймання та формування вимови	12	6	6	6	4	4
	Музично-ритмічні заняття	1	1	1	1	-	-
Додатковий час на навчальні предмети, факультативи, індивідуальні заняття, консультації		3	3	4	4	4	3
Гранично допустиме навчальне навантаження на учня		27	31	32	33	33	33

Примітки: 1. Години фізичної культури та корекційно-розвиткових занять не враховуються при визначенні гранично допустимого навантаження учнів. 2.* У спеціальних загальноосвітніх навчальних закладах з українською мовою навчання та вивченням російської чи іншої мови національних меншин може вивчатися інтегрований курс “Література” або окремий курс “Зарубіжна література”. 3. У СЗНЗ з українською мовою навчання та вивченням російської чи іншої мови національних меншин за рахунок загального навантаження учнів збільшено гранично допустиме навантаження до меж, що не перевищують санітарно-гігієнічних норм.

**Типовий навчальний план
спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів для дітей зі зниженим
слухом
(II ступінь) з навчанням російською чи іншими мовами національних
меншин**

Освітні галузі	Навчальні предмети	Кількість годин на тиждень у класах					
		5	6	7	8	9	10
Мови і літератури	Українська мова	3	3	2,5	2,5	2,5	2,5
	Іноземна мова	-	1	2	2	2	2
	Російська чи інша мова національної меншини	4	4	3	3	3	3
	Українська література	2	2	2	2	2	2
	Зарубіжна література та література національної меншини	2,5	3	2,5	2,5	2,5	2
Суспільство-знавство	Історія України.	1	1	1	1	1	1
	Всесвітня історія	-	1	1	1	1	1
	Правознавство (практичний курс)	-	-	-	-	1	1
	Етика	1	1	-	-	-	-
Естетична культура	Образотворче мистецтво	1	1	1	-	-	-
	Художня культура	-	-	-	-	-	1
Математика	Математика	5	4,5	4,5	-	-	-
	Алгебра	-	-	-	2,5	2,5	2
	Геометрія	-	-	-	2	2	2
Природознавство	Природознавство	2	1	-	-	-	-
	Біологія	-	-	2	2	2	1
	Географія	-	2	2	2	2	2
	Фізика	-	-	2	2	2	2
	Хімія	-	-	-	2	2	2
Технології	Трудове навчання	2	2	2	2	2	2
	Інформатика	-	-	-	-	-	1
Здоров'я і фізична культура	Основи здоров'я	1	1	1	0,5	0,5	0,5
	Фізична культура	2	2	2	2,5	2,5	2,5
Разом		26,5	29,5	30,5	31,5	32,5	32,5
Корекційно-розвиткові заняття	Розвиток слухового сприймання та формування вимови	14	6	6	6	4	4

	Музично-ритмічні заняття	1	1	1	1	-	-
Додатковий час на навчальні предмети, факультативи, індивідуальні заняття, консультації		3	4	4	4	4	5
Гранично допустиме навчальне навантаження на учня		28	31	32	33	33	33

Примітки. 1. Години фізичної культури та корекційно-розвиткових занять не враховуються при визначенні гранично допустимого навантаження учнів. 2. У спеціальних ЗНЗ з навчанням російською чи іншими мовами національних меншин за рахунок загального навантаження учнів збільшено гранично допустиме навантаження до меж, що не перевищують санітарно-гігієнічних норм.

Додаток 8

**Типовий навчальний план
спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів (II ступінь)
для дітей сліпих та зі зниженим зором з українською мовою навчання**

Освітні галузі	Навчальні предмети	Кількість годин на тиждень у класах					
		5	6	7	8	9	10
Мови і літератури	Українська мова	3	3	3	3	3	3
	Українська література	3	3	3	3	3	3
	Іноземна мова	3	3	3	2	2	2
	Зарубіжна література	2	2	2	2	2	2
Суспільство-знавство	Історія України	1	1	1	1	1	2
	Всесвітня історія	-	1	1	1	1	1
	Правознавство (практичний курс)	-	-	-	-	1	1
	Етика	1	1	-	-	-	-
Естетична культура	Музичне мистецтво	1	1	1	1	-	-
	Образотворче мистецтво	1	1	1	-	-	-
	Художня культура	-	-	-	-	1	-
Математика	Математика	4	4	-	-	-	-
	Алгебра	-	-	2,5	2	2	2
	Геометрія	-	-	1,5	2	2	2
Природознавство	Природознавство	1	1	-	-	-	-
	Біологія	-	-	2	2	2	2
	Географія	-	2	2	2	2	2

	Фізика	-	-	1	2	2	2
	Хімія	-	-	1	2	2	2
Технології	Трудове навчання	2	2	2	2	2	2
	Інформатика	-	-	-	-	1	1
Здоров'я і фізична культура	Основи здоров'я	1	1	1	0,5	0,5	0,5
	Фізична культура	2,5	2,5	2,5	2,5	2,5	2,5
Разом		25,5	28,5	30,5	30	32	32
Корекційно-розвиткові заняття	Лікувальна фізкультура	1	1	-	-	-	-
	Ритміка	1	1	1	1	1	-
	Соціально-побутове орієнтування	2	2	2	2	2	-
	Корекція вад розвитку	2	2	-	-	-	-
	Розвиток мовлення	2	2	2	-	-	-
	Орієнтування в просторі*	1	1	1	1	1	-
Додатковий час на навчальні предмети, факультативи, індивідуальні заняття, консультації		2	2	2	4	4	4
Гранично допустиме навчальне навантаження на учня		26	29	31	32	33	33

Примітки.

1. *Для сліпих дітей.
2. Години фізичної культури та корекційно-розвиткових занять не враховуються при визначенні гранично допустимого навантаження учнів.

Додаток 9

Типовий навчальний план спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів (II ступінь) для дітей сліпих та зі зниженим зором з навчанням російською чи іншими мовами національних меншин

Освітні галузі	Навчальні предмети	Кількість годин на тиждень у класах					
		5	6	7	8	9	10
Мови і літератури	Українська мова	3	3	2	2	2	2
	Іноземна мова	3	2	2	2	2	2

	Російська чи інша мова національної меншини	3	2	2	2	2.5	2.5
	Українська література	2	2	2	2	2	2
	Зарубіжна література та література національної меншини	2	2	2	2	2	2
Суспільство-знавство	Історія України	1	1	1	1	1	1
	Всесвітня історія	-	1	1	1	1	1
	Правознавство (практичний курс)	-	-	-	-	1	1
	Етика	1	1	-	-	-	-
Естетична культура	Музичне мистецтво	1	1	1	1	-	-
	Образотворче мистецтво	1	1	1	-	-	-
	Художня культура	-	-	-	-	1	-
Математика	Математика	4	4	-	-	-	-
	Алгебра	-	-	2,5	2	2	2
	Геометрія	-	-	1,5	2	2	2
Природознавство	Природознавство	1	1	-	-	-	-
	Біологія	-	-	2	2	2	2
	Географія	-	2	2	2	1,5	1,5
	Фізика	-	-	1	2	2	2
	Хімія	-	-	1	2	2	2
Технології	Трудове навчання	2	2	2	2	2	2
	Інформатика	-	-	-	-	-	1
Здоров'я і фізична культура	Основи здоров'я	1	1	1	0,5	0,5	0,5
	Фізична культура	2,5	2,5	2,5	2,5	2,5	2,5
Разом		27,5	28,5	29,5	30	31	31
Корекційно-розвиткові заняття	Лікувальна фізкультура	1	1	-	-	-	-
	Ритміка	1	1	1	1	1	-
	Соціально-побутове орієнтування	2	2	2	2	2	-
	Корекція вад розвитку	2	2	-	-	-	-
	Розвиток мовлення	2	2	2	-	-	-
	Орієнтування в просторі*	1	1	1	1	1	-
Додатковий час на навчальні предмети, факультативи, індивідуальні заняття, консультації		2	2	2	4	4	4

Гранично допустиме навчальне навантаження на учня	28	31	32	32	32	33
---	----	----	----	----	----	----

Примітки.

*Для сліпих дітей. 2. Години фізичної культури та корекційно-розвиткових занять не враховуються при визначенні гранично допустимого навантаження учнів.

Додаток 10

**Типовий навчальний план
спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів (II ступінь)
для дітей сліпих та зі зниженим зором з українською мовою навчання з
вивченням російської чи іншої мови національних меншин**

Освітні галузі	Навчальні предмети	Кількість годин на тиждень у класах					
		5	6	7	8	9	10
Мови і літератури	Українська мова	3	3	2	3	2	2
	Іноземна мова	3	3	2	3	2	2
	Російська чи інша мова національної меншини	2	2	2	2	2	2
	Українська література	2	2	2	2	2	2
	Зарубіжна література	2	2	2	2	2	2
Суспільство-знавство	Історія України	1	1	1	1	1	1
	Всесвітня історія	-	1	1	1	1	1
	Правознавство (практичний курс)	-	-	-	-	1	1
	Етика	1	1	-	-	-	-
Естетична культура	Музичне мистецтво	1	1	1	1	-	-
	Образотворче мистецтво	1	1	1	-	-	-
	Художня культура	-	-	-	-	1	-
Математика	Математика	4	4	-	-	-	-
	Алгебра	-	-	2,5	2	2	2
	Геометрія	-	-	1,5	2	2	2
Природознавство	Природознавство	1	1	-	-	-	-
	Біологія	-	-	2	2	2	2
	Географія	-	2	2	1,5	1,5	2
	Фізика	-	-	1	2	2	2
	Хімія	-	-	1	2	2	2
Технології	Трудове навчання	2	2	2	2	2	2
	Інформатика	-	-	-	-	1	1

Здоров'я і фізична культура	Основи здоров'я	1	1	1	0,5	0,5	0,5
	Фізична культура	2,5	2,5	2,5	2,5	2,5	2,5
Разом		26,5	29,5	29,5	31,5	31,5	31
Корекційно-розвиткові заняття	Лікувальна фізкультура	1	1	-	-	-	-
	Ритміка	1	1	1	1	1	-
	Соціально-побутове орієнтування	2	2	2	2	2	-
	Корекція вад розвитку	2	2	-	-	-	-
	Розвиток мовлення	2	2	2	-	-	-
	Орієнтування в просторі*	1	1	1	1	1	-
Додатковий час на навчальні предмети, факультативи, індивідуальні заняття, консультації		2	2	2	4	4	4
Гранично допустиме навчальне навантаження на учня		27	31	32	32	33	33

Примітки.

1. *Для сліпих дітей. 2. У спеціальних ЗНЗ з українською мовою навчання та вивченням російської чи іншої мови національної меншини може вивчатися інтегрований курс „Література” або окремий курс „Зарубіжна література”. 3. Години фізичної культури та корекційно-розвиткових занять не враховуються при визначенні гранично допустимого навантаження учнів.

Додаток 11

Типовий навчальний план спеціальних класів для дітей із складними вадами розвитку (сліпих та зі зниженим зором з розумовою відсталістю)

Освітні галузі	Навчальні предмети	Кількість годин на тиждень у класах										
		Під гот.	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Мови і літератури	Українська мова	8	8	8	8	8	8	6	6	6	4	4
Суспільство-знавство	Я і Україна	-	2	2	2	2	2	-	-	-	-	-
	Історія України	-	-	-	-	-	-	2	2	2	2	-

Естетична культура	Музичне мистецтво	1	1	1	1	1	1	1	-	-	-	-
	Образотворче мистецтво	1	1	1	1	1	1	1	-	-	-	-
Математика	Математика	4	4	4	4	4	5	4	4	4	4	4
Природознавство	Природознавство	-	-	-	-	-	-	2	2	2	2	-
	Географія	-	-	-	-	-	-	2	2	2	2	-
	Фізика і хімія у побуті	-	-	-	-	-	-	-	2	2	2	-
Технології	Трудове навчання	2	2	4	4	4	6	6	6	9	12	24
Здоров'я і фізична культура	Основи здоров'я	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5
	Фізична культура	2	2	2	2	2	2	2	3	3	3	2
Разом		18,5	20,5	22,5	22,5	22,5	25,5	26,5	27,5	30,5	31,5	34,5
Корекційно-розвиткові заняття	Лікувальна фізкультура	1	1	1	1	1	-	-	-	-	-	-
	Ритміка	1	1	1	1	1	-	-	-	-	-	-
	Соціально-побутове орієнтування	-	-	-	-	-	1	2	2	2	2	-
	Корекція вад розвитку	2	3	3	3	3	-	-	-	-	-	-
	Розвиток мовлення	4	4	4	4	4	2	2	-	-	-	-
	Орієнтування у просторі*	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	-
Додатковий час на навчальні предмети, факультативні, індивідуальні заняття, консультації		2	2	2	2	2	2	3	3	3	3	3

Гранично допустиме тижневе навантаження на учня	20	20	22,5	22,5	26	26	29	31	32	32	33
---	----	----	------	------	----	----	----	----	----	----	----

Примітки. 1.*Для сліпих дітей. 2.Години фізичної культури та корекційно-розвиткових занять не враховуються при визначенні гранично допустимого навантаження учнів.

Додаток 12

**Типовий навчальний план
спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів (II ступінь)
для розумово відсталих дітей з навчанням українською мовою**

Освітні галузі	Навчальні предмети	Кількість годин на тиждень у класах					
		5	6	7	8	9	10
Мови і літератури	Українська мова і література	7	6	6	6	4	2
Суспільство-знавство	Історія України	-	-	2	2	2	2
	Я і Україна	2	1	-	-	-	-
Естетична культура	Музичне мистецтво	1	1	1	1	-	-
	Образотворче мистецтво	1	1	1	-	-	-
Математика	Математика	4	5	5	5	5	4
Природознавство	Природознавство	-	2	2	2	2	-
	Географія	-	2	2	2	2	-
	Фізика і хімія у побуті	-	-	2	2	2	-
Технології	Трудове навчання	8	8	7	9	11	24
Здоров'я і фізична культура	Основи здоров'я	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5
	Фізична культура	3	3	2	2	3	2
Разом		26,5	29,5	30,5	31,5	31,5	34,5
Корекційно-розвиткові заняття	Соціально-побутове орієнтування	1	2	2	2	2	-
	Розвиток мовлення	2	2	2	-	-	-
Додатковий час на навчальні предмети, факультативи, індивідуальні заняття та консультації		2	2	2	2	2	2
Гранично допустиме навчальне навантаження на учня		28	31	32	33	33	33

Примітка. Години фізичної культури та корекційно-розвиткових занять не враховуються при визначенні гранично допустимого навантаження учнів.

Додаток 13

**Типовий навчальний план
спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів (II ступінь)
для розумово відсталих дітей з навчанням мовами національних меншин**

Освітні галузі	Навчальні предмети	Кількість годин на тиждень у класах					
		5	6	7	8	9	10
Мови і літератури	Українська мова і література	3	3	3	3	3	1
	Російська мова чи інша мова національної меншини	3,5	3	3	3	2	1
	Зарубіжна література та література нац. меншини	3	2	2	2	2	1
Суспільство-знавство	Історія України	-	-	2	2	2	2
	Я і Україна	2	-	-	-	-	-
Естетична культура	Музичне мистецтво	1	1	1	1	-	-
	Образотворче мистецтво	1	1	1	-	-	-
Математика	Математика	4	5	5	5	5	4
Природознавство	Природознавство	-	2	2	2	2	-
	Географія	-	2	2	2	2	-
	Фізика і хімія у побуті	-	-	2	2	2	-
Технології	Трудове навчання	8	8	7	9	11	23
Здоров'я і фізична культура	Основи здоров'я	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5
	Фізична культура	3	3	2	2	3	2
Разом		29	30,5	32,5	33,5	34,5	34,5
Корекційно-розвиткові заняття	Соціально-побутове орієнтування	1	2	2	2	2	-
	Розвиток мовлення	2	2	2	-	-	-
Додатковий час на навчальні предмети, факультативи, індивідуальні заняття та консультації		2	2	2	2	2	2
Гранично допустиме навчальне навантаження на учня		28	31	32	33	33	33

Примітка. Години фізичної культури та корекційно-розвиткових занять не враховуються при визначенні гранично допустимого навантаження учнів.

**Типовий навчальний план
спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів (II ступінь)
для дітей з тяжкими порушеннями мовлення
з українською мовою навчання**

Освітні галузі	Навчальні предмети	Кількість годин на тиждень у класах					
		5	6	7	8	9	10
Мови і літератури	Українська мова	5,5	4,5	5	4	4	4
	Українська література	3	3	3	2,5	3	3
	Іноземна мова	2	2	2	2	2	2
	Зарубіжна література	1	1	1	1	1	1
Суспільство-знавство	Історія України	1	1	1	1	1	1
	Всесвітня історія	-	1	1	1	1	1
	Правознавство (практичний курс)	-	-	-	-	1	1
	Етика	1	1	-	-	-	-
Естетична культура	Музичне мистецтво	1	1	1	1	-	-
	Образотворче мистецтво	1	1	1	-	-	-
	Художня культура	-	-	-	-	1	1
Математика	Математика	4	4	-	-	-	-
	Алгебра	-	-	2,5	2	2	2
	Геометрія	-	-	1,5	2	2	2
Природознавство	Природознавство	1	1	-	-	-	-
	Біологія	-	-	2	2	2	2
	Географія	-	2	2	2	2	2
	Фізика	-	-	1	2	2	2
	Хімія	-	-	1	2	2	2
Технології	Трудове навчання	2	2	2	2	1,5	1,5
	Інформатика	-	-	-	-	1	1
Здоров'я і фізична культура	Основи здоров'я	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5
	Фізична культура	2,5	2,5	2,5	2,5	2,5	2,5
Разом		25,5	27,5	30	29,5	31,5	31,5
Корекційно-розвиткові заняття	Лікувальна фізкультура	1	1	-	-	-	-
	Логоритміка	1	1	1	1	1	1
	Розвиток мовлення	5	5	4	4	4	4
	Розвиток зв'язного мовлення	1	1	1	1	1	1

Додатковий час на навчальні предмети, факультативи, індивідуальні заняття, консультації	4	5	5	5	5	5
Гранично допустиме навчальне навантаження на учня	26	28	31	32	33	33

Примітка. Години фізичної культури та корекційно-розвиткових занять не враховуються при визначенні гранично допустимого навантаження учнів.

Додаток 15

**Типовий навчальний план
спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів (II ступінь)
для дітей з тяжкими порушеннями мовлення
з навчанням російською чи іншими мовами національних меншин**

Освітні галузі	Навчальні предмети	Кількість годин на тиждень у класах					
		5	6	7	8	9	10
Мови і літератури	Українська мова	2	2	2	2	2	2
	Іноземна мова	2	2	2	2	2	2
	Російська чи інша мова національної меншини	5	4	4	4	4	4
	Українська література	2	2	2	2	2	2
	Зарубіжна література та література національних меншин	3	3	2	2	2	2
Суспільство-знавство	Історія України	1	1	1	1	1	1
	Всесвітня історія	-	-	1	1	1	1
	Правознавство (практичний курс)	-	-	-	-	1	1
	Етика	1	1	-	-	-	-
Естетична культура	Музичне мистецтво	1	1	1	1	-	-
	Образотворче мистецтво	1	1	1	-	-	-
	Художня культура	-	-	-	-	1	1
Математика	Математика	4	4	-	-	-	-
	Алгебра	-	-	2,5	2	2	2
	Геометрія	-	-	1,5	2	2	2
Природознавство	Природознавство	1	1	-	-	-	-
	Біологія	-	-	2	2	2	2
	Географія	-	2	2	2	2	2
	Фізика	-	-	1	2	2	2

	Хімія	-	-	1	2	2	2
Технології	Трудове навчання	2	2	2	2	1,5	1,5
	Інформатика	-	-	-	-	1	1
Здоров'я і фізична культура	Основи здоров'я	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5
	Фізична культура	2	2	2	2,5	2	2
Разом		27,5	28,5	30,5	32	33	33
Корекційно-розвиткові заняття	Лікувальна фізкультура	1	1	-	-	-	-
	Логоритміка	1	1	1	1	1	1
	Розвиток мовлення	5	5	4	4	4	4
	Розвиток зв'язного мовлення	1	1	1	1	1	1
Додатковий час на навчальні предмети, факультативи, індивідуальні заняття, консультації		2	3	4	4	4	4
Гранично допустиме навчальне навантаження на учня		27	30	31	33	33	33

Примітка. Години фізичної культури та корекційно-розвиткових занять не враховуються при визначенні гранично допустимого навантаження учнів.

Додаток 16

**Типовий навчальний план
спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів (II ступінь)
для дітей з тяжкими порушеннями мовлення з українською мовою
навчання з вивченням російської чи іншої мови національних меншин**

Освітні галузі	Навчальні предмети	Кількість годин на тиждень у класах					
		5	6	7	8	9	10
Мови і літератури	Українська мова	4	4	4	3,5	2	2
	Іноземна мова	2	2	2	2	2	2
	Російська мова чи інші мови національних меншин	2,5	2,5	2,5	2,5	2	2
	Українська література	2	2	2	2	2	2
	Зарубіжна література*	2	2	2	2	2	2
Суспільство-знавство	Історія України	1	1	1	1	1	1
	Всесвітня історія	-	1	1	1	1	1

	Правознавство (практичний курс)	-	-	-	-	1	1
	Етика	1	1	-	-	-	-
Естетична культура	Музичне мистецтво	1	1	1	1	-	-
	Образотворче мистецтво	1	1	1	-	-	-
	Художня культура	-	-	-	-	1	1
Математи- ка	Математика	4	4	-	-	-	-
	Алгебра	-	-	2,5	2	2	2
	Геометрія	-	-	1,5	2	2	2
Природо- знавство	Природознавство	1	1	-	-	-	-
	Біологія	-	-	2	2	2	2
	Географія	-	2	2	2	2	2
	Фізика	-	-	1	2	2	2
	Хімія	-	-	1	2	2	2
Технології	Трудове навчання	2	2	2	2	1,5	1,5
	Інформатика	-	-	-	-	1	1
Здоров'я і фізична культура	Основи здоров'я	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5
	Фізична культура	2	2	2	2	2	2
Разом		26	29	31	31,5	31	31
Корекційно- розвиткові заняття	Лікувальна фізкультура	1	1	-	-	-	-
	Логоритміка	1	1	1	1	1	1
	Розвиток мовлення	5	5	4	4	4	4
	Розвиток зв'язного мовлення	1	1	1	1	1	1
Додатковий час на навчальні предмети, факультативи, індивідуальні заняття, консультації		2,5	3	4	5	5	5
Гранично допустиме навчальне навантаження на учня		27	30	31	33	33	33

Примітки.

1.*У спеціальних ЗНЗ з українською мовою навчання та вивченням російської чи іншої мови національних меншин може вивчатися інтегрований курс “Література” або окремий курс “Зарубіжна література”. 2. Години фізичної культури та корекційно-розвиткових занять не враховуються при визначенні гранично допустимого навантаження учнів.

**Типовий навчальний план
спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів (II ступінь)
для дітей з порушеннями опорно-рухового апарату
з українською мовою навчання**

Освітні галузі	Навчальні предмети	Кількість годин на тиждень у класах					
		5	6	7	8	9	10
Мови і літератури	Українська мова	3	3	3	3	2	2
	Українська література	3	3	3	2	2	2
	Іноземна мова	3	3	3	2	2	2
	Зарубіжна література	2	2	2	2	2	2
Суспільство-знавство	Історія України	1	1	1	1	1	2
	Всесвітня історія	-	-	1	1	1	1
	Правознавство (практичний курс)	-	-	-	-	-	1
	Етика	1	1	-	-	-	-
Естетична культура	Музичне мистецтво	1	1	1	1	-	-
	Образотворче мистецтво	1	1	1	-	-	-
	Художня культура	-	-	-	-	1	1
Математика	Математика	4,5	4,5	-	-	-	-
	Алгебра	-	-	2,5	2	2	2
	Геометрія	-	-	1,5	2	2	2
Природознавство	Природознавство	1	1	-	-	-	-
	Біологія	-	-	2	2	2	2
	Географія	-	-	2	2	2	2
	Фізика	-	-	-	1	2	2
	Хімія	-	-	-	1	2	1
Технології	Трудове навчання	3	4	4	4	4	4
	Інформатика	-	-	-	-	1	1
Здоров'я і фізична культура	Основи здоров'я	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5
	Фізична культура	2	2	2	2	2	2
Разом		26	27	29,5	28,5	30,5	31,5
Корекційно-розвиткові заняття	Корекція розвитку	2	2	2	2	2	2
	Лікувальна фізкультура	3	3	3	3	3	3

Додатковий час на навчальні предмети, факультативи, індивідуальні заняття, консультації	1	2	3	4	4	4
Гранично допустиме навантаження на учня	26	27	30	31	32	33

Примітка. Години фізичної культури та корекційно-розвиткових занять не враховуються при визначенні гранично допустимого навантаження учнів.

Додаток 18

**Типовий навчальний план
спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів (II ступінь)
для дітей з порушеннями опорно-рухового апарату
з навчанням російською чи іншими мовами національних меншин**

Освітні галузі	Навчальні предмети	Кількість годин на тиждень у класах					
		5	6	7	8	9	10
Мови і літератури	Українська мова	3	3	3	2	2	2
	Українська література	2	2	2	2	2	2
	Іноземна мова	3	3	3	2	2	2
	Російська чи інша мова національної меншини	3	3	3	3	2	2
	Зарубіжна література та література національної меншини	2	2	2	2	2	2
Суспільство-знавство	Історія України.	1	1	1	1	1	1
	Всесвітня історія	-	-	1	1	1	1
	Правознавство (практичний курс)	-	-	-	-	-	1
	Етика	1	1	-	-	-	-
Естетична культура	Музичне мистецтво	1	1	1	1	-	-
	Образотворче мистецтво	1	1	1	-	-	-
	Художня культура	-	-	-	-	1	1
Математика	Математика	4	4	-	-	-	-
	Алгебра	-	-	2,5	2	2	2
	Геометрія	-	-	1,5	2	2	2
Природо-	Природознавство	1	1	-	-	-	-
	Біологія	-	-	1	2	2	2

знавство	Географія	-	-	1	1	2	2
	Фізика	-	-	-	1	2	2
	Хімія	-	-	-	1	2	1
Технології	Трудове навчання	3	4	4	4	4	4
	Інформатика	-	-	-	-	1	1
Здоров'я і фізична культура	Основи здоров'я	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5
	Фізична культура	2	2	2	2	2	2
Разом		27,5	28,5	29,5	29,5	32,5	32,5
Корекційно-розвиткові заняття	Корекція розвитку	2	2	2	2	2	2
	Лікувальна фізкультура	3	3	3	3	3	3
Додатковий час на навчальні предмети, факультативи, індивідуальні заняття, консультації		1	1	2	3	3	3
Гранично допустиме навчальне навантаження на учня		27	28	30	31	33	33

Примітка. Години фізичної культури та корекційно-розвиткових занять не враховуються при визначенні гранично допустимого навантаження учнів.

Додаток 19

**Типовий навчальний план спеціальних класів (II ступінь)
для розумово відсталих дітей з порушеннями опорно-рухового апарату
з українською мовою навчання**

Освітні галузі	Навчальні предмети	Кількість годин на тиждень у класах										
		Пі дг.	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Мови і літератури	Українська мова і література	7	10	11	10,5	9,5	9,5	7,5	6,5	5,5	4,5	4,5
Суспільство-знавство	Історія України	-	-	-	-	-	-	-	-	2	2	2
	Я і Україна	1	1	1	1	1	1	-	-	-	-	-
Естетична культура	Музичне мистецтво	2	1	1	1	1	1	1	1	1	1	-
	Образотворче мистецтво	2	1	1	1	1	1	1	-	-	-	-
Математика	Математика	4	4,5	4,5	5	5	5	5	4	4	4	4

Природознавство	Природознавство	-	-	-	-	-	-	2	2	2	2	1
	Географія	-	-	-	-	-	-	-	2	2	2	2
	Фізика і хімія у побуті	-	-	-	-	-	-	-	-	2	2	2
Технології	Трудове навчання	2	2	2	2	4	6	6	8	8	8	10
Здоров'я і фізична культура	Основи здоров'я	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5
	Фізична культура	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2
Разом		20,5	22	23	23	24	26	25	26	29	28	28
Корекційно-розвиткові заняття	Соціально-побутове орієнтування	-	-	-	-	-	1	2	2	2	2	2
	Корекція розвитку	4	4	3	3	3	4	4	4	4	4	4
	Лікувальна фізкультура	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3
Додатковий час на навчальні предмети, факультативи, індивідуальні заняття та консультації		2	2	2	2	2	2	4	5	3	4	6
Гранично допустиме навчальне навантаження на учня		20	20	22,5	22,5	22,5	26	29	31	32	32	34

Примітка: Години фізичної культури та корекційно-розвиткових занять не враховуються при визначенні гранично допустимого навантаження учнів.

**Типовий навчальний план
спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів (II ступінь)
інтенсивної педагогічної корекції (для дітей із затримкою психічного
розвитку)
з українською мовою навчання**

Освітні галузі	Навчальні предмети	Кількість годин на тиждень у класах				
		5	6	7	8	9
Мови і літератури	Українська мова	3,5	3	3	2	2
	Українська література	2	2	2	2	2
	Іноземна мова	3,5	3	3	2	2
	Зарубіжна література	2	2	2	2	2
Суспільство-знавство	Історія України	1	1	1	1,5	1,5
	Всесвітня історія	-	1	1	1	1
	Правознавство (практичний курс)	-	-	-	-	1
	Етика	1	1	-	-	-
Естетична культура	Музичне мистецтво	1	1	1	1	-
	Образотворче мистецтво	1	1	1	-	-
	Художня культура	-	-	-	-	1
Математика	Математика	4,5	4,5	-	-	-
	Алгебра	-	-	2,5	2	2
	Геометрія	-	-	1,5	2	2
Природознавство	Природознавство	1	1	-	-	-
	Біологія	-	-	2	2	3
	Географія	-	2	2	1,5	1,5
	Фізика	-	-	1	2	2
	Хімія	-	-	1	2	2
Технології	Трудове навчання	2	2	4	4	3,5
	Інформатика	-	-	-	-	1
Здоров'я і фізична культура	Основи здоров'я	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5
	Фізична культура	2,5	2,5	2,5	2,5	2,5
Разом		25,5	27,5	31	30	32,5
Корекційно-розвиткові заняття	Корекція розвитку	1	1	1	1	1
	Розвиток мовлення	2	2	2	-	-
Додатковий час на навчальні предмети, факультативи, індивідуальні заняття та консультації		4	4	5	6	6

Гранично допустиме навчальне навантаження на учня	26	29	31	32	33
---	----	----	----	----	----

Примітка. Години корекційно-розвиткових занять та фізичної культури не враховуються при визначенні гранично допустимого навантаження учнів.

Додаток 21

Типовий навчальний план спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів (II ступінь) інтенсивної педагогічної корекції (для дітей із затримкою психічного розвитку) з українською мовою навчання з вивченням російської чи іншої мови національних меншин

Освітні галузі	Навчальні предмети	Кількість годин на тиждень у класах				
		5	6	7	8	9
Мови і літератури	Українська мова	3,5	3	3	2	2
	Іноземна мова	3,5	3	2,5	2	2
	Російська чи інша мова національної меншини	2	2	2	2	2
	Українська література	2	2	2	2	2
	Зарубіжна література*	2	2	2	2	2
Суспільство-знавство	Історія України	1	1	1	1,5	1,5
	Всесвітня історія	-	1	1	1	1
	Правознавство (практичний курс)	-	-	-	-	1
	Етика	1	1	-	-	-
Естетична культура	Музичне мистецтво	1	1	1	1	-
	Образотворче мистецтво	1	1	1	-	-
	Художня культура	-	-	-	-	1
Математика	Математика	4,5	4,5	-	-	-
	Алгебра	-	-	2,5	2	2
	Геометрія	-	-	1,5	2	2
Природознавство	Природознавство	1	1	-	-	-
	Біологія	-	-	2	2	2
	Географія	-	2	2	1,5	1,5
	Фізика	-	-	1	2	2
	Хімія	-	-	1	2	2
Технології	Трудове навчання	2	2	4	4	3
	Інформатика	-	-	-	-	1
Здоров'я і	Основи здоров'я	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5

фізична культура	Фізична культура	2	2	2	2,5	2,5
Разом		27	29	32	32	33
Корекційно-розвиткові заняття	Корекція розвитку	1	1	1	1	1
	Розвиток мовлення	2	2	2	-	-
Додатковий час на навчальні предмети, факультативи, індивідуальні заняття та консультації		3	4	4	4,5	5
Гранично допустиме навчальне навантаження на учня		28	30	32	33	33

Примітки. 1. У спеціальних загальноосвітніх навчальних закладах з українською мовою навчання та вивченням російської чи іншої мови національних меншин може вивчатися інтегрований курс “Література” або окремий курс “Зарубіжна література”. 2. У спеціальних ЗНЗ з українською мовою навчання та вивченням російської чи іншої мови національних меншин за рахунок загального навантаження учнів збільшено гранично допустиме навантаження до меж, що не перевищують санітарно-гігієнічних норм. 3. Години корекційно-розвиткових занять та фізичної культури не враховуються при визначенні гранично допустимого навантаження учнів.

Додаток 22

**Типовий навчальний план
спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів (II ступінь)
інтенсивної педагогічної корекції
(для дітей із затримкою психічного розвитку)
з навчанням російською чи іншими мовами національних меншин**

Освітні галузі	Навчальні предмети	Кількість годин на тиждень у класах				
		5	6	7	8	9
Мови і літератури	Українська мова	3	3	2	2	2
	Іноземна мова	3	3	2	2	1,5
	Російська чи інша мова національної меншини	3	2	2	2,5	2,5
	Українська література	2	2	2	2	2
	Зарубіжна література та література національних меншин	2	2	2	2	2
Суспільство-	Історія України	1	1	1	1,5	1,5

знавство	Всесвітня історія	-	1	1	1	1
	Правознавство (практичний курс)	-	-	-	-	1
	Етика	1	1	-	-	-
Естетична культура	Музичне мистецтво	1	1	1	1	-
	Образотворче мистецтво	1	1	1	-	-
	Художня культура	-	-	-	-	1
Математика	Математика	4,5	4,5	-	-	-
	Алгебра	-	-	2,5	2	2
	Геометрія	-	-	1,5	2	2
Природо- знавство	Природознавство	1	1	-	-	-
	Біологія	-	-	2	2	2
	Географія	-	2	2	1,5	1,5
	Фізика	-	-	1	2	2
	Хімія	-	-	1	2	2
Технології	Трудове навчання	2	2	4	4	3
	Інформатика	-	-	-	-	1
Здоров'я і фізична культура	Основи здоров'я	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5
	Фізична культура	2,5	2,5	2,5	2,5	2,5
Разом		27,5	29,5	31	32,5	33
Корекційно- розвиткові заняття	Корекція розвитку	1	1	1	1	1
	Розвиток мовлення	2	2	2	-	-
Додатковий час на навчальні предмети, факультативи, індивідуальні заняття, консультації		3	4	4	4	5
Гранично допустиме навчальне навантаження на учня		28	31	32	33	33

Примітки. 1. У спеціальних ЗНЗ з навчанням російською чи іншими мовами національних меншин за рахунок загального навантаження учнів збільшено гранично допустиме навантаження до меж, що не перевищують санітарно-гігієнічних норм. 2. Години корекційно-розвиткових занять та фізичної культури не враховуються при визначенні гранично допустимого навантаження учнів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Діти з особливими потребами у загальноосвітньому просторі: початкова ланка (за ред. В.І. Бондаря, В.В. Засенка). — К.: 2004. — 152 с.
2. Індивідуальне оцінювання навчальних досягнень учнів з особливими освітніми потребами в інклюзивному класі: навч. курс та науково-методичний посібник. / Т.В.Сак – К.: - СПД – ФО Парашин І.С., 2011. – 101с.
3. Державний стандарт спеціальної освіти (проект). К.: Інститут спеціальної педагогіки АПН України, МОН України. 2004. 252 с.
4. Діти з особливими потребами: поради батькам. За ред.: В.І. Бондаря, В.В. Засенка. – К.: Наук. світ, 2004. – 232 с.
5. Залучення дітей з особливими потребами до системи загальноосвітніх класів. – Україна, Львів, Тов. “Надія”, 2000. – 256 с.
4. Критерії оцінювання навчальних досягнень учнів початкових класів спеціальної загальноосвітньої школи інтенсивної педагогічної корекції. К.: Наук. світ, 2002. – 70 с.
5. Критерії оцінювання навчальних досягнень учнів початкових класів спеціальної загальноосвітньої школи для глухих дітей. К.: Наук. світ, 2002. – 58с.
6. Критерії оцінювання навчальних досягнень учнів початкових класів спеціальної загальноосвітньої школи для дітей з порушеннями зору. Київ-Луганськ.: РВВ Луганського ДПУ імені Т.Г. Шевченка, 2002. – 122 с.
7. Кроки до компетентності та інтеграції в суспільство: науково-методичний збірник / За ред. І. Єрмакова, Н. Софій – К.: Контекст, 2000. – 336С.